BETÆNKNING

VEDRØRENDE

DE I DANMARK BEROENDE

ISLANDSKE HÅNDSKRIFTER OG MUSEUMSGENSTANDE

AFGIVET AF

DEN AF UNDERVISNINGSMINISTERIET
UNDER 13. MARTS 1947 NEDSATTE
KOMMISSION

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1951

Det administrative bibliotek
Slotsholmsgade 12
1216 København K
Tlf. (01)122517

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Indledning 5

De islandske håndskrifters komme til Danmark 8
Indsamlingen i det 17. århundrede 8
Arne Magnussons indsamling 13

Oversigt over de islandske håndskrifter i Danmark 20

Håndskrifternes betydning i litterær, historisk, sproglig og palæografisk henseende 32
Håndskrifternes litterære og historiske betydning 32
Påvirkning fra Norge 39
Håndskrifternes sproglige betydning 41
Håndskrifternes betydning i palæografisk henseende 42

Dansk indsats gennem tiderne med hensyn til udgivelsen af håndskrifterne . . 43
Tiden indtil 1730 43
Tiden efter 1730 45

Tidligere krav om udlevering af dele af Den Arnamagnæanske Samling m. v. 50
De schwerinske breve 50
Overenskomsten med det norske rigsarkiv 1851 51
Rigsarkivets henvendelse 1891 58
De islandske krav 1907 59
Roskilde Agnete klosters breve 62
Udleveringen til Island 1927 63
Nye islandske krav 69
Udleveringen til Norge 1937 71

Museumsgenstandene 73
Genstandenes erhvervelse 73
Udleveringen i 1930 75

De nu rejste islandske krav 79
Retlige synspunkter 80
Billighedshensyn 90
Konsekvenserne 99

Afsluttende bemærkninger 102

Bilag.
Den Arnamagnæanske Samlings proveniens. Af professor *Jon Helgason* 117

INDLEDNING

Under 13. marts 1947 nedsatte Undervisningsministeriet en kommission med den opgave at fremkomme med en redegørelse for de hensyn af politisk, historisk og retlig samt almen kulturel og videnskabelig art, som naturligt må skønnes at burde tages i betragtning ved afgørelsen af det påny fra islandsk side rejste spørgsmål om overlevering til Island af de i Danmark beroende islandske håndskrifter og museumsgenstande udover den afgivelse af håndskrifter m. v. af arkivmæssig karakter saml af museumsgenstande, som fandt sted henholdsvis i årene 1927 og 1930.

Undervisningsministeriet beskikkede professor, dr. juris *Erwin Munch-Petersen* til formand for kommissionen. Til medlemmer af kommissionen beskikkedes iøvrigt:

Som repræsentanter for de i Rigsdagen da repræsenterede politiske partier:

fhv. minister, folketingsmand *Hans Hedtoft,*
udpeget af den socialdemokratiske rigsdagsgruppe,

folketingsmand, docent, cand. polit. *Otto Himmelstrup,*
udpeget af Venstres rigsdagsgruppe,

f hv. minister, folketingsmand - nu landstingsmand - direktør *Halfdan Hendriksen,*
udpeget af Det konservative Folkepartis rigsdagsgruppe,

daværende folketingsmand - nu redaktør - *Thorkild Holst,*
udpeget af Danmarks kommunistiske Partis rigsdagsgruppe,

fhv. professor ved Københavns Universitet, dr. phil. *Erik Arup,*
udpeget af Det radikale Venstres rigsdagsgruppe,

daværende folketingsmand, lektor - nu seminarieforstander - *Paul Holt,*
udpeget af Dansk Samlings rigsdagsgruppe,

folketingsmand, overlæge *Viggo Starcke,*
udpeget af Danmarks Retsforbunds rigsdagsgruppe,

rigsbibliotekar *Svend Dahl,*

rigsarkivar *Axel Linvald,*

direktør for Nationalmuseet, dr. phil. *Poul Nørlund,*

fhv. professor ved Københavns Universitet, dr. juris *Poul Johs. Jørgensen,*

professor ved Københans Universitet, dr. phil. *Carsten Høeg,*

professor ved Københavns Universitet, dr. phil. *Johs. Brøndum-Nielsen.*

fuldmægtig i Justitsministeriet - nu byretsdommer - *Mogens Hvidt* har varetaget hvervet som kommissionens sekretær.

Professor, dr. juris *Poul Johs. Jørgensen* afgik ved døden den 31. juli 1947. Der beskikkedes intet nyt medlem af kommissionen i stedet for professor Jørgensen.

Efter at folketingsmand *Hans Hedtoft* var udnævnt til statsminister, beskikkedes under 13. april 1948 fhv. minister, folketingsmand *Alsing Andersen* som medlem, udpeget af den socialdemokratiske rigsdagsgruppe.

Direktør, dr. phil. *Poul Nørlund* afgik ved døden den 26. maj 1951.

Professor, dr. phil. *Erik Arup* afgik ved døden den 23. september 1951.

Ifølge Undervisningsministeriets skrivelse af 13. marts 1947 var kommissionen berettiget til at indhente de for dens arbejde nødvendige oplysninger hos offentlige myndigheder og til i påkommende tilfælde at tilkalde særligt sagkyndige til sine forhandlinger.

I henhold til den således givne bemyndigelse har kommissionen indhentet en redegørelse fra professor, dr. phil. *Jon Helgason* vedrørende Den Arnamagnæanske Samlings proveniens. Redegørelsen findes trykt som bilag til nærværende betænkning. Endvidere har kommissionen indhentet erklæringer vedrørende særlige punkter fra arkivar ved Rigsarkivet, dr. phil. *Erik Kroman,* bibliotekar ved Det kongelige Bibliotek *Kåre Olsen* og lektor ved Islands Universitet *Martin Larsen.* Disse erklæringer er benyttet ved udarbejdelsen af betænkningen. Endelig har dr. phil. *Ole Widding* udarbejdet grundlaget for betænkningens afsnit: Håndskrifternes betydning i litterær, historisk, sproglig og palæografisk henseende samt Dansk indsats gennem tiderne med hensyn til udgivelsen af håndskrifterne, ligesom han har ydet kommissionen værdifuld bistand ved den endelige gennemgang af hele betænkningen.

Inden professor Jørgensen afgik ved døden, havde han i kommissionen udførligt redegjort for sit syn på de juridiske spørgsmål i forbindelse med udleveringssagen. Betænkningens afsnit herom er udarbejdet i nøje overensstemmelse med professor Jørgensens fremstilling.

I betænkningen redegøres først for håndskrifternes komme til Danmark, samlingernes omfang, betydning og videnskabelige bearbejdelse, udleveringssagens tidligere historie samt museumsgenstandenes historie m. v., hvorefter kommissionen i anledning af de nu foreliggende islandske krav behandler de forskellige synspunkter, der skønnes at burde tages i betragtning ved afgørelsen af udleveringsspørgsmålet. Om alle disse afsnit foreligger der fuld enighed mellem kommissionens medlemmer.

Inden for kommissionen har man imidlertid anset det for rettest, at der tillige gives udtryk for, hvilke konsekvenser der naturligt kan drages af de forskellige synspunkter, alt efter den vægt, man tillægger disse. Herom har der ikke kunnet tilvejebringes enighed, men der redegøres i betænkningens afsluttende bemærkninger for de forskellige opfattelser. Medens professor Arup, som det fremgår af de afsluttende bemærkninger, nåede at give udtryk for sin opfattelse i så henseende, havde direktør Nørlund ikke taget endelig stilling til dette spørgsmål. Derimod var betænkningens øvrige afsnit tiltrådt af direktør Nørlund, således også afsnittet om museumsgenstandene og det standpunkt, som kommissionen har indtaget for disses vedkommende.

København, i oktober 1951.

ALSING ANDERSEN JOHS. BRØNDUM-NIELSEN SVEND DAHL H. HENDRIKSEN

OTTO HIMMELSTRUP TH. HOLST PAUL HOLT CARSTEN HØEG

AXEL LINVALD ERWIN MUNCH-PETERSEN VIGGO STARCKE
formand.

Mogens Hvidt.

DE ISLANDSKE HÅNDSKRIFTERS KOMME TIL DANMARK

INDSAMLINGEN I DET 17. ÅRHUNDREDE

I tiden fra begyndelsen af det 12. århundrede og op til reformationen udførtes på Island en litterær stordåd. Efter vedtagelse af Altinget 1117 begyndte man nedskrivningen af den islandske ret, ligesom der opstod en betydelig kirkelig litteratur: prædikensamlinger, helgenlegender, ritualbøger og andre opbyggelige værker. Men af størst betydning var det, at i disse århundreder, navnlig i tiden ca. 1250-ca. 1400, nedskreves den islandske poetiske digtning og værker om digtekunsten, fremstillinger af Norges og Islands historie og forskellige andre historiske skrifter samt slægtssagaerne. Denne litteratur begyndte med Are Frodes fslendingabök ca. 1130, og Snorre Sturleson (1179–1241) er denne periodes store skikkelse. Nedskrivningen foretoges af islændere og bekostedes af rige islandske høvdinge. Materialet, man skrev på, var som altid i middelalderen pergament fremstillet af kalve- eller lammeskind. Pergamenthåndskrifterne kaldes også *skindbøger* eller *membraner*.

Denne litterære aktivitet var meget lidt kendt uden for Island selv. Kun i Norge, hvor forbindelsen med Island var levende, erhvervede man sig en række håndskrifter, navnlig af kongesagaer og andre skrifter, som på en eller anden måde vedrorte Norge, og adskillige håndskrifter var iøvrigt fremstillet i Norge, omend i reglen fort i pennen af islændere, som opholdt sig hos de norske konger. I Danmark er det først i anden halvdel af 16. århundrede, man igen får interesse for den gamle nordiske litteratur og erfarer noget om de interessante håndskrifter, der findes på Island. Denne nye interesse hænger sammen med humanismen, som i det 16. århundrede brød frem i de nordiske lande og fik sit første nordiske sæde i København. Den nordiske humanismes interesse for den gamle, nordiske litteratur ligger i fortsættelse af den italienske renæssances genoplivelse af kendskabet til den klassiske oldtids litteratur. Indtil det 14. århundrede var klostrene og katedralbibliotekerne centrer i bogens verden, og det var der, de store skatte af gamle håndskrifter fandtes; men i løbet af det 14. århundrede kan man spore en stigende ligegyldighed i disse gamle biblioteker for oldtidsskrifterne, og mangfoldige værdifulde håndskrifter blev udsat for ødelæggelse. I den græske verden sker en ligeså fare-

truende udvikling, akcentueret ved tyrkernes erobring af det græske rige (i 1453). Lykkeligvis er det imidlertid just i denne periode, at renæssancens store lærde og bogsamlere begynder deres rige aktivitet og redder de gamle håndskrifter fra fortabelse. De erhvervede sig manuskripter i klostre og andre gamle biblioteker som gaver, ved køb eller ved afpresning eller ligefremt tyveri, og der skabes de nye store biblioteker, som i nutiden er de vigtigste depoter for antikke håndskrifter. Også konger og fyrster var ivrigt med i denne bevægelse, og de udnyttede i denne sags tjeneste alle de muligheder, som deres magt og midler gav dem.

En lignende udvikling tager fat i Danmark, da man får nøjere oplysning om, at Island i den forgangne periode har skabt: og opsamlet en imponerende skat af håndskrifter, der kan tjene som kilder til viden om den nordiske fortid. Og interessen for at samle disse kulturens klenodier styrkedes, da man fik kendskab til, at mange gamle skindbøger stod i fare for tilintetgørelse, hvis de ikke blev bragt i sikkerhed i de mere moderne kulturcentrer.

I 1593 udgav den unge islandske præst Arngrimur Jönsson, som flere gange var i København, en bog om Island, hvoraf det fremgik, hvad der fandtes af historisk materiale i den islandske litteratur. Danske videnskabsmænd trådte straks i forbindelse med ham, især historiografen Niels Krag, som bl. a. udvirkede, at der 1596 blev sendt et kongeligt brev til Island med anmodning om at udlåne håndskrifter og andre antikviteter til Arngrimur, for at han kunne oversætte eller afskrive dem og sende oversættelserne og afskrifterne til Danmark, så at Niels Krag kunne benytte stoffet til sit arbejde med Danmarks historie. Arngrimur fortæller selv, at han lånte 26 gamle skindbøger, som han gennemgik og derefter tilbagegav til ejerne.

Senere trådte Arngrimur i forbindelse med Ole Worm, grundlæggeren af nordisk oldforskning, og til ham sendte han i al fald det bekendte eksemplar af den yngre Edda (Codex Wormianus) og måske også andre håndskrifter. Worm stod også i brevveksling med andre islændere, og han og den kongelige historiograf, professor Stephanius, begyndte ved hjælp af islandske medarbejdere at oversætte de islandske håndskrifter, som de fik sendt som gave.

I året 1530 kom den første trykpresse til Island, men først i den senere del af århundredet blev der trykt bøger i større omfang. Pressen knyttedes til bispesædet i Holar, der 1578 fik eneret til at udgive bøger pa Island. Papir anvendtes første gang på Island i en kopibog i 1540-erne, men agtedes i lang tid ringe og blev først anvendt i større omfang henimod år 1600, da papiret blev så meget billigere og forefandtes i større mængder end det gamle pergament. Fra omkring ar 1600 begyndte man at afskrive de gamle pergamenthåndskrifter, skindbøgerne, på papir, hvorved man kunne omskrive teksten og gøre den læselig for større kredse, modernisere skriften og sproget og opløse den middelalderlige skrifts mange forkortelser. Pa den måde opnåede man at skaffe den gamle litteratur en stærkt øget udbredelse. Skindbøgerne havde i almindelighed tilhørt de rige høvdingeslægter og kunne ikke

blive hvermands eje, medens man kunne skaffe sig et papirhåndskrift ved at låne en skindbog og afskrive den. Hele denne udvikling blev imidlertid skæbnesvanger for de gamle skindbøger. Ved overgangen fra pergament til papir gik det nemlig ligesom efter bogtrykkerkunstens opfindelse; helt ned imod den nyere tid har man ofte, når et værk først var trykt, uden betænkelighed tilintetgjort de til grund liggende håndskrifter, og på samme måde mistede man, når et pergamenthåndskrift var afskrevet på papir, oftest interessen for det. Man lagde i almindelighed ikke mere vægt på at bevare de gamle skindbøger, men var villig til at afstå dem, når interesserede meldte sig.

En af dem, der lod mange håndskrifter afskrive, men dog endnu havde sans for originalerne, var biskop Oddur Einarsson på Skålholt, men ellers var hans efterfølger Brynjölfur Sveinsson (1605-1675) den eneste før Arne Magnusson, der virkelig vurderede de gamle skindbøger og samlede på dem. Han iværksatte en større omskrivning af håndskrifterne og var også interesseret i at få teksterne udgivet, men når et pergamenthåndskrift var omskrevet til papir, bevarede han det. Brynjólfur havde til hensigt at indrette et trykkeri på Skålholt for der at udgive islandske oldskrifter med latinske oversættelser og forklaringer efter tidens skik. I 1647 ansøgte han om tilladelse til at oprette et trykkeri. Dette krævede kongelig bevilling, der vistnok også blev meddelt, men hans kollega på Holar, Þorlákur Skúlason, der som nævnt havde eneret, modarbejdede ham, således at bevillingen i hvert fald ikke blev udleveret Brynjólfur Sveinsson.

Kong Frederik III var en mand med videnskabelige interesser og en stor bogsamler, der lod opkøbe bøger i mange lande. I 1650 gav han lensmanden over Island Henrik Bielke ordre om, at Bielke, da kongen havde erfaret, at biskop Brynjölfur Sveinsson var i besiddelse af »adskillige Antikviteter og gamle Dokumenter, som vel mulig med Nytte det gemene Væsen til Bedste kunde publiceres«, skulle henvende sig til ham med tilbud om, at han enten selv på kongens bekostning kom til København »paa en Vinterstid« for at iværksætte udgivelsen, eller »at I hannem skal forstendige Vores naadigste Vilje og Mening at være«, at han i Island gjorde sådanne antikviteter og dokumenter i trykfærdig stand og sendte dem til København, hvor kongen da ville lade dem trykke på egen bekostning. Brynjölfur afslog indbydelsen til at komme til København, men stillede sig iøvrigt imødekommende overfor kongens ønske, formentlig fordi han håbede på denne måde at få håndskrifterne trykt, og fordi han vidste, at kongen var litterært interesseret. Da en islandsk teolog Þórarinn Eiriksson, som kongen havde taget i sin tjeneste, 1656 blev sendt til Island for at samle håndskrifter til kongens bibliotek, som det hed, var Brynjölfur meget virksom for at efterkomme en kongelig ordre om at være ham behjælpelig dermed. Den 30. juni 1656 lod han på Altinget oplæse en bekendtgørelse om, at han har fået kongelig ordre om at skaffe til veje de antikviteter, dokumenter og sagabøger, som forefindes i landet, »til Hans Majestets Plaisir i hans kongelige Bibliotek«. Han

vil på kongens vegne købe, hvad der er til fals, eller låne til afskrivning, og såfremt nogen vil forære kongen sådanne ting, vil biskoppen indberette giverens navn, så at han kan nyde den ære og velvilje, han har fortjent. Biskoppen ønsker, at sagen må blive indført i Altingsbogen, så at den kan komme til alle sysselmænds kundskab og blive bekendtgjort i tide rundtom i de enkelte herreder.

Medens det ikke er konstateret, at andre islændere i denne anledning har skænket håndskrifter til kongen, afgav Brynjölfur selv straks den 10. juli 1656 tre håndskrifter: Grågåsen, Ragnar Lodbrogs saga (og andre sagaer) samt Flatøbogen, foruden nogle skrifter på papir.

I det lange latinske brev, hvormed Brynjólfur Sveinsson ledsagede gaven, og som han rettede til kronprinsens lærer Villum Lange, bad han indtrængende Lange om at opfordre kongen til at »sikre de gamle Levninger af Nordens Minder fra Dødens Svælg, som de føres henimod i fuld Fart, medens den største og vigtigste Del allerede er opslugt«, og dette kunde kun ske ved, at »disse Haandskrifter, samlede sammen i Danmark, Norge og Øerne, bliver udgivet i Trykken saa snart som muligt i deres eget Sprog«; senere skulle de påny udgives med oversættelser enten til dansk eller latin, og »de saaledes udarbejdede Oldsager vil gaa ud i hele Europa under Nordens store Monarks Auspicier til udødelig Ære for Kongen, deres Beskytter og Bevarer«. Brynjölfur havde iøvrigt allerede i årene 1639-41 skænket Stephanius tre islandske membraner (Jönsbök m. v., Grettes saga, Snorres Edda), og den 12. juli 1656 - to dage efter afsendelsen af gaven til kongen - sendte han fire saga-håndskrifter til landsdommeren på Ringsted kloster J. Seefeldt, der kort efter tilbagesendte de tre, medens det fjerde med Seefeldts bibliotek kom til Sverige som krigsbytte og nu findes i Stockholm.

Da Þórarinn Eiriksson døde 1659, ansatte kongen en anden lærd ung islænder Thormod Torfæus i hans sted i sit bibliotek for at læse og oversætte islandske håndskrifter, og så snart det blev muligt, sendte han ham til Island for at fortsætte indsamlingen. Dette skete, da Henrik Bielke, der nu var stiftsbefalingsmand, i maj 1662 sejlede derop for at gennemføre den nye statsordning, arveenevoldsregeringen. Torfæus fik en kongelig ordre med til begge islandske bisper om, at de skulle hjælpe ham med »enten for Betaling eller i andre Maader at bekomme hvis Antikviteter og Kuriositeter paa Island kan opspørges, som han igen til Os skal levere«. Ogsaa denne ordre blev bekendtgjort paa Altinget. Den 31. juli s. å. gav Bielke yderligere ordre til alle sysselmænd og embedsmænd på Island om, at de overalt skulle skaffe Torfæus fri heste og ledsagelse, så han »udi sine Erender at forrette uopholdt kan komme frem og tilbage«.

Også denne gang var Brynjölfur den ivrigste til at efterkomme kongens opfordring. Medens biskoppen på Holar kun gav et enkelt håndskrift (Tómasskinna), skaffede Brynjölfur 7 håndskrifter, som enten var gave fra ham selv eller andre eller var indkøbt, heriblandt den ældre Edda og den yngre Edda (Snorres Edda). Desuden

skaffede Torfæus, som opholdt sig to måneder på Island, yderligere 4 håndskrifter, deriblandt et håndskrift af Njals saga og Hrokkinskinna.

I de nærmeste år, efter at Torfæus var vendt tilbage til København, blev arbejdet med at udnytte nyerhvervelserne optaget med kraft. 1665 udgav den juridiske professor Peder Hansen Resen på egen bekostning Snorres Edda, Vǫluspá og Håvamål, medens Torfæus selv arbejdede med sin Series Dynastarum et Regum Daniæ og oversættelser, særlig til latin, af de islandske oldskrifter for derved at gøre dem bekendt for den europæiske lærde verden, der ikke kunne islandsk. Sverige havde da i mere end tredive år haft sin riksantikvar, og den 22. august 1667 udnævntes Torfæus til kongelig antikvar. I hans bestalling gøres oversættelserne af de islandske oldskrifter til dansk og latin til hans hovedopgave tilligemed affattelsen på grundlag deraf af et Corpus historicum og en fremstilling af de nordiske landes statsforfatning i gamle dage.

I 1671 rejste Torfæus til Island af private grunde, og ved den reduktion, kong Frederik Ill's død naturligt medførte, bortfaldt vel også for en tid antikvarembedet. Men den 7. juni 1681 blev Hannes Þorleifsson på Henrik Bielkes varme anbefaling udnævnt til kongelig antikvar. Hans bestalling pålagde ham »foruden hvis forrige Antiqvarius haver haft at forrette: ... At forskaffe aarligen til Vores eget Bibliotheque nogle gamle og rare Manuskripter . . . Til hvilken Ende hermed allernaadigst anbefales alle og enhver udi bemeldte Vort Land Island, som et eller andet af saadanne Antikviteter kunde have, at de lader sig finde villige til samme Antikviteter hannem at vise og meddele, dog saaledes at han skal være pligtig til enhver sit eget uden Skade inden en vis Tid at restituere«. Han rejste da også straks til Island, hvor han opholdt sig vinteren 1681-82, og 1682 lod han på Altinget publicere som kongelig befaling, at han var »ret privilegeret Antiquarius paa Island, og at alt hvis Bøger og Skrifter der paa Landet kunde findes, det alleeniste skulde komme til hans Tjeneste og ej forrykkes i nogen Maader«.

Denne indsats fra dansk side hænger sikkert sammen med, at Danmark ikke var det eneste land, der interesserede sig for de islandske håndskrifter. Der var på den tid megen konkurrence mellem dansk og svensk historieforskning, og svenskerne var derfor stærkt interesseret i at komme i besiddelse af gamle kildeskrifter. Allerede i 1661 havde svenskerne søgt at skaffe sig islandske handskrifter, og i de følgende år udfoldedes en stærk virksomhed af rigsantikvaren Johan Hadorph og det 1667 stiftede antikvitetskollegium. Den 24. juni 1682 - altså samtidig med, at Hannes Þorleifsson opholdt sig på Island - kom en svensk opkøber af islandsk afstamning, Jon Eggertsson, til øen. Han var forsynet med betydelige pengemidler, så at han kunne holde 6 medhjælpere og betale gode priser for håndskrifterne. Det lykkedes ham at erhverve 51 håndskrifter, deriblandt adskillige af stor værdi, f. eks. den berømte Homiliebog, en række sagahåndskrifter og et håndskrift af Kongespejlet; disse håndskrifter findes nu i Kungliga Bibliotheket i Stockholm.

Hvor meget Hannes Þorleifsson fik samlet i løbet af det år, han tilbragte på Island, vides ikke, da skibet på hjemrejsen til København i efteråret 1682 forliste med mand og mus. En samtidig islandsk annalist skriver, at »i mange Aar var der ikke sejlet et Skib fra Island med saadanne Rigdomme«.

Det ledige embede som kongelig antikvar blev 1684 besat med den 25-årige Thomas Bartholin, der ligesom sin forgænger var levende interesseret i de islandske håndskrifter. For at hindre den svenske indsamling af håndskrifter foranledigede han, at der den 4. april 1685 udgik et kongebrev til landfogeden på Island Christopher Heidemann. Det hedder heri, at det er »Vores allernaadigste Vilje og Befaling, at du med Flid erkyndiger dig der i Landet om hvis Manuskripter der endnu monne være og dennem til Vores Tjeneste indsamler og med første Lejlighed hidsender, og dersom deriblandt skulde være nogle rare Historier eller andre deslige Skrifter, som Ejermændene nødig ville miste, haver du dennem imod din Revers alene at laane og dennem tilligemed til bemeldte Thomas Bartholin at hidsende, til den Ende at naar han, hvis derudi til Vores Tjeneste kunde være fornøden at observere, haver ladet afskrive, han dig da dennem med forderligste tilbage uskadte skal lade tilstille. I det øvrige haver du alvorligen at lade forbyde og flittig tilse, at aldeles ingen skrevne Historier eller andre deslige Traktater om Landet vorder derfra til fremmede forhandlede eller udførte«. I henhold til denne ordre indsendtes til Bartholin kun to håndskrifter. De er nu begge i Den Arnamagnæanske Samling.

ARNE MAGNUSSONS INDSAMLING

Som medhjælper fik Bartholin den mand, som mere end nogen anden i Norden har indlagt sig fortjeneste med hensyn til bevarelsen af de islandske håndskrifter og dermed af den gamle litteratur, den unge islænder *Arne Magnusson*. Denne var født i 1663 og kom 20 år gammel som en fattig student til København, hvor han året efter trådte i Bartholins tjeneste, samtidig med at han passede sine universitetsstudier. 1685 rejste han til Island i anledning af faderens død og blev et år deroppe. Hermed begyndte hans samlervirksomhed. Bartholin bragte ham også 1688 sammen med Torfæus og sendte ham året efter på en indsamlingsrejse til Norge, hvor Arne besøgte Torfæus, der nu boede på Stangeland, og således optog forbindelsen med den første antikvar, der nu som kongelig norsk historiograf i virkeligheden fortsatte sit antikvararbejde og også havde adskillige håndskrifter til låns fra kongens bibliotek. Da Bartholin døde 1690, kun 31 år gammel, har man dog ikke anset Arne Magnusson, der intet havde skrevet, for kompetent til at overtage selve antikvarembedet, men som hans lærdom blev bekendt, særlig hos oversekretær i Danske Kancelli Mathias Moth, blev han først 1697 udnævnt til sekretær i Gehejmearkivet, dernæst 1701 til professor philosophiæ et antiquitatum danicarum, et herved nyoprettet professorat, der utvivlsomt var bestemt til at træde i stedet for antikvarstillingen.

Og endelig blev han og hans landsmand Påll Vidalin i maj 1702 sendt til Island som kommissærer først for at optage en jordebog, men dernæst for at afgive betænkning over landets almindelige tilstand. Til dette arbejde brugte han 10 år på Island, afbrudt af nogle ophold i København.

Det var navnlig under dette lange ophold på Island, at Arne Magnussons store indsamling af islandske bøger og breve fandt sted. Instruksen til landkommissærerne nævnede intet om indsamling af håndskrifter, men bestemte kun, at »paa det dennem ikke skulle fattes paa al fornøden Efterretning, saa skal alle Proprietarierne være forpligtet rigtige og underskrevne Jordebøger og Adkomster paa deres Jordegods at indlevere, saafremt de det ikke ville have forbrudt«. Arne Magnusson medbragte ej heller penge fra staten til indkøb af håndskrifter, og i Arne Magnussons og hans kollegas indberetninger til kongen og til Rentekammeret nævnes intet om håndskrifter eller om indsamling af dokumenter. Imidlertid er det givet, at Arne Magnussons tredobbelte stilling som islandsk landkommissær, som arkivsekretær og som professor antiquitatum i høj grad har begunstiget mulighederne for at tilfredsstille hans brændende samlertrang og har dannet forudsætningen for, at indsamlingen fik et så imponerende omfang. Jordebogsarbejdet forudsatte ligefrem, at de gamle skøder og adkomstbreve blev stillet til kommissærernes rådighed. Af lige så stor betydning var det imidlertid, at han var den eneste, der havde rigtig sans for de gamle sager, og at han vidste bedre besked med dem end nogen anden på Island på den tid. Hvor ringe interesse selv de højest dannede islændere havde for de gamle manuskripter, ser man af, at biskop Jon Vidalin i 1699 solgte til Arne Magnusson alt, hvad han ønskede, af de håndskrifter og dokumenter, der fandtes ved bispestolen på Skålholt.

Arne Magnussons flid og forståelse af de gamle skindbøgers betydning var uforlignelig. Han sparede ingen møje, når det gjaldt om at opspore og redde et gammelt dokument, selv om der kun var bevaret en lille og måske stærkt beskadiget del af dette. Kun sjældent stødte han på noget større eller i det ydre velkonserveret pergamenthåndskrift. Mange blade var i tidens løb blevet brugt til de mærkeligste ting, til omslag om bøger, til snitmønstre til klædningsstykker eller til indlæg i hullede sko. Ofte var de til et håndskrift hørende blade spredt for alle vinde. De 30 blade, som er bevaret af det ene hovedhåndskrift af Sturlunga saga, har Arne Magnusson således samlet fra mindst 12 forskellige steder. Han benyttede i udstrakt grad sine slægtskabs- og venskabsforbindelser på Island under sin indsamling og var iøvrigt villig til at betale en god pris, når det var nødvendigt.

Da Arne Magnusson i 1712 forlod Island, efterlod han håndskrifterne og sine bøger indpakket i kasser, og først i 1720 sejlede stiftsbefalingsmanden admiral Raben de 53 kasser tilligemed de to kister, der indeholdt jordebogen og de denne vedrørende dokumenter, til København. Imidlertid rejstes der i København kritik over, at Arne Magnusson ville beholde dokumenter, som rettelig formentes at høre

hjemme i Gehejmearkivet, og Raben nægtede derfor at udlevere kasserne til Arne Magnusson, før en undersøgelse var iværksat. Ved reskript af i. november 1720 overdrog kongen admiral Raben sammen med gehejmearkivaren Fr. Rostgaard og Arne Magnusson selv at gennemgå brevene og papirerne »for at fornemme, fra hvad Steder i Island de kan være kommen, hvem de kan tilhøre, saa og om hvad Materie de handler, og om de er af nogen Værdi eller Raritet« og derefter tilstille kongen en indberetning herom. Arne Magnusson henvendte sig så til kongen i en skrivelse af 12. november 1720, hvori han forklarede, hvad kasserne indeholdt, og fortalte, at han, da han skulle »forrette en Commission udi mit Fæderneland Iisland«, tog med sig fra København en temmelig stor del bøger, både trykte og håndskrifter på pergament og papir, for at have noget at bestille på Island om vinteren, når han ikke kunne arbejde i jordebogs-kommissionens tjeneste. Endvidere medtog han en stor del gamle munkebreve, hvoraf nogle var hans egne, men de fleste mod kvittering var lånt til ham af venner og velyndere i Norge; disse breve var det hans hensigt at lade kopiere på Island, »saasom det gamle norske Sprog og det nuværende islandske ere fast ens«. Han siger så videre: »Paa mine Rejser udi Iisland forekom mig nogle gamle Bøger, item en Del ulæslige Breve 2 a 300 Aar gamle og nogle faae ældre. Dette haver jeg, hvor Ejermændene ikke skøtte derom, tilhandlet mig for Betaling, og det øvrige, som Ejermændene ikke kunde eller vilde miste, haver jeg ladet af kopiere, alene til den Ende, at slige Sager kunde blive konserverede fra Undergang, efterdi de fleste i Landet nu ikke stort skøtte om slige Ting.« Han redegør så for, hvorledes transporten af kisterne og kasserne er betroet Raben, og beklager sig over, at »som nu Admiralen i Efterhøsten kom hjem med Fregatten, saa i Stedet for at lade mig levere det, som var mit (jeg kalder det og her mit, som jeg haver givet Reverser eller Beviser paa, efter hvilke jeg bør at restituere det, som mig er bleven laant, og derved at indfrie mine udgivne Beviser) saa vilde han i Førstningen have ladet bringe alle disse Kister og Kasser i hans eget Hus, jeg tør ikke gætte, i hvad Henseende.« Da Arne Magnusson intet svar modtog, skrev han den 7. januar 1721 et nyt andragende til kongen, næsten ordret svarende til det første, som han formodede var blevet forlagt eller på anden måde gået i glemme. Kongen resolverede derefter den 14. februar 1721, at kasserne skulle overdrages til Arne Magnusson, der dog skulle forevise Rostgaard »alle disse gamle Breve«, for at Rostgaard »dennem kan paaskønne, om derudi kunde være nogen, som billigen bør at gemmes udi Vores Arkiv« (o: Gehejmearkivet). En sådan undersøgelse havde Arne Magnusson i sit andragende af 12. november 1720 selv tilbudt. Det vides ikke, hvorvidt denne undersøgelse har ført til, at Arne Magnusson har afgivet nogle af sine islandske diplomer.

Den 20. oktober 1728 udbrød den store ildebrand i København. Dagen efter nåede ilden Arne Magnussons hus i Store Kannikestræde, boligen nedbrændte fuldstændig og med den en stor del af Arne Magnussons ejendele. Næsten alle

hans egne optegnelser om islandsk litteratur og historie og den største del af hans store og kostbare samling af trykte bøger - han anslog selv værdien til mellem 5 000 og 6 000 r dl. - gik tabt. Endvidere mistede han en del afskrifter samt administrative og andre kopiboger, der repræsenterede originale islandske aktstykker, optegnelser henhorende til tiden efter reformationen samt - uden at det nærmere omfang af tabet kendes - danske, norske og svenske diplomer i original og afskrift.

Af den egentlige håndskriftsamling gik derimod kun en lille del tabt; for et ganske enkelt handskrifts vedkommende var tabet særlig føleligt, fordi der slet ingen afskrifter fandtes.

Branden var et hårdt slag for Arne Magnusson. Han søgte dog navnlig ved at skaffe sig kopier af de originalbreve, som endnu fandtes på Island, i nogen måde at råde bod på tabet, men afgik ved døden den 7. januar 1730. Hans hustru døde den 15. september s. å.

Den 6. januar 1730 havde ægtefællerne, der ikke efterlod sig livsarvinger, oprettet testamente. Ifølge dettes post 4 skulle efter Arne Magnussons død alle hans bøger og papirer, både trykte og skrevne, tilhøre Universitetet, og ved de følgende poster bestemtes det, at der af ægtefællernes efterladte midler med visse undtagelser, når begge ægtefæller var afgået ved døden, skulle oprettes et legat for en eller to studenter fra Island. Den nærmere indretning af dette legat overlodes til to af Arne Magnussons kolleger, Hans Gram og Thomas Bartholin (den yngre), der var bedst informeret om testatorernes vilje og bedst vidste, hvorledes Arne Magnusson ønskede, at der skulle forholdes dermed til »Fædrenelandets og Publici Nytte«. Den af dem affattede fundats skulle have samme gyldighed, som om den var indført i testamentet. Ifølge post 9 fik de to professorer, der også indsattes til executores testamenti, meget frie hænder, idet de endog skulle kunne fravige testamentets bestemmelser.

Da der hengik en række år, inden et økonomisk mellemværende mellem Arne Magnusson og Rentekammeret vedrørende den islandske jordebog blev endeligt ordnet, kunne boet først sluttes 1756. Det trak derfor ud med udstedelsen af en fundats for legatet, og i mellemtiden afgik begge de til executores indsatte professorer ved døden. De havde dog hver for sig - Bartholin i 1732 og Gram i 1734 - udarbejdet et fundatsudkast, ligesom legatet faktisk var trådt i kraft, og efter at det omtalte mellemværende var ordnet, lod kongen på grundlag af de to nævnte, i det væsentlige overensstemmende udkast og efter at have indhentet betænkning fra de til at bestyre legatet indsatte kuratorer forfatte en fundats, som stadfæstedes 18. januar 1760. I fundatsen er udkastenes hovedbestemmelser nøje fulgt.

Om legatets bestanddele og formål bestemmer fundatsens post 1:

»Legatum beati Arnæ Magnæi, som bestaaer udi de af den salig Mand dertil skiænkede - 1: Reede Midler, hvilke for nærværende Tiid belöber sig til Capital Tretten Tusinde, Trei Hundrede, Halvtrediesinds Tyve, og Sex Rixdaler, Een Mark, Sex Skilling, 2: Iislandske og andre haandskrevne, og, for den störste Deel,

utrykte Böger, efter den derover for sig selv forfattede Catalogus, og 3: trykte Böger, hvilke udi Catalogo over Universitætets Bibliotheque, hver paa sit behörige Sted ere anförte, skal til ævig Tiid være bestemmet og henlagt til at oplyse, forbedre og til Trykken at befordre lade alt, hvad der angaaer de Nordiske, nemlig Danmarkes, Norges og underliggende Landes Historier, Sprog og Antiquitæter, hvorunder de ældre Tiider i Norden, deres Geographie, Love, Skikke og Sædvaner, Levemaade, Konster og Viidenskaber, Mynte-Væsen, Monumenter, og alt andet deslige skal forstaaes. Og skal derudi visse Stipendiarii og Haand-Skrivere, under Opsigt og Bestyrelse af 2de Ephoris, bestandig arbejde paa den Maade, som herefter nærmere foreskrives.« - Hermed er altså selve håndskriftsamlingen indbefattet under legatet.

løvrigt bestemmes, at legatkapitalen altid skal stå udsat på rente blandt Universitetets andre midler og forvaltes på samme måde som disse. Renten af en vis del af kapitalen skal anvendes til årlig lønning af stipendiater og håndskrivere. Manuskripterne skal overleveres Famulo Bibliothecæ og forvares i Universitetets bibliotek i visse skabe for sig selv. Stipendiaterne skal vælges af eforerne, når de »ved foregaaende Tentamen dertil have befundet Dennem dygtige, dog maae ingen andre dertil antages, end indfödte Iislandske Studiosi, og de iblant dennem have Fortrin dertil frem for andre, som fra deres Ungdom af grundig have lagt sig efter deres Fædernelands Sprog, og nogenleedes ere bevandrede i dets Historie og Antiquitæter«. Stipendiaterne skal nøje konferere de gamle codices med hverandre, forfærdige gode og rigtige oversættelser af de utrykte skrifter, udarbejde tydelige conspectus over manuskripterne og samle, bringe i orden og oplyse Arnæ Magnæi og andre lærde mænds her og der adspredte optegnelser og anmærkninger. Håndskriverne, som også bør være islandske studenter, skal navnlig bruges til at afkopiere de originale manuskripter. Til den offentlige bekendtgørelse ved trykken udvælges først de troværdigste, bedste og nyttigste skrifter og dernæst de, som er af ringere værdi.

Efter Arne Magnussons død flyttedes samlingen til Universitetsbiblioteket på Trinitatis kirkes loft, hvor den forblev, indtil bibliotekets nye bygning var færdig i 1861. Den fik da sit eget lokale for enden af bibliotekets store bogsal, hvor den også nu findes.

Som nævnt trådte legatet faktisk i kraft efter Arne Magnussons død, selvom fundatsen først udfærdigedes 30 år senere. Arne Magnussons dygtige medarbejder Jon Ólafsson blev den første stipendiat og begyndte med at forfatte et katalog over håndskrifterne. Den 24. september 1772 oprettedes den såkåldte bestandige Arnamagnæanske Kommission, bestående af de to eforer (professorerne Johan Christian Kali og Bernhard Møllmann) og fire andre medlemmer, deriblandt islænderen Jon Eiriksson. Som sekretær valgtes den senere biskop Hannes Finsson, der havde et indgående kendskab til den gamle litteratur. I styrelsen har, bortset fra to kortere perioder, altid siddet mindst een islænder. Kommissionen har den egentlige ledelse

af stiftelsen. Dens sammensætning og antallet af medlemmer er i tidens løb blevet ændret nogle gange (kgl. resolution af 9. juni 1850, 8. maj 1883 og 7. december 1883).

I 1933 henledte Det dansk-islandske Nævn den danske regerings opmærksomhed på det ønskelige i, at Den Arnamagnæanske Samling gøres til et centralsted for forskning over oldislandsk litteratur, hvorfor nævnet mente, at en revision af de for stiftelsen og dens styrelse gældende bestemmelser var påkrævet. Undervisningsministeriet nedsatte et udvalg, hvori også en islænder (højesteretsdommer Einar Arnórsson) havde sæde. I den af udvalget afgivne betænkning udtaltes, at Den Arnamagnæanske Stiftelses opgave i selve fundatsen er så fyldigt karakteriseret og angivet på en så omfattende måde, at der derindenfor er plads for en udvikling i den ønskede retning, hvorfor en ændring af fundatsen ikke skønnedes påkrævet. Derimod var der indenfor udvalget enighed om, at Den Arnamagnæanske Kommissions sammensætning burde forandres således, at Island fik adgang til at blive repræsenteret i den. Udvalget fremkom med nærmere indstilling i så henseende, og på grundlag af udvalgets betænkning og de fra kommissionen for Det Arnamagnæanske Legat og Konsistorium indhentede udtalelser udfærdigedes kgl. anordning nr. 155 af 25. maj 1936 om nye bestemmelser for den ved kgl. reskript af 24. september 1772 anordnede kommission for Den Arnamagnæanske Stiftelses bestyrelse.

Ved anordningen bestemtes, at kommissionen fremtidig skal bestå af 11 medlemmer, hvoraf to vælges af Konsistorium ved Københavns Universitet blandt Universitetets lærere og to af det akademiske kollegium ved Islands Universitet; af de sidste skal mindst det ene være lærer ved Universitetet. Bestyrelsen for Dansk-islandsk Forbundsfond i København og Islandsk-dansk Forbundsfond i Reykjavik vælger hver eet medlem. De øvrige medlemmer, der kan være danske eller islændere, udnævnes af undervisningsministeren blandt personer, som har videnskabelig indsigt på et eller flere af de områder, der berøres af kommissionens virksomhed, således at der forinden udnævnelsen gives Konsistorium ved Københavns Universitet og det akademiske kollegium ved Islands Universitet lejlighed til at henlede opmærksomheden på egnede personer. Alle valg og udnævnelser gælder for 6 år. - Kommissionens formand udnævnes af undervisningsministeren med frit valg mellem samtlige medlemmer. - Kommissionen vælger blandt sine medlemmer en sekretær og nedsætter et forretningsudvalg, bestående af formanden, sekretæren og tre andre medlemmer. - Kommissionen samles til ordentligt møde hvert 3. år. Overordentlige møder kan undtagelsesvis afholdes, når forretningsudvalget finder det påkrævet. - Konsistorium ved Københavns Universitet vælger af sin midte for 4 år ad gangen to eforer for stiftelsen. Disse fører på Konsistoriums vegne tilsyn med stiftelsens virksomhed.

I udvalgets betænkning var det udtalt, at der både derved, at Konsistorium bevarede sit almindelige tilsyn med stiftelsen, og ved bestemmelsen om Konsistoriums ret til at vælge de to eforer var taget fornødent hensyn til det forhold, hvori stif-

teisen efter opretterens bestemmelse står til Københavns Universitet. Konsistorium fandt imidlertid, at dette burde nærmere præciseres, når der med hensyn til kommissionens sammensætning skete så væsentlige ændringer, og i anordningens § 6 indsattes herefter ex tuto en sålydende bestemmelse:

»Foranstaaende Bestemmelser gør ingen Forandring i Ejendomsforholdene med Hensyn til den Arnamagnæanske Stiftelse eller i Københavns Universitets Forhold til denne.« -

Stiftelsens formue udgør nu (pr. i. januar 1951) ca. 77000 kr. Hertil kommer et beløb af ca. 22 000 kr., der tilfaldt stiftelsen som arv efter professor K. Gislason og holdes for sig som en særskilt fond, men hvis renter anvendes på ganske samme måde som renterne af legatets egne midler. -

Antallet af stipendiater har været vekslende - i regelen to, men undertiden kun een og enkelte år tre. I 1890 bestemtes det ved kgl. resolution, at der kun skulle være een stipendiat, der skulle oppebære 1 000 kr.

Ved Arne Magnussons død var Islands forråd af norrøne membraner i det væsentlige udtømt. Og dog vedblev også i den følgende tid udførslen af håndskrifter fra Island. Således besøgte den engelske naturforsker Joseph Banks Island i 1772 og lod i de følgende år amtmand Ólafur Stephensen samle bøger og håndskrifter. Banks skænkede ca. 40 håndskrifter til British Museum. Og i første halvdel af 19. århundrede skabte den danske gehejmearkivar, islænderen Finn Magnusson en ret omfangsrig samling, hvoraf han afhændede henved 700 numre til England og Skotland. En del af disse håndskrifter stammede fra indsamlinger, som Arne Magnussons kollega i jordebogskommissionen Påll Vidalin havde gjort under rejserne på Island 1702-12. De fleste af disse i nyere tid udførte håndskrifter kan dog naturligvis i værdi og betydning ikke måle sig med dem, der udførtes i tiden indtil ca. 1730, og langt de fleste er papir håndskrifter.

OVERSIGT OVER DE ISLANDSKE HÅNDSKRIFTER I DANMARK

Af den store mængde skindbøger, membraner, som fandtes på Island omkring midten af det 16. århundrede, er kun nogle ganske enkelte havnet i biblioteker uden for Norden. Af de nordiske lande har Norge 3 membraner foruden de ca. 100 fragmenter, der findes i det norske rigsarkiv, medens Sverige har ialt 64 pergamenthåndskrifter, der er erhvervet dels som krigsbytte eller ved køb fra Danmark, dels ved rigsantikvaren Johan Hadorphs ovenfor s. 12 omtalte betydelige indsamling i det 17. århundrede.

Alt, hvad der iøvrigt er tilbage af de gamle skindbøger (eller brudstykker af sådanne), findes nu i Danmark. Den største del findes i Den Arnamagnæanske Samling, resten i Det kongelige Bibliotek. Indholdsmæssigt fordeler hovedparten af håndskrifterne sig mellem følgende tre hovedgrupper: lovhåndskrifter, håndskrifter til kirkeligt brug samt digtning, historie- og sagalitteratur. Foruden skindbøgerne findes imidlertid i de danske samlinger som ovenfor nævnt et stort antal papirhåndskrifter. I det følgende skal gives en kort oversigt over håndskrifterne og disses proveniens.

Det kongelige Bibliotek.

a) De 15 skindbøger:

1. Flatøbogen (Gl. kgl. Sml. 1005, I–II, fol.). Skrevet 1387-94 samt i 15. århundredes slutning. Indeholder norske kongesagaer, bl. a. beretningen om Leif den Lykkeliges opdagelse af Vinland.

2. Grågåsen (Gl. kgl. Sml. 1157, fol.). Skrevet ca. 1250. Det betydeligste islandske lovhåndskrift.

3. Ny kgl. Sml. 1824 b, 4to. Skrevet ca. 1400. Indeholder Völsunga saga og Ragnar Lodbrogs saga med Kråkumål.

- Disse tre håndskrifter skænkedes Frederik III 1656 af Brynjólfur Sveinsson.

4. Hrokkinskinna (ɔ: bogen med de runkne blade; Gl. kgl. Sml. 1010, fol.). Skrevet i 15. århundrede. Indeholder norske kongesagaer.

5. Tómasskinna (Gl. kgl. Sml. 1008, fol.). Skrevet ca. 1400. Indeholder ærkebisp Thomas af Canterburys historie og Olaf den Helliges saga.

6. Gl. kgl. Sml. 2868-69, 4to. Skrevet ca. 1400. Indeholder Njals saga.

7. Annales regii (Gl. kgl. Sml. 2087, 4to). Skrevet ca. 1300 med senere tillæg. Indeholder bl. a. en årbog, der går fra Cæsars tid til 1328.

8. Gl. kgl. Sml. 2845, 4to. Skrevet i 15. århundrede. Indeholder Bandamanna saga og forskellige fornaldarsagaer.

- Disse fem håndskrifter købtes 1662 af Torfæus til Frederik III.

9. Gl. kgl. Sml. 3270, 4to. Skrevet i første halvdel af 14. århundrede. Indeholder Jónsbók og forskellige andre love.

10. Morkinskinna (ɔ: bogen med de more blade; Gl. kgl. Sml. 1009, fol.). Skrevet i slutningen af 13. århundrede. Indeholder forskellige norske kongers historie fra og med Magnus den Gode.

11. Gråskinna (Gl. kgl. Sml. 2870, 4to). Skrevet ca. 1300 med senere indskud. Indeholder Njals saga.

12. Gl. kgl. Sml. 1812, 4to. Skrevet ca. 1200-14. århundrede. Indeholder kalendervidenskab, almanakoptegnelser o. lign.

13. Codex regius af ældre Edda (Gl. kgl. Sml. 2365, 4to). Skrevet i 13. århundredes slutning. Eneste fuldstændige pergamenthåndskrift af den ældre Edda (Sæmundar Edda).

14. Codex regius af yngre Edda (Gl. kgl. Sml. 2367, 4to). Skrevet i begyndelsen af 14. århundrede. Indeholder bl. a. den yngre Edda (Snorres Edda).

15. Et håndskrift indeholdende Gisle Surssons og Tormod Kolbrunarskjalds saga. Eksisterer ikke mere; udlåntes omkring 1780 til en islandsk student til afskrivning for Suhm og er derefter gået tabt, men afskriften eksisterer (Ny kgl. Sml. 1181, fol.).

- Disse syv håndskrifter overgaves Torfæus af Brynjólfur Sveinsson 1662 som gave til Frederik III.

b) Foruden de 15 skindbøger fra Frederik Ill's tid, der udgør en del af Det kongelige Biblioteks ældste håndskriftsamling, *Gamle kongelige Samling,* og endda den ældste del af denne, findes der også en del islandske sager i den såkaldte *Ny kongelige Samling.* Det er overvejende ting, der skriver sig fra historikeren, kammerherre P. F. Suhms bibliotek, som købtes af kongen 1796, og det er for en stor del afskrifter, som Suhm på egen bekostning havde ladet islandske studenter tage af håndskrifter i Den Arnamagnæanske Samling til brug ved arbejde med hans store danmarkshistorie. Da originalerne stadig eksisterer, har disse afskrifter kun sekundær betydning.

Yderligere findes der en del islandske håndskrifter i følgende tre samlinger: *Den Thottske Samling,* der skænkedes 1785 til kongens bibliotek af statsminister grev Otto Thott, den største bogsamler, Danmark nogensinde har haft. Endvidere *Den*

Kaliske Samling, der havde tilhørt historikeren professor Abraham Kali, og som 1822 købtes til Det kongelige Bibliotek fra en boghandler i Hamborg. Endelig *Den Uldallske Samling*, som havde tilhørt højesteretsadvokat P. Uldall, og som 1803 skænkedes til Det kongelige Bibliotek af hans søn.

I Thotts samling findes enkelte gamle håndskrifter, især lovhåndskrifter, men ingen, der kan måle sig med de 15 skindbøger i Gamle kongelige Samling. Hovedparten af sagerne i Thotts såvel som i Kalis og Uldalls samlinger er sager fra det 17. og 18. århundrede, og ingen af dem kan siges at have fundamental betydning.

Endelig findes der i den fra Universitetsbiblioteket overførte samling *Additamenta* 4 islandske håndskrifter.

Den Arnamagnæanske Samling.

Det er ifølge sagens natur udelukket indenfor nærværende betænknings rammer at give en virkelig oversigt over håndskrifterne i Den Arnamagnæanske Samling. Her skal blot fremføres nogle almindelige bemærkninger om håndskrifternes indhold og proveniens, idet der ikke alene tages hensyn til håndskrifter af islandsk oprindelse.

Selve Den Arnamagnæanske Samling, bortset fra tillægssamlingerne og diplomerne, består af 2 572 numre.

Diplomsamlingen består nu af ca. 1 600 danske breve og ca. 1 350 i afskrift, ca. 800 norske breve og ca. 2 900 i afskrift, ca. 1 350 islandske breve og ca. 6 000 i afskrift.

Indholdsmæssigt er samlingen overmåde righoldig. Så at sige alle emner behandles i håndskrifterne: astronomi, filologi, fysik, geografi, historie, jura, mytologi, teologi, æstetik o. s. v.

De ældste af håndskrifterne er fra 12.-13. århundrede, flertallet fra 14.-17. århundrede.

Også med hensyn til *dokumenternes art* giver en gennemgang af samlingen indtryk af dens overordentlig brogede sammensætning. Der findes store samlinger af diplomer, pergamentbreve, skøder, adkomstbreve og andet lignende vedrørende ejendomme både i Island, i Danmark og i Norge. Adskillige islandske og norske dokumenter er som nedenfor nærmere omtalt tilbageleveret, da der forelå lånekvitteringer udstedt af Arne Magnusson, som godtgjorde ejendomsforholdet. Samlingen omfatter adskillige embedsarkivalier, dels stammende fra Arne Magnussons egen virksomhed som medlem af jordebogskommissionen på Island, dels overladt ham af forskellige islandske embedsmænd, præster og andre. Endelig findes der i samlingen betydelige brevsamlinger, Arne Magnussons egen, Torfæus' etc.

Den overvejende del af alt dette vedrører selvfølgelig Island. Store dele angår dog indholdsmæssigt Norge, f. eks. de meget værdifulde norske lovhåndskrifter, håndskrifterne af de norske kongesagaer etc. Meget af stoffet vedrører Sverige, ad-

skilligt Danmark, en mindre del Nordtysklands Hansestæder, enkelte stykker det øvrige Europa.

Også i en anden henseende er samlingen yderst forskelligartet. Ved siden af, hvad man kan kalde *»originale manuskripter«* ɔ: de gamle, delvis middelalderlige codices (de fleste på pergament), som er grundlaget for senere tiders udgaver, findes mængder af *afskrifter*, tilvejebragt for en væsentlig del i Arne Magnussons egen levetid, i slutningen af det 17. og første fjerdedel af det 18. århundrede. Nogle af dem har Arne Magnusson selv taget, adskillige skyldes samtidens andre lærde mænd, mange skyldes afskrivere, som arbejdede i deres tjeneste. Arne Magnusson selv havde til stadighed en eller to afskrivere i gang. Disse afskrifter har ganske samme karakter som de samlinger, filologer til alle tider har skaffet sig. I de fleste tilfælde er forlæggene originale håndskrifter, som stadig eksisterer, men i enkelte tilfælde er afskriften taget efter håndskrifter, som senere er gået tabt.

Endelig er *håndskrifternes proveniens* meget forskellig. Flertallet af håndskrifterne - og de vigtigste af disse - har Arne Magnusson erhvervet på Island hos bekendte, dels under sine rejser rundt om i landet, dels, forud for dem eller senere, gennem brevveksling. Adskillige har han fået som gave, adskillige har han købt. Det store flertal af dem har været i privateje. Der er dog ingen tvivl om, at der i hans samling findes adskillige håndskrifter, som han har fået overladt af lokale embedsmænd, præster og andre, der har fundet dem liggende i deres embedsarkiver, og som gerne har overladt dem til den lærde mand, der havde en så brændende interesse for dem.

Talrige håndskrifter har Arne Magnusson imidlertid skaffet sig ad andre veje. Mange har han erhvervet i Norge. Ikke alene norske håndskrifter (ɔ: håndskrifter, som er blevet til i Norge og vedrører norske forhold), men også islandske håndskrifter, som er blevet ført bort fra hjemlandet og havnet i Norge. På lignende måde har Arne Magnusson erhvervet håndskrifter i Sverige (dog ikke islandske håndskrifter). Erhvervelserne her og i Norge har ganske samme karakter som de islandske. Adskillige håndskrifter har han modtaget som gaver, adskillige har han købt.

En del af de håndskrifter, som nu findes i samlingen, har i Arne Magnussons egen samtid og ofte adskilligt tidligere været i danske lærdes besiddelse. Når islandske håndskrifter allerede inden Arne Magnussons tid var kommet i privateje i Danmark, hænger dette sammen med, at interessen for de gamle skindbøger som tidligere nævnt aftog stærkt på Island i det 17. århundrede, idet disse gamle håndskrifter var ulæselige for den almindelige islænder. Det var ikke ualmindeligt, at man solgte eller bortskænkede håndskrifterne i Danmark for derved at opnå et eller andet, og de fleste af disse håndskrifter havnede før eller senere i Arne Magnussons samling. Størstedelen købte han på auktioner efter besidderens død. På auktionen efter Fr. Rostgaard 1726 har Arne Magnusson - som det fremgår af den endnu bevarede auktionskatalog - erhvervet ca. 125 håndskrifter. Mange af dem var danske lovhåndskrifter, mange danske eller udenlandske bønnebøger. Efter den kongelige

antikvar Thomas Bartholins død 1690 kom Arne Magnusson i besiddelse af mindst tre vigtige membraner. Ni år senere købte han af etatsråd Herman Mejers dødsbo en halv snes foliohåndskrifter på papir, som Mejer oprindelig havde fået fra Torfæus. En anden gruppe havde tilhørt den 1695 afdøde etatsråd Jens Rosenkrantz. Det fortælles, at Arne Magnusson for at komme i besiddelse af et Heimskringla-håndskrift, som han ønskede, måtte købe hele Rosenkrantz' efterladte samling for 200 rigsdaler. Af Arne Magnussons egne optegnelser fremgår det, at i hvert fald tyve håndskrifter har denne oprindelse. En del af dem var spanske, dog findes blandt dem hovedhåndskriftet af Kongespejlet. Først og fremmest bør dog nævnes, at Arne Magnusson 1720 overtog hele Torfæus' efterladte håndskriftsamling. Allerede tidligere havde han fået en del, nu fik han resten, ialt ca. 140 håndskrifter.

Til disse gruppeerhvervelser kommer de mange enkelte håndskrifter, som Arne Magnusson i årenes løb har modtaget som gaver af danske lærde. Det drejer sig her om håndskrifter, som uafhængigt af ham selv og i en tidligere tid var kommet til Danmark. De enkelte håndskrifters historie viser, at de ofte forud for overdragelsen til Arne Magnusson har haft en lang dansk ejerrække, Ole Worm, Bartholinerne og andre. Adskillige af dem fandtes i Danmark allerede tidligt i det 17. århundrede.

Som allerede berørt har Arne Magnusson også modtaget en hel del håndskrifter fra Norge. Nogle stykker fik han som gave af magister Ramus på Ringerike. Et enkelt håndskrift blev af justitsråd A. Aagaard overdraget til gehejmeråd Mathias Moth, som igen forærede det til Arne Magnusson.

I enkelte tilfælde stammer håndskrifterne fra køb på udenlandske auktioner. Et pergamenthåndskrift fra det 16. århundrede blev således i 1696 købt af Fr. Rostgaard i Leyden i Holland. Ved erhvervelse på Rostgaards auktion kom det senere i Arne Magnussons besiddelse.

I tidens løb er der til samlingen knyttet nogle tillægssamlinger. Nogle grupper holdes for sig som særsamlinger, *Rasks* og *Stephensens* etc. Andre smågrupper er uden videre indlemmet i hovedsamlingen. Det kongelige nordiske Oldskriftselskab har overdraget samlingen forskellige stykker, Rigsarkivet ligeså. Der findes håndskrifter, som er skænket samlingen af filologen, bibliotekar P. G. Thorsen i det 19. århundrede. Enkelte blade havde Thorsen fået af en præst på Sjælland, ifølge hvis angivelse de skulle være fundet på gaden i København efter ildebranden i 1795. Et enkelt håndskrift har samlingen erhvervet 1837 som gave af en engelsk litterat. Et blad i et håndskrift er så sent som i 1879 blevet skænket samlingen af Det islandske litterære Selskab.

For at få et samlet overblik over, hvor mange af håndskrifterne i Den Arnamagnæanske Samling der proveniensmæssigt har tilknytning til Island, har kommissionen anmodet Den Arnamagnæanske Kommissions sekretær, professor, dr. phil. Jon Helgason om at udarbejde en *oversigt over håndskrifternes proveniens.* Oversigten

findes trykt som bilag til nærværende betænkning. I denne oversigt, der ikke medtager tillægssamlingerne eller diplomerne, er håndskrifterne ordnet i folgende 9 grupper:

1. Håndskrifter (med få undtagelser af islandsk oprindelse), om hvilke der foreligger oplysninger om, at Arne Magnusson har fået dem fra en navngiven islandsk person (eventuelt en navngiven islandsk gård)	807	numre
2. Islandske håndskrifter, som Arne Magnusson har fået fra Torfæus, der var bosat uden for Island og selv lod talrige håndskrifter fremstille ved skrivere, hvorfor denne gruppe er udskilt fra gruppe 1	83	
3. Islandske håndskrifter, som Arne Magnusson har fået fra danske eller nordmænd	66	-
4. Islandske håndskrifter, der er skrevet uden for Island, forst og fremmest af Arne Magnusson selv og hans skrivere (heri ikke medregnet afskrifter fra Torfæus, opført i gruppe 2)	328	-
5. Islandske håndskrifter, om hvilke der ikke foreligger oplysning om, hvorfra Arne Magnusson har fået dem - utvivlsomt har han fået dem alle eller så godt som alle på Island	561	-
6. Håndskrifter, der er kommet til samlingen efter Arne Magnussons død	258	-
7. Islandske værker afskrevet eller oversat af ikke-islandske skrivere	13	-
8. Ikke-islandske værker i afskrifter ved islandske skrivere (i Norge eller Danmark)	66	
9. Håndskrifter, der ingen tilknytning har til Island	436	-
	2618	numre

Når dette tal overstiger det ovenfor nævnte antal numre i samlingen (2572), skyldes dette, at enkelte blandingshåndskrifter har måttet opføres i flere grupper.

Overalt i de følgende sammentællinger er de håndskrifter iberegnet, der indeholder norsk litteratur (værker, forfattet eller oversat i Norge), både de håndskrifter, der er ført i pennen i Norge, og de, der findes i islandske afskrifter.

Om de enkelte grupper af håndskrifter skal iøvrigt enføres følgende:

Gruppe 1. Af de til denne gruppe hørende 807 numre er 283 pergamenthåndskrifter (skindbøger), 524 papirhåndskrifter. Efter alder fordeler pergamenthåndskrifterne sig således:

12. århundrede	2	numre
12.-14. århundrede*)	1	nummer
ca. 1200	5	numre
13. århundrede	15	-
13.-14. århundrede	4	
13.-15. århundrede	1	nummer
13.-16. århundrede	1	
ca. 1300	17	numre
ca. 1300–ca. 1600	1	nummer
14. århundrede	58	numre
14.-15. århundrede	7	-
14.-16. århundrede	2	-
14.-17. århundrede	3	-
ca. 1400	21	
15. århundrede	64	-
15.-16. århundrede	1	nummer
15.-17. århundrede	1	
ca. 1500	19	numre
16. århundrede	42	-
ca. 1600	7	-
17. århundrede	11	
	283	numre

Af de 283 membraner må ca. 80 betegnes som fragmenter, hvorved her forstås, at der af pågældende håndskrift nu kun eksisterer nogle ganske få blade. Af de øvrige ca. 200 håndskrifter er ca. 50 defekte.

Om papirhåndskrifternes alder skal for samtlige grupper under et: anføres, at de ældste håndskrifter er fra 16. århundrede, langt det overvejende antal fra 17. århundrede og fra ca. 1700, medens en del håndskrifter (navnlig i gruppe 6) er fra 18. og 19. århundrede.

Der skal endvidere gives en oversigt over håndskrifternes fordeling efter indhold. Det skal dog fremhæves, at en sådan inddeling kun kan foretages i meget grove træk, idet grænsen mellem flere af grupperne er flydende, og en del håndskrifter er blandingshåndskrifter.

*) Når et håndskrift angives at hidrøre fra flere århundreder, betyder det, at håndskriftet er et blandingshåndskrift, hvis enkelte dele er af forskellig alder.

Sagahåndskrifter		301 numre
heraf: Islændingesagaer	100 numre	
Kongesagaer	42	
Bispesagaer	25	
Fornaldarsagaer	29 -	
Anden prosalitteratur	105 -	
Andre håndskrifter af historisk indhold		29 -
Historiske oversættelsesværker		22 -
Håndskrifter af religiøst indhold (apostel- og helgensagaer, homilier, legender, ritualbøger, prædikener m. v.)		85 -
Håndskrifter indeholdende digtning (verdslige og religiøse digte, rimur)		105 -
Håndskrifter af juridisk indhold (norske og islandske lovhåndskrifter, kommentarer, afhandlinger)		138 -
Arkivalier (kopibøger, regnskaber, fortegnelser over jordegods, aktstykker o. a.)		59 -
Håndskrifter af andet indhold (lærdomslitteratur, kalendarier, komputistik, geografi, lærebøger, bibliografi, kataloger)		68 -
		807 numre

Gruppe 2. Kun et enkelt håndskrift (et fransk håndskrift af Davids salmer fra 12. århundrede) er på pergament.

Indholdsmæssigt er fordelingen:

Sagahåndskrifter		52 numre
heraf: Islændingesagaer	20 numre	
Kongesagaer	11 -	
Bispesagaer	5 -	
Fornaldarsagaer	9 -	
Anden prosalitteratur	7 -	
Andet historisk indhold		4 -
Religiøst indhold		3 -
Digtning		3
Juridisk indhold		6 -
Arkivalier		6 -
Andet indhold		9
		83 numre

Gruppe 3. 26 håndskrifter er på pergament, 40 på papir. Pergamenthåndskrifterne fordeler sig således:

ca. 1200	1	nummer
13. århundrede	2	numre
ca. 1300	3	
14. århundrede	8	
14.-15. århundrede	1	nummer
ca. 1400	3	numre
15. århundrede	3	-
16. århundrede	4	-
17. århundrede	1	nummer
	26	numre

Heraf er 16 fuldstændige håndskrifter, 5 defekte og 5 fragmenter.

Indholdsmæssigt er fordelingen:

Sagahåndskrifter			35	numre
heraf:	Islændingesagaer	14 numre		
	Kongesagaer	12 -		
	Bispesagaer	2		
	Fornaldarsagaer	2		
	Anden prosalitteratur m. v.	5		
Andet historisk indhold			2	-
Historiske oversættelsesværker			2	-
Religiøst indhold			2	-
Digtning			6	-
Juridisk indhold			10	-
Arkivalier			2	-
Andet indhold			7	
			66	numre

Gruppe 4. Alle disse håndskrifter er afskrifter (på papir), der i slutningen af det 17. og begyndelsen af det 18. århundrede er foretaget af islændere efter islandske håndskrifter, der allerede var bragt bort fra Island. At der i denne gruppe findes enkelte meget værdifulde håndskrifter, beror på, at originalerne blev tilintetgjort ved branden 1728.

Indholdsmæssigt er fordelingen:

Sagahåndskrifter		153 numre
heraf: Islændingesagaer	50 numre	
Kongesagaer	48 -	
Bispesagaer	12 -	
Fornaldarsagaer	19 -	
Anden prosalitteratur	24 -	
Andet historisk indhold		30 -
Historiske oversættelsesværker		2 -
Religiøst indhold		20 -
Digtning		57 -
Juridisk indhold		23 -
Arkivalier		5 -
Andet indhold		38
		328 numre

Gruppe 5. Pergamenthåndskrifternes antal er 86, der efter alder fordeler sig således:

12. århundrede	2 numre
ca. 1200	1 nummer
13. århundrede	4 numre
13.-14. århundrede	1 nummer
13.-15. århundrede	2 numre
13.-16. århundrede	2 -
ca. 1300	2 -
ca. 1300–15. århundrede	1 nummer
14. århundrede	10 numre
ca. 1400	7 -
15. århundrede	19 -
15.-16. århundrede	1 nummer
ca. 1500	9 numre
16. århundrede	11 -
ca. 1600	5 -
17. århundrede	9 -
	86 numre

Heraf er 35 fuldstændige håndskrifter, 17 defekte og 34 fragmenter.

Indholdsmæssigt er fordelingen:

Sagahåndskrifter		233	numre
heraf: Islændingesagaer	72 numre		
Kongesagaer	24		
Bispesagaer	18 -		
Fornaldarsagaer	52 -		
Anden prosalitteratur	67 -		
Andet historisk indhold		15	-
Historiske oversættelsesværker		2	-
Religiøst indhold		54	-
Digtning		88	
Juridisk indhold		69	-
Arkivalier		44	-
Andet indhold		56	-
		561	numre

Gruppe 6. Af disse håndskrifter er 5 på pergament, nemlig fra

13.-14. århundrede	1	nummer
ca. 1300–16. århundrede	1	-
14. århundrede	1	
17. århundrede	2	numre
	5	numre

Af de 5 membraner er 4 fragmenter.

Indholdsmæssigt er fordelingen:

Sagahåndskrifter		66	numre
heraf: Islændingesagaer	30 numre		
Kongesagaer	14 -		
Bispesagaer	2 -		
Fornaldarsagaer	4 -		
Anden prosalitteratur	16 -		
Andet historisk indhold		10	-
Historiske oversættelsesværker		1	nummer
Religiøst indhold		5	numre
Digtning		13	-
Juridisk indhold		17	-
Arkivalier		44	-
Andet indhold		102	-
		258	numre

Gruppe 7. Heraf er kun to pergamenthåndskrifter - et fra 13. århundrede og et fra 14. århundrede.

12 af håndskrifterne er kongesagaer, 1 er af juridisk indhold.

Gruppe 8. Samtlige 66 håndskrifter er afskrifter (på papir) af ikke-islandske værker, foretaget i tiden omkring 1700 af islandske skrivere og kendetegnet ved deres videnskabelige karakter.

Indholdsmæssigt er fordelingen:

Historisk indhold (bortset fra sagaer)	16	numre
Religiøst indhold	3	-
Digtning	1	nummer
Juridisk litteratur (norsk)	23	numre
Arkivalier	7	-
Andet indhold	16	-
	66	numre

Gruppe 9. De hertil hørende 436 håndskrifter har ingen som helst tilknytning til Island, hvorfor gruppen ikke skal specificeres nærmere.

HÅNDSKRIFTERNES BETYDNING I LITTERÆR, HISTORISK SPROGLIG OG PALÆOGRAFISK HENSEENDE

Værdien af håndskrifterne i Den Arnamagnæanske Samling og i Det kongelige Bibliotek måles ikke blot ved hjælp af samlingernes størrelse, men også ved den betydning de har for vor viden om den middelalderlige kultur og litteratur i Norden, specielt i Norge og på Island. I det følgende skal derfor omtales nogle af de litterære genrer og de vigtigste håndskrifter indenfor genrerne*).

HÅNDSKRIFTERNES LITTERÆRE OG HISTORISKE BETYDNING

Den ældre poetiske litteratur.

Den ældre poetiske litteratur omfatter den såkaldte *Ældre Edda* og *skjaldedigte*. Den Ældre Edda (hovedhåndskrift GkS 2365, 4^0) består af en række anonyme digte af stor litterær værdi. Emnerne er taget fra det gamle Nordens gudelære og fra heltesagn af overvejende sydgermansk oprindelse. Et enkelt af digtene antages at være digtet på Grønland. Både Norge og Island har bidraget til denne digtning; men der er ikke i enkeltheder enighed om, hvor digtene er blevet til.

Skjaldedigtningen omfatter digte, der tilskrives navngivne norske og islandske skjalde, der optrådte ved det norske og det danske hof. I modsætning til Edda-digtene findes skjaldekvadene ikke fra gammel tid overleveret i noget samlingshånd-skrift, men forekommer spredt i de historiske sagaer, islændingesagaerne, i Snorres Edda samt i den af Ölåfr Þórðarson hvitaskald (d. 1259) forfattede grammatiske af-handling. Skjaldekvadene er næsten alle hyldestdigte til eller arvekvad om fyrster og stormænd i perioden fra 9. århundredes første halvdel til henimod år 1300. Skjaldedigtningen omfatter også små situationsbestemte strofer (såkaldte *lausavisur)* og større digte af opbyggelig art, således *Harmsól*, »sorgens sol«, »trøsten« (i AM 757, 4^0), digtet ca. 1200 af Gamli Kanoki, *Leidarvisan*, »vejledning«, og *Liknarbraut*,

*) Håndskrifterne citeres efter nummer i samlingerne, AM er Den Arnamagnæanske Samling, GkS (Gammel kongelig Samling) er Det kongelige Biblioteks ældste håndskriftsamling, NkS (Ny kongelig Samling) den nyere del. 4^0, 8°, 12^0 og fol. angiver håndskrifternes format (kvart, oktav, duodes og folio).

»nådens vej«, begge fra det 13. århundredes slutning. Et af de ældste islandske håndskrifter (AM 673 B, 4^0) indeholder det religiøse digt *Pldcitusdrdpa,* både håndskrift og digt er fra ca. 1200. Sproget er norskpræget. Fra samme tid stammer antagelig *Sólarljóð,* men dette digt findes kun bevaret i sene papirafskrifter.

Den poetiske litteratur tjener som kilde for udforskning af den gamle nordiske gudetro og kulturverden, men har desuden en ganske særlig sproglig betydning, fordi digterne ved den poetiske behandling af deres emner betjente sig af et ganske andet ordforråd end det, der kendes fra den prosaiske litteratur, og af udtryksmidler (omskrivninger), der ellers var ukendt. Da der tilmed gjaldt meget strenge regler for versenes opbygning, bl. a. for brugen af rim, giver kvadene et værdifuldt bidrag til forståelsen af sprogformen i Norge og på Island.

I nær tilknytning til den poetiske litteratur står *Snorres Edda* (GkS 2367, 4^0, AM 242 fol. o. fl.), som egentlig er en lærebog i versekunst, hvad navnet Edda (verselære) udsiger. Navnet er således gammelt som betegnelse for dette værk og kun ved en misforståelse i senere tid overført til den foran omtalte Ældre Edda (den såkaldte poetiske Edda). Snorres Edda har størst betydning derved, at den indeholder prøver på et betydeligt antal kvad af navngivne norske og islandske skjalde, og derved at Snorre i Eddaen til forklaring på den norrøne digtekunsts særlige omskrivninger (de såkaldte *kenningar)* genfortæller de nordiske gudemyter og en række heltesagn.

fslendingabok og Landnåmabök.

fslendingabok er forfattet af Are Frode (1067-1148). Det er en kort islandshistorie fra landets første bebyggelse (874) ned til ca. 1120, skrevet i en nøgtern stil uden kunstneriske ambitioner. Den omtaler de første landnamsmænd og behandler bl. a. forfatningens historie, tidsregningens fastlæggelse og kristendommens indførelse samt kirkens liv og vækst i den første tid. Bogen findes kun bevaret i sene afskrifter (AM 113 A og B fol.), men de er så nøjagtige, at det har været muligt at klassificere originalen blandt de ældste islandske håndskrifter (ca. 1200).

Meget taler for, at Are også er forfatter til den oprindelige, nu tabte redaktion af Landnámabók. Dette værk, der ikke har nogen parallel inden for andre landes litteratur beretter om Islands opdagelse, opregner de betydeligste landnamsmænds bosættelse og skildrer i korte træk deres kampe og slægtskabsforhold. Det er det vigtigste kildeskrift for kendskabet til Islands ældste historie og har betydning også for islændingesagaerne, som det i tidens løb har stået i livligt vekselforhold til. Der er også grund til at nævne, at der derfra hentes værdifuldt stof til stednavneforskningen.

Af Landnåmabök er der overleveret 3 gamle redaktioner: Sturlubók (AM 107 fol., sen afskrift efter tabt membran), Melabók (AM 445 b, 4^0) og Hauksbök (AM 371, 4^0) samt et par unge redaktioner på papir: Skarðsárbók og Þórðarbók.

Islændingesagaerne.

De egentlige islændingesagaer, der omhandler de islandske høvdinge og deres slægt i perioden ca. 930-1030 (söguöld), er den største litterære præstation på Island i middelalderen. Sagaskrivningens opståen og enorme vækst har man set i lyset af de islandske storbønders slægtsstolthed og den deraf følgende stærke interesse for genealogisk viden, og de islandske samfundsforhold (landets ringe befolkningstal, slægternes bofasthed, Altinget som samlende midtpunkt for hele landets befolkning); men der er ikke almindelig enighed om, hvorvidt genren er af hjemlig art eller skyldes litterære impulser udefra. Det store antal håndskrifter, der findes, vidner om, at sagaerne i 13.-15. århundrede har været afskrevet ivrigt og har haft vid udbredelse.

For så vidt angår disse sagaer, har de danske håndskriftsamlinger den allerstørste betydning, idet de meget ofte rummer de bedste, undertiden de eneste kendte redaktioner af sagaværkerne.

Således findes i Den Arnamagnæanske Samling et betydningsfuldt samlingshåndskrift med islændingesagaer, den såkaldte Möðruvallabók (AM 132 fol.), skrevet ca. 1300–1350, der indeholder ikke mindre end 11 islændingesagaer, heriblandt Egils saga, Njals saga, Laxdæla saga, Kormaks saga og sagaen om fostbrødrene. Foruden dette pompøse håndskrift findes i Den Arnamagnæanske Samling et andet hovedhåndskrift til Laxdæla saga (AM 309, 4^0) og flere hovedhåndskrifter til Njals saga (f. eks. AM 468, 4^0, Reykjabók, 133 fol., Kålfalækjarbok), i Det kongelige Bibliotek den vigtige afskrift Gråskinna (GkS 2870, 4^0). Under eet håndskriftnummer er samlet en række meget vigtige fragmenter af forskellige islændingesagaer, hvoraf flere af betydelig ælde, således fragmentet af Egils saga fra ca. 1250-1300 (AM 162 A fol.).

Alene disse eksempler vil vise samlingernes betydning. Der er kun få sagaer, hvoraf der ikke findes pergamenthåndskrifter eller i hvert fald fragmenter af sådanne.

De gamle fragmenter kan give vigtige oplysninger om, hvor tidligt sagaerne har været nedskrevet, og hvis hverken skrifttrækkene eller sprogformen stemmer overens i fragmenterne, kan de tages som bevis for, at der har eksisteret lige så mange fuldstændige afskrifter.

Islændingesagaernes værdi ligger i højere grad i den kunstneriske behandling af stoftet end i den historiske. Man må for nogle sagaers vedkommende dels regne med en århundredlang mundtlig tradition, før nedskrivningen begyndtes, dels med en kunstnerisk omformning og tilpasning af traditionsstoffet. Endelig har de sagaer, der først sent er ført i pennen, modtaget påvirkning fra 13. århundredes litterære modestrømninger (fornaldarsaga, ridderroman). Men er islændingesagaens historiske troværdighed end af sekundær betydning, må man til gengæld understrege den betydning, de har for vor kundskab om islandsk dagligliv og tankesæt i sagatiden. De tjener dermed til belysning af det øvrige Nordens kulturhistorie i et tidsrum, fra hvilket ellers kun sparsomme oplysninger foreligger.

Norske og danske kongesagaer m. v.

Der foreligger i håndskriftsamlingerne en omfangsrig sagalitteratur om konger og jarler. I disse sagaer, der repræsenterer de bedste - og for mange detailler eneste - kilder til Nordens, især Norges ældste historie, spiller det norske islæt, som rimeligt er, en fremtrædende rolle, og en del håndskrifter er rent norske.

Ágrip (uddrag) *af Noregs konung a sögum* (AM 325 II, 4^0) foreligger nu kun defekt; men meget taler for, at det har behandlet Norges historie fra Halvdan Svarte til kong Sverres komme til Norge i 1177. Der hersker stor uenighed om Ágrips kildeforhold, men der kan i hvert fald næppe være tvivl om, at det bevarede handskrift, som er skrevet af to islændere, er en afskrift efter en tabt norsk original.

Morkinskinna (GkS 1009 fol.) omhandler de norske kongers historie fra Magnus den Gode. Slutningen af værket er tabt, men antagelig har også det sluttet ved året 1177. Det håndskrift, hvori teksten er bedst bevaret, er udarbejdet ca. 1220. Det bærer tydeligt præg af at være sammenstykket af flere kilder, bl. a. findes der indskud fra Ágrip. Teksten indeholder en del indskudte anekdoter (þættir), bl. a. fortællingen om kong Harald og islændingen.

Fagrskinna skildrer perioden fra Halvdan Svarte til 1177, og forfatteren har foruden skjaldekvad anvendt alt, hvad der forelå skrevet om de norske konger. Fremstillingen er saglig og nøgtern med hovedvægten lagt på landets politiske historie. Værket er skrevet i Norge ca. 1230, måske for Håkon Håkonsson. Teksten findes i to afvigende affattelser, den ene i tre, den anden i to håndskrifter fra 17. århundrede.

Sverres saga. Allerede tidligt forelå der en saga om kong Sverre. Dele af sagaen er ifølge fortalen ført i pennen efter mundtlig meddelelse af kong Sverre selv, mens andre dele er skrevet efter kyndige mænds og øjenvidners beretning. Det er dog omdiskuteret, hvor grænsen mellem disse dele går. Sagaen er udmærket overleveret i AM 327, 4^0, Eirspennill, Flatøbogen samt i AM 81 a fol.

Olaf den Helliges saga har efter afskrifternes antal at dømme været en meget yndet læsning. Der findes en mængde håndskrifter og brudstykker, og dele af teksten har været optaget i andre skrifter. Sagaen er bl. a. afskrevet i Tómasskinna og i Flatøbogen. I Den Arnamagnæanske Samling findes der 6-7 større håndskrifter og nogle små fragmenter.

Olaf Tryggvasons saga, udarbejdet af Oddr Snorrason ca. 1190, har tjent som kilde for Fagrskinna og for Heimskringla. Hovedhandskriftet (AM 310, 4^0) er kommet til Danmark fra Norge som gave fra Christen Worm til Arne Magnusson.

Den største personlighed blandt de historiske forfattere er Snorre Sturleson. Hans værk *Heimskringla* behandler de norske kongers historie fra de ældste tider ned til 1177. Snorre har som kilder til sit arbejde anvendt næsten alle de på hans tid foreliggende kongesagatekster. Desuden fremhæver han selv skjaldedigtenes betydning meget stærkt og citerer stadig kvadene. Snorres værk vidner ikke blot om lærdom, han har sammenføj et sit stof til et kunstnerisk hele på en måde, der leder

tanken hen på de bedste af islændingesagaerne. Der foreligger intet gammelt håndskrift af hele værket bevaret; men i Den Arnamagnæanske Samling findes afskrifter fra 17. århundrede af de to i 1728 forsvundne skindbøger: den islandske *Kringla* og den norske *Jöfraskinna* (et fragment bevaret AM 325, *4°* VIII). Fragmenter af andre gamle Heimskringlahåndskrifter findes i Den Arnamagnæanske Samling, f. eks. 39 fol. Dele af teksten er desuden optaget i samlingshåndskriftet *Eirspennill* (AM 47 fol.), der tillige indeholder Sverres saga, sagaen om Baglerne og en saga om Håkon Håkonsson, skrevet af islænderen Sturla Þórðarson. Det smukke håndskrift er skrevet af to nordmænd og har aldrig været på Island; dette er lige så lidt tilfældet med *Codex Frisianus* (AM 45 fol.), der som Eirspennill har tilhørt Otto Friis i Salling. Det indeholder Heimskringlas tekst (med undtagelse af Olaf den Helliges saga) og Håkon Håkonssons saga.

Det største samlingshåndskrift med kongesagaer er dog *Flatøbogen* (GkS 1005 fol.), der består af 225 store blade og indeholder meget vigtige tekster af norske kongesagaer; særlig skal fremhæves Olaf Tryggvasons, Olaf den Helliges, Sverres og Håkon Håkonssons saga. Dertil kommer en række anekdoter, hvoraf flere kun findes overleveret her. Håndskriftet indeholder desuden en række sagaer om begivenheder i de norske bilande, således en saga, der omhandler Færøernes historie; den skildrer ganske kort oernes bebyggelse, men hovedhandlingen samler sig om de navnkundige færøske høvdinger Sigmundr Brestisson og hans modstander, den kløgtige og trolddomskyndige Þrándr i Gótu. Også en saga om jarlerne på Orknøerne findes optaget i håndskriftet; denne saga findes desuden bevaret i gamle fragmenter (AM 325 I, III a og (3, 4^0) og i en afskrift fra ca. 1700 efter en nu tabt membran. Begge disse sagaer er forfattet så tidligt, at Snorre har kunnet benytte dem ved udarbejdelsen af Heimskringla. Flatøbogen indeholder endvidere en saga om Grønland, der har haft stor betydning i den videnskabelige diskussion om Vinlandsrejserne.

I naturlig sammenhæng med den sidst omtalte sagagruppe kan nævnes det mægtige sagaværk *Sturlunga saga* (AM 122 a fol., 122 b fol. o. fl.), der ca. 1300 er stykket sammen af flere småsagaer. Det behandler Islands historie i årene, før landet i 1262-64 kom under norsk styre, og de begivenheder og politiske tilstande, der førte til fristatens opløsning. Det første af disse håndskrifter indeholder mange norskheder i sproget.

To sagaer har særlig betydning for Danmark, nemlig sagaen om *Jomsviking erne* og *Knytlingesaga.* Den første skildrer Jomsvikingernes oprindelse, deres love og færd og endelige nederlag i slaget ved Hjorungavåg. Sagaen, hvis historiske kildeværdi kun er ringe, foreligger i flere indbyrdes ret afvigende bearbejdelser, hvoraf to i Den Arnamagnæanske Samling (AM 291, 4^0, AM 510, 4^0), en redaktion i Flatøbogen og en i et stockholmsk håndskrift. Knytlingesaga, der er en vigtig kilde til Danmarks ældre middelalderhistorie, skildrer de danske konger fra Harald Blåtand

til 1187. Forfatteren har ikke kendt Saxo, men alt tyder på, at Saxo og Knytlingesaga for Valdemarstiden bygger på en fælles kilde. Teksten findes kun fragmentarisk i gamle håndskrifter (AM 20 b I og II fol., 180 b fol.), men foreligger i sene afskrifter (bl. a. AM 18 fol. ved Arne Magnusson).

Fornaldarsagaer.

Disse sagaer er, som navnet antyder (forn öld ɔ: den gamle tid), sagaer med emner hentede fra den fjerne fortid før Islands bebyggelse. Genren må tænkes udformet i det 12. århundrede. På islandsk grund er næppe nogen fornaldarsaga nedskrevet før 1250. De bevarede håndskrifter er gennemgående ret sene, ældst er et fragment af Hrólfs saga Gautrekssonar (AM 567 XIV ß, 4^0 ca. 1300), men de fleste er fra tiden omkring 1400 og senere. Og den sproglige og stilistiske udformning af fornaldarsagaerne har et tydeligt efterklassisk præg. Fornaldarsagaerne er bygget over emner fra den nordiske og sydgermanske sagnverden, således fra dansk sagnhistorie f. eks. Rolf Krakes saga (AM 9 fol. o. a.) og Ragnar Lodbrogs saga (NkS 1824 b, 4^0). Også den norske sagnhistorie har givet stof til adskillige fornaldarsagaer, bl. a. Hålfs saga (GkS 2845, 4^0) og Örvar-Odds saga (AM 343 a, 4^0). Ikke-nordisk sagnstof indgår **i** f. eks. Åsmundar saga kappabana (AM 586, 4^0) og på særlig måde i Völsunga saga (NkS 1824 b, 4^0), idet denne for en stor dels vedkommende er en prosaisk genfortælling af heltekvadene i den ældre, poetiske Edda. Endelig er der en gruppe fornaldarsagaer med helt opdigtet emne, bl. a. Bósa saga (AM 510, 4^0, 586,4°). Disse sagaer har oftest som emne vikingelivets kampe og farer, det overnaturlige element spiller en stor rolle, og det spændende handlingsforløb er hovedsagen.

Disse fornaldarsagaer er rige på folkeligt eventyrstof og gamle sagnminder, der har været fælles for den gamle verden. De yder derved særdeles vigtigt materiale til den germanske sagnforskning og til den internationale eventyrforskning.

Fornaldarsagaen kendes ikke blot fra Island, men har tillige haft vid udbredelse i Norge. I det banebrydende værk: Kilderne til Sakses Oldhistorie lykkedes det således Axel Olrik ved sproglige og litterære kendemærker at udskille en meget betydelig del af Saxos beretning om de ældste tider som bygget på norske eller islandske hjemmelsmænds meddelelse af norrønt, overvejende norsk fornaldarsagastof. Olriks resultater har i hovedtrækkene vundet tilslutning hos de fleste danske og udenlandske forskere.

Rimur.

Ved *rimur* forstås fortællende digte, forfattet i særlige, ret enkle versemål, der i modsætning til de fleste skjaldekvad bruger enderim. Bibeholdt er skjaldedigtningens stilistiske teknik (bogstavrim og omskrivninger (kenningar)). Denne digtart er opstået i det 14. århundrede på Island, hvor den har været dyrket helt til nutiden,

og kendes ikke uden for Island. (Her ses bort fra enkelte lighedspunkter mellem færosk folkevise og islandsk rima med hensyn til emnevalg og kenningar). Rimurnes emner er hentet fra sagaer, eventyr og andre fortællinger - særlig talrige er rimur med emner fra fornaldarsagaer og romantiske sagaer, og rimurne kan ofte bidrage til at bestemme de bevarede prosateksters værdi og indbyrdes forhold og kan give fingerpeg om nu tabte sagaer eller sagaversioner. Einar Gilssons Ölåfsrima om slaget ved Stiklestad anses almindeligt for at være den ældste af de bevarede rimur og er optaget i Flatobogen. De fleste af de ældre rimur findes i samlingshåndskrifter, f. eks, AM 603, 4^0, 604-5, 4°, 146, 8°.

Lægebøger, kalendervidenskab.

Lægevidenskabelig litteratur findes kun sparsomt repræsenteret i håndskrifter, et par fragmenter (AM 696, 4^0 II, 655, 4^0 XXX), et afsnit i blandingshåndskriftet AM 194, 8°, samt en lille lægebog fra ca. 1500 (AM 434, 12^0). Alle disse håndskrifter gor indholdsmæssigt set et uselvstændigt indtryk, således findes i såvel AM 194, 8° som i AM 434, 12^0 større partier af Henrik Harpestrængs lægebog. Talrige danske, norske og latinske ord er også tydelige vidnesbyrd om den ikke-islandske oprindelse. Derimod vidner den såkaldte *Rimbeygla* (GkS 1812, 4^0, AM 625, 4^0, 727, 4^0 o. fl.) om, at man på Island i 12. århundrede har haft en selvstændig kalendervidenskab (komputistik). Ganske vist må man også regne med fremmede kilder for værket, men dets mange beregninger er gjort på Island.

Love.

I vinteren 1117-18 blev de islandske love forste gang nedskrevet. Det ældste brudstykke af et lovhåndskrift er fra ca. 1175 (AM 315 fol. D). Selve hovedteksten af fristatstidens meget udførlige love, der sædvanligvis betegnes med navnet *Grågås*, findes i to store håndskrifter (GkS 1157 fol., Konungsbók, og AM 334 fol., Staðarhölsbök), der begge er fra det 13. århundrede. Der er tale om to redaktioner, der undertiden opviser meget store indbyrdes afvigelser. Kristenretten, der kan sammenlignes med de gammeldanske kirkelove, findes desuden i en hel række andre håndskrifter, da den havde længere gyldighed end de andre afsnit i Grågåsen.

Efter at Island var kommet under den norske krone (1262-64) blev lovene revideret, og i ti år gjaldt den lovbog, der kendes under navnet *Járnsíða*. I dens sted trådte i 1281 en lovbog, der kendes under navnet *Jönsbök*. Af den findes der et meget stort antal håndskrifter.

Håndskrifter af religiøst og opbyggeligt indhold.

På Island var omsvinget ved reformationen ikke så voldsomt, at det førte til tilintetgørelsen af den litteratur, som i det øvrige Norden stempledes som papistisk. Der findes derfor en forbavsende stor middelalderlig opbyggelseslitteratur bevaret.

Størstedelen er legender om helgener og om Jomfru Maria samt apostelhistorier, der har været brugt ved gudstjenesten eller som klosterlæsning. Langt den største del af denne litteratur er oversættelser enten direkte fra latinske skrifter eller eventuelt med et mellemled på et af de europæiske sprog.

Den litterære værdi af disse oversatte skrifter er minimal, men for studiet af det norske og islandske sprogs historie er de af central betydning.

Man finder i denne gruppe det ældste islandske skrift, et fragment fra ca. 1150 (AM 237 a fol.); ca. 75 år yngre er det ældste håndskrift, en samling homilier (prædikentekster), der nu opbevares i Kungliga Bibliotheket i Stockholm. Dette håndskrift har en del homilier til fælles med den norske homiliebog (AM 619, 4^0), hvortil der ikke er fundet udenlandske forbilleder. Det er omstridt, hvorvidt disse tekster oprindeligt er islandske eller norske.

En oversættelse af dele af Det gamle Testamente med indflettede kommentarer går under navnet *Stjorn.* Oversættelsen er foretaget i Norge, men de fem bevarede håndskrifter er islandske afskrifter, der mer eller mindre er præget af deres norske forlæg.

Kirkens lære blev fremstillet i en slags lærebog, der er kendt fra de fleste europæiske lande under navnet *Elucidarius.* Den er tidligt overført til islandsk (fra norsk) og findes i et gammelt håndskrift fra ca. 1200 (AM 674 a, 4^0).

I den opbyggelige litteratur er indslaget fra norsk større end i nogen anden litteraturgren. Man finder mellem rent norske og rent islandske håndskrifter alle afskygninger af blandingshåndskrifter. De norskprægede håndskrifter kan skyldes nordmænd, der virkede på Island, men kan også være indført fra Norge, og afskrifterne har i større eller mindre grad beholdt originalens sprogpræg. Det er da en gennemgående regel, at det norske sprogpræg er stærkest i håndskrifter fra det 13. århundrede.

Disse forhold skyldes den nære forbindelse mellem Norges og Islands kirke. Islands første biskop blev viet i 1056. I 1104 blev Islands kirke med de øvrige nordiske kirker løst fra ærkebispesædet i Bremen, og efter 1152 hørte Island med til den norske kirkeprovins med ærkebispesæde i Nidaros (Trondheim). Fra denne tid omtrent stammer de ældste opbyggelige skrifter.

Om en del af de islandske bisper er der på Island forfattet sagaer, de såkaldte bispesagaer (*biskupasögur*). I de egentlige bispesagaer berettes der om nogle af de islandske bispers levned i en fortællestil, der er påvirket af stilen i helgenlegenderne. Men da bispesagaerne også gør rede for de stridigheder, kirkens ledere var indviklet i, bliver de en ret nær parallel til islændingesagaernes beretninger om de verdslige høvdinge.

PÅVIRKNING FRA NORGE

Der er grund til at understrege den betydning, Norge har haft for den islandske litteratur udover den opbyggelige. Ret betydelige dele af den litteratur, der nu opbevares i håndskriftsamlingerne, er norsk litteraturproduktion overleveret i is-

landske håndskrifter. Vigtige dele er blevet til ved en vekselvirkning, når islændere under ophold i Norge kom i kontakt med modestrømninger i datidens europæiske litteratur.

Det er nævnt, at fyrsternes eller kongernes hof gennem århundreder var arnested for skjaldedigtning. Både norske og islandske skjalde har digtet kvad, der forherliger norske fyrster. På anden måde blev det norske hof centrum for litterær virksomhed, da hoffet i det 13. århundrede var toneangivende i den litterære smag. Adskillige oversættelser er blevet til efter tilskyndelse af norske konger. Således vides det, at i hvert fald fem værker er oversat på foranledning af kong Håkon Håkonsson, deriblandt den europæisk kendte Tristrams saga. Den er dog kun overleveret fuldstændig i unge papirafskrifter. Af en membran fra det 15. århundrede findes kun nogle få blade (AM 567, xxii, 4^0).

Fra noget senere tid stammer de kendte oversættelser Gyðinga saga og Alexanders saga. Da den islandske abbed Brandr Jönsson i årene 1262 og 1263 opholdt sig i Norge for at modtage bispevielse, oversatte han på opfordring af kong Magnus Håkonsson (Lagabøter) Gyðinga saga (Jødernes historie), der er overleveret i islandske håndskrifter i Den Arnamagnæanske Samling, dels to fragmenter, der er omtrent fra den tid, da oversættelsen er foretaget, og dels i to fuldstændige yngre afskrifter (AM 226 fol., afskrevet i 225 fol.). Brandr Jónsson skal også ifølge en senere islandsk tradition have foretaget oversættelsen af Alexanders saga, der bl. a. findes i et fint håndskrift fra slutningen af det 13. århundrede (AM 519 a, 4^0). Af sproglige grunde er det dog meget usandsynligt, at de to værker har samme oversætter.

To andre oversættelser vidner om, hvor stærk påvirkningen fra europæisk litteratur var på Island i tidlig middelalder. Den ene er Romernes historie, som må være oversat efter latinske forfattere omkring 1250, men kun findes i håndskrifter fra det 14. århundrede (AM 595, 4^0 og 226 fol.). Ældre end denne Rómverja saga er Veraldar saga, der, som navnet udsiger, er en verdenshistorie. De ældste fuldstændige håndskrifter er fra det 14. århundrede (AM 625,4^0 og 194, 8°); men sagaen har været oversat til norsk eller islandsk så tidligt som omkring år 1200, for der findes to gamle fragmenter, der må tidfæstes til ca. 1200 (AM 655, 4^0 VII–VIII).

Endnu skal omtales to værker fra midten af det 13. århundrede, hvorom man med sikkerhed ved, at de er overført fra Norge til Island, hvor de blev afskrevet mange gange. Af sagaen om Didrik af Bern findes der kun eet norskpræget håndskrift i Stockholm, ellers kun islandske afskrifter (AM 177 og 178 fol., begge i det 17. århundrede afskrevet efter hver sin nu tabte islandske membran). Speculum regale (Kongespejlet), der er blevet til omkring år 1260, opstiller ideale krav for kongen og købmanden og rummer kulturhistoriske oplysninger af ganske enestående art. Det findes i adskillige håndskrifter (det vigtigste AM 243 b a fol. er norsk) og fragmenter.

HÅNDSKRIFTERNES SPROGLIGE BETYDNING

Skrivekunsten bredte sig i Norden med den kristne kultur. Da man gik over til at skrive på nationalsprogene, opstod der vanskeligheder med hensyn **til,** hvordan ordene skulle staves. Runeristningen har tilsyneladende ikke spillet nogen rolle, da de lærde og latinkyndige, der ude i Europa havde lært at anvende det latinske alfabet på særsprogene, først forsøgte at fastlægge stave- og skrivemåden. Der fremkom i tidlig middelalder i lærdomscentrerne i Europa lærde afhandlinger om skriverigtigheden. Disse afhandlinger er som regel på latin. På Island ser man, at en lærd grammatiker - vist efter angelsaksisk forbillede - skrev en sådan afhandling på sit modersmål. Den findes nu i afskrift i den kendte codex Wormianus fra ca. 1350 (AM 242 fol.), der indeholder tre andre grammatiske afhandlinger, den ene forfattet af islænderen Ölåfr Þórðarson.

Især den første afhandling rummer sproglige iagttagelser, der ikke er uden værdi for den, der i dag skal fastslå datidens sprognorm.

Når man taler om håndskrifternes sproglige værdi, er det først og fremmest deres værdi for den sammenlignende sprogforskning, der tænkes på. En sammenligning med de andre germanske sprog viser, at det oldislandske og gammelnorske sprog på nogle punkter er ældre af støbning end det gammeldanske og gammelsvenske håndskriftsprog. Man opfattede det derfor en tid som det modersprog, hvortil de nordiske sprogarter gik tilbage. Tanken fandt støtte deri, at det sprog, håndskrifterne repræsenterer, kaldes »den danske tunge« (dönsk tunga). Det er nok en sprogform, der i *de væsentlige træk* har været det samme som det gamle nordiske sprog i andre dele af Norden, hvoraf et forholdsvis begrænset sprogstof er bevaret i runeindskrifterne, men det har sine særsproglige ejendommeligheder og kan ikke betragtes som det fælles grundsprog.

Dernæst har håndskriftsamlingerne stor betydning for norsk og islandsk sproghistorie. Det er ikke usædvanligt, at der af samme tekst findes håndskrifter fra det 13., 14. og 15. århundrede. Det giver rig lejlighed til i enkeltheder at følge de forandringer, der er foretaget ved afskrivningen, for at gøre skrive- og stavemåden tidssvarende eller at afpasse den efter den dialekt eller den sprogform, der rådede der, hvor afskrivningen fandt sted. De før omtalte blandingshåndskrifter er netop blevet til på den måde. Ved afskrivningen nøjedes man ikke med slet og ret at kopiere. Sprogformen, ja selv affattelsen, blev undertiden ændret efter tidens krav eller efter personligt skøn.

Da en meget stor del af de opbyggelige tekster er vandret fra Norge til Island, giver de ændringer, der er foretaget, et godt indblik i forskelle i de to landes sproglige udtryksmidler.

Den opbyggelige litteratur afspejler klart de opløsende tendenser i sproget. Allerede i skrifter fra omkring år 1500 kan man finde den sproglige opløsning så vidt fremskreden, at selv visse grammatiske kategorier (som nominativ over for akkusa-

tiv, singularis over for pluralis), kategorier, som dog er opretholdt i det moderne sprog, kan forflygtiges.

Håndskriftsamlingernes største sproglige værdi ligger i det faktum, at man takket være det umådeligt store antal tekster om vidt forskellige emner har et større ordforråd end fra de øvrige nordiske lande. Da sprogvidenskaben i høj grad hviler på sammenlignende forskning, giver det i forbindelse med den gamle sprogform disse håndskrifter stor værdi overalt, hvor de nordiske sprog studeres.

Det vældige ordforråd er flere gange i tidens løb blevet leksikalt behandlet. Der findes flere udkast til ordbøger i Den Arnamagnæanske Samling, bl. a. 9 store foliobind samlet i det 18. århundrede af Jon Ólafsson fra Grunnavik (AM 433 fol., der altså er et af de håndskrifter, der i den nyere tid er indgået i samlingen). Af omfattende ordbøger er kun to fremkommet på tryk, den ene udarbejdet af Cleasby og Vigfusson (1874), den anden af nordmanden Johan Fritzner (1886-1896). Begge disse ordbøger er nu forældede og udsolgt. Den Arnamagnæanske Kommission har derfor fundet, at tiden er inde til en grundig fremstilling af det gamle islandske ordforrad og har iværksat et ordbogsarbejde, der skal afløse disse ordbøger. En sådan ordbog vil have almindelig international betydning.

HÅNDSKRIFTERNES BETYDNING I PALÆOGRAFISK HENSEENDE

Den, der ved hjælp af de gamle optegnelsers sprog søger at konstatere forbindelserne mellem kulturkredsene, har en stor støtte i palæografien. Palæografien undersøger skriften og skrifttrækkenes historie og redegør for de principper, som skriften og skrivemåden er bygget op efter. Undersøgelser har godtgjort, at den skrift, vi finder i Norden i middelalderen, især er påvirket fra to sider, dels fra den fastlandseuropæiske skrift, der går under navnet karolingisk minuskel, og dels fra angelsaksisk insulærskrift.

Island antog kristendommen år 1000, 126 år efter at den første landnamsmand satte foden på Islands jord (874). De ældste bevarede litterære mindesmærker er ca. 150 år yngre. Et studium af de ældste islandske skrifter har vist, at det islandske skriftsprog i sin indretning stemmer med det vestnorske (Bergen, Stavanger). I den ældste periode (1150-1225) er indflydelsen fra østnorsk skrivemåde, der i særlig grad var inspireret af den angelsaksiske insulærskrift, ganske svag, men dog umiskendelig. Bispesædet i Trondheim og senere Oslo og kulturkredsen der omkring kom til at øve en stadig indflydelse på det islandske skriftsprog. Ganske vist var der i den ovenfor nævnte, ældste grammatiske afhandling konstrueret et særlig islandsk skriftsystem, men det slog aldrig igennem. En særlig islandsk skrifttradition, der var betinget af oprettelsen af bispesædet på Skålholt (1056) og på Holar (1106), udviklede sig efterhånden til et særligt islandsk skriftsprog, der brød med det norske i pagt med udviklinger i det islandske sprog.

DANSK INDSATS GENNEM TIDERNE MED HENSYN TIL UDGIVELSEN AF HÅNDSKRIFTERNE

TIDEN INDTIL 1730

Ved udarbejdelsen af sit tillæg til Saxo havde allerede Christiern Pedersen (d. 1554) anvendt en udførlig excerptsamling med uddrag af en række kongesagahåndskrifter. Også rigskansleren Arild Huitfeld (d. 1609) anvendte uddrag af norrøne skrifter, og på hans tilskyndelse blev Mattis Størssøns (ufuldstændige) Heimskringlaoversættelse trykt i København 1594. Samme år udkom en oversættelse af Hirðskrá (love for den norske konges hird). Som ovenfor side 9 omtalt blev de danske videnskabsmænd dog først gennem Arngrimur Jonssons værk om Island 1593 i større omfang bekendt med, hvilke skatte for den historiske forskning der rummedes i den islandske litteratur.

Den centrale skikkelse i 1600-tallets islandske forskning var lægen og oldgranskeren Ole Worm (jfr. ovenfor side 9), der døde 1654. Stødet til sit arbejde med islandsk fik han under sine runologiske studier, idet han kom til den opfattelse, at runeindskrifternes sprog var det gamle nordiske sprog, som endnu fandtes bevaret renest på Island, og fremdragelsen af det gamle islandske sprog blev for ham den egentlige forudsætning for en national oldforskning. Da han ikke selv beherskede islandsk, søgte han forbindelse med islændere, som han tilskyndede til udarbejdelsen af de nødvendige sproglige hjælpemidler: ordbog og grammatik. Med hensyn til ordbogen trådte han i forhandlinger med præsten Sveinn Jönsson; men denne opgav arbejdet efter et første forsøg. Worm henvendte sig da til Magnus Ölafsson på Laufåss, der virkelig fik en ordbog bragt i stand; den kompletteredes af Jon Magnusson og blev udgivet af Worm 1650. Worm stod også bag udgivelsen af Runölfur Jónssons islandske grammatik 1651, den eneste trykte før Rasks 1811. Også med andre islændere søgte Worm kontakt. Her skal særlig fremhæves den videnskabelige og personligt intime forbindelse, der knyttedes mellem Ole Worm og Arngrimur Jönsson. Det var kansleren Chr. Friis, selv ivrigt interesseret i oldforskningen, der optrådte som mellemmand, idet han på Worms anmodning 1625 henvendte sig til Arngrimur og bad ham bistå Worm med oplysninger om det gamle sprog og litteraturen. Arngrimurs svar på denne henvendelse blev indledningen til

en omfattende brevveksling, der fortsatte, så længe Arngrimur levede. Blandt Worms fortjenester til gavn for den norrøne forskning skal her iovrigt fremhæves hans udgave af Peder Clausson Friis: Norriges oc omliggende Øers sandfærdige Bescriffuelse 1632, med meget norrønt stof, og ganske særligt hans udgave af Claussøn Friis' Heimskringlaoversættelse 1633, der fik meget stor betydning i Danmark, Norge og Sverige, og som desuden vakte berettiget opsigt på Island, da Snorre gennem den blev kendt som kongesagaernes forfatter og derved blev genindsat på den plads, der tilkommer ham i den nordiske litteratur. I 1636 udgav Worm et latinsk værk om runeskriftens oprindelse og udvikling, i hvilket et par skjaldekvad (Höfuðlausn og Kråkumål) fandt plads foruden de to første særundersøgelser med islandsk emne, udarbejdede af Þorlákur Skúlason og Magnus Ölafsson.

Med Stephanius' Saxokommentar 1645 præsenteredes for første gang Eddamytologien for de lærde i form af islandske uddrag af Snorres Edda og et par strofer af Voluspå, og de norrøne strofer af Bjarkemålet kastede lys over Saxos latinske gendigtning af kvadet.

I 1652 møder man det første forsog på at overføre et norrønt skjaldekvad til dansk i Christen Berntsøn Wiborgs gendigtning af Kråkumål.

Efter at kong Frederik III havde skaffet sig en række betydningsfulde islandske håndskrifter med udgivelse for øje (jfr. ovenfor side 10ff.), udgav Peder Hansen Resen i 1665 Snorres Edda i Magnus Ólafssons redaktion med vedføj et dansk og latinsk oversættelse, et værk, der fik stor betydning for de følgende århundreders europæiske åndsliv. Samme år udgav Resen Völuspá og Håvamål med latinske oversættelser, og 1666 udgaves Hirðskrá ved J. Dolmer, påny udgivet 1673 med Resens latinske oversættelse. Gennem disse af Resen udgivne værker fik den lærde verden i Europa sit første mere indgående kendskab til den islandske litteratur.

Torfæus, der allerede i 1664 havde udarbejdet en håndskrevet oversigt over sagaernes kongerækker (Series dynastarum et regum Daniae, udgivet 1702), udgav efter sin udnævnelse til norsk historiograf latinske gengivelser af sagaerne om færingerne, Orknøerne, Vinland, Grønland, Rolf Krake og Jomsvikingerne og i 1711 den store Norgeshistorie »Historia rerum Norvegicarum«.

Professor Thomas Bartholin blev som tidligere nævnt kongelig antikvar 1684. Hans store og lærde værk om danernes dødsforagt (Antiquitatum Danicarum etc., 1689) blev kommenteret af hans amanuensis Arne Magnusson ved hjælp af lange udtog af den oldnorsk-islandske litteratur, trykte såvel på originalsproget som i latinsk oversættelse. Dette arbejde vandt vid udbredelse i den lærde verden i Europa og fik derved sammen med Resens værker stor betydning for kendskabet til den norrøne litteratur.

På Island havde biskoppen på Skålholt Þórður Þorláksson fået kongeligt privilegium på at trykke de historiske værker, der havde særlig betydning for Island. I 1688-90 udkom fslendingabök, Landnåmabök, Kristni saga samt Olaf Trygg-

vasons saga med forskellige tillæg, men derefter ophørte denne udgiver virksomhed.

Arne Magnusson selv udgav kun enkelte skrifter, således i 1719 Testamentum Magni regis, kong Magnus Lagabøters testamente fra 1277 med en ganske kort fortale og noter under teksten af kritisk art.

TIDEN EFTER 1730

Som tidligere omtalt (side 16 ff.) blev fundatsen for Det Arnamagnæanske Legat først udfærdiget i 1760 og kommissionen først nedsat i 1772, og af denne grund varede det en årrække, før der kom gang i udgivelsen. Fra 1772 begyndte imidlertid arbejdet med udgivelsen af håndskrifterne, for en stor del båret af den dygtige og energiske Jon Eiriksson, der havde sæde i kommissionen til sin død 1787. Der udkom og planlagdes i disse år en række vigtige udgaver, således Heimskringla I–III (1777-83) ved G. Schønning, Skule Thorlacius, hans søn Børge Thorlacius og E. C. Werlauff, Landnåmabök, flere lovtekster, islamdingesagaer og den første samlede udgave af den ældre Edda (1787-1828). Arbejdet med udgaverne var lagt i hænderne på forskere med væsentlig historiske og kulturhistoriske interesser, især islændere, da danske videnskabsmænd endnu i denne periode (før Rask) stod usikre over for skrifternes islandske sprogdragt - af danske deltog kun Bolle Luxdorph og Werlauff i udgivelsen. Da skrifterne således i højere grad betragtedes som historiske kildeskrifter end som egentlige sprogmindesmærker, forsynedes de i almindelighed med oversættelser og et stort kommentarapparat, der undertiden tog form af hele afhandlinger. Midlerne til en udgivervirksomhed i stor stil var imidlertid ret beskedne, og der stilledes temmelig store krav til udgavernes hele indretning. De blev derfor for en meget stor del bekostet af private, n udgaver således alene af P. F. Suhm, medens arveprinsen påtog sig at bekoste udgivelsen af de norske kongers sagaer.

I begyndelsen af det 19. århundrede ydede to mænd på hver sit felt en indsats, hvis virkninger mærkedes i dansk åndsliv og videnskab langt ud over deres egen tid.

Den ene var N. F. S. Grundtvig. Han så det som sit mål på kristelig grund at bibringe dansk kultur et indslag af den ånd, der finder udtryk i de gamle tekster. Allerede i sin i flere henseender banebrydende »Nordens Mythologi« (1808) udnytter han Eddaerne, især den ældre Edda, og det samme gælder om hans »Optrin af Norners og Asers Kamp« (1811), hvor det særlig er Vølsungekvadene fra den ældre Edda, der spiller en rolle. I 1813 påtog han sig at oversætte oldkvadene i Snorres kongesagaer på et folkeligt nutidsdansk; resultatet blev den store Heimskringlaoversættelse (1818-22). Hele dette Grundtvigs arbejde med nordiske emner og hans bestræbelser for at udbrede kendskabet til nordisk ånd videreførtes i talrige

foredrag af højskolernes mænd lige frem til nutiden, ikke blot baseret på Grundtvigs egne værker, men også i høj grad på N. M. Petersens nedenfor nævnte oversættelse af de islandske sagaer.

Den anden var grundlæggeren af det nordiske og dermed det islandske sprogstudium, den berømte danske sprogforsker Rasmus Kristian Rask. Han skrev den første videnskabelige islandske grammatik. De principper, han arbejdede efter, støttede sig til en intuitiv forståelse af sprogets væsen og på hans dybe indsigt i sprogets bygning. På sin vis er denne grammatik endnu uovertruffen. I hele Rasks sammenlignende sprogstudium fik islandsk en central plads, som det har beholdt i nordisk sprogforskning til ind i dette århundrede. Også som udgiver viste Rask nye veje. Hans udgaver af både Snorres Edda og den ældre Edda ragede højt op over samtidens udgaver. Her kom det betydningsfulde og nødvendige ved en kildekritisk udgivelsesmåde klart frem.

Under indflydelse af de stærke nationale strømninger i fyrrerne fik man øjnene op for nødvendigheden af at have en lærestol i nordiske sprog ved Københavns Universitet, og i 1845 oprettedes da et professorat, som indtil 1862 beklædtes af Rasks elev og ven N. M. Petersen. I 1848 suppleredes professoratet med et docentur i islandsk med Konráð Gislason som docent (professor 1862). Professoratet i norrøn filologi beklædtes 1898-1928 af Finnur Jönsson, der fra 1887 havde været docent, fra 1929 af Jon Helgason, begge håndskriftudgivere i stor stil, og faget doceredes desuden 1876-1910 af runologen professor Ludvig Wimmer, der 1870 havde udgivet en oldnordisk formlære og en oldnordisk læsebog, som begge blev meget benyttede og for den førstnævntes vedkommende hviler på selvstændige undersøgelser.

I mere end hundrede år er norrøne sprog således til stadighed blevet doceret ved Københavns Universitet, dels af danske, dels af islændere, og i hele denne periode er der blevet uddannet en række nordiske filologer, som i deres udgivervirksomhed har videreført og udvidet de krav, Rask stillede til tekstgengivelsen. De ledsagende oversættelser af teksterne er efterhånden faldet bort, de realhistoriske kommentarer har måttet vige for håndskriftbeskrivelser og udførlige palæografiske, tekstkritiske og sproglige redegørelser, variantapparatets centrale stilling er blevet evident, og der stilles i stadig højere grad krav om en nøjagtig gengivelse af tekster til videnskabeligt brug.

Ved siden af Den Arnamagnæanske Kommissions virksomhed har arbejdet med udgivelsen af de gamle håndskrifter i Danmark næsten udelukkende været knyttet til de selskaber, der har virket for udbredelsen af kendskabet til den gamle litteratur. I 1825 stiftedes Det kongelige nordiske Oldskriftselskab under ledelse af danskeren C. C. Rafn, der allerede havde gjort sig fortjent som grundlægger af det islandske landsbibliotek, »Landsbókasafn Islands« (1818). Som medstifter havde han tre islændere, hvoriblandt den fremragende forsker Sveinbjörn Egilsson. Rafn var en

fortræffelig administrator og forstod på udmærket måde at opfylde de krav, man i den romantiske tidsalder stillede til udgivelse af den gamle nordiske litteratur som folkelig læsning. Derimod var udgaverne ikke så udførlige, som det kræves af den lærde verden, og dog citeres enkelte af disse udgaver stadig. Der kom tolv bind Fornmannasögur (norske og danske kongesagaer) med dansk og latinsk oversættelse og tre bind Fornaldarsögur med dansk oversættelse, desuden to bind fslendingasögur. Specielt beregnet for et videnskabeligt interesseret publikum var Antiquitates Americanæ og Grønlands historiske Mindesmærker samt Antiquités russes - uddrag af sagaer og skrifter vedrørende Amerika, Grønland og Rusland. Alt dette blev udgivet i tiden 1825-52 og gjorde Oldskriftselskabet kendt langt ud over Danmarks grænser. Med nogle udgaver af islandske sagaer 1843, 1847 og 1875 i mere kritisk udstyr indstilledes i nogen grad selskabets virksomhed med udgivelse af oldskrifter, og først i slutningen af århundredet blev den genoptaget af Finnur Jönsson og Kr. Kålund med kritiske udgaver af Hauksbók (1892-96), Landnåmabök (1900) og Sturlungasaga (1906-11), hvortil der allerede forelå en fuldstændig oversættelse ved udgiveren, Kr. Kålund.

I en periode, da udgivelsesarbejdet gik småt, stiftedes et nyt selskab: Det nordiske Litteratur-Samfund (1847) af en række danske filologer (hvoriblandt N. M. Petersen, P. G. Thorsen og N. L. Westergaard) sammen med nogle herboende islændere for pårny at sætte fart i udgivelsen af den gamle litteratur. Der udkom i tiden 1847-62 fjorten islandske sagaer i populært tilsnit og nogle arbejder til brug for forskningen, deriblandt Sv. Grundtvigs udgave af islandske folkeviser, Islenzk fornkvædi 1854-60 og G. Lunds Oldnordisk Ordføjningslære 1862.

Dette selskab blev opløst i 1879, men opstod pårny under navnet Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur, der var præget af danske filologer (Sv. Grundtvig, Vilh. Thomsen, Ludv. Wimmer, Marcus Lorenzen og Kr. Kålund). Og nu begyndte der på dansk grund et nordisk samarbejde - enestående i sin art - som resulterede i en lang række udgaver af høj videnskabelig standard. Det sidst udgivne bind (1944) bærer nummeret 61, og selskabet har til dato udgivet ca. 45 norrøne tekster. Til de vigtigste publikationer hører den fototypiske udgave af codex regius af den ældre Edda ved Ludvig Wimmer og Finnur Jönsson, Heimskringla I–III ved Finnur Jönsson, Ägrip ved Verner Dahlerup, en udgave af hele den gammelislandske kalendervidenskab, Alfræoi islenzk I–III ved Kålund (II i samarbejde med svenskeren N. Beckman), Didrik af Berns saga ved Henrik Berteisen, Völsungasaga og Ragnar Lodbrogs saga ved nordmanden Magnus Olsen, en mængde islændingesagaer, hvoraf flere, bl. a. Laxdælasaga, er udgivet af Kålund og Austfiröingasögur af færingen Jakob Jakobsen.

Samtidig med at disse nye selskabers omfattende udgivervirksomhed fandt sted, afsluttede Den Arnamagnæanske Kommission de påbegyndte udgaver, og nye føjedes til 1829, 1832 og 1847. Ved midten af århundredet kom en meget vigtig

udgave af Snorres Edda med latinsk oversættelse, der blev afsluttet i 1887. Fotolitografisk blev et af de ældste håndskrifter udgivet i 1869.

En række hovedarbejder inden for nordisk filologi blev udgivet af den danske sprogforsker Kr. Kålund. Hans bidrag til en historisk-topografisk beskrivelse af Island (1877-82), skrevet efter indgående studier i marken, er blevet en uundværlig håndbog for enhver, der beskæftiger sig med sagalitteraturen. Som bibliotekar ved Den Arnamagnæanske Samling udgav han med forbillede i Heinemanns katalog over Wolfenbüttel-biblioteket Katalog over den Arnamagnæanske Håndskriftsamling (1888-94), der 1900 efterfulgtes af Katalog over de oldnorsk-islandske Håndskrifter i Det store kongelige Bibliotek, to værker, der vidner om et enestående kendskab til de norrøne håndskriftsamlinger i Danmark. Kålund foretog også udvalget af håndskrifter til udgaven af Palæografisk Atlas (I–II 1905-07).

En fuldstændig samling af skjaldekvadene blev (1908-15) udgivet af Finnur Jönsson, der tillige udgav Codex Wormianus (1924), Alexanders saga (1925) og Snorres Edda (1931).

Efter at Den Arnamagnæanske Kommission i længere tid kun havde haft meget beskedne midler til sin rådighed, ydede den danske regering i 1939 en bevilling på 125 000 kr. til kommissionen. Denne blev derved som nævnt side 42 i stand til at iværksætte et omfattende arbejde med at skabe en særdeles tiltrængt afløser af Johan Fritzners for sin tid gode, men nu stærkt forældede oldnordiske ordbog. Ordbogsarbejdet udførtes til at begynde med af Stefan Einarsson i Baltimore og Jakob Benediktsson og Ole Widding i København, men overtoges senere udelukkende af danske filologer under ledelse af dr. Widding, og i det tiår, det har stået på, er der excerperet et meget stort antal oldislandske tekster, således at seddelsamlingen nu tæller henved 300 000 citater. For en væsentlig del bygger ordbogen på de mange fortrinlige udgaver, der er kommet siden slutningen af forrige århundrede, men også på en omfattende udnyttelse af grundteksterne, og arbejdet ville ikke kunne udføres uden stadig adgang til selve håndskriftmaterialet. Denne ordbog vil bringe meget tidligere upåagtet stof frem i lettilgængelig form og kaste lys over mange hidtil ukendte forhold inden for islandsk sprog og kultur.

En anden plan, hvis realisation den omtalte danske statsbevilling har muliggjort, er udgivelsen afskriftserien Bibliotheca Arnamagnæana, der redigeres af Jon Helgason. Den indeholder ikke tekster, men omfatter forskellige studier med emner inden for islandsk sprog eller litteratur. I alt er hidtil udkommet 10 bind.

Endnu skal omtales et udgiverarbejde, som er i gang i København, nemlig det af forlagsboghandler, dr. Ejnar Munksgaard grundlagte monumentale Corpus Codicum Islandicorum, en række facsimilegengivelser af islandske håndskrifter, ledsaget af korte indledninger. I tiden 1930-51 er der udkommet 19 bind, og der ydes til hvert bind et tilskud fra Dansk-islandsk Forbundsfond, imod at forlaget skænker ti eksemplarer til biblioteker på Island.

Foruden det videnskabelige arbejde med håndskrifterne er der fra danske videnskabsmænds og kunstneres side med held arbejdet for at gøre den norrøne litteratur til dansk folkeeje. Således blev de danske oversættelser, der ledsagede Oldskriftselskabets populære udgaver, en yndet folkelæsning i forrige århundrede, og N. M. Petersens sagaoversættelser, der udkom under navnet »Historiske fortællinger om islændingenes færd hjemme og ude«, har siden deres fremkomst (1839-44) opnået et betydeligt antal udgaver (6. oplag påbegyndt med Nials saga ved Ellen Olsen 1948). Af oversættelser fra de allerseneste år kan nævnes de danske digteres sagaoversættelser, et stateligt værk, der udkom 1930–33 og påtænkes genudgivet i en mindre og væsentlig billigere udførelse, samt Martin Larsens oversættelse af den ældre Edda (1943-46) og Hans Kyrres og Johs. V. Jensens Heimskringlaoversættelse (1948).

Som det fremgår af denne redegørelse, er der i Danmark, på dansk bekostning og efter dansk initiativ, udført et stort udgivelses- og oversættelsesarbejde vedrørende islandske håndskrifter, og selvom en stor del af dette arbejde, som naturligt er, skyldes islandske lærde, der har virket i Danmark eller har været knyttet til Københavns Universitet, er der dog også ydet en væsentlig og meget betydningsfuld indsats af danske forskere fra Rasmus Rask til Kr. Kålund, ligesom det arbejde, der nu er i gang med udarbejdelsen af den store oldislandske ordbog, som nævnt udføres af danske filologer.

TIDLIGERE KRAV OM UDLEVERING AF DELE AF DEN ARNAMAGNÆANSKE SAMLING M. V.

Der skal herefter gives en redegørelse for de krav om udlevering af dele af Den Arnamagnæanske Samling, der i tidens løb er rejst fra forskellig side.

DE SCHWERINSKE BREVE

Til Arne Magnussons brevsamling hørte en samling af schwerinske breve og dokumenter, ialt 121, hvoraf de fleste var på pergament. Disse breve, der oprindelig havde udgjort en del af det schwerinske stiftsarkiv, var formentlig købt af Arne Magnusson og var efter hans død udskilt fra hans danske diplomer.

Allerede 1763 anmodede den mecklenburg-schwerinske regering om, at forskellige mecklenburg-schwerinske arkivalier - navnlig Schwerins stiftsarkiv - som sagdes at være bragt til Danmark under Trediveårskrigen under prins Ulrichs administration, måtte blive eftersøgt og udleveret. Efter at arkivalierne forgæves var eftersøgt i arkiverne, rettedes der i 1792 en fornyet anmodning om, at arkivalierne måtte blive eftersøgt bl. a. i Universitetsbiblioteket. Universitetet svarede, at hvis prins Ulrich havde indbragt diplomer, og hvis de havde fået plads i Universitetsbiblioteket, ville de være gået til grunde ved ildebranden i 1728; den samling af schwerinske breve, der fandtes i biblioteket, hørte derimod til Den Arnamagnæanske Samling og var samlet af Arne Magnusson selv og tillagt Universitetet ved Arne Magnussons testamente. Universitetet modsatte sig derfor, at brevene udleveredes, men tilbød at lade tage afskrifter af brevene.

1816 blev sagen pány rejst. Den Arnamagnæanske Kommission udtalte den 11. marts 1817 med hensyn til »de Diplomer, som foregives at være i Aaret 1624 under 30 Aars Krigen bragte fra Butzau til Kiøbenhavn for Sikkerheds Skyld, og som for nærværende Tid forvares imellem de Haandskrifter, som Professor Arnas Magnusen skjænkede til Kiøbenhavns Universitet i Aaret 1730«, at kommissionen efter at have fået forelagt en af sekretæren, etatsråd G. Thorkelin, forfattet fortegnelse over alle stiftet Schwerin angående dokumenter, som gemmes i stiftelsens arkiv,

ikke skønner rettere, end at »disse Diplomer ere i Henseende til Danmark af saameget mindre Vigtighed, som de opvække større Interesse for den Storhertugelig Mecklenburg Schwerinske Stat og sammes Literature«. Af denne årsag erklærede kommissionen sig villig til at udlevere brevene i forventning om, at storhertugen »paa sin Side vil lade understøtte denne Commission saavel som andre Arbeidere i den nordiske Historie med saadanne Oplysninger, som maatte ønskes meddelte«. Indstillingen tiltrådtes af Konsistorium.

Herefter udvirkedes den 14. maj 1817 kgl. resolution for, at brevene skulle udleveres, hvilket derefter skete.

OVERENSKOMSTEN MED DET NORSKE RIGSARKIV 1851

Som ovenfor nævnt hørte der til Den Arnamagnæanske Samling et betydeligt antal - ca. 1 900 - norske diplomer. Kort før midten af det 19. århundrede begyndte man i Norge at forberede en udgave af norske oldbreve (Diplomatarium Norvegicum), hvis 1. bind udkom 1849. Under arbejdet hermed opdagede man, at der i Den Arnamagnæanske Samling fandtes en del breve, især fra Stavanger domkapitel, som Arne Magnusson havde lånt til afskrivning, og for hvilke der fandtes en revers. I 1843 krævede Norge udleveret 47 breve fra stiftskisten i Kristianssand, for hvilke der forelå Arne Magnussons originale kvittering dateret 25. maj 1700, samt 277 pergamentbreve og 8 pergamentlapper, henhørende til domkirken i Stavanger, angående hvilke der forelå en af Arne Magnusson selv skrevet kopi af en kvittering, som han den 29. oktober 1698 havde udstedt til Torfæus. Den Arnamagnæanske Kommission ytrede i sin skrivelse af 3. april 1844 intet om berettigelsen af det norske krav, men erklærede, at den ikke kunne afgive noget endeligt svar, før hele samlingen var nøje undersøgt, idet samlingens breve var i stor uorden. Jon Sigurðsson, der dengang var stipendiat ved samlingen, tog fat på at undersøge og ordne hele brevsamlingen. I 1847 blev de norske krav udvidet til også at omfatte visse håndskrifter, og i sommeren 1850 tog sagen for så vidt en ny vending, som man kom ind på den tanke at bortbytte hele den norske diplomsamling mod at få andre dokumenter i bytte.

I disse år førtes forhandlinger mellem gehejmearkivar C. F. Wegener og den norske rigsarkivar Chr. C. A. Lange om afgivelse af arkivalier til Norge i henhold til Kielertraktatens bestemmelser herom (en stor mængde var allerede afgivet i årene nærmest efter 1814). Disse forhandlinger resulterede i en konvention af 13. september 1851 angående arkivsagers udlevering fra Danmark til Norge, hvori det sluttelig hedder, at når de i konventionen nærmere betegnede arkivsager er afleveret, skal Norge »anses at have modtaget alt, hvad det ifølge Traktater eller af nogen som helst anden Grund kunde fordre fra danske Arkiver eller Samlinger, offentlige eller

private, saa at den kongelige Norske Regjering derefter for bestandig frafalder og opgiver enhver yderligere Fordring af denne Art.« Det var oprindelig meningen, at Lange og Wegener også skulle søge at nå til enighed om Norges krav på Den Arnamagnæanske Samling. Men da tanken om et bytte var opstået, indså kommissærerne, at dette lettest kunne ordnes ved en privat forhandling mellem Lange og Den Arnamagnæanske Kommission. Denne - der da bestod af C. C. Rafn, Konráð Gislason, J. E. Larsen, E. C. Werlauff og A. S. Ørsted - afgav herefter sit endelige svar i en udførlig skrivelse af 24. juni 1851, hvis hovedindhold er følgende:

Det forudsættes som aldeles afgjort, at bestemmelsen i fredstraktaten af 14. januar 1814 § 21 om udlevering af de dokumenter, »der vedkom den norske Regjering eller Personer og Samfund der i Landet«, alene sigter til sådanne offentlige dokumenter, der er i selve statens værge, og ikke kan finde anvendelse på dem, som private stiftelser eller private personer måtte besidde. Derfor var også en fordring på nogle af Den Arnamagnæanske Samlings manuskripter allerede blevet afvist fra dansk side ved forhandlingerne om afleveringen efter 1814.

Kommissionens flertal *(Rafn, Gislason* og *Larsen)* antager, at der ikke fra norsk side kan gøres nogen retsgyldig fordring på at erholde nogen del af de Den Arnamagnæanske Stiftelse tilhørende samlinger. Det kan vel anses som sikkert, at Arne Magnusson har erholdt norske arkivdokumenter til låns, og det er også meget sandsynligt, at disse dokumenter til dels ikke er kommet tilbage til udlånerne. Men der hersker dog nu, efter så lang tids forløb, megen uklarhed og uvished med hensyn til det omfang, som disse udlån havde, og hvorvidt han ved sin død virkelig endnu stod i restance med tilbageleveringen, samt om han ikke mulig kan have erhvervet en sådan adkomst til at beholde en del af disse dokumenter, som han, da man på den tid indrømmede vedkommende øvrigheder en ganske anden rådighed end nu over slige, af de fleste som værdiløse betragtede sager, kunne anse som tilstrækkelig. De lånekvitteringer, der foreligger, nævner blot et vist antal dokumenter uden nærmere at betegne disses indhold, og der savnes således næsten al oplysning om, hvorvidt diplomer, der findes i Den Arnamagnæanske Samling, er identiske med de i sin tid udlånte. Den norske regering har da også erkendt, at hvis der i hvert enkelt tilfælde forlanges et *juridisk* bevis, vil en reklamation blive så godt som frugtesløs, og har derfor foreslået, at man lægger såkaldte *historiske* beviser til grund, eller en sådan sandsynlighed for, at vedkommende aktstykker ikke virkelig har tilhørt besidderen, som den historiske kritik godkender. Dette ville dog føre til ganske overdrevne og ubillige fordringer, da der i alle slige samlinger findes manuskripter og dokumenter, om hvilke det let vil kunne godtgøres, at de oprindelig må være skilt fra det sted, hvor de hørte hen, på en eller anden just ikke retsgyldig måde, men hvis nuværende lovlige besiddelse det dog efter den mellemliggende tid og de øvrige omstændigheder ikke falder eller bør falde nogen ind at disputere. løvrigt er der

den afgørende indvending mod det norske krav, at stiftelsen for længe siden har vundet gyldig hævd på samlingerne. Vel kan en låntager ikke selv vinde hævd på den lånte ting, men den, der fra ham har erholdt tingen, selv ved arv efter loven eller testamente, kan gøre dette. Da ingen ved Arne Magnussons død meldte sig med reklamationer, og da fundatsen 30 år efter havde bestemt, at samlingerne m. v. til evig tid skulle være bestemt og henlagt til den fastsatte brug, var der vist ingen, der tvivlede eller kunne tvivle om, at alt i samlingerne også var stiftelsens lovlige ejendom. Hvad enten man betragter stiftelsen eller Universitetet på dennes vegne som besidder, er det klart, at en ny (juridisk) personlighed er indtrådt i forholdet og ved sin langvarige upåklagede besiddelse forlængst har udslettet enhver mulig mangel ved den oprindelige adkomst. Ej heller taler afgørende billighedshensyn for en sådan restitution. Forstyrrelsen af en sådan gammel samling ved hjælp af opfriskede gamle, tvivlsomme fordringer er allerede selv en betydelig ubillighed. Endvidere ville størstedelen af de norske diplomer, hvis de var blevet i Norge, formentlig være bragt til undergang, dels ved ildebrande, dels ved ligegyldighed og uagtsomhed. Endelig er det ikke til fordel for de oprindelige ejere, de pågældende offentlige stiftelser, at diplomerne søges tilbage, men for at anbringe dem i et almindeligt arkiv.

Med hensyn til den formelle side af sagen antager flertallet, at regeringen ikke har nogen kompetence til at fratage en sådan stiftelse noget af dens ejendom eller nægte den adgang til at få sagen afgjort ved lands lov og ret. Grundlovens § 87 må beskytte en sådan stiftelse mod et sådant indgreb. Såfremt stiftelsen ikke ved dom eller ved en lov tilpligtes at udlevere genstandene, antager *Larsen*, at en disposition kun kan ske med samtykke af det af opretteren indsatte forsvar (d. v. s. Den Arnamagnæanske Kommission og Konsistorium), når det derhos sanktioneres af regeringen, medens *Rafn* og *Gislason* antager, at dispositionen end ikke på denne sidste måde lovlig vil kunne ske.

For så vidt angår det fra norsk side foreslåede bytte, mener *Rafn* og *Gislason*, at der ikke er tilstrækkelig grund til at indlade sig herpå, da det af Norge tilbudte vederlag ikke vedkommer stiftelsens egentlige og oprindelige formål og ikke passer ind i samlingen. *Larsen* mener derimod, at man bør indlade sig i forhandlinger om et eventuelt bytte.

Werlauff mener fra et historisk standpunkt og ud fra billighed, at flere grunde taler for de norske krav. De norske diplomer vedkommer udelukkende Norge og vil næppe blive særlig studeret af nogen dansk historiker. Werlauff foretrækker derfor en aflevering af alle de norske original-diplomer med tilbehør af 3 håndskrifter og mod et vederlag af danske dokumenter og andre danica, som måtte forefindes i de norske samlinger og specielt måtte vedkomme vort fædrelands historie.

Ørsted finder det ligeledes særdeles ønskeligt, at denne langvarige og fortrædelige sag kunne afgøres ved den af Werlauff foreslåede overenskomst. Men stiftelsen bør

under alle omstændigheder uden vægring afgive alle dokumenter, hvorom det er givet, at stifteren havde modtaget dem til låns. Det ville være misligt nu at indskyde sig under hævd, som ikke er påberåbt i hele den siden 1844 førte korrespondance om denne sag, hvori man stedse er gået ud fra den erkendelse, at alle de lånte dokumenter skulle udleveres. Det er indtil den seneste tid blevet anset for en så afgjort moralsk og politisk nødvendighed at tilbagelevere de lånte dokumenter, at det juridiske spørgsmål om hævd aldeles ikke er opkastet. Men iøvrigt er hævdsindsigelsen ikke juridisk begrundet. Vel kan en lånt ting hævdes af den trediemand, der ved arv eller på anden måde er kommet i besiddelse af tingen uden at være vidende om den forrige besidders mangel på ejendomsadkomst. Men det er ikke klart, om Den Arnamagnæanske Stiftelse virkelig kan anses som en sådan trediemand. Thi når staten beskytter testamentariske dispositioner, hvorefter en mands efterladenskaber, uden at gå over til at blive nogen enkelts ejendom, vedvarende behandles i overensstemmelse med hans vilje, så bliver derved hans besiddelse udvidet over hans livs grænser, og det synes således, at de mangler, som klæbede ved samme, fremdeles må vedblive, sålænge de efterladte ting ikke kommer i nogen andens besiddelse i så lang tid og under sådanne betingelser, som udkræves til at vinde hævd. Hensynet til ejendomserhvervelsernes tryghed gør sig ej heller gældende i nærværende tilfælde. Desuden var Arne Magnusson måske ikke at anse som den egentlige låntager, men dokumenterne er lånt ham på statens vegne, og under denne forudsætning er ingen forandring foregået i besidderens person. Med hensyn til identiteten af de lånte dokumenter mener Ørsted, at den moralske overbevisning, som en kyndig undersøgelse af papirernes beskaffenhed kan give, bør være fyldestgørende. I ethvert tilfælde, hvor ikke »de herfra udnævnte kyndige Mænd, der dog tillige burde være velvillige og billige«, ville erkende identiteten, måtte man kunne modsætte sig udleveringen. Endelig kan Ørsted ikke være enig i, at regeringen ikke skulle være bemyndiget til at træffe nogen afgørende beslutning i denne sag. Den nye grundlov gør ingen forandring i det forhold, hvori sådanne ideelle personer som Den Arnamagnæanske Stiftelse står til regeringen. Dennes hidtidige myndighed over sådanne stiftelser ligger dels deri, at en stiftelse først kommer til virkelighed ved den regeringshandling, der har stadfæstet samme, dels deri, at der ikke gives nogen anden, der fuldstændigt og gyldigt kan repræsentere denne ideelle person. At denne statens myndighed ved grundloven skulle være overgået til den lovgivende magt, synes ikke at stemme med sagens natur, hvorefter en sådan sag er en administrationssag, og kan ej heller udledes af nogen grundlovsbestemmelse. I tilfælde af uenighed mellem stiftelsens umiddelbare administration og regeringen må det stå til regeringen at gøre sin mening gældende. løvrigt vil en forstandig regering vistnok stedse udvise den største varsomhed med at foretage det, som frarådes af den nærmeste bestyrelse. Det ville føre til »en højst fordærvelig Lamhed i Statsstyreisen«, dersom regeringen i sådanne tilfælde enten skulle lade

en påkrævet forandring ved en offentlig stiftelse fare eller forelægge den lovgivende magt sagen. Grundlovens § 87 finder ikke anvendelse, når en stiftelse som den omhandlede i højeste instans er repræsenteret af regeringen, og denne samtykker i afståelse. løvrigt ses der ikke at kunne blive tale hverken om noget krav af almenvellet eller om fuldstændig erstatning, så at sagen, hvis den ikke kunne afgøres af regeringen, heller ikke turde være egnet til at forelægges den lovgivende magt.

Rafn, Gislason og *Larsen* fremhæver heroverfor blot, at der i den foregående korrespondance om sagen intet er, som indeholder en erkendelse af stiftelsens pligt til at udlevere de lånte dokumenter eller en opgivelse af den indsigelse, som måtte kunne hentes fra vunden hævd, hvilket nærmere belyses ved gennemgang af korrespondancen. Endvidere imødegås den betragtning, at dokumenterne er udlånt Arne Magnusson på statens vegne. Vel blev opfyldelsen af hans ønske om udlån fremmet ved medvirkning fra højere steder, men udlånet skete dog kun til ham på egne vegne, og han forpligtede sig personlig og umiddelbart over for vedkommende til at tilbagelevere det lånte. Disse papirer skulle ej heller benyttes til et offentligt arbejde, men til et privat værk. Långiverne holdt sig heller ikke til regeringen, men kun til Arne Magnusson selv, og han betragter i sine svarskrivelser lånet som en tjeneste, der vistes ham personlig, og for hvilken han gentagne gange tilbyder en remuneration. Med hensyn til det juridiske spørgsmål om hævd og spørgsmålet om regeringens kompetence over for stiftelsen samt den øvrige juridiske argumentation henholder flertallet sig til sine tidligere fremførte anskuelser.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udbad sig derefter en erklæring fra Konsistorium, navnlig om følgende punkter:

1. om Konsistorium ville samtykke i udlevering af nogen af de af Norge fordrede genstande,
2. om Konsistorium ville indgå på det fra norsk side foreslåede bytte og da i hvilket omfang - eller endelig
3. om Konsistorium modsatte sig såvel udlevering som bytning og - forsåvidt regeringen alligevel fandt at burde gå ind på den ene eller anden vej - mente at kunne fordre sagens afgørelse henvist til rettergang eller tilvejebragt ved en lov.

Konsistorium svarede i skrivelse af 12. juli 1851, at det, skønt det ikke kunne anerkende kravet om udlevering af dokumenter fra stiftelsen som *norsk ejendom,* dog erkendte det ønskelige i, at sagen kunne ordnes til begge parters tilfredshed, og derfor gerne indgik på, at der åbnedes forhandlinger om en bytning, hvorfor man foreløbig ikke anså det for fornødent at udtale sig om de af ministeriet under nr. 1 og 3 fremsatte spørgsmål. Til at forhandle med rigsarkivar Lange om et bytte udpegedes konferensråd E. C. Werlauff, professor C. F. Allen, docent Konráð Gislason og bibliotekar P. G. Thorsen.

I dette udvalgs betænkning udtalte flertallet *(Allen, Thorsen, Werlauff)* sig for en udlevering af hele den norske diplomsamling (med ganske enkelte undtagelser)

samt af tre håndskrifter: Oslo stifts jordebog (»Den røde Bog«), et fragment af Bergens stifts jordebog (»Bergens Kalveskind«) og en samling dokumenter vedrørende Trondhjems stift og domkirke. Som vederlag foresloges:

1. Ca. 3 ioo numre af den münchenske dokumentsamling, der er kommet til Norge, og som hovedsagelig bestod af dokumenter vedrørende Christian II's forhold under landflygtigheden - bortset fra den mindre del af samlingen, der udgjorde den norske ærkebiskop Olaf Engelbrektsens arkiv.

2. Fragmenter af pergamenthåndskrifter (58 numre). Det var fragmenter af norske og islandske lov- og sagahåndskrifter, af danske og svenske love og legender m. v.

3. Ca. 75 danske pergamentdiplomer hidrørende fra tiden efter ca. 1400.

4. De facsimiler af den til Den Arnamagnæanske Samling hørende norske diplomsamling, som var taget til brug ved udgivelsen af Norges gamle love.

5. De Danmark vedrørende dokumenter, breve og trykte sjældne småting, som hørte til kancelliråd H. Andersens håndskriftsamling, der var tilvejebragt i København og ved testamente tillagt det norske universitet.

Ved dette bytteforslag havde majoriteten »ikke saa meget ladet den absolutte Værdi af de Sager, som afgives herfra, hvilken uden al Tvivl er større end det, som bydes til Vederlag, være det bestemmende for sig, som den har ladet sig lede af Billighedshensyn og det, der maa erkendes at være til den historiske Litteraturs Tarv i begge Riger.«

Mindretallet *(Gislason)* mente ikke, at man kunne indlade sig på den forlangte ombytning, da det, der tilbødes legatet i bytte, bestod af »lutter saadanne Sager, der ere Legatets Formaal aldeles uvedkommende. . . . medens det, der forlanges, udgjør ikke blot en af den Arnamagnæanske Samlings 3 Hovedbestanddele (nemlig den norske Diplomsamling) hel og holden, men desuden 3 Membraner af selve Haandskriftsamlingen, der saaledes ogsaa angribes.« Gislason fremhævede bl. a., at diplomerne, trods deres fra membranerne noget forskellige karakter i palæografisk henseende ikke desmindre afgiver et såre vigtigt middel til kritisk bedømmelse af håndskrifter, og at det for den nordiske oldtidsvidenskab er en meget heldig omstændighed, at den allerstørste del af de skriftlige mindesmærker, der er levnet fra den nordiske oldtid, findes samlet i een by, og at denne by netop er København, hvis beliggenhed og hele stilling gør den særlig skikket til at være et opbevaringssted for nordiske »Mærkværdigheder«. De norske diplomer har ikke »en udelukkende eller i saa høj Grad overvejende Interesse for Norge som deres oprindelige Hjemstavn, at sligt skulde være Grund nok til at udlevere dem. Desuden vilde Anvendelsen af en saadan Grund medføre en almindelig Udlevering fra Legatets Samlinger, ligesom paa den anden Side Tilbagefordring af de islandske Sager, der nu findes i Stockholm, Upsala, Wolfenbüttel o. s. v.«

Rigsarkivar Lange meddelte på sin side Konsistorium, at han anbefalede det af flertallet afgivne forslag til Konsistoriets bifald, idet han i henhold til den ham af den norske konge meddelte fuldmagt på den norske regerings vegne tiltrådte det foreslåede bytte og indestod for dets opfyldelse i alle dele fra norsk side.

Herefter tilskrev Konsistorium den 13. september 1851 Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, efter at det fra det juridiske fakultet havde modtaget en betænkning over sagens retsspørgsmål: »Det vil af denne Betænkning udentvivl tilstrækkelig fremgaa, at den Vindication, der fra norsk Side er forsøgt mod Stiftelsen, er ulovhjemlet, idet Stiftelsen har fuld Ejendomsret over alle til dens Samlinger henhørende Gjenstande, og ikke mindre, at Regjeringen er uberettiget til uden Consistorii Samtykke at opfylde den norske Begjering. Med Hensyn til den i Facultetets Betænkning indeholdte Udvikling skal Consistorium alene særlig udhæve, at en Vindicationspaastand, fremkommet under Forhold, som de her foreliggende, mod en Stiftelse, hvis Besiddelse for Alles Øjne har været upaatalt gjennem et Aarhundrede, efter Consistorii Skjøn ikke alene strider mod streng Ret, men netop ogsaa maa siges at stride mod al naturlig Billighed, der ingenlunde taaler, at et saadant gammelt for Alle vitterligt Besiddelsesforhold forrykkes og oprippes.« Konsistorium ville dog ikke gå nærmere ind på retsspørgsmålene, da man kunne bifalde det foreliggende forslag til en mindelig overenskomst om et mageskifte, idet man ikke kunne tillægge Gislasons indvendinger afgørende vægt og navnlig ikke kunne erkende, at det, der tilbødes stiftelsen i bytte, bestod af sager, der var legatets formål uvedkommende. Overenskomsten skulle »i Eet og Alt. . . . være udført inden Udgangen af August Maaned næste Aar.« Den således af Konsistorium på stiftelsens vegne vedtagne beslutning stadfæstedes af kongen den 30. september 1851.

Mageskiftet kom dog aldrig i stand. Den 10. februar 1852 skrev den norske regerings departement for kirke- og undervisningsvæsenet til det danske ministerium, at departementet ikke kunne tilråde kongen at befale »denne Overenskomst sat i Udøvelse i dens fulde Udstrækning eller i den Form, hvori den nu er affattet.« Dels mente departementet kun at kunne afgive pergamentfragmenterne i et nærmere angivet, mindre omfang, dels fandt departementet, at en bestemmelse om, at der af den Andersenske samling skulle afgives, hvad der »efter Conferentsraad Werlauffs og Bibliotekar Thorsens Skjøn angaar Danmark«, kunne »antyde Mistillid mod en redelig Opfyldelse fra norsk Side af Overenskomsten.« Departementet håbede dog, at »endnu et for begge Parter tjenligt og hæderligt Opgjør kan istandbringes«, og henstillede til det danske ministerium at optage sagen til fornyet overvejelse og behandling.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet svarede den 25. s. m., at overenskomsten angik et retsforhold mellem Den Arnamagnæanske Stiftelse på den ene side og det norske rigsarkiv på den anden side, at modifikationer i overenskomsten måtte aftales mellem de pågældende bestyrelser, men at ministeren var villig til

»at anvende mine bona officia hos Consistorium og efter Sagens Udfald at forelægge Hans Majestæt Kongen af Danmark enten den allerede indgaaede Overenskomst til Forkastelse eller en yderligere modificeret Overenskomst til allerhøjeste Stadfæstelse.«

Den Arnamagnæanske Kommission blev nu hørt angående det norske forslag. Et nedsat udvalg kom ikke til enighed, idet Allen og Gislason frarådede forslaget, medens Thorsen og Werlauff kunne gå ind derpå. Da der derpå i flere år intet foretoges fra norsk side, blev sagen i 1856 af kommissionen udsat »indtil videre«, hvormed den foreløbig bortfaldt.

RIGSARKIVETS HENVENDELSE 1891

Det næste krav om udlevering af dele af Den Arnamagnæanske Samling fremkom fra Rigsarkivet. Efter at dette havde tilendebragt arbejdet med at ordne den betydelige række arkivsager, der i årene 1888-89 modtoges fra Det kongelige Bibliotek, stillede den daværende rigsarkivar A. D. Jørgensen i 1891 forslag om, at et tilsvarende gennemsyn anordnedes for Universitetsbibliotekets håndskriftsamling med henblik på overførslen af arkivalier til Rigsarkivet. Med hensyn til Arne Magnussons diplomsamling henviste rigsarkivaren særlig til, at Arne Magnusson i en menneskealder havde været arkivsekretær i Gehejmearkivet, og at der derfor var »noget monstrøst i det Faktum, at han efterlod sig en enestaaende Diplomsamling (islandske og danske), i alle Tilfælde for en væsentlig Del vedkommende Statens Interesser, tildels endog hidrørende fra dens egne Samlinger, et Forhold, som jo vilde være utænkeligt i vor Tid.« Endvidere anførte A. D. Jørgensen, at når det i sin tid lykkedes Arne Magnusson at overvinde admiral Råbens modstand mod hans tilegnelse af offentlige aktstykker, skyldtes dette uden tvivl den betragtning, at dokumenterne ikke havde interesse for staten som sådan, medens de kunne være Arne Magnusson til stor videnskabelig nytte. Ligeledes fandt A. D. Jørgensen, at den omstændighed, at Hans Gram, der kort tid efter Arne Magnussons død blev gehejmearkivar, selv afleverede brevene fra boet til Universitetsbiblioteket, fandt sin forklaring deri, at han ligesom Arne Magnusson først og fremmest var professor ved Universitetet, og at han som videnskabsmand havde en nærliggende interesse af at få disse skatte anbragt på et for granskningen tilgængeligt sted, hvad Gehejmearkivet dengang ikke var. Rigsarkivaren indstillede derfor, at de danske diplomer udtoges af Den Arnamagnæanske Samling og forenedes med Rigsarkivets tilsvarende samlinger - »ikke blot fordi det ensartede altid helst maa findes samlet, men ogsaa fordi den umiddelbare Sammenligning af Pergamentbreves Skrifttræk, Segl og Kancellimærker har en saa stor Betydning for deres rette Forstaaelse og Vurdering.« Ej heller ville en sådan udlevering være uden præcedens (de schwerinske breves udlevering 1817).

Den Arnamagnæanske Kommission blev hørt og svarede den 16. december 1891, at det har været Arne Magnussons og dennes hustrus mening, at samlingen - derunder indbefattet diplomerne - for bestandig skulle holdes sammen og opbevares, således som den efterlodes af testatorerne, hvorfor kommissionen ikke kunne samtykke i, at noget af den udskilles og forenes med en anden samling eller arkiv - så meget mere som en udskillelse eller afståelse »muligvis kunde føre til Følger med Hensyn til andre Dele af Samlingen, idet der kunde fremstaa lignende Ønsker eller Krav fra andre Sider, hvis Opfyldelse kunde i væsentlig Grad forringe Samlingens Betydning.« Kommissionen imødegik nærmere rigsarkivarens påstand om, at Arne Magnusson ikke kan antages på retmæssig måde at have erhvervet i hvert fald en del af de omhandlede danske diplomer. Det fremhævedes endvidere, at Den Arnamagnæanske Samling i tilgængelighed ikke stod tilbage for Rigsarkivet, og at de Arnamagnæanske diplomer, hvis det af hensyn til den umiddelbare sammenligning af skrifttræk, segl og mærker var ønskeligt, på passende tidsrum kunne udlånes til Rigsarkivet. Sluttelig bemærkede kommissionen, at »medens der vel kan tænkes Tilfælde, hvor Staten som Eier af flere Institutioner kan finde det nærliggende med en vis Frihed at ændre Forholdet mellem disse, saaledes at det Ensartede samles paa eet Sted, synes det, navnlig forsaavidt angaaer de af Private oprettede Stiftelser - saaledes som Den Arnamagnæanske Stiftelse - naturligt, at der optrædes med større Varsomhed, og at Regeringen derfor ikke lettelig vil komme til imod en Indsigelse fra Stiftelsens Bestyrelse at udskille Partier af dens Omraade og overføre dem til en anden Institution.«

Kommissionens skrivelse toges til følge, og sagen var dermed bortfaldet.

DE ISLANDSKE KRAV 1907

I året 1848 oprettedes et særligt islandsk departement, der behandlede alle sager vedrørende Island, Færøerne og Grønland. Det henlagdes under Indenrigsministeriet, men overførtes 1855 til Justitsministeriet. Dette departement omdannedes 1874 til Ministeriet for Island, idet ministeren dog var den samme, der fungerede som justitsminister, indtil ministeriet i 1903 overflyttedes til Island. Ved denne lejlighed medtoges alle de sager, der henlå i ministeriet, og året efter overførtes tillige til Reykjavik det meste af, hvad der forinden var afleveret til Rigsarkivet (fra året 1848 og senere).

I 1907 vedtog Altinget en resolution, ifølge hvilken den islandske minister opfordredes til at træffe foranstaltninger til, at »de dokumenter, der i sin tid var blevet udlånt til Arne Magnusson, tilhørende biskoppers, kirkers eller klostres eller andre embeders og institutioners arkiver, blev igen afleverede til landet.« I den anledning udfærdigede den daværende arkivar, dr. Jon Thorkelsson en redegørelse (skyrsla)

for, hvad Island måtte have ret til at kræve udleveret af diplomer, i sin tid udlånt til Arne Magnusson, samt andre sager, som naturligt hørte hjemme i islandske embedsarkiver. Samtidig med, at Jon Thorkelsson fremsendte denne redegørelse til Islands ministerium, fremhævede han, at det af ordførerens fremstilling af sagen i Altinget fremgik, at meningen havde været, at der tillige burde søges udvirket tilbagelevering af dokumenter fra andre offentlige samlinger i København, deriblandt navnlig fra Rigsarkivet, og Thorkelsson gjorde derfor nærmere rede for, hvad der ønskedes tilbage fra Rigsarkivet - navnlig alle landets jordebøger, deri indbefattet Arne Magnussons jordebog, akter vedrørende salg af Skålholt og Holar stifters jordegods, nogle folketællinger fra det 18. århundrede m. v. løvrigt fandt han det naturligt, at man »enedes med Rigsarkivet om, at samme i det hele udleverede hertil alle de dokumenter vedrørende landets tilstand eller dets særskilte administration, som ikke er organisk forenede med andre dokumenter i arkivet vedrørende de øvrige dele af det danske monarki.« Endelig foreslog han, at der fra Det kongelige Bibliotek søgtes udleveret tre manuskripter (biskop Gisli Þorlákssons synodalbog, sysselmand Matthias Guðmundssons domsbog for 1664 og følgende år samt nogle blade indeholdende herredsdomme navnlig fra det 17. århundrede).

Islands minister rejste derefter i 1908 sagen over for Ministeriet for Kirke- og Undervisnings væsenet, der anmodede Den Arnamagnæanske Kommission, rigsarkivaren og overbibliotekaren for Det kongelige Bibliotek om at overveje sagen og fremkomme med forslag til svar. Efter at disse havde drøftet spørgsmålet i fællesskab, blev man klar over, at man rettest burde svare hver for sig.

Den Arnamagnæanske Kommission anmodede sin sekretær, dr. Kr. Kålund, om en udtalelse, og Kålund udarbejdede derefter en udførlig redegørelse, dateret 28. august 1908, hvori han imødegik Jon Thorkelssons krav, der indledningsvis beskrives således: »Som selvfølgelig genstand for udlevering betegnes alle lån, d. v. s. de til Arne Magnusson af islandske autoriteter udlånte håndskrifter og diplomer, som ved hans død befandt sig i hans værge og således indlemmedes i hans håndskriftsamling, men affatteren er desuden tilbøjelig til at udstrække kravet til alle sådanne sager, som naturligt hører hjemme i islandske embedsarkiver og må antages i sin tid at være bortkomne derfra.«

Kålund gennemgår derefter de enkelte krav, der falder i følgende afdelinger: 1. Skålholt bispestols arkiv, 2. bispestolen Hólars arkiv, 3. kirkearkiver og 4. arkiverne på Bessastaðir, fra klostrene og verdslige embedsmænd. Af denne gennemgang fremgår, at »det antal diplomer, som efter Jon Thorkelssons krav skulle udleveres, og som for det overvejende flertals vedkommende vel også må antages at være udlånte Arne Magnusson af islandske autoriteter, beløber sig til ca. 640 stykker. De af ham med mere eller mindre føje krævede håndskrifter udgør mindst ca. 25, af hvilke dog kun udlånsbevis foreligger for 2-3, medens fordringen for adskillige af de andres vedkommende kun er svagt (eller ikke) begrundet.« Særligt vedrørende

Tingøre-kloster havde Jon Thorkelsson henvist til, at Den Arnamagnæanske Kommission selv havde indrømmet, at alt dette kloster vedrørende burde samles på Island, ved nogle år tidligere at overlade landsarkivet 3 Tingøre-diplomer. Kålund anfører imidlertid, at disse diplomer kun afstodes, fordi de var bortkomne fra Island i nyere tid (19. århundrede) og aldrig havde tilhørt Arne Magnussons samling, men sandsynligvis ved en fejltagelse var vedlagt samlingens diplomer af arkivar Jon Sigurðsson, og de udleveredes med det udtrykkelige forbehold, at man ikke heri måtte se noget præcedens for afståelse af nogen del af samlingen. - Efter Kålunds opfattelse måtte stiftelsen afvise enhver fordring, idet den kunne støtte sig til den kongelige resolution af 14. februar 1721 (hvorefter de fra Island nedsendte kister skulle udleveres til Arne Magnusson, jfr. ovenfor side 15) samt til fundatsen af 1760, hvorefter samtlige i katalogen opførte manuskripter og de i en særlig fortegnelse opførte breve og dokumenter erklæredes for legatets ejendom. Og selvom den islandske regering anerkendte samlingen som stiftelsens lovlige ejendom og godkendte, at sagen endelig afgjordes med de indrømmelser, som man fra dansk side måtte se sig i stand til at gøre, ville dog en afståelse af større eller mindre dele af samlingen være meget betænkelig. »Selv om afleveringen kun kom til at bestå af et antal skindbreve og nogle middelalderlige brevbøger, ville det gøre et skår i den Arnamagnæanske håndskriftsamling og forringe dens betydning som hovedgemmestedet for ældre islandske litteraturfrembringelser af enhver art, ligesom det i mange tilfælde kunne føles som et savn ikke at have det rigest mulige udvalg af skriftstykker ved hånden til håndskriftsammenligning og palæografiske undersøgelser.« En anden betænkelighed opstår ved de konsekvenser, som en udlevering ville have - at man næppe ville kunne anerkende islandske krav uden at imødekomme de fuldt så stærkt begrundede krav fra norsk side på udlevering af de til Arne Magnusson udlånte norske middelalderlige jorde- og brevbøger og diplomer. Endelig henviser Kålund til kommissionens skrivelse af 21. juni 1851 (flertallets betragtninger) og fakultetets betænkning af 25. august 1851 angående stiftelsens ret til samlingerne.

Den Arnamagnæanske Kommission erklærede i sin skrivelse af 2. februar 1909, at stiftelsen formentlig måtte antages at have hævd på alt til dens samlinger henhørende, og at Jon Thorkelssons skyrsla var et lidet tilfredsstillende grundlag for forhandling.

For Rigsarkivets vedkommende afgav rigsarkivar V. A. Secher den 4. februar 1909 en erklæring, hvori han kraftigt imødegik de islandske krav og i det hele frarådede enhver aflevering.

Forsåvidt angik Det kongelige Bibliotek, afgav overbibliotekar H. O. Lange den 4. februar 1909 en erklæring, hvori han henviste til, at de tre håndskrifter er bibliotekets lovlige ejendom, idet de to er kommet med Thotts store donation 1785 og det tredie med Suhms bibliotek, som kongen købte 1796. Overbibliotekaren frarådede derfor, at man udleverede disse håndskrifter navnlig under hensyn til, at

man »derved anerkjender et princip, der vil kunne få farlige konsekvenser, idet statens biblioteker indeholder en mængde sager, der i sin tid ved tidernes ugunst er bortf jærnede fra deres rette sammenhæng i fremmede lande, og som med lige så stor grund ville kunne forlanges udleverede.«

Sagen stilledes derefter i bero.

ROSKILDE AGNETE KLOSTERS BREVE

Efter at Rigsarkivet i årene 1918-20 havde gennemført en omordning af arkivets ældre samlinger efter provenienspricippet, hvorved der så at sige genopstod bl. a. arkiver fra middelalderlige bispedømmer, kapitler og klostre, indstillede rigsarkivar Kr. Erslev den 17. november 1920 til Undervisningsministeriet, at ca. 40 breve, der udgjorde omtrent en fjerdedel af Roskilde Agnete klosters arkiv, blev afgivet fra Den Arnamagnæanske Samling til Rigsarkivet. Dette kloster var stiftet 1264 af Erik Plovpennings datter Agnete og tilhørte St. Dominici orden. Sammen med klosteret kom ved reformationen også dets meget omfattende arkiv til kronen, og der blev i 1575 optaget en registratur over det. Arkivet var dengang endnu i Roskilde, men blev kort efter afleveret til Danske Kancelli og kom fra dette til Gehejmearkivet. 1782 blev de nævnte ca. 40 dokumenter fra kongens bibliotek afleveret til Den Arnamagnæanske Samling.

Undervisningsministeriet hørte Den Arnamagnæanske Kommission, hvis flertal (Johs. Steenstrup, Verner Dahlerup, Sofus Larsen) udtalte, at der hvilede »megen dunkelhed« over brevenes historie, og at der ikke forelå noget afgørende bevis for, at de ikke oprindelig havde været i Arne Magnussons besiddelse, hvorfor det ville være urigtigt at tage en så indgribende bestemmelse som at afgive dem. Endvidere erindredes om, hvor ofte samlingen havde været udsat for ønsker og krav om udlevering af diplomer og andet, og at enhver udlevering let ville blive betragtet som et præcedens.

Finnur Jönsson og Erslev stemte derimod for aflevering. Erslev oplyste, at Agnete klosters arkiv endnu i Grams tid, altså efter Arne Magnussons død, var samlet, men at det ved Grams død splittedes, idet nogle pakker af disse klosterbreve kom ind blandt hans private sager. I 1782 fandt man så i Det kongelige Bibliotek ved at undersøge Grams manuskripter, som var købt til biblioteket, bl. a. disse pakker klosterbreve. Jævnsides dem lå nogle sager, som efter Jon Ólafssons katalog tilhørte Den Arnamagnæanske Samling, og man drog så den nærliggende slutning, at også klosterbrevene hørte hjemme i denne samling. Den kongelige resolution af 1. marts 1782 hvilede således på en ren misforståelse. Finnur Jönsson mente herefter ikke, at en aflevering kunne have farlige eller betænkelige konsekvenser, og tilføjede, at hvis det drejede sig om dokumenter, der bevislig havde tilhørt Arne Magnussons samling inden hans død, ville Finnur Jönsson ikke have samtykket i udlevering.

Erslev havde indhentet en udtalelse fra professor Erik Arup, der med hensyn til det historiske ganske gav Erslev medhold, og som iøvrigt ikke fandt, at en udlevering kunne få konsekvenser med hensyn til andre krav på samlingen, i hvert fald ikke hvad hele den hovedmasse angår, hvoraf samlingen virkelig oprindelig bestod ved Arne Magnussons død. Arup bemærkede iøvrigt med hensyn til sådanne krav, der vel nærmest måtte tænkes rejst fra Islands side, at dette spørgsmål var fremme under forhandlingerne i Reykjavik i 1918, men at der ikke dengang og heller ikke senere var rejst noget som helst krav om udlevering, idet man fra Islands side tværtimod indså umuligheden af at rejse et sådant krav og erklærede, at man ville være meget glad, hvis Det dansk-islandske Forbundsfond kunne yde Island erstatning ved at lade fremstille og til Island opsende fotografiske gengivelser af de vigtigste håndskrifter i Den Arnamagnæanske Samling. Arup anbefalede derfor, at brevene afleveredes.

Konsistorium anmodede Universitetets professorer i historiske discipliner om at undersøge, hvor brevene ud fra et historisk synspunkt rettelig skønnedes at burde opbevares. Professorerne udtalte:

1. at der intet bevis var tilvejebragt for, at brevene virkelig har været i Arne Magnussons eje;

2. at rigsarkivaren havde tilvejebragt et meget stærkt sandsynlighedsbevis for, at brevene oprindelig har tilhørt Danske Kancelli og derefter rettelig hører hjemme i Rigsarkivet;

3. at det for den historiske forskning er ønskeligst, at de opbevares sammen med de øvrige breve fra samme kloster;

4. at afleveringen af brevene formentlig ikke vil kunne afgive nogen støtte for eventuelle krav om udlevering af dokumenter, som virkelig er hjemmehørende i Den Arnamagnæanske Samling.

Til denne erklæring henholdt Konsistorium sig.

Den 21. marts 1922 meddelte Undervisningsministeriet, at »ministeriet må finde det rettest, at de ommeldte dokumenter overgår til Rigsarkivet, da det efter ministeriets opfattelse må anses for at være godtgjort, at dokumenterne ikke tilhører Den Arnamagnæanske Samling.« Derefter udleveredes brevene til Rigsarkivet.

UDLEVERINGEN TIL ISLAND 1927

Den 9. april 1924 besluttede Altingets nederste afdeling at opfordre regeringen til at gøre foranstaltninger til, at Island fik igen alle de dokumenter og håndskrifter, som i sin tid er blevet udlånt til Arne Magnusson eller af lignende grunde er kommet til at blive liggende i samlinger i København, men stammer fra arkiver tilhø-

rende islandske biskopper, kirker, klostre og andre embeder eller stiftelser på Island og ikke er blevet tilbageleveret.

Sagen drøftedes i Dansk-islandsk Nævn, der den 25. august 1924 vedtog at henstille til den danske og islandske regering at foranledige nedsat et udvalg for at undersøge muligheden af en overførsel til Island af islandske manuskripter, embedsprotokoller og embedsskrivelser, der nu forefindes i samlinger i København, og omvendt.

Også fra norsk side var uofficielt rejst krav om udlevering af arkivalier, og Undervisningsministeriet havde allerede i maj-juni 1924 fra Rigsarkivet, Det kongelige Bibliotek og Universitetsbiblioteket indhentet fortegnelser over, hvad der fandtes af norske og islandske sager. For at kunne være forberedt, når spørgsmålet om en forhandling vedrørende sådanne arkivalier måtte blive rejst, nedsatte Undervisningsministeriet ved skrivelse af 8. september 1924 et fortroligt udvalg, bestående af fhv. rigsarkivar Kr. Erslev som formand, rigsarkivar L. Laursen, overbibliotekarerne Carl S. Petersen og Sofus Larsen og professorerne ved Universitetet Finnur Jónsson, Erik Arup og Aage Friis, til udarbejdelse af en samlet redegørelse angående de i Danmark beroende norske og islandske arkivalier samt til fremsættelse af forslag om, hvad man eventuelt kunne tilbyde at udlevere til de pågældende lande, og hvad man måtte kræve til gengæld. Undersøgelsen skulle således omfatte både forholdet til Norge og Island, og skønt ministeriets skrivelse alene nævnte arkivalier, fandt udvalget det hensigtsmæssigt også at behandle spørgsmålet om håndskrifter. Udvalget afgav den 11. november 1924 en udførlig betænkning, hvis hovedindhold er følgende:

Ethvert større biblioteks håndskriftsamling indeholder håndskrifter stammende fra andre lande - erhvervede ved køb, som gaver eller krigsbytte eller undertiden stammende fra rene tyverier. At omordne dette forhold således, at hvert land fik de fra det stammende håndskrifter, ville sikkert overalt blive afvist, og det kan forøvrigt heller ikke - set rent videnskabeligt - betragtes som heldigt. I København findes på grund af den flerhundredårige politiske forbindelse mellem landene og Københavns tidligt opståede stilling som centrum for videnskabelige studier talrige norske og islandske håndskrifter. Nu findes der både i Norge og Island universiteter, biblioteker og deslige, og man kunne sige, at mange af de håndskrifter, der i tidligere tider er tilflydt bibliotekerne i København, ville være forblevet i landene selv, hvis forholdet havde været som nu. Imidlertid kan man ikke på den måde efter århundreders forløb ændre det historisk opståede forhold, og et ønske om en ændring deri - hvis et sådant skulle blive fremsat - må efter udvalgets mening bestemt afvises. På grund af de mange gamle nordiske håndskrifter - hvoriblandt Den Arnamagnæanske Samling har størst betydning - er København for studiet af Islands og Norges ældre litteratur og kultur blevet et midtpunkt, som søges af videnskabsmænd fra alle lande, og det vil forhåbentlig også i fremtiden lykkes at bevare denne stilling.

Efter at have behandlet spørgsmålet om udlevering af arkivalier fra Rigsarkivet, Det kongelige Bibliotek og Universitetsbiblioteket kommer udvalget til Den Arnamagnæanske Samlings norske og islandske diplomer og redegør for sagen med Norge i 1851 og undersøgelserne i anledning af de islandske krav i 1908. *Udvalgets flertal* (Erslev, Laursen, Petersen, Arup og Friis) mener, at der er god grund til at imødekomme Islands og Norges ønsker om udlevering af de i islandske og norske, lokale arkiver hjemmehørende, til Arne Magnusson lånte sager. Vel var det en fejl, at man ikke i sin tid under dødsboets behandling fremsatte reklamationer, men dette kan dog ikke opveje det i sig selv så naturlige, at en offentlig samling bør udlevere sager, der kun ved en fejltagelse er indlemmet i den, og det i hvert fald efter nutidens opfattelse rimelige i, at norske og islandske arkiver bør have deres plads i selve staterne. Fremfor alt lægger flertallet dog vægt på, at man ved at tilbagelevere de til Arne Magnusson lånte sager handler efter hans udtrykkelige bestemmelse og i hans ånd. Flertallet nævner derefter vanskeligheden ved at sondre mellem privatdokumenter og de fra norske og islandske embedsarkiver udlånte dokumenter og omtaler Jon Thorkelssons »skyrsla« og Kålunds redegørelse. Flertallet tilråder herefter, at der af håndskrifter til Island kun udleveres de fire, som Arne Magnusson har lånt af selve embedsarkiverne, og at man i princippet går ind på at udlevere de ca. 640 diplomer, der er opført i »skyrsla«. For de norske diplomers vedkommende foreligger der ikke nogen tilsvarende undersøgelse af, hvad der stammer fra stiftsarkivernes udlån, og en sådan må da foretages, hvis udlevering skal finde sted - formentlig af nordmændene selv, således at disses resultater efterprøves fra dansk side. Blandt de norske håndskrifter findes tre, der, som man allerede indså i 1851, sikkert er lån fra stiftsarkiverne og derfor bør følge med dokumenterne fra disse. Hvor meget afståelsen rent videnskabeligt vil forringe Den Arnamagnæansk,e Samlings betydning for norrøne studier, er vanskeligt at bedømme, men det påpeges, at de norske og hovedparten af de islandske diplomer nu foreligger aftrykt i det norske og det islandske diplomatarium, og at Den Arnamagnæanske Samling dog vil beholde tilbage op imod 1 500 islandske dokumenter og et ganske vist langt mindre antal norske. Og de 7 håndskrifter, der antagelig må følge med diplomerne, er et forsvindende ringe tal i sammenligning med, hvad håndskriftsamlingen omfatter. Når udvalgets flertal altså må tilråde, at stiftelsen, som Ørsted i 1851 anførte, »uden vægring bør afgive de i dens samlinger værende dokumenter, hvorom det er givet, at stifteren har modtaget dem til låns«, så må det anse det som en selvfølge, at der herfor ikke kan forlanges nogen erstatning, og Münchenersamlingen passer iovrigt såre slet ind i Den Arnamagnæanske Samling, men bør indgå i Rigsarkivet.

Et mindretal (Finnur Jónsson og Sofus Larsen) går stærkt imod flertallets opfattelse og forstår ikke den forskel, som flertallet med hensyn til besiddelsesretten og udleveringspligten opstiller mellem håndskrifter og arkivalier. Er man af den mening, at stjålne eller bortkomne håndskrifter, uagtet de påviselig i sin tid har tilhørt

hørt en fremmed statsinstitution, ikke bør tilbagegives, så forekommer det indlysende, at de samme praktiske, moralske eller juridiske grunde med lige sa megen ret kan gøres gældende mod at udlevere arkivalier, naturligvis forsavidt ikke talen er om et ligefremt bytte.

Mindretallet kan heller ikke slutte sig til flertallets udtalelse, hvad dets konklusion angående Den Arnamagnæanske Samling angar; mindretallet ma hævde, at denne ma anses at have fundatsmæssig ret og hævdsret til alt, hvad den har at gemme, og kan ikke tilråde nogen aflevering af, hvad den indeholder.

Under en udførlig gennemgang af samlingens tilblivelse, fundatsen og de tidligere udleveringskrav hævder mindretallet, at Arne Magnusson pa en fuldkommen redelig måde er kommet i besiddelse af sin håndskriftsamling. Ved hans samlervirksomhed reddedes i virkeligheden, hvad der omkring år 1700 endnu var tilbage af den gamle islandske litteratur. Fundatsen gør med hensyn til dokumenterne ikke nogen sondring mellem dem, som Arne Magnusson havde ejet, og dem, som han havde lånt fra offentlige samlinger og arkiver, men endnu ikke inden sin død havde faet leveret tilbage, og ved fundatsens § 6 er således alt, hvad der dengang forefandtes af papirer og dokumenter ved kongelig bekræftelse blevet forenet med samlingen, der for fremtiden i sin helhed skal opbevares i Universitetsbiblioteket, men som en særlig samling. Hverken eksekutorer eller kuratorer havde nogen som helst foranledning til at gennemgå samlingen og udskille, hvad der muligvis måtte være lan. Fra norsk side anerkendtes i 1851, at udlevering ikke kunne kræves med nogen juridisk ret, og det afkald, som indeholdes i traktaten af 13. september 1851 (jfr. ovenfor side 51), må også gælde Den Arnamagnæanske Samling. Hvad angar de islandske krav, fremgår det af Kålunds undersøgelser, at det er højst usikkert, hvorvidt ikke Arne Magnusson på en reel måde har erhvervet de af Island krævede håndskrifter, og at det også med hensyn til brevene i flere tilfælde er usikkert, hvorvidt der foreligger et lån eller ikke. Både breve og håndskrifter må ved hævdens magt og i kraft af fundatsens bestemmelser siges at tilhøre samlingen. Ved det i 1918 stedfundne endelige og afgørende opgør mellem Danmark og Island, der fandt sit udtryk i forbundsloven, blev der ikke fra Islands side fremsat et ord om formentlige krav pa dokumenter og lignende. Ethvert krav om udlevering af enkelte håndskrifter og flere eller færre af de original-diplomer, der findes indenfor samlingen, bør derfor afvises.

Flertallet bemærker heroverfor, at der er en forskel på håndskrifter og lokale arkivers sager med hensyn til besiddelsesretten, og at en sådan forskel naturligt må hævdes, fordi arkiver er opstået på en helt anden måde end håndskriftsamlinger, idet de er blevet til ved offentlige myndigheders virksomhed. Derfor er det også, at man i vore dage anser det som en selvfølge, at der ved overdragelse eller udskillelse af territorier må ske en overdragelse af de til territoriet hørende lokale arkivalier, medens der ikke er tale om en sådan udlevering for håndskriftsamlingers

vedkommende. løvrigt anfører flertallet navnlig, at Danske Kancelli, hvorigennem fundatsen blev udfærdiget, ikke af eksekutorerne havde fået nogen som helst oplysning om, at der blandt det, som Arne Magnusson havde testamenteret Universitetet, var indlagt sager, som ikke tilhørte ham, og der er derfor ikke i fundatsens § 6 indeholdt nogen disposition over de lånte sager. Med hensyn til spørgsmålet om hævd erindrer flertallet om, at Ørsted ikke mente, at hævd kan gøres gældende. Den dansk-islandske Forbundslov fastslår kun grundlinierne for de to landes fremtidige stilling og forhold til hinanden og forudsætter, at dens gennemførelse vil kræve en række aftaler og overenskomster mellem landene. Dens tavshed med hensyn til arkivspørgsmålet kan derfor ikke udlægges, som mindretallet har gjort det. Hvad angår det norske afkald af 1851, gælder det, at når der ikke tages forbehold med hensyn til Norges krav på enkelte dele af Den Arnamagnæanske Stiftelses samlinger, så skyldes dette ganske åbenbart, at den mellem den danske og norske kommissær trufne bytteaftale blev vedtaget af Konsistorium på samme tid, som traktaten blev underskrevet, og at den norske rigsarkivar Lange ikke tænkte sig muligheden af, at den norske regering ikke ville godkende aftalen. I det hele og store ma flertallet mene, at man i denne sag ikke bør tillægge den juridiske ret den afgørende vægt, som mindretallet gør. Det synes, at man i mellemfolkelige spørgsmål, hvorom der er opstået uenighed, bør søge at komme ud over denne ved venskabelige forhandlinger, under hvilke man bygger på billighed og stræber at opna forståelse overfor modstridende interesser, og dette gælder særlig overfor stater, der står Danmark sä nær som Island og Norge. Flertallet betoner, at de af det stillede forslag ganske lader den storartede gave i fred, som Arne Magnusson har skænket Københavns Universitet, og ene går ud på, at: man bør afgive, hvad der lige efter hans død med urette blev indlemmet i samlingen, og derved udføre, hvad Arne Magnusson selv har ønsket.

Til slut henstiller udvalget til Undervisningsministeriet, at man, inden man tager stilling til Islands og Norges ønsker om en forhandling, forelægger Universitetet det spørgsmål, hvorom der er uenighed i udvalget, og derved erfarer, om Konsistorium i princippet vil erklære sig imod enhver udlevering fra Den Arnamagnæanske Samling eller modsat kan tiltræde den af udvalgets flertal fremsatte opfattelse og derfor billige, at der optages forhandlinger på dette grundlag, idet det naturligvis må forbeholdes Konsistorium til sin tid at tage stilling til de nærmere enkeltheder, som måtte fremkomme som resultat af forhandlingerne.

I sommeren 1925 nedsattes på foranledning af Dansk-islandsk Nævn et udvalg bestående af nævnets medlemmer, professor Erik Arup og professor Einar Arnórsson, og tre sagkyndige medlemmer, nemlig rigsarkivarerne Erslev og Laursen, udpeget af den danske regering, og rigsarkivar Hannes Þorsteinsson, udpeget af den islandske regering. Udvalget drøftede - pa grundlag af altingsbeslutningen af 9. april 1924 - også spørgsmålet om Den Arnamagnæanske Samling, og de danske

sagkyndige udtalte, at de sager, som med sikkerhed eller stor sandsynlighed må siges at være lånte sager, som kun ved en fejltagelse er blevet indlemmet i Den Arnamagnæanske Samling, bør udleveres, men at afgørelsen af spørgsmålet formentlig tilkom Universitetets Konsistorium. Erslev havde tidligere under forhandlingerne udtalt, at han ikke kunne gå så vidt som Jon Thorkelsson, som ville forlange tilbage alt, hvad der i sin tid havde hørt til embedsarkiverne, uanset hvorledes det var kommet i Den Arnamagnæanske Samlings besiddelse. De islandske forhandlere erklærede sig tilfreds med den af de danske sagkyndige foreslåede ordning af sagen. Over for Det kongelige Bibliotek var der fremsat ønske om udlevering af forskellige arkivalier, som havde karakteren af embedssager. Da ingen af disse sås at stamme fra udlån, kunne Island efter de danske arkivkyndiges opfattelse ikke have krav på dem. Imidlertid havde overbibliotekaren ved Det kongelige Bibliotek Carl S. Petersen erklæret sig villig til, for at fremme sagens ordning, at aflevere disse sager (med en enkelt undtagelse), dog under den forudsætning, at Island udtrykkelig udtaler, at man ikke overfor biblioteket vil rejse krav på yderligere udlevering. Under disse forhold mente de danske arkivkyndige at kunne tilråde udleveringen, idet denne særlige indrømmelse dog ikke bør kunne påberåbes overfor andre sager. Med hensyn til hovedspørgsmålet - udlevering af arkivalier fra Rigsarkivet - mente de danske arkivkyndige, at de arkivalier, der må siges at være af lige stor betydning for begge lande, må blive i Danmark, medens man kunne tilrade udleveringen af de arkivalier, der overvejende eller alene vedrørte Island, og som var opført på en af de sagkyndige udarbejdet fortegnelse. Enkelte sager foresloges dog kun deponeret i Reykjavik, således at de fortsat skulle tilhøre det danske rigsarkiv. Til gengæld foresloges det, at Island tilbageleverede Danmark forestillingsprotokoller, registranter og brevbøger for tiden 1848-1904, da Island nu havde det samme i koncepter henliggende ved de enkelte sager, ofte tillige i original i regeringens skrivelser til landshøvding, biskop o. fl.

Nævnet sluttede sig til de sagkyndiges indstilling og henstillede det deri indeholdte forslag til de to regeringers overvejelse, idet der gjordes nogle særlige bemærkninger af enkelte af nævnets medlemmer. Et af de islandske medlemmer (Bjarni Jönsson) protesterede mod den i de danske sagkyndiges indstilling indeholdte forudsætning, at Island udtrykkelig udtaler, at man ikke over for Det kongelige Bibliotek vil rejse krav på yderligere udlevering, idet han udtalte, at det er »utænkeligt, at Island afgiver en sådan erklæring, før man til fulde har undersøgt, hvad der i dette bibliotek findes af værdifulde sager, som måske tilhører os, exempli gratia om vi med rette kan fordre Flateyjarbók og Codex regius af den ældre Edda eller ikke.« Overbibliotekaren frafaldt senere for ikke at berede overenskomsten vanskeligheder det nævnte forbehold for afgivelsen af de pågældende arkivalier, idet han iøvrigt fastholdt, at Island ikke havde noget som helst hverken juridisk eller moralsk krav pa Det kongelige Biblioteks islandske håndskrifter.

Den 8. januar 1926 blev sagen tilstillet Konsistorium til erklæring, forsåvidt angik spørgsmålet om udlevering af sager fra Den Arnamagnæanske Samling. Konsistorium hørte Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat, hvis flertal (Johs. Steenstrup, Kr. Erslev, Svend Dahl og Halldor Hermansson) nøjedes med at udtale, at det sluttede sig til flertallet i det af ministeriet nedsatte fortrolige udvalg. Hermansson anbefalede dog udlevering af yderligere 9 håndskrifter, som efter hans opfattelse var udlånt til Arne Magnusson, og bemærkede iøvrigt, at han helst havde ønsket, at hele spørgsmålet om islandske arkivalier i Den Arnamagnæanske Samling var blevet ordnet i mindelighed fra et praktisk synspunkt, men at han dog ikke ville dvæle ved dette, da de islandske henvendelser kun tager sigte på lånte sager. - Mindretallet (Finnur Jönsson og Verner Dahlerup) frarådede i overensstemmelse med mindretallet indenfor det fortrolige udvalg enhver udlevering og fremhævede, at der ville skabes et farligt præcedens med hensyn til mulige andre krav overfor andre danske samlinger af videnskabelig og kunstnerisk art.

Konsistorium svarede derefter i skrivelse af 29. marts 1926, at det ligesom Den Arnamagnæanske Kommissions flertal kunne slutte sig til flertallet i det af ministeriet nedsatte fortrolige udvalg. Konsistorium forbeholdt sig dog at fremkomme med en nærmere udtalelse, når forslaget forelå udarbejdet i enkeltheder, og fremhævede betydningen af, at der tilvejebragtes en god reproduktion af alle de diplomer, der udleveredes. Endelig ønskede man »stærkt at betone og ligeledes klart understreget overfor den islandske regering, at man betragter det som en afgørende forudsætning for at gå ind på denne udlevering, at dermed ethvert krav om yderligere udlevering fra islandsk side bortfalder.«

Den 15. oktober 1927 afsluttedes overenskomst mellem Danmark og Island om udveksling af arkivsager (jfr. bekendtgørelse nr. 288 af 31. oktober 1927) - i det hele i overensstemmelse med Dansk-islandsk Nævns indstilling. Efter at der var foretaget en gennemgang af Den Arnamagnæanske Samlings islandske diplomer, udleveredes til Island ved årsskiftet 1927-28 ca. 700 diplomer samt 4 håndskrifter, der efter deres karakter måtte betragtes som udlånte embedsarkivalier.

NYE ISLANDSKE KRAV

I 1930 vedtog Altinget en ny beslutning, der stiller krav om, at »gamle og nye islandske håndskrifter, der findes i Danmark, således Arne Magnussons håndskriftsamling og de i danske biblioteker til kongerne sendte håndskrifter i forrige tider, bliver flyttet tilbage til Island.« Sagen blev dog ikke i denne anledning taget op indenfor Dansk-islandsk Nævn. Derimod drøftede nævnet i årene 1933-36 spørgsmålet om den ændrede sammensætning af Den Arnamagnæanske Kommission (jfr. ovenfor side 18) og anbefalede enstemmigt det forslag, som var udarbejdet af det

af Undervisningsministeriet nedsatte udvalg. Fra islandsk side anså man den nye sammensætning af kommissionen for meget tilfredsstillende og håbede, at den nye ordning ville vise sig frugtbringende for den pågældende videnskabelige forskning. Efter udfærdigelsen af den kongelige anordning af 25. maj 1936 udtaltes det af et af de islandske medlemmer på den islandske afdelings vegne, at den nye ordning hverken moralsk eller juridisk præjudicerede stillingen til spørgsmålet om ejendomsretten til Den Arnamagnæanske Samling.

Den 11. maj 1938 vedtoges sålydende altingsbeslutning:

»Altinget beslutter at opfordre regeringen til ufortøvet at optage forhandlinger med rette vedkommende myndigheder i Danmark om aflevering af islandske manuskripter og andre dokumenter, der har betydning for Islands folkeliv og kultur, samt ligeledes de islandske museumsgenstande, der endnu findes i danske museer, og som er kommet dertil i svundne tider.«

Beslutningen forelagdes i Dansk-islandsk Nævns møde om sommeren samme år, og Gisli Sveinsson udtalte ved denne lejlighed: »Forslaget til beslutningen var stillet af repræsentanter for alle 5 islandske partier, og alle islændinge stod sammen i denne sag. Det drejede sig her ikke alene om Den Arnamagnæanske Samling, men om alle danske samlinger. For 11 år siden blev der hertil afleveret nogle dokumenter fra danske samlinger, der var udtaget under medvirken af rigsarkivar Hannes Þorsteinsson. Men her behøver man ikke at opregne, hvilke sager det drejer sig om. Vi mener at have ret til at stille krav om alt, der har betydning for vort folke- og kulturliv, idet vi henviser ikke så meget til juridisk ret som til vor nationale ret. Vi mener, at vi, uden besiddelse heraf, ikke kan komme til fuld åndelig udfoldelse eller gøre vort universitet til centrum for islandsk forskning. Island har ikke onsket, at disse skatte kom bort fra det. Det er kun enkelte samlere, der har afgivet dem til Danmark, fordi de mente, at de ikke var så trygt bevarede her i landet. Vi kan også henvise til, at det nu er en almindelig anerkendt sædvane mellem folkene, at en sådan udlevering finder sted.«

Fra dansk side *(Arup)* bestred man, at sådanne udleveringskrav var i overensstemmelse med almindelig anerkendt sædvane, og fremhævede, at hele denne sag forlængst har fundet sin afgørelse ved forhandlinger mellem den danske og den islandske regering, og Arup nævnte de undersøgelser og forhandlinger, der havde ført til udleveringen i 1927.

Den islandske afdeling af nævnet fremsatte derefter en udtalelse, der udtrykte tilslutning til altingsbeslutningen og bestred, at sagen på nogen som helst forbindende måde tidligere skulle være endelig afsluttet, hvorfor man foreslog, at sagen fremdeles nyder fremme ad forhandlingens vej.

Den danske afdeling afviste fornyede forhandlinger, og Arup »beklagede, at de islandske medlemmer havde brugt vendingen om, at de ikke kunne anerkende, at denne sag på nogen som helst forbindende måde tidligere skulle være endelig af-

sluttet, derved desavouerede de ikke blot de islandske sagkyndige, der havde deltaget i de tidligere forhandlinger, men også selve den islandske regering, der havde afsluttet overenskomsten af 15. oktober 1927. Forholdet var det, at dermed blev sagen endelig afgjort efter de almindeligt gældende internationale principper, således som tidligere fremhævet. Det krav, der nu rejstes fra islandsk side, var aldeles nyt og af en helt anden karakter; det gik ud på hævdelsen af provenienspriincippet i forholdet mellem de to forbundslande, nemlig at Island skulle kunne få tilbageleveret fra Danmark alle de håndskrifter, dokumenter og musæumsgenstande, der engang havde været i Island, uanset med hvilken ret danske samlinger nu besidder dem. Dette princip er som sagt aldeles nyt og ikke bragt i anvendelse i noget andet kendt tilfælde. Ud derfra kunne Islands afdeling ligeså godt opfordre den islandske regering til at optage en forhandling med den svenske regering om tilbagelevering af de islandske håndskrifter, der i øjeblikket befinder sig i svenske samlinger.«

I 1939 rejstes spørgsmålet påny indenfor nævnet af dettes islandske afdeling. Efter fornyede forhandlinger udtalte fhv. minister O. Krag på den danske afdelings vegne, »at denne ikke kan tiltræde det fremsatte forslag, men henviser til, at spørgsmålet om eventuel udlevering af visse numre af håndskrifter og andet fra samlingerne i Danmark til Island bør henvises til overvejelse i Den Arnamagnæanske Kommission, og udtaler, at det er hensigtsløst, at denne sag atter og således gentagende optages til forhandling i nævnet på det for tiden foreliggende grundlag.«

UDLEVERINGEN TIL NORGE 1937

Som i det foregående flere gange berørt havde spørgsmålet om de i Danmark beroende arkivalier, der vedrører Norge, i årenes løb været genstand for adskillig drøftelse mellem historisk interesserede og mellem de to landes regeringer. I 1936 rejstes spørgsmålet påny, idet den danske rigsarkivar Axel Linvald foreslog, at man til Norge udleverede en række nærmere specificerede arkivalier. Begrundelsen herfor var, at denne udlevering ville være en konsekvens af tidligere udleveringer til Norge, idet man bl. a. havde fundet yderligere en raikke norske sager, og at den i det hele og store ville være i overensstemmelse med de arkivprincipper, der fra dansk side blev lagt til grund for de overenskomster om udveksling af arkivalier, der var afsluttet med Island i 1927 og med Tyskland i 1933. Efter rigsarkivarens forslag skulle udleveringen også omfatte de norske diplomer i Den Arnamagnæanske Samling, som i sin tid var udlånt til Arne Magnusson fra norske arkiver.

Også fra Udenrigsministeriets side rejstes sagen overfor Undervisningsministeriet.

Den Arnamagnæanske Kommission udtalte, at den i tilslutning til det af Ørsted i 1851 afgivne votum og til det standpunkt, som flertallet indenfor udvalget af 1924 havde indtaget, var enig om, at de til Arne Magnusson udlånte diplomer tilbage-

leveredes. Stiftelsens eforer sluttede sig hertil under henvisning til den holdning, som Konsistorium i 1926 havde indtaget overfor forslaget om udlevering af de til Arne Magnusson i sin tid udlånte diplomer til Island. Kommissionens sekretær, professor Jon Helgason, foretog derefter en undersøgelse af diplomernes proveniens, og på grundlag af denne undersøgelse afgaves til Norge med Konsistoriums tilslutning 1136 diplomer og de tre ovenfor side 56 nævnte håndskrifter. Alle dokumenterne blev forinden afgivelsen fotograferet.

Udleveringen til Norge omfattede iøvrigt foruden Rigsarkivets ovenfor nævnte arkivalier:

fra Universitetsbiblioteket: Den Brünnichske Samling, væsentlig omfattende Kongsberg Sølvværks arkiv,

fra Det kongelige Bibliotek: 262 kort-numre vedrørende norske områder.

Også spørgsmålet om kong Christian II's »München-Samling« fandt sin løsning. Da Rigsarkivet 1. april 1939 fejrede 50-årsdagen for sin nuværende organisation og oprettelsen af de tre landsarkiver, overbragte Norges rigsarkivar dr. Asgaut Steinnes det norske rigsarkivs lykønskning og meddelte samtidig efter pålæg fra sin regering, at denne havde besluttet at overdrage til Danmark og dét danske rigsarkiv forskellige samlinger, som den mente burde have deres plads i det danske rigsarkiv. Dette gjaldt først og fremmest München-Samlingen, men også en del diplomer fra årene 1383-1728 og en række andre akter, væsentligst fra det 17. og 18. århundrede.

MUSEUMSGENSTANDENE

GENSTANDENES ERHVERVELSE

I tidens løb er der i Nationalmuseet samlet en hel del genstande hidrørende fra Island. Efter at i 1930 som nedenfor nærmere omtalt ca. 120 museumsnumre er blevet afgivet til Island, består Nationalmuseets ældre bestand af islandske sager nu af ca. 120 numre. Hertil kommer i Dansk Folkemuseum (museets 3. afdeling) en sammenlignende samling af islandske genstande fra nyere tid, dels prøver på islandsk folkekunst, dels erhvervsredskaber. Denne sidste samling, hvorom der aldrig har været strid med Island, er for største delen erhvervet i dette århundrede og er stadig voksende (nyerhvervelser op til de seneste år). I øjeblikket består den af ca. 550 numre. Den danner et sidestykke til museets samlinger fra andre lande, særlig fra de skandinaviske lande, og den er nødvendig for det sammenlignende etnologiske studium, ligesom den ganske lille islandske oldsagssamling, der blev halveret i 1930, er nødvendig for den sammenlignende nordiske vikingetidsforskning.

Om erhvervelsen af museets ældre islandske sager skal oplyses følgende:

Når det fra islandsk side er udtalt, at mange museumsgenstande og kostbarheder på reformationstiden med magt fjernedes fra islandske kirker og klostre til opbevaring i Danmark, er dette misvisende. I Island som i andre protestantiske lande blev kirkernes kostbarheder af ædelt metal i stor udstrækning konfiskeret af kongen, for at metallet kunne indsmeltes til de kgl. finansers forbedring. Dette skete i største udstrækning både i England og i Sverige ligesom også i det dansk-norske monarkis forskellige dele. Men intet af det inddragne blev så vidt vides opbevaret, og ialfald er intet deraf indgået i vore offentlige samlinger.

Medens ingen af de islandske genstande i Nationalmuseet er erhvervet i reformationstiden, er nogle af genstandene *erhvervet til Det kongelige Kunstkammer*. Den lærde Frederik III var både bogsamler og kunstsamler, og efter at have oprettet sit kunstkammer søgte han fra alle egne af verden at skaffe sig erhvervelser dertil. Det var et liebhaveri efter tidens fyrsteskik, og hans efterfølgere fortsatte hermed. Ingen af de enevældige konger vides dog at have krævet noget stykke nedsendt fra Island eller at have bestræbt sig herfor gennem deres repræsentanter.

Museet har kun få islandske stykker, der hører til denne gruppe, og de fleste er

ikke erhvervet direkte fra Island. Den vigtigste erhvervelse fra Island til Det kongelige Kunstkammer er et *norsk* drikkehorn fra ca. 1300 med den norske konges og norske stormænds våben. Det er et af de fornemste stykker i museets middelalder-samling. Uvist når er det fra Norge kommet til Skålholt domkirke. I 1720 blev det af admiral Raben, der samme år var blevet udnævnt til stiftsbefalingsmand over Island og Færøerne, overbragt kong Frederik IV som en gave fra biskop Vidalin sammen med to andre horn, som i 1930 blev tilbagesendt til Island. Ved samme lejlighed hjembragte Raben også en naturaliesamling til kongen foruden håndskrifter og dokumenter til Arne Magnusson (jfr. ovenfor side 14f.). Hornet hører i alle tilfælde efter sin herkomst ikke hjemme i Island.

En betydningsfuld gruppe er erhvervet *på foranledning af Oldsagskommissionen.* Denne kommission, der blev nedsat 1807 af kong Frederik VI med det formål at træffe foranstaltninger til sikring af vore fortidsminders bevaring, informerede sig ved spørgeskemaer, som udsendtes til præsterne i hele monarkiet, om, hvad der i deres sogne fandtes bevaret af interessante gamle kunstgenstande og faste fortidsminder. Forst skete det i Danmark og Norge, og i 1817 udsendtes på ganske tilsvarende måde et rundspørge gennem biskoppen over Island til de islandske præster. Man blev, som det hedder i kommissionens skrivelse af 23. maj 1818 til stiftsøvrigheden i Island, derigennem opmærksom på en del »Levninger af broderte eller vævede Tapetserier, Alterklæder m. m. Kirkerne tilhørende som tildeels allerede ere bleven gandske ubrugbare som Kirkeprydelser, men som dog synes at være mærkværdige for Oldgrandskere og Kunstnere, samt især at burde opbevares i et Musæum for Fædrelandets Oldsager.« Med hensyn til de »som Kirkeprydelser ubrugbare Antiqviteter« anmodede kommissionen i nævnte skrivelse om, at »Vedkommende Kirke Eiere bliver paalagt at afstaa (dem) paa Kirkernes Vegne til Musæet for Oldsagerne«, dog saaledes at kommissionen tilbød at »afgive billig (o: rimelig) Erstatning«. For så vidt angik »gamle, men som det synes endnu for en Tid brugelige« genstande, anmodedes stiftsøvrigheden om »i al Fald at paalægge Vedkommende omhyggelig at sørge for sammes Conservation, og, i det Tilfælde at de maatte ansees kassable, at de overlades Musæet for Oldsagerne enten uden Betaling, eller for den Pris andre virkelig vilde byde derfor.« løvrigt udbad kommissionen sig stiftsøvrighedens resolution: »om ikke de forommeldte Alterklæder, Corporaler og Messehagler, kunde forsaavidt de maatte være brugbare overlades bemeldte Musæum, hvis Commissionen i sin Tid maatte ønske det, mod nye anstændige (ingenlunde overhaanden kostbare) Stykker af samme Art, ligesom vi og tienstligst begiære at os maatte behageligst meddeles Overslag over disse Bekostninger saavel i Henseende til de Materialiers Qvantitet og Qvalitet der maatte formodes at medgaae hertil, som det Pengebeløb ethvert Stykke for sig maatte synes at udfordre efter de nu i Island gængse Priser.« Der ydedes erstatning enten i penge eller i andet kirkeudstyr, og der fremgår af den herom førte korrespondance, at begge parter var lige interesserede

i udleveringen, idet kirkerne opnåede at få nye brugsgenstande for de gamle og udslidte. Det gjaldt iøvrigt, efter hvad islænderen Finn Magnusson, den senere gehejmearki var, der var medlem af kommissionen, oplyser under forhandlingerne om den her nævnte skrivelse, at når kirkelige »Ornamenter« var kassable, »da blive de, efter Anordningerne for Island, med Biskoppens Samtykke satte til offentlig Auktion eller sælges underhaanden for Kirkens Regning«. »Saaledes«, skriver Finn Magnusson, »ere mange mærkværdige Oldsager, der bevaredes i Domkirken paa Skålholt, Mødrevalle Kloster Kirke o. s. v. blevne adsplittede eller tilintetgjorte; ikke at tale om at de bortsolgtes for Spotpris **til** Kirkernes Skade, formedelst naturlig Mangel af Liebhavere paa slige Steder.« Kommissionens henvendelse har derfor utvivlsomt reddet adskilligt fra tilintetgørelse. At der ikke var tale om nogen *ordre* fra kommissionen, kan ses af, at der var tilfælde, hvor en kirkeejer ikke ønskede at udlevere det ønskede stykke, og hvor man derfor lod sagen falde.

På denne måde erhvervedes især nogle skønne og interessante textilier, hvoraf en betydelig del er udleveret til Island i 1930. Nu findes i Nationalmuseet kun 4 stykker, som er erhvervet på denne måde fra islandske kirker efter Oldsagskommissionens henstilling, og som ved delingen i 1930 blev bevaret i Nationalmuseet på grund af deres store almene kulturelle værdi. Fra islandske kirker, men såvidt ses uden opfordring herfra, erhvervedes endvidere i 1850-erne 7 andre stykker.

Den største del af Nationalmuseets islandske sager er erhvervet *ved kob eller gave fra private*. Det gælder også en del af de omstridte stykker, f. eks. stolene fra Grund, bispehuen fra Skålholt og akvamanilen fra Vatnsfjord. Endvidere gælder det hele folkemuseumssamlingen af folkelig brugskunst og erhvervsredskaber fra nyere tid.

UDLEVERINGEN I 1930

Som fra islandsk side anført blev Nationalmuseet igennem en vis periode opfattet som fælles hovedmuseum for Danmark og Island. Dette ændredes ved oprettelsen af museet i Reykjavik i 1863, og især ændredes det fundamentalt, da Island i 1918 fik sin selvstændighed. I erkendelse af, at et opgør under de ændrede forhold var ønskeligt, blev der i årene 1925-29 ført en række forhandlinger, der i 1930 resulterede i den foran nævnte deling af Nationalmuseets islandske samlinger, således at en del deraf udleveredes til Island, medens resten forblev i Nationalmuseet.

Kravet om udlevering af museumsgenstande blev rejst ved en altingsbeslutning af 21. februar 1925, der krævede tilbagelevering fra de danske samlinger af islandske museumsgenstande, om hvilke det »ikke kan bevises, at de er kommet dertil med ret Ejendomshjemmel«. Kravet rejstes på grundlag af en af den islandske museumsdirektør M. Þórðarson udarbejdet fortegnelse over islandske genstande i Nationalmuseet, og sagen blev derefter gennem nogle år forhandlet af Det dansk-islandske

Nævn med tilkaldelse af direktøren for Nationalmuseet og direktøren for Reykjavik-museet som sagkyndige. Nationalmuseets islandske samling bestod da af ca. 240 genstande, hvoraf ca. 30 fra oldtidens slutning, ca. 60 fra middelalderen og resten fra nyere tid, en del af disse sidste uden større betydning for noget af museerne.

Fra islandsk side blev sagen inden for Dansk-islandsk Nævn rejst som et krav om udlevering af alle genstande, der »antagelig kun er sendt til Opbevaring (i National-museet), hvad enten dette er sket efter officiel Ordre eller paa anden Maade«, medens den danske forhandler inden for nævnet (professor Erik Arup) fandt, at sagen burde afgøres ved en mindelig ordning, da retsgrundlaget for et tilbagefordringskrav kun var spinkelt.

Nationalmuseet var villigt til at overlade det islandske museum en del sager af særlig islandsk interesse, men det lykkedes ikke at opnå fuld enighed mellem de to museumsdirektører om en udleveringsliste. Efter nævnets tilskyndelse nedsatte da Undervisningsministeriet under 1. juni 1928 et nyt sagkyndigt udvalg, bestående af direktøren for Rosenborgsamlingerne greve F. Brockenhuus-Schack, professor emer. Chr. Blinkenberg og museumsdirektør Otto Andrup, med den opgave at tage hele udleveringsspørgsmålet op til fornyet prøvelse. Udvalget medtog i sin indstilling enkelte af de omstridte genstande blandt dem, der efter dets skøn kunne udleveres, men slettede til gengæld af udleveringslisten andre, om hvis udlevering der havde været enighed mellem de to museumsdirektører. Da der heller ikke på grundlag af denne indstilling kunne opnås enighed mellem Dansk-islandsk Nævns to afdelinger, vedtog man på nævnets møde den 29. august 1929 at henstille til de to regeringer at søge en afgørelse af sagen, »hvilende paa Gensidighed i Afgivelsen af Museums-genstande«. På grundlag af en beslutning af den danske regering, truffen efter for-handling med den islandske statsminister, pålagde herefter Undervisningsmini-steriet ved skrivelse af 21. maj 1930 Nationalmuseet at udlevere ca. 120 på en liste nærmere angivne genstande til det islandske museum. Grundlaget for udleveringen var i det store og hele tremandskommissionens liste, som dog blev suppleret med enkelte andre genstande, hvis erhvervelse islænderne betragtede som særlig be-tydningsfuld.

Denne deling af Nationalmuseets islandske sager blev foretaget efter et skøn over, hvor genstandene havde størst betydning, og med billigt hensyn til begge landes saglige interesser. Derimod tog man ikke hensyn til, om Nationalmuseet måtte findes at have større eller mindre adkomst til de pågældende genstande. Af disse var 5 tilsendt Nationalmuseet efter Oldsagskommissionens begæring, 6 stammede fra Kunstkammeret, 10 var indkøbt af Nationalmuseet, medens de øvrige for største delens vedkommende var erhvervet som gaver.

Genstandene blev som en samlet gave fra den danske stat overdraget Island i anledning af Altingets tusindårsfest i 1930. Ifølge protokollen over Det dansk-islandske Nævns møde i Reykjavik den 7. juli 1930 udtalte justitsminister Jonas

Jónsson, at »siden sidste Møde var den vigtige Museumssag blevet løst paa en meget tilfredsstillende Maade. Æren for den endelige Afgørelse tilkom Undervisningsminister Borgbjerg, den danske Regering og de danske Partier, men han vilde gerne her fremhæve, at Grundlaget derfor var tilvejebragt ved de Forhandlinger, der gennem flere Aar var ført om denne Sag indenfor Nævnet, saa at den endelige Afgørelse fremtraadte som Resultat deraf. Den islandske Regering og Offentlighed var meget glade for dette Resultat, der var Vidnesbyrd om et Storsind, som var meget sjældent udenfor Skandinavien. Fra islandsk Side tænkte man at tilbagegive Danmark de ganske vist faa Sager, der findes i islandske Samlinger, ikke fordi disse havde større Værdi, men som et Vidnesbyrd om, at Island fuldtud forstod det Sindelag, udfra hvilket Danmark havde handlet, og gerne selv vilde handle i Overensstemmelse dermed.« Den danske afdelings formand (fhv. minister O. Krag) »takkede for Ministerens venlige Ord, som vilde blive meget paaskønnet, hvis de blev hørt i Danmark. Den danske Afdeling glædede sig over, at disse islandske Sager for Fremtiden tilhører den islandske Samling.« Museumsdirektør Þórðarson udtrykte dog i den islandske presse sin skuffelse over ikke at have fået alle sine onsker opfyldt.

Knap 8 år senere rejstes ved altingsbeslutning af 11. maj 1938 krav om udlevering bl. a. af »de islandske Museumsgenstande, der endnu findes i danske Museer, og som er kommet dertil i svundne Tider«. Sagen behandledes i Det dansk-islandske Nævn, hvor det fra dansk side stærkt blev gjort gældende, at spørgsmålet ved udleveringen i 1930 havde fundet en endelig afgørelse, og at nævnets danske afdeling ikke kunne gå med til at foranledige nogen ny forhandling herom optaget.

Ved den deling af Nationalmuseets islandske samlinger, som fandt sted i 1930, bestræbte man sig for i lige grad at tage hensyn til Islands og Danmarks interesser. Den del af samlingerne, der udleveredes til Island, var ikke blot talmæssig af samme omfang som den del, der blev tilbage, men også kvalitativt er der nogenlunde ligevægt mellem de to dele. Af den meget sjældne samling af islandske textilier blev over halvdelen udleveret, og da det islandske museum i forvejen havde en stor og værdifuld samling af sådanne sager, tør det nu siges at være vel repræsenteret på dette område, hvor islandske kvinder i middelalderen og senere har præsteret arbejder af international værdi. Af kirkelige messeklæder, forarbejdede af fremmede, mest italienske stoffer med engelske eller tyske broderier, beholdt Nationalmuseet den største del, men afgav dog biskop Jon Arasons messehagel fra Holar domkirke på grund af dens særlige historiske betydning for Island. Alle islandske runestene, alle helgenfigurer og andre rester af middelalderlige altertavler blev afgivet med undtagelse af en engelsk alabastertavle fra Nottingham og en Mariatavle af norsk (i hvert fald ikke islandsk) herkomst. De fleste islandske træskærerarbejder

blev udleveret, deriblandt det værdifuldeste stykke i hele Nationalmuseets islandske samling, døren fra Valþjófsstaðir, og den ene af de berømte stole fra Grund. Afgivet blev også vigtige guldsmedearbejder af islandsk oprindelse. Det blev dog fundet rimeligt, at der i det danske Nationalmuseum forblev en værdig repræsentation for, hvad islændere havde formået indenfor disse forskellige grene af kunsthåndværket, og særlig af islandske textilier beholdt Nationalmuseet meget fremragende stykker, som heller ikke kunne fjernes uden alvorlig skade for museets samlinger, idet ved skæbnens ugunst intet tilsvarende er bevaret fra Danmarks egen middelalder, løvrigt består den værdifuldeste del af den islandske samling, som er blevet tilbage i København, fortrinsvis af sager, som i sin tid er importeret til Island, og som museumsmæssig er af international karakter. Foruden det, som allerede er omtalt, kan nævnes franske emailler fra Limoges, en sydtysk gobelinvævning (vildmandstæppe), nordtyske bronzearbejder og det ovenfor nævnte norske drikkehorn af høj kvalitet.

DE NU REJSTE ISLANDSKE KRAV

I 1944 ophævede Island for sit vedkommende den i Dansk-islandsk Forbundslov af 30. november 1918 indeholdte overenskomst. Efter krigens ophør førtes i september 1945 i København mellem en dansk og en islandsk delegation forhandlinger om forskellige spørgsmål i forbindelse med bortfaldet og afviklingen af forbundsoverenskomsten, og i skrivelse af 17. december 1945 gjorde den danske delegation Undervisningsministeriet bekendt med, at »den tilsvarende islandske delegation under de påbegyndte forhandlinger (men uden for disses ramme) er kommet tilbage til det gentagne gange tidligere fra islandsk side fremførte, men hidtil afviste ønske om overlevering til Island af de i Danmark beroende islandske håndskrifter og museumsgenstande udover den afgivelse af håndskrifter m. v. af arkivmæssig karakter samt af museumsgenstande, som fandt sted henholdsvis i årene 1927 og 1930.«

Delegationen anmodede om en udtalelse fra Undervisningsministeriet, der efter at have indhentet betænkninger fra rektor for Københavns Universitet, rigsbibliotekaren og direktøren for Nationalmuseet den 4. april 1946 svarede, at Undervisningsministeriet i overensstemmelse med det i disse betænkninger tilkendegivne standpunkt måtte stille sig afvisende til de nu påny fremsatte islandske ønsker.

Delegationerne genoptog forhandlingerne i Reykjavik i dagene 27. august-9. september 1946. Om forhandlingerne optoges en protokol, hvis afsnit IX er sålydende:

»*Aflevering af islandske håndskrifter m. v.*

Den islandske delegation har med stor vægt gentaget de tidligere fremsatte ønsker om afgivelse til Island af islandske håndskrifter. Den danske delegation har givet underretning om, hvorledes denne sag er blevet behandlet i Danmark, og har meddelt, at delegationen ikke er bemyndiget til at føre forhandling om dette spørgsmål, der falder udenfor forbundslovens rammer, men at den er rede til at modtage de islandske ønsker og argumenter og viderebringe dem til den danske regering til dennes videre overvejelse.

Den islandske delegation har ønsket hertil at føje følgende:

»Den islandske regerings standpunkt er, at forhandlinger om de islandske håndskrifter og museumsgenstande er en uadskillelig del af afviklingen af de to landes forbund. Det var derfor en stor skuffelse, at den danske delegation ikke var bemyndiget til at forhandle om dette spørgsmål. Den islandske regering fremsætter sit udtrykkelige ønske om, at der snarest muligt optages forhandlinger om dette vigtige problems løsning.««

Genpart af denne protokol oversendtes af Udenrigsministeriet til Undervisningsministeriet under 10. oktober 1946.

Genstanden for de islandske krav er således »de islandske håndskrifter og museumsgenstande«, og nogen nærmere specifikation (eller begrænsning) af disse krav er ikke kommissionen bekendt.

Man skal herefter på baggrund af foranstående fremstilling af samlingernes tilblivelse og betydning m. v. nærmere redegøre for de forskellige synspunkter, der efter kommissionens opfattelse bør tages i betragtning ved afgørelsen af udleveringsspørgsmålet.

RETLIGE SYNSPUNKTER

I de efter krigen fremsatte officielle islandske udtalelser siges det ikke, at Island mener at have et egentligt retskrav på udlevering af håndskrifterne og museumsgenstandene. I den islandske forhandlingsdelegations memorandum af 7. september 1945 hedder det således:

»Vi vil ikke drøfte det juridiske spørgsmål om sådan tilbagelevering.

Et i de tidligere forhandlinger ikke foreliggende moment må tages i betragtning, nemlig at manuskripterne i sin tid blev sendt som gave til eller taget til opbevaring af Danmarks og Islands fælles konge og derfor rettelig, da dette kongefællesskab er ophørt, ikke bør forblive i Danmark.«

I et udførligere islandsk memorandum hedder det ligeledes: »Dette er en sag, som i sin helhed ikke kan løses ud fra juridiske argumenter, en sag, som ikke må bedømmes ud fra museumsmænds almindelige tankegang, en sag, som kun kan loses på et grundlag af rimelighed og gensidig forståelse.« Under forhandlingerne udtalte Arup da også, at man fra dansk side var tilfreds med, at juridiske krav ikke var anført, thi hvis sådanne skulle have været lagt til grund, ville spørgsmålet ikke kunne rejses.

På den anden side er det ikke fra officiel islandsk side klart sagt, at Island intet retskrav har. Kommissionen er derfor på dette område henvist til at tage stilling til nogle udtalelser af mere uofficiel natur, navnlig i en betænkning afgivet 13. august 1946 til den islandske delegation af tre islandske medlemmer af Den Arnamagnæ-

anske Kommission, Årni Pålsson, Einar Arnórsson og Sigurður Nordal. I betænkningen udtales:

»Nu da adskillelsen mellem landene er fuldbyrdet og den fælles kongeforbindelse for begge lande er ophørt, er det indlysende, at Danmark bør tilbagelevere Island alle de værdier, stammende her fra landet, og som i sin tid er gået ind i danske samlinger uden hensyn til adkomstens beskaffenhed. Det såkaldte jordegods, som ikke var realiseret året 1874, er også blevet tilbageleveret Island, endskønt det var underlagt kongemagten. En del af provenuet af det allerede dengang solgte jordegods blev da også tilbageleveret Island efterhånden, i henhold til bestemmelserne i loven om Islands stilling i riget. Det kan også anføres, at en del af renterne af provenuet og afgifterne af de såkaldte kongelige ejendomme er medgået til studieophold for islandske studenter på Regensen. Det samtlige urealiserede jordegods, hvilket kongemagten havde underkastet sig, og modværdien af det, der allerede var realiseret, og som havde indbragt store summer, tilkom naturligvis Island. Disse krav blev også delvis anerkendt i hvert fald i gerning. På aldeles samme måde tilkommer der Island nu en ret til at erholde tilbageleveret de Island tilhørende håndskrifter, dokumenter og genstande (oldsager), som endnu opbevares i offentlige danske samlinger. Dette krav er ikke blot retfærdiggjort ud fra moralske betragtninger, men er også direkte et retsligt krav. I overensstemmelse med de regler, som alle civiliserede nationer følger ved formueopgør mellem stater, hvor en fuldkommen adskillelse finder sted, burde Danmark nu tilbagelevere Island de genstande, som den fælles rigsmagt havde taget i sin varetægt, medens Island ikke kunne hjælpe sig selv og var uden nogen som helst: indflydelse på regeringsudøvelsen, udsuget af den danske monopolhandel, plaget af hungersnød, vulkanske udbrud og epidemier. Og selv om man fra dansk side har anset Island for en del af det danske kongerige, burde Danmark nu efter delingen i to stater tilbagelevere Island dets ejendom. Til sammenligning kan det erindres, at Danmark erholdt dansk ejendom fra Kielersamlingerne, da en del af det tyske rige atter tilfaldt Danmark i året 1920. Danmark var naturligvis i sin fulde ret til at gøre krav på disse genstandes tilbagelevering. Men på ganske samme måde er Island i sin fulde ret til at kræve sin ejendom tilbageleveret fra danske samlinger.«

Særlig om Den Arnamagnæanske Samling hedder det - efter at det er omtalt, at Arne Magnusson testamenterede sin samling til Københavns Universitet:

»Dette kunne Ärni Magnusson ikke undlade at gøre. Han kunne ikke testamentere samlingen til sit fædreland eller nogen institutioner der. Fra regeringsmagtens side var der ikke blevet sørget for oprettelse af noget passende opbevaringssted i Island til samlingen. Ärni Magnussons testamentariske disposition over samlingen må belyses af de da herskende forhold. Årni Magnusson var både national sindet og en større ven af sit fædreland end de fleste af hans samtidige, overmåde skarpsindig og en større lærd i sit lands historie og i nordiske sprog og litteratur end nogen af

hans samtidige. Det er derfor uden tvivl ikke for meget sagt, at han ville have testamenteret sin samling til en islandsk institution, hvis en sådan havde eksisteret, hvor den kunne opbevares.

Alle testamenter er udfærdiget *rebus sic stantibus*, om man så må sige. Arveladeren er underkastet de herskende forhold ved testamentets oprettelse. Hvis forholdene havde været anderledes, eller de bliver væsentlig ændrede, kan man i det mindste ofte forudsætte, at dispositionen var blevet en helt anden.

Testamentariske dispositioner er ligesom dødelige menneskers andre dispositioner ufuldkomne og ofte tegn på en kortsynethed, som naturligvis fuldtud kan retfærdiggøres, når dispositionen foretages. Ärni Magnussons testamente er affattet under de forudsætninger, som dengang i hvert fald fra hans synspunkt var aldeles sikre, nemlig at der i Island ikke fandtes og ikke var større udsigt til, at der ville forefindes et opbevaringssted for samlingen og måske heller ikke folk, som kunne drage omsorg for eller gøre praktisk brug af den. Disse forudsætninger er nu bristet. Her findes nu alle de nødvendige forudsætninger for at røgte samlingen. Det ville derfor være i fuldkommen overensstemmelse med Árni Magnussons hensigter, at i hvert fald hele den islandske del af samlingen blev tilbageført til hans fædreland.

Men selv om dette synspunkt ikke anlægges, bliver resultatet det samme. Ärni Magnusson testamenterer sin samling til staten. Universitetet er en statsinstitution ligesåvel som f. eks. Det kongelige Bibliotek, selv om Universitetet nu nyder et betydeligt selvstyre. Universitetet kan derfor ikke være nogen selvstændig part i denne sag. Hvis Årni Magnusson f. eks. havde testamenteret sin samling til kongen eller dennes bibliotek, ville ingen være i tvivl om, at hans samling nu burde tilbageleveres, når de to landes adskillelse er fuldbyrdet. Ingen ville påstå, at der her var tale om en personlig gave til kongen, ligesom man ikke kunne hævde, at Flatøbogen ikke burde tilbageleveres, *fordi* den var en foræring fra biskop Brynjólfur til kong Frederik den tredje. Det, at samlingen af Årni Magnusson testamenteredes til staten, må medføre, at den tilbageleveres til hans fædreland efter dettes fuldstændige adskillelse fra den omhandlede stat, og der tilfalder hver af de to stater den ejendom, der er udgået fra det pågældende land.«

Som begrundelse for, at kravet om udlevering af håndskrifter og museumsgenstande kan rejses som et retskrav, henvises således først til, at det stemmer overens med de regler, som alle civiliserede nationer følger ved formueopgør i anledning af en fuld adskillelse af to tidligere forenede stater. Der må formentlig herved være ment, at der findes en folkeretlig regel, som hjemler kravet. Så vidt man forstår de i den islandske betænkning anvendte, lidet præcise udtryk, skal reglen gå ud på, at når to stater længe har været forenet under en fælles regering, men den ene nu af forbindelsen udskilte selvstændige stat i denne periode har været uden indflydelse på regeringen, og denne i samme periode har taget genstande fra den nævnte stat i sin varetægt eller på anden måde erhvervet dem, er den ved adskillelsen forpligtet

til at udlevere dem. I betænkningens slutning får sætningen en endnu videre formulering, idet den simpelthen lyder på, at hvad der er kommet fra en af staterne, skal leveres tilbage til den ved adskillelsen.

En folkeretlig regel af dette indhold eksisterer imidlertid ikke, og den er heller ikke i betænkningen for alvor søgt dokumenteret. En sådan dokumentation måtte finde sted ved en henvisning til en række tilfælde, hvor sætningen var blevet anerkendt i praksis ved at lægges til grund for internationale aftaler eller internationale eller nationale retsafgørelser eller ved en påvisning af, at den i almindelighed godkendes af de folkeretlige forfattere. I førstnævnte henseende henvises der kun til to forhold. For det første siges det, at Danmark ved genforeningen i 1920 fik visse genstande fra Kielersamlingerne. Om dette skal blot anføres:

Forskellige kirker og kommuner i de sønderjyske landsdele havde deponeret museumsgenstande (væsentlig altertavler og lignende kirkelige inventariegenstande) i museerne i Kiel og Flensborg mod lånebevis og under forbehold af ejendomsretten. Fra tysk side anerkendtes naturligvis Danmarks ret til disse genstande, og efter at forhandlingerne mellem de danske og tyske befuldmægtigede var afsluttet med en protokol af 5. april 1922, blev genstandene udleveret og befinder sig nu for størstedelen i Sønderborg. Fra begge lande fremsattes under forhandlingerne yderligere ønsker om udlevering af oldsager (fra dansk side ønskede man navnlig Nydambåden), men disse forhandlinger førte ikke til noget resultat, og Danmark fik således kun udleveret genstande, der havde været *udlånt* til tyske museer.

Hvis der fra islandsk side tillige sigtes til den stedfundne udlevering af arkivalier (de to arkivoverenskomster mellem Danmark og Tyskland af 10. april 1922 og 15. december 1933), skal hertil bemærkes, at den første overenskomst alene omhandlede akter af betydning for den løbende forvaltning af de henholdsvis til Danmark afståede distrikter, henholdsvis ved Tyskland forblevne dele af større administrationsområder. Ifølge sidstnævnte arkivoverenskomst udleverede Tyskland historiske arkivalier vedrørende Nordslesvig. Desuden tilsigtedes ved gensidige udleveringer, ud fra gældende arkivprincipper og hensyn til den historiske forskning i de to lande, at opnå en rimeligere fordeling af historiske arkivalier vedrørende hertugdømmerne end den efter 1864 tilvejebragte.

Dernæst nævnes det, at det såkaldte jordegods i henhold til lov nr. 1 af 2. januar 1871 om Islands forfatningsmæssige stilling i riget blev tilbagegivet til Island, forsåvidt det ikke var solgt, og at også provenuet af det solgte jordegods efterhånden blev tilbageleveret Island. Dette skete imidlertid ikke i henhold til en folkeretlig regel, men i kraft af en dansk lov og som led i et formueopgør mellem Danmark og Island i anledning af, at der fra nu af indrømmedes Island et vist selvstyre med hensyn til landets særlige anliggender (retspleje, politivæsen, kirke- og undervisningsvæsen, læge- og sundhedsvæsen, kommunal- og fattigvæsen m. v.). Forinden var alle udgifter vedrørende Islands styrelse blevet afholdt af den danske stat, der

derfor også havde disponeret over de islandske indtægtskilder, bl. a. også jordegodset, men fra nu af skulle Island selv bære udgifterne ved Altinget og den stedlige styrelse af dets særlige anliggender, og det var i denne anledning naturligt, at det nævnte jordegods blev tilbagegivet det, ligesom staten ydede et årligt tilskud på 30 000 rigsdaler (60 000 kr.) som godtgørelse for det bortsolgte jordegods. Island påtog sig altså særlige forpligtelser, der var modstykket til, at det nu fik jordegodset tilbage, og hvad der da skete, kan derfor ikke bruges som argument for en almindelig pligt til tilbagelevering ved bestandig adskillelse. løvrigt bortfaldt Danmarks pligt til udredelse af de 60 000 kr. i 1918, da Island blev skilt fra Danmark og blev en suveræn stat, altså netop på det tidspunkt, hvor den ovennævnte regel skulle være blevet aktuel.

Ej heller er den omtalte regel anerkendt af de folkeretlige forfattere. Den skulle efter påstanden gælde uden hensyn til, hvor lang tid der er hengået, siden de pågældende genstande kom i den stats besiddelse, som nu skal tilbagelevere dem. Hvad folkeretten beskæftiger sig med, er derimod en række praktiske spørgsmål, der opstår, når et territorium skifter herre, enten ved at udskilles fra en stat og blive til en selvstændig stat eller ved at overføres fra en stat til en anden. Det drejer sig om sådanne spørgsmål som: hvorledes det går med befolkningens statsborgerforhold, - om traktater afsluttede af forgængerstaten gælder videre for efterfølgerstaten, eller om dennes traktater udvides til at gælde for det erhvervede territorium, - om efterfølgerstaten skal svare til forgængerstatens gæld, - om efterfølgerstaten erhverver de forgængerstaten tilhørende ejendomme, der findes på dens territorium og lignende. Det er kun meget få almindelige folkeretlige regler, der kan opstilles til løsning af de nævnte spørgsmål, og blandt disse regler findes der ingen af det påståede indhold. Med hensyn til statsejendomme, der ligger på vedkommende territorium, anerkendes det, at de, forsåvidt de hører til forvaltningsformuen, altså f. eks. bygninger og andre indretninger, der tjener forvaltningen, erhverves af efterfølgerstaten; men om andre ejendomme, der ligger på territoriet, opstilles der ingen almindelig regel, og end mindre om ejendomme, som slet ikke befinder sig der, men er i forgængerstatens besiddelse.

Hvis den omspurgte regel eksisterede, måtte den iøvrigt ikke først have fundet anvendelse i 1944, da kongefællesskabet mellem Danmark og Island hørte op, men allerede i 1918, da Island blev en selvstændig stat, og forbundsloven af 1918 indeholder da også forskellige regler til besvarelse af de ovenfor omtalte spørgsmål. Hvis reglen eksisterede, var det ved den lejlighed, at kravet om tilbagelevering af håndskrifterne burde være rejst, men efter hvad der er oplyst af Arup, jfr. ovenfor side 63, indså man umuligheden af at rejse kravet.

Der er iøvrigt også en anden grund til, at ophævelsen af kongefællesskabet ikke har nogen retlig betydning som begrundelse af tilbageleveringskravet, nemlig at den personlige forbindelse mellem kongen og håndskrifterne i Det kongelige Bibliotek

længe forinden var hørt op. På den tid, hvor de erhvervedes, kunne kongen retlig set ingen privat formue have. Al den formue, der stod til hans disposition, betragtedes som tilhørende kronen og gik ved kongens død udelt over til hans efterfølger, og således var forholdet også under enevælden, hvor man blot ikke nævnte kronen som subjekt for formuen, men derimod kongen, d. v. s. kongedømmet som institution. Kongen kunne frit disponere over den, før enevælden dog med visse begrænsninger, idet han til enkelte dispositioner skulle have samtykke af Rigsrådet, men disse indskrænkninger forsvandt efter 1660. En fuldstændig forandring indtrådte imidlertid ved den frie forfatnings indførelse i 1849. Fra nu af kan kongen have privat ejendom, og der fandt i anledning af forandringen et opgør sted mellem kongen og staten, hvorved staten overtog de samlinger og institutioner af kulturel natur, som kongerne under enevælden havde skabt (Det kongelige Bibliotek, Malerisamlingen, Det kongelige Teater og flere). Herved blev de i biblioteket indlemmede skatte statsej endom, og kongefællesskabets ophør i 1944 kunne derfor ikke have nogen indflydelse på deres skæbne.

Når det anføres, at håndskrifterne erhvervedes af Frederik III som Danmarks og Islands fælles konge og derfor nu bør føres tilbage til Island, hviler dette - ligesom en fra islandsk side opstillet lære om, at Island aldrig har været en del af det norske og det danske rige, men et selvstændigt rige i personalunion med de nævnte lande - på den betragtning, at Island og Danmark har været ligeberettigede lande. Dette er imidlertid ganske urigtigt. Hertil har der kun været tilløb i 1849, hvor Island var repræsenteret i den grundlovgivende forsamling. Men iøvrigt har Island altid været et skatteland eller biland. Den danske nationalformue har aldrig været i fælleseje mellem Danmark og Island, og fælleseje har således heller ikke foreligget med hensyn til Danmarks Nationalmuseum, Københavns Universitet og Det kongelige Bibliotek. Håndskrifterne var kun en gave til Frederik III, fordi Island hørte under ham, men vedblev ikke at være Islands ejendom.

Med hensyn til Den Arnamagnæanske Samling hviler ejendomsforholdene på Arne Magnussons og hans hustrus testamente samt på fundatsen af 1760, hvorom henvises til det ovenfor side 16 f. anførte. Som det fremgår af denne fremstilling, er ifølge fundatsen selve samlingen indbefattet under legatet, hvad ikke udtrykkelig siges i testamentet, men uden tvivl har været Arne Magnussons mening. Forskellen forklares mest naturligt ved, at samlingen ifølge testamentet skulle overgå til Universitetet straks ved Arne Magnussons død, medens pengene først skulle overgå til det, når begge ægtefællerne var døde, og det er først i forbindelse med omtalen heraf, at der tales om oprettelse af et legat.

Om betydningen af, at samlingen således var gjort til en del af legatet, bemærkes følgende:

Den danske lovgivning udstyrer som de fleste fremmede lovgivninger en givers eller testators vilje med magt til at bestemme om gavens eller den legerede genstands

skæbne i fremtiden, om dens anvendelse, bestyrelse o. s. v., men for at viljen skal kunne få denne betydning, er det en forudsætning, at gaven ikke ligefrem indgår i gavemodtagerens formue, men at den konstitueres som et legat eller en stiftelse, hvorved den får et nyt fra gavemodtageren forskelligt kunstigt subjekt, der af retsordenen imidlertid betragtes og behandles som ejer af gaven og nyder beskyttelse af sin ejendomsret som andre ejere. Herved frigøres den for afhængigheden af den skæbne, som måtte ramme gavemodtagerens egen formue, og får en varig bestemmelse i overensstemmelse med giverens vilje.

Et legat vil ofte knyttes til en eller anden institution, privat eller offentlig. Dette kan ske enten ved, at giveren selv opretter et legat, i hvis fundats tilknytningen til vedkommende institution fastslås, eller således, at han skænker kapitalen til institutionen med pålæg til denne om at oprette et legat. I begge tilfælde må tilknytningen som indbefattet under giverens vilje have samme gyldighed som giverens vilje iøvrigt. Og selvom forholdet ordnes på den sidste af de ovennævnte måder, vil institutionen, skønt den efter oprettelsen af legatet ikke mere retslig er ejer af kapitalen, have en ret til legatet, i kraft af hvilken den kan forlange, at tilknytningen bevares, og at legatet anvendes som af giveren bestemt. Om den pågældende institution er en privat institution, f. eks. en forening, eller en statsinstitution, er i og for sig ligegyldigt. I den islandske betænkning, hvor det hævdes, at Arne Magnusson, selvom han skænkede sine samlinger til Universitetet, i virkeligheden gav dem til staten, fordi Universitetet er en statsinstitution, siges det vel, at hvis han i stedet for havde givet dem til kongens bogsamling, ville ingen have været i tvivl om, at staten var blevet ejer af dem. Men dette er ikke i al almindelighed rigtigt. Hvis Arne Magnusson havde truffet bestemmelser vedrørende samlingen i forhold til kongens bogsamling på samme måde, som det skete i forhold til Universitetet, ville retsstillingen være ganske den samme. Man må ikke forveksle den indflydelse, staten kan have på forvaltningen af et legat, hvis bestyrelse er lagt i hænderne på et statsorgan, med dens ret til at disponere over dets kapital. Staten er i lige så høj grad udelukket fra at disponere over Universitetets af private oprettede legaters kapitaler som f. eks. over Carlsbergfondet, der er knyttet til Videnskabernes Selskab. Den kan lige så lidt bortgive de første som det sidste og kan ikke give nogle af dem en anden anvendelse end af giveren bestemt. Af den omstændighed, at den oprindelige fundats var udstedt af kongen, og at som følge heraf alle senere forandringer af bestyrelsesforholdene har hvilet på kongelig resolution, kan ikke drages nogen slutning med hensyn til statens ret til at råde over samlingen. Der henvises herved særlig til, hvad der ovenfor side 18 f. er anført om § 6 i anordningen af 25. maj 1936.

Ved det her udviklede må dog bemærkes to ting. Når en institution modtager et legat, må den derved siges at påtage sig en pligt til at bevare det; men hvis den kreds af personer, i hvis interesse legatet er oprettet, er ubestemt og uorganiseret,

vil den ikke selv kunne påtale mulige tilsidesættelser af pligten, og man har da kun et eventuelt tilsyn fra det offentlige at falde tilbage på. Ifølge dansk lovgivning fører staten ikke noget almindeligt tilsyn med legater, men hvis legatets fundats er forsynet med kgl. konfirmation, hvad i og for sig ikke er en betingelse for, at det gyldigt kan bestå, føres et sådant tilsyn af det ministerium, gennem hvilket konfirmationen er meddelt. Skulle det imidlertid ske, at legatets umiddelbare bestyrelse og tilsynsmyndigheden var enige om at tilsidesætte fundatsen, ville der ikke haves noget retsmiddel derimod.

Dernæst antages det, at administrationen i henhold til grundlovens § 27 om den kongen forbeholdte bevillingsmyndighed har en vis ret til at stadfæste ændringer i fundatser, hvorved legatopretterens vilje ændres og hans anordninger erstattes med andre. Hvor langt denne beføjelse rækker, er vanskeligt at sige. Undertiden har den udtrykkelig hjemmel i selve fundatsen, der da må være afgørende. Således er det i alle Universitetets nyere fundatser bestemt, at en ændring kan ske efter indstilling af Universitetets myndigheder, dog således at legatets navn og formål ikke ændres. løvrigt har administrationen altid udvist stor varsomhed med at stadfæste ændringer af fundatser. Det klareste tilfælde er det, at en bestemmelse i fundatsen ikke mere *kan* anvendes, idet f. eks. en der omtalt institution eller lignende ikke mere eksisterer. Det kan endog gå så vidt, at hele den institution, hvortil et legat er knyttet, forsvinder. Om dette tilfælde indeholder lovgivningen ingen regler, men regeringen vil vist nok anse sig for berettiget til i så fald at henlægge legatet til en anden beslægtet institution. Bortset fra det anførte tilfælde anses det ikke for tilstrækkeligt, at der er en mulighed for, at legatopretteren nu ville have givet sin disposition et andet indhold. Man vil navnlig være varsom med at foretage ændringer i, hvad der kan kaldes legatets hovedbestemmelser, især bestemmelser om formålet, hvorimod man kan vente fundatsens ændring stadfæstet, hvor den angår mindre væsentlige bestemmelser, når hensigtsmæssighedshensyn taler for en ændring, idet legatet derigennem bliver sat i stand til at gøre væsentlig større nytte end forinden. Fra Universitetets praksis kan nævnes, at man ikke har noget eksempel på, at et legat for teologer eller jurister er blevet ændret til et legat for studerende af andre fakulteter eller for alle studerende, eller at et legat, der er knyttet til Københavns Universitet, er blevet ændret således, at det også kan søges af studenter ved Aarhus Universitet. Derimod er der jævnlig ændringer af bestemmelser om legatets portioners størrelse eller bestyrelsesforholdene, ligesom også kvindelige studenter har fået adgang til at søge legater, der stammer fra tiden, før de overhovedet fik adgang til Universitetet. Det vil vel altid have nogen betydning, at legatets umiddelbare bestyrelse indstiller, at en ændring foretages, men selvom Konsistorium eenstemmigt eller med et flertal skulle indstille, at fundatsen for Den Arnamagnæanske Stiftelse blev ændret således, at hele samlingen flyttedes til Island, ville det formentlig ligge udenfor al hidtil fulgt praksis, om regeringen ville stadfæste en sådan ændring.

Endnu skal tilføjes et par bemærkninger om det ovennævnte sted i betænkningen, hvor det hævdes, at Arne Magnussons gave i virkeligheden var en gave til staten, da Universitetet var en statsinstitution. Det sidste er utvivlsomt rigtigt i vor tid, men passer næppe på Arne Magnussons tid. Universiteterne var i middelalderen nærmest kirkelige korporationer, der ligesom de mange andre kirkelige korporationer, som dengang fandtes, selv ejede deres formuer. Efter reformationen blev Universitetet genoprettet af Christian III, og han og hans efterfølger doterede det med det gods og de indtægter, som i de følgende århundreder dannede grundlaget for dets økonomiske eksistens. De aktstykker, ved hvilke doteringen fandt sted, viser på mange steder tydeligt, at man opfattede forholdet således, at de bortskænkede ejendomme og indtægter gik ud af kronens eje og i Universitetet fik et nyt retssubjekt. Der taltes f. eks. jævnligt om, at ejendommene og indtægterne til evig tid skal tilhøre-Universitetet, og ved overdragelserne iagttoges de forfatningsmæssige former, som datiden krævede, når krongods definitivt afhændedes fra kronen (indhentelse af Rigsrådets samtykke). Kongen sluttede også mageskifte med Universitetet på samme måde som med adelige ejere af jordegods, og endnu i fundatsen af 7. maj 1788, kapitel VII § 7 finder man en udtalelse, der klart giver udtryk for, at forholdet er, at Universitetet selv ejede sit gods. Det siges, at kongen vil have Universitetet konserveret ved al dets ejendom, være sig i gods, tiender eller andet, og ved al den herlighed og rettighed, hvormed det var blevet benådet af hans forfædre, så at intet af, hvad det i henhold til loven og fundatsen er retmæssig ejer af, under noget som helst påskud kan fratages det eller gives en anden anvendelse end i sin tid bestemt. Det var først i det 19. århundrede, at opfattelsen skiftede, idet det da blev umuligt at fastholde den oprindelige tanke, at Universitetet skulle leve af sin egen formue. Der krævedes nu i stadig større omfang store tilskud fra staten, og dermed måtte opfattelsen af Universitetets stilling blive en anden.

I den islandske betænkning gøres der endnu med hensyn til Den Arnamagnæanske Samling et synspunkt gældende, som måske skal gælde som juridisk begrundelse af udleveringskravene, skønt det ikke umiddelbart siges, idet det blot hedder, at det ville stemme med Arne Magnussons hensigter, om Danmark udleverede samlingen. Det siges, at Arne Magnusson i 1730 ligefrem ikke kunne skænke sin samling til Island, fordi der på den tid deroppe ikke fandtes nogen institution, der havde et til opbevaring egnet lokale. Havde der været det, ville han utvivlsomt have skænket samlingen til denne institution, da han var en national sindet mand og en stor ven af Island. Det siges endvidere, at alle testamenter må betragtes som affattet rebus sic stantibus, d. v. s. under forudsætning af, at forholdene ikke væsentlig ændres. Hvis dette sker, vil man ofte kunne formode, at giverens disposition ville være blevet en anden. - Hvis dette skal gælde som en retlig begrundelse, må meningen være, at en relevant forudsætning for Arne Magnussons testamente er bortfaldet ved, at forholdene på Island nu er ganske anderledes end i 1730, og at

dette må medføre, at hans disposition bliver ugyldig. At en relevant forudsætning for en viljeserklæring brister, har altid kun den følge, at viljeserklæringen bliver ugyldig, men berettiger aldrig til at sætte en anden erklæring i den ugyldiges sted, om hvilken man med større eller mindre grund formoder, at den erklærende under de forandrede forudsætninger ville have truffet den. Dette ræsonnement kan således aldrig give Island ret til samlingen, men, hvis det er rigtigt, i det højeste svække Universitetets ret, og det er da måske grunden til, at der i betænkningen ikke drages nogen juridisk konklusion af betragtningen.

Den sætning, at alle testamenter må anses oprettet rebus sic stantibus, er forsåvidt rigtig, som enhver testator træffer sin disposition med en bestemt konkret situation for øje. Men hvis meningen er, at enhver væsentlig forandring i denne situation medfører testamentets ugyldighed, er den ganske urigtig. Ikke enhver forudsætning, der har været bestemmelsesgrund for den, der afgiver en erklæring, gør, når den brister, erklæringen ugyldig. For at en forudsætning skal være relevant, må den opfylde visse nærmere betingelser, men dette spørgsmål bliver formentlig uden selvstændig betydning. Det må nemlig antages, at den omstændighed, at en forudsætning for et testamente som den her anførte brister, i hvert fald ikke kan gøre et testamente ugyldigt, når den først brister, efter at testamentet er fuldbyrdet, og testators formue er fordelt imellem hans arvinger i overensstemmelse med testamentet. Ganske særlig må det anførte gælde, når testamentets fuldbyrdelse som i nærværende tilfælde ligger et par århundreder tilbage i tiden og er sket ved, at der af den testerede kapital er oprettet et legat. Hvis et legat skulle blive ugyldigt, fordi der siden oprettelsen var foregået væsentlige ændringer i de forhold, der forelå ved oprettelsen, ville praktisk talt alle legater fra ældre tid kunne anfægtes. Der henvises herved til det ovenfor anførte om muligheden af under visse omstændigheder at opnå stadfæstelse på fundatsændringer, der afviger fra det af opretteren bestemte. Men hertil er det ikke nok, at der blot er en mulighed for, at opretteren nu ville have bestemt noget andet, men det må yderligere kræves, at legatet ikke mere gør nytte efter de af ham trufne bestemmelser, og dette kan ingenlunde siges om Den Arnamagnæanske Stiftelse. Endvidere er det ganske usikkert, hvad Arne Magnusson ville have bestemt, hvis forholdene på hans tid på Island havde været anderledes, end de var - hvis der på Island havde været en institution med et til opbevaring egnet lokale. Man må for det første erindre, at der på hans tid endnu ikke fandtes nogen særlig islandsk nationalfølelse, ligeså lidt som der fandtes en norsk nationalfølelse. Holberg havde den som bekendt ikke. En norsk nationalfølelse udviklede sig først i slutningen af det 18. århundrede og en islandsk vistnok endnu senere. Når Arne Magnusson i sit testamente taler om, at Bartholin og Gram bedst vidste, hvorledes han ønskede, at legatet skulle ordnes til fædrelandets nytte, er det fædreland, han her tænker på, ikke Island, men hvad der i fundatsens § i betegnes som Danmark og Norge med underliggende lande, d. v. s. alle de lande,

som var underlagt den danske konges scepter. Datidens nationalfølelse, hvis man kan tale om en sådan, beroede ikke på henhøren til en bestemt folkegruppe, men på henhøren under en bestemt monark. Dernæst havde Arne Magnusson jo tilbragt størstedelen af sit liv i København og havde i en lang årrække været knyttet til Københavns Universitet, og ingen kan vide, om hans interesse for dette ikke havde været større end hans kærlighed til Island. Det var utvivlsomt hans ønske, at hans samling skulle bringe bud om Islands gamle kultur, men den skulle bringe dette bud ud i den store verden til de andre folk med en beslægtet kultur, og hertil egnede dens anbringelse i København sig på den tid langt bedre end dens placering på Island.

Som konklusion af foranstående udviklinger skal man udtale, at kommissionen enstemmigt er af den opfattelse, at *Island ikke har noget som helst retskrav på udlevering af museumsgenstande, islandske håndskrifter i Det kongelige Bibliotek eller dele af Den Arnamagnæanske Samling.*

BILLIGHEDSHENSYN

Kommissionen skal derefter gå nærmere ind på nogle af de billighedsbetragtninger, som kan anføres, når der rejses spørgsmål om udlevering af de islandske museumsgenstande eller håndskrifter, og som da også jævnlig har været fremme i den offentlige debat herom.

a. Først skal behandles det betydningsfulde spørgsmål, hvorvidt det *udfra historiske betragtninger* må siges at stemme med billighed, at der - i større eller mindre omfang - sker en udlevering. Problemet opstår derved, at der i dansk offentlig eje findes en betydelig mængde håndskrifter og museumsgenstande, der er erhvervet under en politisk tilstand, som ikke eksisterer mere. Vil nu denne omstændighed motivere en udlevering ?

Det skal her indledningsvis anføres, at Danmark, efter at forholdet til Island blev ordnet ved forbundsloven af 1918, har foretaget en udlevering af arkivalier i 1927 og af museumsgenstande i 1930. Der er i kommissionen enighed om, at forbundslovens ophævelse - der fremfor alt betyder kongefællesskabets ophør - ikke alment medfører en sådan forandring af forholdet mellem de to lande, at udleveringsspørgsmålet af den grund nødvendigvis må tages op påny.

Derimod kunne det tænkes, at specielle forhold ved Danmarks erhvervelse af genstandene kan motivere en udlevering. Man møder således den opfattelse, at der i et lands offentlige samlinger kan være genstande, der er erhvervet på en så angribelig måde, at den moralske ret til besiddelsen må siges at mangle, selvom den

juridiske ret er uanfægtelig. Man har navnlig drøftet dette spørgsmål med hensyn til kunstgenstande o. lign., der er erhvervet som krigsbytte.

Når man betragter den danske besiddelse af de islandske håndskrifter ud fra synspunktet »*erhvervelsesmåde*«, må grundlaget være den ovenfor givne historiske redegørelse (s. 8 ff.). Det fremgår heraf, at Det kongelige Biblioteks mest værdifulde islandske håndskrifter frivilligt, omend delvis efter opfordring, er blevet skænket kong Frederik III af eller gennem biskop Brynjólfur Sveinsson eller købt til ham gennem hans udsending Torfæus. Det er ganske vist fuldstændig klart, at baggrunden for Frederik Ill's store erhvervelser var de to landes statsfællesskab, men det ville være ganske uberettiget at fremsætte den påstand, at fredelig, lovformelig erhvervelse, der som baggrund har en fyrstes magtstilling, skulle blive anfægtelig, blot derved at fyrstehusets - eller dets arvtagers - magtstilling flere århundreder efter indskrænkes eller ophæves. Der er i denne sammenhæng grund til at fremhæve, at de islandske håndskriftejere, forsåvidt de overhovedet havde interesse for håndskrifterne, netop ønskede, at de skulle komme i kongens eje for derved at blive reddet fra fortabelse og for at blive befordret i trykken (se ovenfor s. 11).

Hvad Den Arnamagnæanske Samling angår, må det først erindres, at en del af dens håndskrifter tidligere havde været danske lærdes og bogsamleres i enhver henseende uanfægtelige ejendom (Ole Worm, Stephanius, Jens Rosenkrantz o. a.), og at Arne Magnusson har erhvervet dem på ganske normal måde. Størstedelen af hans samling udgøres dog naturligvis af de håndskrifter, han fik ved gave eller køb fra sine islandske forbindelser, navnlig under sit lange ophold på Island. Tilsvarende bestræbelser var forøvrigt allerede i det 17. århundrede blevet udfoldet fra svensk side, hvorved adskillige håndskrifter er kommet i svensk besiddelse. Det må fremhæves, at Arne Magnusson, skønt han opholdt sig på Island som embedsmand - beskæftiget med udarbejdelsen af en ny islandsk matrikel - har foretaget sin storstilede indsamling som videnskabsmand, på privat initiativ, uden kongeligt pålæg og uden kongelig økonomisk støtte af nogen art, omend naturligvis støttet ved den autoritet, som hans - iøvrigt ikke særlig høje - embedsstilling forlenede ham med. Hans rige resultater skyldes først og fremmest hans personlige egenskaber, brændende samlerlidenskab, omfattende kundskaber og udmærkede forbindelser. Særlige forhold gælder dog de islandske jordebøger og diplomer, som han indsamlede i sin egenskab af kongelig embedsmand. Konklusionen må være, at jordebøgerne og diplomerne kan siges at være erhvervet på en sådan måde, at den moralske ejendomsret kan anfægtes, men at der ved Arne Magnussons erhvervelse af alle de andre håndskrifter ikke har foreligget noget forhold, der kan svække Danmarks moralske ret til besiddelsen.

Det bør fastholdes som en væsentlig betragtning for alle islandske håndskrifter i dansk offentlig besiddelse, med den lige nævnte undtagelse af diplomerne og jordebøgerne, at erhvervelsen har fundet sted, uden at der har været tale om direkte

regeringsforanstaltninger, end sige om anvendelse af tvang, hvorved naturligvis på ingen måde bør eller kan overses, at Danmarks besiddelse af så mange islandske håndskrifter er en følge af de to landes tidligere statsfællesskab.

Et andet forhold, der bør tages i betragtning ved overvejelser over de historiske billighedshensyn, er *den kulturelle tilstand på Island og i Danmark* i de århundreder, da den store mængde islandske håndskrifter skiftede plads. I Danmark gjorde humanismens tanker om det lærde studium af fortiden sig stærkt gældende både i det 17. og 18. århundrede, og København var centrum for det nye videnskabelige liv: Københavns Universitet, der var blevet genoprettet i 1537, virkede i reformationens og humanismens ånd, og i København grundlagde Frederik III Det kongelige Bibliotek, hvor der straks fra begyndelsen forefandtes middelalderlige håndskrifter såvel fra den klassiske kulturs lande som fra Norden. København var en velegnet plads for den nye form for videnskabeligt oldtidsstudium, som humanismen krævede, og hvis art i høj grad var bestemt af centralisering omkring universiteter, lærde selskaber og verdslige biblioteker, og af udnyttelse af bogtrykkerkunsten. Også på Island gjorde humanismens tanker sig gældende, men indre og ydre forhold bevirkede, at der på Island ikke var de samme muligheder for lærde studier og for udgivervirksomhed i den nye tids ånd som i København. På den tid, da Frederik III erhvervede sine islandske håndskrifter, og da Arne Magnusson foretog sin indsamling, var på Island interessen for de gamle pergamenter stærkt dalende, fordi den islandske interesse for fortiden var af en anden, mere hjemlig traditionsbunden art end i Danmark, og fordi islænderne gennem de nye papirhåndskrifter fik just det, de havde brug for: tekster, der var nemme at læse og gav underholdning og belæring. De gamle pergamenter, som man satte så stor pris på i København, interesserede derfor ikke så meget på Island. Der er en tydelig lighed mellem overførelsen i disse århundreder af islandske pergamenter til København og den bevægelse, der i renæssancen førte de fleste gamle pergamenter med den klassisk-græske litteratur til de nye store centrer i humanismens verden (først og fremmest Italien og Frankrig), hvor der var skabt de åndelige og materielle betingelser for kyndig og pietetsfuld behandling af håndskrifter, der, hvis de ikke blev flyttede fra de lande, hvor de var blevet til, truedes af undergang. Ud fra almindelig, overalt akcepteret tankegang må det derfor hævdes, at Danmark gennem disse århundreders indsamlingsarbejde har erhvervet en overordentlig stærk moralsk ret til at bevare sine islandske samlinger.

Med hensyn til *museumsgenstandenes erhvervelsesmåde* skal blot fremhæves, at nogle genstande på foranledning af den i 1807 nedsatte oldsagskommission (Nationalmuseets forgænger) er indsendt fra islandske kirker som kassable. Der blev ikke fremsat krav, men kun henstillinger fra kommissionens side, og der blev ydet passende erstatning i form af nye tilsvarende genstande, ligesom det var oplyst for kommissionen, at kassable kirkesager med biskoppens samtykke blev bortsolgt fra

de islandske kirker, enten ved auktion eller underhånden. Ej heller for disse genstandes vedkommende foreligger der noget forhold, der ud fra moralske synspunkter kan anfægte Danmarks juridiske ret.

Det kan iøvrigt anføres, at ved den store aflevering fra Nationalmuseet i 1930 udvalgtes museumsgenstandene uden hensyn til erhvervelsesmåden.

I forbindelse med de historiske overvejelser fremdrages stærkt det synspunkt, at Danmark i sin besiddelse har håndskrifter og museumsgenstande, der er *islandske nationalklenodier*. Medens Danmark besidder mange historiske mindesmærker af forskellig art, har Island så godt som ingen genstande, der stammer fra landets storhedstid, idet næsten alt, hvad der er forblevet i landet, i tidens løb er gået til grunde, navnlig ved de talrige brande. Kommissionen er enig om, at man må tillægge dette synspunkt en meget betydelig vægt.

Hvad nu først museumsgenstandene angår, skal man imidlertid fremhæve, at der ved den store gave, som Island i 1930 modtog fra Danmark, blev taget særligt hensyn til nationalt betonede islandske ønsker, og den del af Nationalmuseets samlinger, som udleveredes til Island, svarede både kvalitativt og kvantitativt nogenlunde til den del, som Danmark beholdt, jfr. ovenfor side 77. Det blev dengang fra Islands side erkendt, at Danmark havde vist et sjældent storsind ved i så vid udstrækning at imødekomme de islandske krav, og det er kommissionens enstemmige opfattelse, at *spørgsmålet om de islandske museumsgenstande bør betragtes som endelig afgjort ved udleveringen i 1930,* der skete efter en meget omhyggelig afvejen af de fra begge sider fremsatte synspunkter, således at der ikke nu påny optages forhandlinger om denne sag.

Forsåvidt angår håndskrifterne, er de islandske ønsker om udlevering netop særlig baseret på den betragtning, at Danmark, som gennem den historiske udvikling er kommet i besiddelse af langt de fleste endnu eksisterende islandske håndskrifter, bør vise billighed mod Island ved at tilbagegive det disse. Der foreligger dog ikke fra islandsk officiel side nogen nærmere redegørelse for, hvilket omfang en sådan tilbagegivelse skulle have for at tilfredsstille de islandske ønsker. Man fremhæver fra islandsk side stærkt det for landet beklagelige forhold, at det praktisk talt ikke ejer gamle håndskrifter af sin egen gamle litteratur, men at disse findes i udenlandske, og ganske særlig danske, biblioteker.

De håndskrifter, der ud fra dette synspunkt har særlig betydning, er de gamle pergamenthåndskrifter fra det 12.-16. århundrede. Overførelse til Island af sådanne håndskrifter ville naturligvis ikke kunne få den samme folkelig-nationale betydning som gaven af museumsgenstande, da jo et håndskrift først har virkelig værd for den, der er i stand til at læse det, og da der, også på Island, kun er ganske få lærde personer, der er i stand til at tyde disse ofte meget vanskelige håndskrifter. Men kommissionen er klar over, at man på Island ville tillægge bevidstheden om, at man i landet selv har liggende sådanne nationalklenodier, en overordentlig betydning.

Hvis man forstår og akcepterer denne tankegang, må det dog bemærkes, at lig-

nende betragtninger også kan anlægges fra dansk side, forsåvidt som mange danske utvivlsomt føler, at vi i disse håndskrifter har en national ejendom, der har en bred nordisk betydning, og som gennem århundreder har været en inspiration til beskæftigelse med den gamle nordiske kultur, som også vi føler som en del af vor fortid. Den fellesnordiske betydning er særlig fremtrædende for de håndskrifter, hvis stof ikke er specifikt islandsk, men vedrører Danmark, Norge, Sverige eller Norden i det hele taget; mange af dem repræsenterer levn af en fællesnordisk kulturkreds' frembringelser, i visse tilfælde endda af fællesgermansk religion og sagnhistorie.

Ud fra det her fremstillede synspunkt måtte man ved spørgsmålet om afgivelse af håndskrifter til Island især have opmærksomheden henvendt på sådanne kategorier, der kan siges at være *islandske i specifik forstand,* forsåvidt som de ikke blot er skrevet på Island af islandske skrivere, men også omhandler islandske forhold og personer. Det drejer sig i første række om håndskrifter vedrørende Islands historie, topografi, kirkelige, administrative og retlige forhold, herunder lovene og kommentarerne til dem, endvidere islændingesagaerne, bispesagaerne og genealogierne. Også den del af den middelalderlige religiøse digtning, der har islandsk sprogform, såvel som den senmiddelalderlige digtning (fornaldarsagaerne, rimurdigtningen) ville kunne komme i betragtning, selvom der for disse kategoriers vedkommende er mange forbindelseslinier til og påvirkning fra litteratur i andre lande.

Hvis man fra dansk side vil lægge afgørende vægt på det synspunkt, at der er en vis - ganske vist historisk begrundet - uret i det forhold, at Island ikke besidder håndskrifter af sin gamle litteratur, medens Danmark har en rig samling af sådanne, og hvis man vil se bort fra de synspunkter, som taler for Danmarks moralske ret til at beholde sine samlinger, vil dette kunne føre til, at man - i analogi med museumsgaven i 1930 - overdrager Island en gave af håndskrifter indenfor de foran nævnte kategorier. Det må dog bemærkes, at selv en sådan udlevering af mange danske vil føles som et overfor Danmark og de andre nordiske lande ubilligt indgreb i en stor helhed, der er opbygget gennem århundreder, og hvoraf de islandske håndskrifter kun udgør en del, ligesom det fra et videnskabeligt synspunkt altid vil være en fordel, at hele det norrøne håndskriftmateriale står til forskningens rådighed i størst muligt omfang på eet sted.

Endelig skal i forbindelse med de historiske betragtninger kort berøres det spørgsmål, hvorvidt Danmark igennem de århundreder, hvor håndskrifterne har beroet i danske samlinger, har forsømt sine forpligtelser til *en videnskabelig benyttelse af håndskrifterne* på en sådan måde, at Danmarks moralske ret til fortsat at besidde disse derved er svækket - et synspunkt, der undertiden er hævdet fra islandsk side..

Idet man herom henviser til fremstillingen ovenfor side 43 ff., skal man blot udtale, at der fra dansk side i de sidste tre hundrede år er gjort en betydelig indsats for den videnskabelige udnyttelse af de oldislandske håndskrifter. På dansk initiativ

er der fremstillet ordbøger og andre hjælpemidler for studiet, ligesom der er foranstaltet en lang række udgaver og oversættelser af de gamle tekster. København har således gennem århundreder været hovedsædet for de oldislandske studier.

For tiden arbejdes der bl. a. på en for de oldislandske studier verden over beregnet ordbog over det gamle islandske sprog, et arbejde der, med daglig benyttelse af de gamle håndskrifter, udføres af en række yngre danske filologer.

b. Man skal herefter redegøre for, hvad der ud fra *hensynet til den arbejdsmæssige udnyttelse af håndskrifterne* kan siges for og imod en udlevering.

Det skal her først fremhæves, at det arbejde, som på dansk initiativ og bekostning og med danske medarbejdere er i gang med udarbejdelsen af den førnævnte store oldislandske ordbog, kræver stadig adgang til alt det materiale af ældre islandske håndskrifter, som findes i København. I den årrække, i hvilken dette arbejde foregår, bør håndskrifterne derfor forblive her, selvom ejendomsretten til en større eller mindre del af dem skulle overgå til Island. Der måtte altså ved en eventuel afgørelse om aflevering til Island af en del af disse håndskrifter søges truffet en aftale om, at de må forblive i København som lån, indtil de ikke længere er nødvendige for ordbogsarbejdet.

På tilsvarende måde må det være en selvfølge, at der ligesom hidtil kan finde udlån sted til Island af håndskrifter, som er nødvendige for videnskabeligt arbejde dér, idet man iagttager de sædvanlige regler om hjemkaldelse af sådanne udlån, hvis det pågældende håndskrift skal benyttes af en forsker i København. I det hele måtte retten til at låne og forpligtelsen til at udlåne være gensidig for begge lande efter den almindelige internationale praksis.

Efter at der gennem mikrofotografier og facsimileudgaver har åbnet sig helt nye muligheder med hensyn til udgivelsen af håndskrifterne, er det en i vide kredse udbredt opfattelse, at originalerne selv - bortset fra deres historiske værdi - har fået mindre, ja måske slet ingen værdi for forskeren, da denne nu har adgang til en i bedste fald fremragende fotografisk gengivelse af håndskriftet. I diskussionen om udleveringen af de islandske håndskrifter er det da også jævnlig hævdet, at Danmark kan beholde fotografiske gengivelser af håndskrifterne og følgelig ikke har interesse i at bevare originalerne, som derfor bør udleveres til Island.

Kommissionen har om værdien af mikrofotografier og facsimileudgaver indhentet udtalelser fra særligt sagkyndige i Rigsarkivet og Det kongelige Bibliotek. Det hedder heri:

»Selvom det har den allerstørste betydning, at man nutildags kan fotografere håndskrifterne, er det dog en selvfølge, at *fotografiske gengivelser ikke kan erstatte originalerne*. Hvor teksten er god og læselig i originalen, vil den som regel også være god i gengivelsen. Mangen gang kan den endogså være mere letlæselig, idet bogstaverne kan stå kraftigere og hårdere end i originalen. Ved utydelige og vanske-

ligt læselige steder i originalen er man derimod som regel dårligt hjulpet med et fotografi. Mens det ofte ved originalen er muligt ved hjælp af belysning under forskellige vinkler eller gennembelysning at få skrifttrækkene frem, ser man på fotografiet kun det, man umiddelbart kan se. Hvor der findes rettelser i teksten, vil det hyppigt være muligt ved originalen at afgøre, hvad der er skrevet først, idet blækket i den oprindelige tekst og i det rettede hyppigt vil vise en nuancering i farven. I den fotografiske gengivelse får blækket som regel overalt samme tone, og det vil derfor være vanskeligere at afgøre, hvad der er oprindeligt, og hvad der er en senere rettelse. Også ved rasurer vil det hyppigt være muligt ved en undersøgelse af originalen at konstatere, hvad der oprindeligt har stået, mens man ved et fotografi er ganske hjælpeløs. Hvor der findes farvede initialer og billeder, er det en selvfølge, at den fotografiske gengivelse, selv om der anvendes ortho- eller panchromatiske plader, vil være meget mangelfuld.

Vil et fotografi være mangelfuldt, når det gælder den egentlige tekst, er det i langt højere grad tilfældet, hvis det drejer sig om en undersøgelse af selve håndskriftet, dets indbinding, lægfordeling, mærker af slid, som kan vise, om det på et eller andet tidspunkt har været delt i flere. Det samme gælder spor af tidligere indbinding o. 1., altsammen forhold, som kan bidrage til at kaste lys over håndskriftets tilblivelse, datering o. 1., men som kun i ringe grad eller slet ikke kan ses på et fotografi. Et eksempel på, hvor nødvendigt det er ved en håndskriftundersøgelse at have det originale håndskrift for sig, afgiver Kong Valdemars Jordebog-håndskriftet. Det blev beskrevet af en svensk forsker på et tidspunkt, da håndskriftet endnu fandtes i Stockholm. Han havde ved sin undersøgelse kun et fotografi til rådighed. På grundlag af dette mente han at kunne fastslå, at det oprindelig havde udgjort 8 selvstændige håndskrifter, som først på et senere tidspunkt var ført sammen. Det fremgår imidlertid tydeligt ved en undersøgelse af originalen, at håndskriftet har sit oprindelige bind fra den ældre middelalder, som højst sandsynligt er samtidigt med håndskriftet, som således fra begyndelsen har udgjort et samlet håndskrift. En side, som på fotografiet fremtrådte grumset, hvorfor den pågældende svenske forsker mente, at det var en gammel yderside, er ikke i originalen synderlig forskellig fra de andre sider.«

». . . . . I et fragment af Roskilde-Bispens Jordebog, nu i Sverige, er en del af teksten helt udvisket, da det har været benyttet til bogbind. Det kongelige Bibliotek forsøgte at lade det fotografere med infrarøde stråler. Da der var anvendt syre på stedet, mislykkedes - som i alle tilfælde af den slags - forsøget. Derefter forsøgtes en gennemlysning, der gav et noget bedre resultat. Det bedste resultat opnåedes dog, når man i klart lys holdt fragmentet i en bestemt vinkel; da var det muligt at skimte skriften, idet denne, skønt blækket er helt borte, stod som et svagt relief i pergamentet. Dr. Ellen Jørgensen nævner i sin udgave af de danske middelalderlige årbøger, at hun et sted måtte lade adskilligt henstå ulæst i 1916, som det først i

foråret 1918 lykkedes hende at læse ved skarpt dagslys. Disse tilfælde er ikke undtagelser, men regelen for håndskriftforskeren. . . . . .«

Som det fremgår af disse erklæringer, har de tekniske gengivelser af originalerne alene deres betydning i, at de giver videnskabsmænd over hele verden mulighed for uden at foretage besværlige og kostbare rejser at studere originalens tekst og skrift i almindelighed og danne sig et billede af selve håndskriftet. Men hvor værdifuld en hjælp de moderne fotografiske gengivelser således end er for forskningen, erstatter de dog på ingen måde originalerne og kan derfor heller ikke være af afgørende betydning for spørgsmålet om, hvor det, set fra forskningens synspunkt, er rigtigt at placere originalerne.

Kommissionen betragter det som en selvfølge, at der, for så vidt der bliver tale om afgivelse af håndskrifter til Island, foretages en mikrofotografering af disse forinden afgivelsen, men skal yderligere pege på det hensigtsmæssige i, at der af sikkerhedsmæssige og almen videnskabelige grunde snarest foretages en mikrofotografering af alle betydelige håndskrifter - ganske uanset hvordan originaler og fotografier til sin tid måtte blive fordelt mellem landene.

Med hensyn til den arbejdsmæssige udnyttelse af håndskrifterne skal det iøvrigt anføres, at det fra islandsk side er erkendt, at der rent videnskabeligt knytter sig stor interesse til de yngre håndskrifter fra det 17. og 18. århundrede, der vel ikke har så stor litterær værdi som oldskrifterne, men dog er vigtige kilder til det islandske folks liv og historie. Disse håndskrifter, der alle er skrevne på papir, er endnu kun lidet undersøgt og kun i ringe grad udgivet, og der er her et stort felt at opdyrke. Der er ikke fra dansk side nogen større interesse knyttet til disse håndskrifters forbliven her i landet, og de vil utvivlsomt også bedre kunne udnyttes i Island. Det må dog betones, at de overvejende findes i Den Arnamagnæanske Samling, og at spørgsmålet om deres eventuelle udlevering derfor hænger sammen med hele problemet om denne samlings bevarelse som en helhed.

Det samme gælder om de talrige islandske diplomer, kopibøger og andre lokale arkivalier, der findes i Den Arnamagnæanske Samling. Det drejer sig her om et rent arkivalsk materiale af lokal karakter, stammende fra islandske gårdes, klostres og bispestoles arkiver, og efter de almindeligt anerkendte principper hører sådanne lokale arkiver hjemme i det land, hvorfra de stammer. Der kan ikke siges at være nogen dansk eller almindelig nordisk interesse i at bevare dette materiale i København, og i videnskabelig henseende vil det være naturligt, at det opbevares og udnyttes på Island, idet det for forskningen andre steder kun kan få betydning i enkelte tilfælde som materiale for palæografiske specialundersøgelser.

c. Kommissionen har dernæst overvejet, hvilke betragtninger der i udleveringsspørgsmålet kan gøres gældende ud fra *hensynet til det internationale videnskabelige samarbejdes og den mellemfolkelige forståelses tarv.*

Den ivrige, aktive interesse for fremmede kulturer er et særkende for europæisk ånd. Dette er baggrunden for, at der i Europa - og senere i Amerika - er skabt store samlinger i biblioteker og museer til belysning ikke blot af det enkelte lands kultur, men også af andre europæiske kulturer - specielt den fælleseuropæiske oldtidskultur (den græsk-romerske) - og af andre verdensdeles kulturelle frembringelser. Anlæggelse af sådanne biblioteker og museer er betinget ikke blot af den specifikt europæiske opfattelse af kulturhistorie, men også af fremkomsten af nyt stof eller eksistensen af private samlinger, hvorfra erhvervelse er mulig. Hvad museumsgenstande angår, er der endnu - til en vis grad - mulighed for at skabe nye store samlinger ved udgravninger. Men da praktisk talt alle kendte, betydelige mindesmærker fra ældre europæiske kulturer nu er samlede i offentlige samlinger, der ikke kan forventes at ville afhænde deres ejendom uden ganske ekstraordinært, må det betragtes som en given sag, at nye håndskriftsamlinger kun ganske ekstraordinært vil kunne opstå. De store centrer for håndskrifter vil også i fremtiden være at finde i de lande og byer, der førte an i det kulturelle liv i den periode, da håndskriftsamlinger endnu kunne anlægges. Ved siden af de helt store centrer - som Vatikanet, Bibliothéque Nationale og British Museum - indtager København en fremskudt plads, specielt ved sine samlinger af oldislandske håndskrifter.

Denne koncentration har været - og er - en af årsagerne til den internationale ånd, der hersker også i de humanistiske videnskaber. Rent praktisk har koncentrationen også stor betydning, fordi der i de store, gamle centrer for opbevaring og studium af historiske mindesmærker er skabt det videnskabelige apparat, der er nødvendigt for udnyttelse af samlingerne. I København er der således i de offentlige institutioner igennem århundreder opbygget et sådant, i det store og hele tilfredsstillende videnskabeligt apparatur. Det må anses for noget nær umuligt i vore dage at opbygge et bibliotek, der kan stå på højde med de gamle biblioteker.

Der kan da i den videnskabelige verden ingen tvivl være om, at denne koncentration principielt må akcepteres, ikke blot som en historisk betinget kendsgerning, men også som en faktor, der er af afgørende vigtighed for fremme af det videnskabelige arbejde, både rent praktisk og med henblik på den gode internationale ånd. Hvad specielt museumsgenstande angår, må det betones, at det også for den almene folkeoplysning er af meget stor værdi, at museerne kan vise den bredere sammenhæng, hvori den nationale kultur er opstået. For Danmarks vedkommende må det med den voksende forståelse for, at den europæiske kultur udgør en helhed, være en naturlig opgave at klarlægge dette for de besøgende i Nationalmuseet gennem en udbygning af sammenligningsmaterialet fra andre europæiske lande - Frankrig, England, Tyskland, Holland - og på denne baggrund ville det være urimeligt yderligere at indskrænke eller helt fjerne de nordiske parallelsamlinger, som museet rummer.

Heroverfor kan det hævdes, at der er en vis urimelighed i, at der ikke findes samlinger af nationale kulturmindesmærker i de lande, der først i nyeste tid har

fået de indre og ydre muligheder for at opbygge sådanne, og at det videnskabelige arbejde, såvel som det alment kulturelle, kan tænkes at blive fremmet, hvis der ved gaver eller på anden måde rådes bod på manglerne. Sådanne betragtninger kan anlægges for Islands vedkommende. Som parallel kan nævnes Grækenland. I Grækenland findes der praktisk talt ingen håndskrifter, der har betydning for studiet af landets egen store oldtidslitteratur, og også de fleste museumsgenstande findes i vesteuropæiske samlinger. For museumsgenstandenes vedkommende har landet fået en vis erstatning derved, at der i løbet af det sidste århundrede er fremdraget en stor rigdom af arkæologiske mindesmærker, der er blevet samlet i særdeles betydningsfulde museer i Athen og andre græske byer. Håndskriftsamlinger kan ikke skaffes til veje, og der har, så vidt vides, aldrig været fremført ønsker om, at de vesteuropæiske biblioteker skulle afgive blot et eneste manuskript til Grækenland. Og herved må det erindres, at det græske folk har en overordentlig levende fornemmelse af kontakt med oldtidens Grækenland, og at sysselsættelsen med den græske oldtidslitteratur står i allerforreste række i landets åndelige liv. På Island findes der ikke i så høj grad de muligheder, der eksisterer i Grækenland, for arkæologiske fund, og landet var derfor før den store museumsgave fra Danmark i 1930 dårligt stillet i det almene, nationale kulturarbejde. Hvad håndskrifterne angår, må det fra et videnskabeligt internationalt synspunkt siges, at de er at opfatte udelukkende som studieobjekter, og at en udlevering af islandske håndskrifter fra de danske offentlige samlinger må betragtes som en anerkendelse af en betragtningsmåde, der næppe vil være fremmende for international videnskabelig forståelse.

KONSEKVENSERNE

Som sidste led i sine overvejelser har kommissionen behandlet spørgsmålet om, hvilke konsekvenser en - mere eller mindre vidtgående - udlevering af de i Danmark beroende norrøne håndskrifter og islandske museumsgenstande til Island kan tænkes at ville medføre - et spørgsmål, som kommissionen tillægger megen betydning.

Som allerede tidligere fremhævet vil en udlevering af sådanne genstande, som i århundreder har været i et lands legitime besiddelse, betegne noget nyt i den på dette område gældende internationale praksis og må derfor siges at åbne vide perspektiver, ikke blot med hensyn til de krav, der kan stilles til Danmark eller af Danmark, men også internationalt set.

Kommissionen føler sig tillige forpligtet til at gøre opmærksom på, at en vidtgående udlevering af norrøne håndskrifter meget vel kan foranledige, at der også fra Norge vil blive rejst krav om dele af de pågældende samlinger, og at sådanne ønsker også vil kunne omfatte flere eller færre af de håndskrifter, som man fra Islands side gør krav på. Det er derfor en nærliggende mulighed, at vort lands bestemmende myndigheder i adskillige tilfælde vil kunne komme ud for meget van-

skelige afgørelser af, hvad der i så fald bør tilkomme Island, og hvad der hører hjemme i Norge. Hvis en udlevering til Island bliver besluttet, vil der således kunne opstå en række problemer, ved hvis løsning Danmark får en meget vanskelig stilling som opmand mellem andre nordiske lande.

Det må heller ikke glemmes, at norske krav vil kunne motiveres med argumenter, der ikke adskiller sig væsentlig fra de islandske. Også Norge har kun få af sine middelalderlige pergamenthåndskrifter tilbage, og ligesom tilfældet er for Islands vedkommende, er mange af dem i det 16. og 17. århundrede kommet til Danmark, bl. a. til brug for de danske historiografer.

Kommissionen er på den anden side ikke blind for, at det overfor de anførte betragtninger vil kunne gøres gældende, at spørgsmålet om de islandske håndskrifter for så vidt har en særlig karakter, som det islandske folk i gammel tid har været langt mere litterært virksomt end noget andet folk indenfor den nordiske kulturkreds, og at så godt som hele denne islandske litteratur nu kun kendes gennem håndskrifter, som befinder sig udenfor landets grænser.

Kommissionen har endvidere behandlet spørgsmålet om, hvorvidt en omfattende udlevering af de islandske håndskrifter kan tænkes at få konsekvenser, såfremt den dansk-norske arkivsag igen skulle komme til forhandling. Selvom Norges ønsker vistnok må anses for opfyldte fra det danske rigsarkivs side, for så vidt angår norske lokalarkivers sager, må man sikkert regne med, at en udlevering til Island af de islandske diplomer i Den Arnamagnæanske Samling utvivlsomt også må medføre, at de norske diplomer i denne samling afgives til Norge.

Imidlertid er det bekendt, at de norske arkivønsker også omfatter dele af centraladministrationens arkivalier. Hvis man fra norsk side skulle benytte en eventuel vidtgående udlevering af islandske håndskrifter som argument for norske arkivkrav, vil man fra dansk side kunne gøre opmærksom på den almindeligt anerkendte principielle forskel mellem håndskrifter og arkivalier og mellem lokale arkiver og centraladministrationens arkiver. På den anden side kan man også tænke sig, at vidtgående imødekommenhed overfor Islands ønsker i håndskriftsagen vil kunne medføre en styrkelse af den folkestemning, der gør sig gældende i Norge med hensyn til arkivsagen. Dette vil antagelig være tilfældet, i jo højere grad man opfylder de islandske ønsker.

Ved vurderingen af de islandske krav, som nu gøres gældende, er kommissionens medlemmer som ovenfor nævnt enige om, at med den i 1930 stedfundne udlevering af islandske museumsgenstande må denne del af spørgsmålet være endeligt afgjort. På lignende måde er det kommissionens opfattelse, at der ved den beslutning, som nu træffes med hensyn til håndskriftspørgsmålet, må tilstræbes en endelig afgørelse også af denne sag, uanset om der senere måtte fremkomme nye krav fra islandsk side.

Sluttelig skal det nævnes, at kommissionen også har drøftet de konsekvenser og følger, som en udlevering kan få for dansk videnskab. Der er i Danmark gennem

århundreder opbygget meget værdifulde samlinger til belysning af andre landes kulturer, og det er en naturlig sag, at samlinger vedrørende lande, der har været i nær kulturel eller endog statslig forbindelse med Danmark, her indtager en fremtrædende plads. Dansk videnskab har altid følt eksistensen af disse samlinger som et privilegium og som en forpligtelse.

Der er ikke mindste tvivl om, at eksistensen af rige samlinger af islandske håndskrifter i København har været af overordentlig stor betydning for udviklingen af dansk humanistisk videnskab. Dette gælder ikke blot for fortidens store forskere, men også for vor egen tids unge filologer. Der er ovenfor gjort rede for det store og værdifulde arbejde, der er udført på foranledning af Den Arnamagnæanske Kommission. Og denne kommission eksisterer kun i kraft af, at Den Arnamagnæanske Samling findes i København. Hvis Den Arnamagnæanske Samling og Det kongelige Biblioteks islandske håndskriftsamling forsvinder fra Danmark eller bliver væsentlig forringet, svinder samtidig i tilsvarende grad denne særlige forpligtelse og dette særlige privilegium for Danmark, og dette vil betyde, at dansk videnskabs kulturelle perspektiver i det lange løb bliver snævrere.

Hvis dette skulle blive tilfældet, ville det være overordentlig beklageligt, og en sådan udvikling vil formentlig, hvis der skulle blive tale om en mere vidtgående udlevering, være uundgåelig, selvom det fra officiel islandsk side utvetydigt er tilkendegivet, at Island vil være rede til at påtage sig forpligtelser til ikke blot at sikre håndskrifternes opbevaring, men også til at lette udenlandske - og da især danske og andre nordiske - videnskabsmænds benyttelse af håndskrifterne.

De her fremførte betænkeligheder gælder derimod, som tidligere nævnt, ikke i samme omfang overfor diplomer og håndskrifter, der i særlig grad omhandler Island, idet disse utvivlsomt vil have mulighed for en bedre udnyttelse, når de findes på Island.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Det må bero på et skøn, hvilken vægt man vil tillægge de enkelte i det foregående nævnte synspunkter, både hvad angår billighed og hensyn til konsekvenserne af en eventuel udlevering af håndskrifter. Ligeledes vil det bero på et skøn, til hvilket resultat man vil nå ved at afveje billighedshensynene over for hensynet til konsekvenserne. Herom har der ikke kunnet opnås enighed inden for kommissionen. I det følgende redegøres for medlemmernes forskellige opfattelser.

Svend Dahl, Paul Holt, Axel Linvald og *Erwin Munch-Peter sen* ønsker at udtale følgende:

»Som det fremgår af betænkningens sidste kapitler, indeholder kommissionens redegørelse - der er tiltrådt af samtlige medlemmer - en såvidt muligt udtømmende fremstilling af de betragtninger, som kan gøres gældende både for og imod en mere eller mindre vidtgående aflevering af de i danske samlinger beroende islandske håndskrifter. Da betænkningen således ikke tager standpunkt til en aflevering eller dennes omfang, ønsker vi at tilføje en kort redegørelse for de synspunkter, som efter vor opfattelse bør være bestemmende ved håndskriftsagens afgørelse. Vi ser i denne forbindelse bort fra museumsgenstandene, idet samtlige medlemmer af kommissionen er enige om, at denne del af spørgsmålet har fundet sin endelige afgørelse i 1930.

Vedrørende håndskrifterne ønsker vi at fremhæve:

1. Der er ikke fra islandsk side med nogen holdbar juridisk begrundelse gjort og kan ikke gøres krav på nogen del af de islandske håndskriftsamlinger, som er i dansk besiddelse.

Herom er der enighed mellem kommissionens samtlige medlemmer.

2. Det er vel en følge af de to folks flerhundredårige statsforbindelse, at en så betydelig mængde islandske håndskrifter har fundet deres hjemsted i Danmark. Samtidig er der dog anledning til at understrege, at der også i Sverige findes en ikke ringe tilsvarende samling, om hvis udlevering der os bekendt ikke rejses noget krav fra islandsk side.

3. Kun de færreste - omend nogle meget vigtige - af de i Danmark beroende islandske håndskrifter er direkte blevet afgivet fra Island til danske statsmyndigheder (d. v. s. kongen), dog uden at der har været tale om anvendelse af tvang. Af de håndskrifter, der nu findes i Den Arnamagnæanske Samling, og som ifolge Arne Magnussons testamente er kommet i Københavns Universitets besiddelse, er ganske vist hovedparten indsamlet på Island; ikke få og vigtige erhvervelser er dog sket uden om Island ved køb eller gave fra danske, norske og andre bogsamlere, i hvis biblioteker de ofte var indkomne før Arne Magnussons tid.

4. En del af de nu i Danmark bevarede islandske håndskrifter har overhovedet aldrig været på Island, men er skrevet i Norge og er først derfra kommet til Danmark og enten i Norge eller i Danmark erhvervet af Arne Magnusson.

5. Danske og norske lærdes, også Arne Magnussons, indsamling af islandske håndskrifter er ganske analog med tilsvarende indsamlinger, der har ført til, at den klassiske oldtids græske håndskrifter i renæssancetiden er reddet fra undergang af italienske paver, fyrster og lærde og derfor nu ganske overvejende beror i Italiens og Vesteuropas videnskabelige centrer og uanfægtet findes der.

6. Danmarks moralske ret til at beholde de islandske håndskrifter er - ganske bortset fra, at deres overførelse til København ubestridelig har reddet dem fra undergang - blevet styrket og underbygget ved den betydelige indsats, der fra dansk side lige fra det 17. århundrede og til vore dage er gjort for at skaffe den internationale videnskabelige verden så vel som de nordiske folk kendskab til og indlevelse i den fællesnordiske kulturarv, som mange af de islandske håndskrifter repræsenterer, dels gennem udgaver af originaltekster, dels gennem oversættelser.

7. Danmark har i tidernes løb både fra Island, fra den antikke kulturs lande, fra orienten og andre egne skabt rige samlinger af litterære mindesmærker, som har betydet, at dansk humanistisk forskning har fået privilegier og pligter, der ikke på væsentlig måde bør forringes; en indskrænkning i disse samlinger - og dette gælder også de islandske - ville betyde en forringelse af disse privilegier og forpligtelser og dermed en indsnævring af perspektiverne i dansk kultur og af dansk forsknings muligheder for fortsat at gøre sig gældende på områder, som har international videnskabelig betydning.

8. En fuldstændig - eller meget vidtgående - aflevering af sådanne samlinger, som i århundreder har været i et lands legitime besiddelse, er i den på dette område gældende internationale praksis uden fortilfælde og kan næppe heller antages at ville finde efterfølgelse. Medens Danmark derfor ved en aflevering vil lide et betydeligt tab, er der ingen som helst udsigt til, at vi derigennem skulle fremme opfyldelsen af eventuelle danske ønsker om afleveringer til vort land fra anden side.

9. En fuldstændig - eller meget vidtgående - aflevering af de islandske håndskrifter vil med større eller mindre ret kunne opfattes som »fortilfælde« og kan derfor

også tænkes at fremkalde krav fra anden side. Under kommissionens forhandlinger har vi haft vor opmærksomhed henvendt på de i dansk eje beroende persiske, indiske og hebraiske håndskriftsamlinger, men dog navnlig været opmærksom på, at en opløsning af Den Arnamagnæanske Samling meget vel kan fremkalde norske krav på de i denne beroende norske håndskrifter, et krav, som i så fald vanskelig vil kunne afvises. Tillige er det vor opfattelse, at en vidtgående udlevering af de islandske håndskrifter også vil kunne virke stimulerende på norske ønsker om en fornyet forhandling vedrørende den dansk-norske arkivsag og på kravene om en afgørelse af denne i overensstemmelse med norske anskuelser.

io. Eventuelle norske ønsker om aflevering af norske håndskrifter eller islandske håndskrifter med norsk emne i Den Arnamagnæanske Samling vil stille danske myndigheder overfor den meget vanskelige opgave at skulle optræde som opmand mellem to nordiske folk ved i de enkelte tilfælde at bedømme den saglige begrundelse for norske og islandske ønsker.

Vi lægger ikke skjul på, at ovenstående betragtninger efter vor overbevisning ville kunne begrunde en afvisning af størsteparten af de islandske ønsker. Uanset dette har vi dog fuld forståelse for, at det af islænderne ud fra deres nationale forudsætninger kan føles som et unaturligt forhold, at Island, som er så fattigt på historiske fortidsminder, nu - som følge af den historiske udvikling - er i den stilling, at så godt som hele det håndskriftmateriale, som vidner om islandsk åndslivs rige blomstring i fortiden, beror udenfor landets grænser. Som en naturlig konsekvens af denne erkendelse mener vi, at man fra dansk side - ud fra fellesnordiske sympatier og som gave - ville kunne afgive til Island håndskrifter, som må siges på en ganske særlig måde at være knyttet til landet ved på een gang at være skrevet af islændere og omhandle islandske forhold og personer, og som derfor i overvejende grad vil have interesse for islændere og næppe i synderlig grad vil blive dyrket af andre end islandske forskere. Det er ikke kommissionens opgave at stille konkrete forslag; for at tydeliggøre vor opfattelse ønsker vi dog at udtale, at det her drejer sig om følgende kategorier:

a) Alle islandske diplomer, der ikke blev afleveret i 1927, såvel som alle sådanne håndskrifter, der må siges at være dele af islandske lokalarkiver (kopibøger, kirkeregnskaber m. m.), alle håndskrifter vedrørende Islands historie, topografi, kirkelige forhold, administrative forhold og retsvæsen, herunder de islandske love,
   Are Frodes Íslendingabók og Landnámabók,
   bispesagaerne,
   genealogierne.

b) Efter vor opfattelse vil det dog også være naturligt at inddrage følgende kate-

gorier i gaven: Alle håndskrifter, der indeholder den middelalderlige islandske religiøse litteratur og helgenbiografierne, for så vidt de er i ren islandsk sprogdragt, den matematiske, astronomiske, komputistiske og lægevidenskabelige litteratur samt middelalderlige islandske skrifter med verdenshistoriske o. lign. emner. Desuden alle sen- og eftermiddelalderlige litterære håndskrifter (annaler, religiøs litteratur, sagaer og eventyr, rimurdigtningen). Også om disse kategorier gælder det, at de overvejende vil blive benyttet af islandske forskere.

c) Endelig kunne man overveje at udvide gaven med håndskrifter fra følgende kategorier: islændingesagaer (slægtssagaer), fornaldarsagaer og eddadigtning, selvom disse kategorier ikke blot har islandsk interesse, men også i mere eller mindre omfattende grad har betydning for fællesnordisk kultur og videnskab.

En løsning af sagen efter de her antydede linier ville formentlig kunne føre til et resultat, der i store træk svarer til afgørelsen af museumssagen i 1930.

Forudsætningen for en gave af den her skitserede karakter må dog under alle omstændigheder være,

at man mener at kunne sætte sig ud over de ejendomsretlige betragtninger, som eventuelt måtte stille sig i vejen for en opløsning af Den Arnamagnæanske Samling,

at en sådan gave anerkendes som en endelig løsning af den islandske håndskriftsag, på samme måde som det efter kommissionens enstemmige opfattelse bør være tilfældet med museumssagen efter den i 1930 stedfundne aflevering af genstande fra Nationalmuseet,

at det udtrykkelig aftales, at både de i Danmark tilbageblivende håndskrifter og de til Island afgivne håndskrifter altid skal kunne udlånes til brug for forskere i henholdsvis Island og Danmark,

at håndskrifter, som benyttes ved udarbejdelsen af den nye islandske ordbog, først udleveres, når arbejdet med denne er tilstrækkelig fremskredet til, at de kan undværes,

at man inden udleveringen af islandske håndskrifter sørger for, at der af disse tilvejebringes fotografiske gengivelser. På den anden side ville vi også finde det rimeligt, at der skænkes Island fotografiske gengivelser af de håndskrifter, som forbliver i København. En sådan fotografering vil også af den grund være i begge parters interesse, at den i nogen grad vil begrænse omfanget af gensidige udlån.«

I tilslutning hertil ønsker *Halfdan Hendriksen* at udtale:

»Selvom Undervisningsministeriet i sin Skrivelse af 13. Marts 1947 udelukkende har anmodet Kommissionen om at fremkomme med en Redegørelse for de Hensyn

af politisk, historisk og retlig samt almen kulturel og videnskabelig Art, som naturligt maa skønnes at burde tages i Betragtning ved Afgørelsen af Spørgsmaalet om Overlevering til Island af de i Danmark beroende islandske Haandskrifter, har en Række af Kommissionens Medlemmer forstaaeligt nok fundet det naturligt og rigtigt at fremkomme med Forslag til de Retningslinier, der bør følges ved en eventuel Udlevering.

Paa det foreliggende Grundlag har jeg imidlertid ikke ment at burde fremsætte noget selvstændigt Forslag, men ønsker dog at fremhæve, at jeg sympatiserer med Konklusionen af den af Rigsbibliotekar Svend Dahl, Seminarieforstander Paul Holt, Rigsarkivar Axel Linvald og Professor Erwin Munch-Petersen fremsatte Særudtalelse, idet jeg understreger, at Forudsætningen for en eventuel Udlevering af Dele af den arnamagnæanske Samling naturligvis maa være, at Universitetets Billigelse hertil indhentes.«

Alsing Andersen og *Erik Arup,* der med kommissionens øvrige medlemmer er enige om, at spørgsmålet om museumsgenstandene er endelig afgjort ved den i 1930 trufne ordning, og at der ikke fra islandsk side med nogen holdbar juridisk begrundelse er gjort eller kan gøres krav på nogen del af de islandske håndskriftsamlinger, der befinder sig i Danmark, ønsker at fremsætte følgende udtalelse om de synspunkter og retningslinier, som efter deres formening bør være afgørende ved sagens videre behandling:

»Når så stort et antal af de gamle islandske håndskrifter er kommet til Danmark, er det en naturlig følge af den århundredlange statslige forbindelse mellem Island og Danmark. Det har endvidere vist sig, at det var heldigt og nyttigt, at så mange af håndskrifterne kom til Danmark. Islændingene kunne dengang ikke selv opbevare håndskrifterne. I Danmark blev de ikke alene opbevaret, men også i stort omfang udgivet i samarbejde med islandske forskere, hvis naturlige arbejdsplads dengang var Københavns universitet.

Der er altså intet at bebrejde Danmark, tværtimod. Også andre lande var meget energiske efter at skaffe sig islandske håndskrifter, og der findes ikke helt ringe samlinger i andre lande. Hvis der ikke i Danmark havde været interesse for håndskrifterne, ville størstedelen af dem enten være gået til grunde eller i dag have befundet sig i andre landes biblioteker eller arkiver. Islands ønske om nu at få bevarede håndskrifter ført tilbage til deres hjemland havde under sådanne omstændigheder ikke haft nogen udsigt til at gå i opfyldelse. Dette er det rimeligt for Island at tage i betragtning.

Men dette gør efter vor mening ikke det islandske folks ønske mindre forståeligt eller mindre begrundet. Lige så naturlig den stedfundne historiske udvikling har været som følge af de herskende forhold, lige så naturligt er efter vor mening Islands ønske om nu at få den væsentlige del af sine nationale litterære skatte tilbage.

Efter århundreders forløb er det islandske folk atter selvstændigt. Det kan se tilbage på en tusindårig kultur. Som det siges i de første linier af denne kommissionsbetænkning: »I tiden fra begyndelsen af det 12. århundrede og op til reformationen udførtes på Island en litterær stordåd.« Der opstod en litteratur, som gennem håndskrifterne flere hundrede år derefter inspirerede de andre nordiske folk med hensyn til at genskabe deres interesse for de nordiske folks ældste historie.

Det er rigtigt, som det er blevet fremhævet, at disse håndskrifter bl. a. derved har fået almindelig nordisk interesse og betydning. For os er dette imidlertid intet gyldigt argument imod de islandske ønsker. Thi hvor megen betydning denne litteratur end har for hele Norden og for andre lande, og uden hensyn til hvor skæbnen har ladet dem opbevare i de sidste 2-300 år, står følgende kendsgerninger dog fast:

1. Håndskrifterne er i alt væsentligt skrevet i Island, af islændinge, for islændinge.
2. Håndskrifterne er Islands litterære frembringelser - og ikke noget andet lands.
3. Alligevel kendes så godt som hele denne litteratur kun gennem håndskrifter, der befinder sig - udenfor Island.

Hvor historisk begrundet denne tilstand end er, anser vi den for at være både urimelig og uholdbar.

Island kan nu selv opbevare håndskrifterne på betryggende måde, og islændingene er selv i stand til at arbejde med dem på lige så god videnskabelig måde som andre, og ganske naturligt i langt større omfang end andre, både af sproglige årsager, og simpelthen fordi der her er tale om *deres* nationale arv.

Det er rigtigt, at dansk videnskab altid har følt håndskrifternes nærværelse i Danmark »som et privilegium og som en forpligtelse«. Dansk videnskab har stor ære af den indsats, den har øvet på dette område. Det må også erkendes, at vilkårene vil blive betydelig ringere, dersom en væsentlig del af håndskrifterne føres bort fra København.

Efter vor mening vil det alligevel - som forholdene har ændret sig - være urigtigt af dansk videnskab at søge at hævde et særligt privilegium på dette område. Lige så vel som danske forskere er nærmest til at tage sig af studiet af dansk sprog, litteratur og historie, må vi erkende, at islandske forskere ifølge sagens natur er nærmest til at påtage sig studiet af islandsk sprog, litteratur og historie - uden at der derfor bliver tale om en eneret for nogen.

Vi mener heller ikke, at man med rette kan hævde, at en udlevering af de islandske håndskrifter fra de danske offentlige samlinger betyder »anerkendelse af en betragtningsmåde, der næppe vil være fremmende for international videnskabelig forståelse«.

Hvis danske autoriteter - på den ganske særlige baggrund, som findes i denne sag - beslutter sig til at give det islandske folk en gave, er der selvsagt ikke herved sket noget principielt brud på almindeligt gældende internationale regler. Det kan

efter vor mening absolut ikke skabe nogen konsekvenser for Danmark over for noget andet land. Det ønsker vi at understrege.

Ej heller tør man deraf drage den slutning, at den internationale videnskabelige forskning på dette område derved skulle fa ringere kår i fremtiden. Der er her tale om et meget omfattende forskningsområde, og det er ikke usandsynligt, at den omstændighed, at de islandske forskere fremtidig i langt større udstrækning vil kunne hellige sig dette for dem særlig naturlige arbejde, netop vil kunne virke fremmende både for dansk og international forskning.

Efter den rolle, Danmark og dansk videnskab har spillet på dette område, kan man imidlertid vanskeligt tænke sig, at Islands ønsker skulle gå ud på helt at blotte Danmark for værdifulde islandske håndskrifter. Ligesom der i Danmark findes håndskrifter fra mange andre lande og kulturkredse, må det føles naturligt, at der også fremtidig findes islandske håndskrifter i dansk eje, deriblandt også nogle af dem, som det vil smerte begge folk at undvære. De håndskriftsamlinger, det drejer sig om, er så omfattende og så forskellige i indhold, karakter og litterær værdi, at det ikke er muligt i en kommissionsbetænkning at stille helt konkrete forslag.

Så meget mere anerkender vi det værdifulde, positive bidrag til sagens løsning, som er ydet af rigsbibliotekar Svend Dahl, seminarieforstander Paul Holt, rigsarkivar Axel Linvald og professor Munch-Petersen, der i deres særudtalelse nævner visse kategorier af håndskrifter, som efter deres opfattelse kan udleveres eller indgå i overvejelserne derom.

Vi må dog ud fra vort synspunkt anse det for ønskeligt at gå videre for at nå frem til en virkelig endelig løsning.

Hvordan ordningen kan blive i enkeltheder, kan ikke afgøres uden forudgående samtaler mellem sagkyndige fra de to lande.

Hovedinteressen knytter sig imidlertid til de gamle pergamenthåndskrifter, skindbøgerne, på Det kgl. Bibliotek og i Den Arnamagnæanske Samling på Universitetsbiblioteket. Efter vor opfattelse vil det være rimeligt at skænke Island disse håndskrifter, der udgør Islands nationale klenodier.

I øvrigt vil det være naturligt at tage hensyn til de håndskrifter, hvis indhold er af rent islandsk karakter eller overvejende har interesse for islændinge, altså det man i almindelighed har betegnet som Islands egentlige nationallitteratur, begyndende med Are Frodes Islændingebog og Snorre Sturleson og omfattende poetisk digtning, de islandske slægtssagaer og samtidssagaer, bispesagaerne, fornaldarsagaerne, skrifter vedrørende islandsk historie, topografi og administration m. m., de islandske lovbøger og andet retsstof, de såkaldte rimur og den sen-middelalderlige litteratur samt de islandske jordebøger og diplomer.

På den anden side findes ting, som det vil være naturligt at bevare i Danmark. Det gælder f. eks. Suhms afskrifter i Ny kongelig Samling i Det kgl. Bibliotek. I Arne Magnussons samling findes en del håndskrifter, der er skrevet uden for Island,

eller som Arne Magnusson har fået som gave fra eller købt på auktion efter ikke-islændinge, f. eks. private samlere i Danmark eller Norge som Herman Meier, Jens Rosenkrantz o. fl. Dertil kommer de håndskrifter, som før Arne Magnussons tid har været i danske samleres eje, samt håndskrifterne i Thotts, Rostgaards, Kalis og Uldalls samlinger i Det kgl. Bibliotek og i de såkaldte tillægssamlinger til Den Arnamagnæanske Samling.

Efter vor mening må forudsætningen for spørgsmålets løsning være, at den ordning, man når frem til, fra islandsk side uforbeholdent anerkendes som en endelig ordning.

Endvidere må der træffes aftale om, at de håndskrifter, der benyttes ved arbejdet på den nye oldislandske ordbog, forbliver i København, så længe det er nødvendigt for dette ordbogsarbejde.

Der bør desuden træffes aftale om, at håndskrifter altid skal kunne udlånes til brug for forskere i henholdsvis Danmark og Island.

Og endelig bør der inden udleveringen tilvejebringes fotografiske kopier af de pågældende håndskrifter, ligesom det vil være naturligt at skænke Island fotografiske kopier af de håndskrifter, som fortsat måtte forblive i Danmark.

For Danmark vil tabene og ulemperne, så uomtvistelige de er ved udlevering af en så væsentlig del af håndskrifterne, dog være forholdsvis ringe i forhold til vort lands egne rige nationale minder. Vi for vort vedkommende forstår, at det for Islands folk og forskning må være meget magtpåliggende, at landets vigtigste nationale skatte i rimeligt omfang kommer tilbage til det land, hvorfra de er kommet, og til det folk, som har frembragt dem.

Vi mener derfor, at Danmark ved denne sags behandling bør lade såvel juridiske betragtninger som nationale og fagmæssige prestigehensyn træde i baggrunden.«

Thorkild Holst ønsker at udtale:

»Undertegnede er af den mening, at Danmark bør tilbagegive Island samtlige håndskrifter, som stammer fra Island, d. v. s. er skrevet af islændinge i Island.

Disse håndskrifter er skabt af det islandske folks forfædre, som derigennem reddede nordens ældste historie og literatur fra forglemmelse og sikrede eftertiden en kulturarv af uvurderlig betydning. De tilhører derfor efter min opfattelse det islandske folk.

Det er rigtigt, at det i høj grad skyldes dansk indsats, at så mange islandske håndskrifter blev reddet fra at gå til grunde i Island. Det bør dog samtidig anerkendes, at det i stor udstrækning var islændinge selv, der foretog indsamlingen af håndskrifterne, og at det ikke mindst skyldtes disse islændinges (bl. a. biskop Brynjolf Sveinsson, Thormod Torfæus og Arne Magnusson) initiativ, kundskaber og forståelse for håndskrifternes betydning, at så mange af dem blev reddet.

Når man med rette fremhæver Danmarks indsats ved indsamlingen, opbevaringen

og udforskningen af håndskrifterne, bør det ikke glemmes, at det daværende danske styre har et stort ansvar for, at der ikke i Island skabtes muligheder for håndskrifternes opbevaring og udforskning. Det var derfor en pligt for Danmark at indsamle håndskrifterne og sørge for, at de blev forsvarligt opbevaret og videnskabeligt undersøgt og bearbejdet.

Selvom håndskrifternes tilbagelevering til Island vil være et tab for dansk videnskab, bør dette forhold ikke forhindre tilbageleveringen. Håndskrifternes tilstedeværelse i Island vil sikkert med tiden vise sig at være til gavn for den videnskabelige forskning som helhed, idet islændingene af sproglige, historiske og nationale grunde i særlig grad vil føle sig tilskyndet og forpligtet til at arbejde med håndskrifterne og til at yde ikke-islandske forskere al mulig støtte i dette arbejde.

Pastanden om at en tilbagelevering af håndskrifterne til Island skulle få konsekvenser for Danmark i forhold til andre nationers eventuelle krav på danske samlinger må bestemt afvises. Her er tale om et ganske særligt forhold, hvor man fra dansk side ønsker at give en gave til et folk, der i århundreder har stået i nationalt fællesskab med Danmark, et folk som er fattigt på historiske fortidsminder, og som ikke selv ejer nogle af de værker, som deres forfædre har skabt.

En videst mulig opfyldelse af de islandske ønsker vil være en retfærdighedshandling overfor det islandske folk og vil styrke og gavne den venskabelige forbindelse imellem det islandske og danske folk.«

Johs. Brøndum-Nielsen og *Carsten Høeg* fremsætter følgende udtalelse:

»Undertegnede Medlemmer af Kommissionen ønsker i første Række at fremhæve - bl. a. under Hensyn til den Formulering, de islandske Ønsker har faaet i flere, ret autoritative Udtalelser - Betydningsfuldheden af, at alle Kommissionens Medlemmer er enige om, at der ikke fra islandsk Side med nogen holdbar juridisk Begrundelse er gjort eller kan gøres Krav paa nogen Del af de islandske Haandskriftsamlinger, som er i dansk Besiddelse. Og vi ønsker at insistere paa den, efter vor Opfattelse, selvfølgelige Regel, at en Bortgiven af kulturelle, uerstattelige Mindesmærker, der er i Statens retslig uanfægtelige Besiddelse, altid og i alle Henseender maa have Undtagelsens Karakter, og kun kan være forsvarlig, naar der kan fremføres Argumenter af ganske særlig Art. I det foreliggende Tilfælde mener vi, at saadanne Argumenter kan anføres. Vi sigter til det Forhold, at Aarsagen til, at saa mange islandske Haandskrifter findes i Danmark, i væsentlig Grad er det tidligere eksisterende, nu ophævede Statsfællesskab, og - navnlig - til det Forhold, at Island - hvis største kulturelle Indsats ligger paa den middelalderlige Litteraturs Omraade, og hvor just den boglige Kultur baade i Middelalderen og i Nutiden har været usædvanlig rig og dyb - saa godt som helt savner de Mindesmærker, hvorigennem denne middelalderlige Bogkultur er blevet overleveret til Nutiden.

Vi mener ogsaa, at man bør tage Hensyn til, at de islandske Ønsker bæres frem

af en bred og ikke uforklarlig Folkestemning, og at en fuldstændig Afvisning af dem derfor vil kunne føles som Udslag af manglende nordisk Samfølelse.

Dette er Baggrunden for vort i det følgende udførte og i Enkeltheder begrundede Forslag om en betydelig Gave af Haandskrifter til Island.

Ved Overvejelser over, hvilke Haandskrifter - eller hvilken Art af Haandskrifter - det vil være rigtigst og forsvarligst at skænke til Island, møder man den Vanskelighed, at der med Hensyn til den Arnamagnæanske Samling gør sig Betænkeligheder gældende, der ikke rammer de islandske Haandskrifter, der findes i det kongelige Bibliotek. Vi sigter til det Forhold, at den Arnamagnæanske Samling er stiftet ved en testamentarisk Gave, og at det af Fundatsens Paragraf i fremgaar, at Samlingen ved Oprettelsen af Fundatsen og sikkert i Overensstemmelse med Testators Vilje er blevet opfattet som en Helhed, der »til evig Tid skal være bestemt og henlagt til at oplyse, forbedre og til Trykken at befordre lade, alt hvad der angaaer de nordiske, nemlig Danmarks, Norges og underliggende Landes Historier, hvorunder de ældre Tider i Norden, deres Geographie, Love, Skikke og Sædvaner, Levemaade, Kunster og Videnskaber, Myntvæsen, Monumenter, og alt andet deslige skal forstaaes« (sml. § 27, hvor det foreskrives, at intet af Samlingen maa »forkomme eller formindskes«). I en Udtalelse til Undervisningsministeriet fra Københavns Universitets Rektor (af 25. Marts 1946) er der redegjort for de Grunde, der har ført Rektor til at udtale, at Universitetet maa »bestemt modsætte sig Tanken om Udlevering af visse Dele af den Arnamagnæanske Samling.« Da det imidlertid ikke er nærværende Kommissions Opgave at belyse dette Spørgsmaal, og da der i Kommissionens Fremstilling af Betragtninger over Billighed og lignende Spørgsmaal tages Sigte saavel paa den Arnamagnæanske Samlings Haandskrifter som paa andre Haandskrifter, har vi ment det rigtigt at angive baade (a) et Forslag, der bygger paa den Antagelse, at Universitetet vil finde det forsvarligt at fravige Fundatsens Bestemmelser, og (b) et Forslag, der vil kunne bringes til Anvendelse, hvis den Arnamagnæanske Samlings Udelelighed fastholdes.

a. Vi har bestræbt os for at finde videnskabeligt forsvarlige Kriterier for at udskille de Haandskrifter, som det vil være naturligst at skænke til Island. Ihvorvel vi er af den Opfattelse, at det, set fra et rent videnskabeligt Synspunkt, vil være bedst at lade Samlingerne bero uantastet dér, hvor de er, og hvor der er opbygget et stort Apparat til at udnytte dem, mener vi, at to Grupper lader sig udskille.

I. Vi mener, med Støtte i fast, international Tradition, at der er Rimelighed i at anlægge forskellige Synspunkter paa Dokumenter og paa Litteratur, og at en Udlevering til Island af de Diplomer og Arkivalier, der ikke omfattedes af Udleveringen i 1927, kan anbefales og begrundes med Henvisning til, at Studiet af slige Dokumenter - i visse Henseender - har bedre Kaar paa Fremstillings stedet end andetsteds. Det vil maaske være forsvarligt at lade denne Gruppe omfatte ogsaa visse litterære Haandskrifter med rent topografisk Indhold.

II. Vi mener ogsaa, at det er muligt at anlægge forskellige Synspunkter paa den middelalderlige og paa den senere Litteratur, idet det kan antages - udfra almindelig videnskabelig Erfaring -, at de litterære Frembringelser fra den Periode, hvor Island ikke stod i Centrum i den nordiske Kulturudvikling, i ikke ringe Grad vil blive et Specialomraade for islandske Lærde (selvom denne Litteratur naturligvis ingenlunde er uden Interesse for andre Forskere og ogsaa i de senere Aar har været Genstand for danske Videnskabsmænds Studier). Vi foreslaar derfor (under det ovenfor angivne Forbehold), at Haandskrifter, der indeholder eftermiddelalderlig islandsk Litteratur, skænkes til Island.

III. Herudover har vi ikke kunnet finde Mulighed for at anlægge videnskabeligt begrundede Delingslinier. Da vi imidlertid er klare over, at de islandske Ønsker i denne Sag i væsentlig Grad er bestemt, ikke af Hensynet til Videnskabens Trivsel, men af det naturlige Ønske om, at Befolkningen med egne Øjne i eget Land kan se og beundre de Haandskrifter, der med god Grund kan betragtes som Nationens Klenodier, og glæde sig ved at vide, at der paa Island selv findes og studeres vigtige og fornemme Repræsentanter for den middelalderlige Bogkultur, mener vi at turde gaa et Skridt videre og foreslaa, at der til Island skænkes enkelte vigtige og karakteristiske middelalderlige Haandskrifter. Hvis man beslutter sig til en Gave af Haandskrifter af denne Karakter, maa man være betænkt paa at udvælge saadanne Haandskrifter, der, netop ud fra det her anlagte Synspunkt, har speciel og exklusiv islandsk Betydning.

b. Hvis der ikke bliver Tale om en Udlevering af Dele af den Arnamagnæanske Samling, vil der kun være Mulighed for at skænke Island Haandskrifter af den sidst nævnte Kategori (a, III). I saa Fald vilde man kunne foreslaa at skænke Island Grågås, Gråskinna, Haandskrifter af Njals Saga og Codex Regius af Yngre Edda.

Vi er af den faste Anskuelse, at hvad enten der bliver Tale om en Gave af den i Forslag a eller den i Forslag b angivne Karakter, vil man med Rette kunne hævde, at der er udvist megen Liberalitet og Offervilje fra dansk Side; og man tør med stor Sikkerhed spaa, at i andre Lande vil man snarere hævde, at vi er gaaet for vidt end for kort. Overfor endnu videre gaaende Forslag - som vi betragter som uforenelige med Hensynet til dansk Kulturs og Videnskabs Interesser - vil vi henvise til de i denne Særudtalelses Indledning anførte Betragtninger og til de Betragtninger, der findes i den af Rigsbibliotekar Dahl, Seminarieforstander Holt, Rigsarkivar Linvald og Professor Munch-Petersen formede Særudtalelse (ovenfor S. 102 ff., Punkt I-IO). Vi kan i det store og hele slutte os til disse. Vi ønsker særlig at fremhæve vor Tilslutning til Betragtningerne over de uheldige Følger, som en Forringelse af de islandske Haandskriftsamlinger i København vil have for dansk Videnskab og overhovedet for dansk kulturelt Perspektiv, og over det Brud paa hidtidig international Praksis, som en vidtgaaende Udlevering vil betyde; ogsaa vi

er af den Anskuelse, at disse Betragtninger »ville kunne begrunde en afvisning af størsteparten af de islandske ønsker« (ovenfor S. 104).

Vi mener, at de Myndigheder, som skal træffe Afgørelsen i denne Sag, maa være klare over, at et tungt Ansvar overfor kommende Generationer er forbundet med ethvert Forslag, der betyder et Brud paa hævdvunden international Praksis - og en Anerkendelse af snævre nationalistiske Synspunkter for humanistisk Videnskabs Arbejdsforhold -, og som medfører en Forringelse af de kulturelle Samlinger, som Videnskabsmænd og Videnskabens Velyndere med Vidsyn og Opofrelse har skabt i Danmark gennem Aarhundreder og overdraget til Statens Varetægt. Vi ønsker i denne Sammenhæng at henvise til, at ogsaa officielle Repræsentanter for Island og for islandsk Videnskab maa antages at have anerkendt saadanne Synspunkter, naar de ved tidligere Lejligheder har givet danske Forhandlere det bestemte Indtryk, at den allerede foretagne Udlevering af Arkivalier og Gaven af Museumsgenstande fuldt ud havde tilfredsstillet de islandske Ønsker (se f. Eks. Professor Arups ovenfor S. 70 f. citerede Udtalelse). Vi mener bestemt ikke, at Ophævelsen af Forbundsloven kan begrunde en Ændring i Synet paa disse Forhold.

Vi gør opmærksom paa, at i Tilfælde af, at en Gave af den ovenfor angivne Art realiseres, bør der med Gaven være forbundet en Aftale om, at de til Island afgivne Haandskrifter altid vil kunne udlaanes til Brug for Forskere i danske Biblioteker; paa tilsvarende Maade bør der afgives Forsikring om, at man fra dansk Side vil fortsætte den hidtidige Praksis med Udlaan til Island af de i Danmark opbevarede Haandskrifter. Det bør ligeledes tilkendegives, at ingen af de Haandskrifter, der benyttes ved Udarbejdelsen af den oldislandske Ordbog, kan udleveres, før end Arbejdet med denne er tilstrækkelig fremskredet til, at de kan undværes i København.

Til Slut ønsker vi at fremhæve, at det, baade af almene Sikkerhedshensyn og af Hensyn til Begrænsningen af gensidige Udlaan, vil være af største Værdi, om man fra dansk Side vil organisere en fuldstændig Gennemfotografering af de islandske Haandskrifter i Danmark, der ikke foreligger i Facsimileudgave, og at vi vilde finde det smukt og betimeligt, om man fra dansk Side vil skænke Island fotografiske Gengivelser af de Haandskrifter, der forbliver i København. Overhovedet maa man gøre sig klart, at det i Fremtiden, som Følge af en almen videnskabelig Udvikling, i stigende Grad vil være naturligt, at der i det Land, hvor der findes store Samlinger af videnskabeligt vigtige Haandskrifter, anvendes betydelige Midler til at koncentrere og organisere det videnskabelige Arbejde, navnlig Udgiver- og Ordbogsarbejde, uden hvilket Haandskrifterne i Virkeligheden kun har Affektionsværdi.«

Denne udtalelse er tiltrådt af *Otto Himmelstrup* med følgende bemærkninger:

»Af de her foreliggende Indstillinger ønsker jeg at tiltræde den af Professorerne Brøndum-Nielsen og Carsten Høeg udarbejdede, der synes mig at imødekomme de Krav, som Rimelighed og Billighed i den her foreliggende Sammenhæng kan stille

til os, naar samtidig Hensynet til Bevarelsen af forsvarlige Arbejdsvilkaar for dansk videnskabelig Forskning skal tilgodeses. Den synes mig endvidere bedst stemmende med de Synspunkter af almen kulturel og videnskabelig Art, der har været fremholdt under tidligere Forhandlinger om det heromhandlede Spørgsmaal - og i saa Henseende har jeg navnlig fæstnet mig ved Skrivelse til Undervisningsministeriet fra Universitetets Rektor af 25. Marts 1946 sammenholdt med den nuværende Undervisningsministers Tale i Folketinget den 15. November 1946. Med Hensyn til Universitetets Stilling til det af Arne Magnusson i sin Tid oprettede Testamente maa min umiddelbare Opfattelse tilsige mig, at naar Testator (Arne Magnusson) med de stærkest mulige Udtryk har henlagt Ejendomsretten til Københavns Universitet, bør ingen Statsmyndighed tiltage sig Ret til at fratage Universitetet de i Testamentet omhandlede Genstande.«

Brøndum-Nielsens og Høegs udtalelse er ligeledes tiltrådt af *Viggo Starcke* med følgende tilføjelse:

»Efter Prof. Poul Johs. Jørgensens udtømmende Behandling af Problemets retslige Side er der i Kommissionen fuldkommen Enighed om, at Det kongelige Bibliotek og Københavns Universitet har en klar juridisk Ret til de islandske Håndskrifter i Danmark, og at Island ikke har noget retsligt Krav at stille om deres Udlevering.

I offentlige Anliggender bør et Retssynspunkt være afgørende, idet Statsmagten har en Pligt til at hævde Retten. Billighedssynspunkter har deres naturlige Område, hvor Retsspørgsmålet er uklart eller tvivlsomt, men bør ikke kunne tilsidesætte en klar, uanfægtet Ret. Det vil derfor være rigtigt at stille sig afvisende, hvis *Krav,* der ikke er retsligt begrundede, fremsættes fra anden Side, mens velmotiverede *Ønsker* bør overvejes af den, der har Ejendomsretten.

Den Arnamagnæanske Samling er Universitetets retmæssige Ejendom, fastlagt i et Legat. Da Samlingen er Universitetets Ejendom, bør Staten som sådan ikke kunne tilsidesætte Universitetets Ret under den bestående Lovgivning. En eventuel Gave bør kun ydes af den, der selv har Ejendomsretten til det bortgivne, og ikke af een Part til en anden på en tredie Parts Bekostning.

Det Arnamagnæanske Legat giver både Universitetet en Ret og en Pligt til at bevare Samlingen, og det er tvivlsomt, om Universitetet, selv om det ønskede det, har Ret til at tilsidesætte Legatets Bestemmelser, forringe eller opløse Samlingen og derved berøve kommende Slægter den Ret, de ved Legatet har opnået.

Forudsætningen for de af mig tiltrådte Udtalelser er derfor, at de nævnte Arkivalier og Diplomer i Den Arnamagnæanske Samling ved deres eventuelle Udskillelse ikke forandrer Legatets Karakter og Værdi.

Begrebet moralsk Ejendomsret, som Udtryk for Billighed, har sin Betydning, men dels er det vanskeligere at afgrænse end den objektive juridiske Ejendomsret,

idet det ofte vil komme til at hvile på et subjektivt individuelt Skøn, dels vil det ofte være Udtryk for en Stemning, som måske kan være forbigående.

I Danmark er der fuld Forståelse af Islands Ønsker, og det indrømmes åbent, at Island har en moralsk Ret til den åndelige Værdi af den Litteratur, det i sin Storhedsperiode har frembragt. Men det er ikke Håndskrifternes åndelige Indhold, der betinger Islands nuværende Ønsker og Interesse, idet det åndelige Indhold er fuldt tilgængeligt for enhver gennem de foreliggende Udgaver og Oversættelser. Det er selve Skindbøgernes Pergament med den dertil knyttede Affektionsværdi, det drejer sig om.

At Island har en moralsk Ret til det åndelige Indhold af sin nationale Litteratur, en Ret, som ikke bestrides af nogen, medfører i og for sig ikke en moralsk Ret til selve det rent materielle: Håndskrifterne i dansk Eje, selvom man menneskeligt kan forstå islandske Ønsker om at eje dem.

Da Danmark har en uanfægtet juridisk Ret til disse Håndskrifter, og desuden har en moralsk Ret, som er erhvervet ved at redde dem fra fuldstændig Tilintetgørelse, ved at bevare dem gennem Århundreder, ved at oversætte dem og ved at udgive dem, må min Konklusion være, at Håndskrifterne bør forblive der, hvor der både er en moralsk og en juridisk Ejendomsret til dem.«

DEN ARNAMAGNÆANSKE SAMLINGS PROVENIENS

Af professor JON HELGASON

I denne oversigt over den Arnamagnæanske samlings proveniens er håndskrifterne opført i ni grupper:

1. Håndskrifter (med få undtagelser af islandsk oprindelse), om hvilke der foreligger oplysninger om, at Árni Magnusson har fået dem fra en navngiven islandsk person (eventuelt en navngiven isl. gård).

2. Islandske håndskrifter, som Ä. M. har fået fra Þormóður Torfason (Torfæus). Da Torfæus var bosat udenfor Island og selv lod talrige håndskrifter fremstille ved skrivere, forekommer det rimeligt at adskille denne gruppe fra den første.

3. Islandske håndskrifter, som Å. M. har fået fra danskere eller nordmænd.

4. Islandske håndskrifter, der er skrevet udenfor Island, først og fremmest af Ä. M. selv og hans skrivere. Her medregnes dog ikke afskrifter fra Torfæus, som er opført i gruppe 2.

5. Islandske håndskrifter, om hvilke der ikke foreligger oplysninger om, hvorfra Å. M. har fået dem. Det må dog betragtes som sikkert, at han har fået dem alle eller så godt som alle på Island.

6. Håndskrifter, der er kommet til samlingen efter Å. M.s død.

7. Islandske værker, der er afskrevet eller oversat af ikke-islandske skrivere.

8. Ikke-islandske værker i afskrifter ved islandske skrivere (i Norge eller Danmark).

9. Håndskrifter, der ingen tilknytning har til Island. Det synes at være af underordnet betydning for den foreliggende sag at gøre nærmere rede for dem, og de anføres derfor summarisk uden nogen indholdsangivelse.

Det er næppe muligt at fordele håndskrifterne i disse grupper, uden at der opstår enkelte tvivlstilfælde, hvor afgørelsen kan få et vilkårligt præg. Sådanne tilfælde vil også kunne påvises her, men de turde være forholdsvis få. Særlig vanskelige er de håndskriftnumre, der består af uensartede bestanddele eller en samling mindre fragmenter samlede fra forskellige steder; det mest konsekvente ville have været at opføre hver del og hvert enkelt fragment for sig, men dette ville på den anden side blive unødvendig omstændeligt i en oversigt som den nærværende, der kun vil trække hovedlinjerne op.

Antallet af håndskrifter i de forskellige grupper er:

1. gruppe. . . .	807 numre		
2. -	83		
3. -	*66*	-	
4. -	328	-	(idet 35,36,63 fol., ligesom i kataloget, regnes for eet nummer, ligeledes 58, 59, 60 fol., samt 634, 635, 4to).
5. -	561	-	(idet 56 og 57 fol., ligesom i kataloget, regnes for eet nummer, ligeledes 117 og 118 fol., 257 og 258 fol., 437 og 438, 4to).
6. -	258	-	
7. -	13	-	
8. -	*66*	-	
9. -	436	-	
lait. . .	2 618 numre		

Dette svarer til 2 572 numre i Kålunds katalog. Forskellen, 46 numre, fremkommer ved, at enkelte blandingshåndskrifter, som indeholder forskellige bestanddele, her har måttet opføres to steder. Dette gælder følgende håndskrifter:

Fol. 34, 75 e, 76 b, 241 b, 315 a-d, 382.

4to. 174, 219 a, 298, 325 VIII, 325 XI, 329, 347, 349, 363, 406 a II, 422, 429 b, 551 da, 562 g, 658, 670 e, 670 f, 670 h, 683 c, 717 e, 723 b, 769, 770 b, 777 b-d, 778 a, 839, 1010, 1056.

8vo. 37 b, 80, 193,214, 221, 233.

Tre håndskrifter, nemlig 770 c og 1050, 4to samt 154, 8vo, er opført tre steder.

Oversigten omfatter kun den egentlige Arnamagnæanske samling. Der er ikke taget hensyn til tillægssamlingerne (Rasks samling m. m.), heller ikke til diplomerne.

Årstal efter indholdsangivelsen (f. eks. Måldagar, 17. årh.) betegner tidspunktet, da håndskriftet er eller må antages at være skrevet, ikke indholdets alder. Årstal efter et personnavn betegner året, da Å. M. har fået håndskriftet fra vedkommende.

Perg betyder pergamenthåndskrift (membran, skindbog).

Se iøvrigt til det følgende oversigterne ovenfor side 25-31.

I.

Islandske håndskrifter, som Ami Magnusson har fået fra navngivne islandske personer eller steder.

Fol. i a. Sögubrot, 17. årh. Fra Jon Þorláksson 1710.
5. Völsunga saga og Ragnars saga, 17. årh. Fra Jón Daðason på Vallå.
9. Hrólfs saga kraka, 17. årh. Fra Jon Porlåksson 1710.
11. - - - 17. årh. Fra Högni Åmundason.
13. Jómsvíkinga saga, 17. årh. Fra Þórður Jönsson.
15. — - 17. årh. Fra Jon Torfason.
19. Knýtlinga saga, 17. årh. Fra Sveinn Torfason.
20 b. I. - - *Perg.* ca. 1300. Lånt fra bispegården Skålholt før 1697.
20 b. II. - - *Perg.* 14. årh. Fra Jon Hannesson 1710.
34. Hversu Nöregr byggðisk, 17. årh. Flere afskrifter, hvoraf et par fra navngivne islændere.
39. Heimskringla. *Perg.* ca. 1300. Om 10 af de 43 blade oplyses, at de er samlet forskellige steder fra på Island.
46. Sagaer om norske konger, 17. årh. Fra Ölafiir Ölafsson.
49. - - - - 17. årh. Fra Þórður Jönsson (jfr. **Den** store saga om Olav d. hellige s. 1054).
50 a. - - - - 17. årh. Fra Högni Åmundason.
53. Olaf Tryggvasons saga. *Perg.* 14. årh. Fra Guðmundur Sigurðsson 1704.
54. - m. m. *Perg.* 14. årh. Fra Arngrimur Þorkelsson og andre.
62. - - - *Perg.* 15. årh. Fra Jon Vidalin o. a.
64. Sagaer om norske konger, 17. årh. Fra Sveinn Torfason.
65. - - - - 17. årh. Fra Jon Håkonarson.
66. - - - - *Perg.* 14. årh. Fra Árni Håkonarson, købt 1687.
71. Olaf den helliges saga, ca. 1700. Fra Island 1725.
73 b. - - - - *Perg.* ca. 1400. Fra Guðrún Eggertsdöttir.
75 a. - *Perg.* ca. 1300. Fra Þórður Jönsson, vistnok 1697-8 (jfr. Den store saga om Olav **den** hellige s. 906).

Fol. 75 b. Olaf den helliges saga. *Perg.* 14. årh. Fra Halfdan Jönsson.
75 c. - - - - *Perg.* ca. 1300. Fra forskellige steder på Island.
75 e. Fem forskellige fragmenter af Olaf den helliges saga. *Perg.* 14.–15. årh. Om to af fragmenterne opgives, at Ä. M. har fået dem fra navngivne islændere 1719 og 1725.
76 b. Et par afsnit af Olaf den helliges saga, 1726. Fra Eyjölfur Jónsson.
81 a. Sverris saga og Håkonar saga. *Perg.* 15. årh. Fra Skålholt kirke 1699.
83. Sverris saga, 17. årh. Fra Sveinn Torfason.
102. Orkneyinga þáttr, 17. årh. Fra Sveinn Torfason.
105. Landnáma, 17. årh. Fra Halldor Torfason og Þuríður Sæmundsdóttir 1704-6.
106. - 17. årh. Fra Þórður Jönsson.
107. 17. årh. Fra Halldor Torfason og Þuríður Sæmundsdóttir 1704-6.
108. - 17. årh. Fra Jon Daöason.
109. - 17. årh. Fra Þorlákur Þórðarson.
110. 17. årh. Fra Siguröur Magnusson å Ferju.
in. - 17. årh. Fra Siguröur Björnsson.
112. - 17. årh. Fra gården Saurbær å Kjalarnesi 1703.
113 a. Íslendingabók, 1651. Fra Þorlákur Þórðarson.
113 b. - ca. 1650. Fra Þórður Jönsson.
113 c. - 17. årh. Fra Þórður Jönsson.
113 d. - 17. årh. Fra Jon Daöason.
113 e. - 17. årh. Fra Grimur Einarsson 1701.
113 f. - 17. årh. Fra Magnus Sigurðsson (?).
113 h. - 17. årh. Fra Halldor Torfason.
113 i. - 1681. Fra Guðmundur Þorleifsson.
113 k. - 17. årh. Fra Magnus Arason.
114. Sturlunga saga m. m., 17. årh. Vistnok fra Sveinn Torfason.
116. - - 17. årh. Fra Ormur Daöason 1724.
120. - 17. årh. Fra Vigfús (Guðbrandsson?).
121. - 17. årh. Fra Siguröur Björnsson.
122 a. - - *Perg.* 14. årh. Fra Påll Ketilsson.
122 b. - *Perg.* ca. 1400. Samlet forskellige steder fra på Island 1701-24.
123. Sagaer, 1664. Fra Håkon Hannesson.
125. - 17. årh. Fra Siguröur Magnusson å Ferju 1711.
126. - 17. årh. Fra Sveinn Torfason 1704.
129. Eyrbyggja saga, 17. årh. Fra Jon Daöason.
130. Sagaer, 1675. Fra Jon Þorláksson.
133. Njåls saga. *Perg.* ca. 1300. Fra Þórður Jönsson 1697.
134. - - 17. årh. Fra Ólafur Gislason.

Fol. 136. Njåls saga, 17. årh. Fra Sveinn Torfason 1704.
137. - - 17. årh. Fra Vigfiis Hannesson 1711.
138. - - 17. årh. Fra Sveinn Torfason 1704.
139. Þórðar saga, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
144. Sagaer, 17. årh. Fra Jon Torfason.
151. Grettis saga, 17. årh. Fra Högni Åmundason.
152. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Vigfus Guðbrandsson.
153. - 1711-12. Sandsynligvis direkte fra skriveren, J(on) G(uttorms)s(on).
155. Hrafns saga, 17. årh. Fra Þórður Jonsson.
156. Sagaer, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
158. - 17. årh. Fra Sigurður Björnsson.
159. Finnboga saga, 17. årh. Fra Guömundur Jönsson å Helgafelli.
162 A. Ti fragmenter af Egils saga. *Perg.* 13.-16. årh. Om fire af fragmenterne oplyses, fra hvem de er kommet til Å. M. (1704, 1715, 1721). Et enkelt er kommet fra Island 1858 el. 1859.
162 B. Ti fragmenter af Njåls saga. *Perg.* 14.-15. årh. Om to af fragmenterne oplyses, fra hvem de er kommet (1704, 1712, 1717).
162 C. Fragmenter af en saga-codex. *Perg.* 15. årh. 4 blade (af 11) fra Oddur Sigurðsson 1725.
162 D-E. Fragmenter af tre håndskrifter af Laxdæla og Eyrbyggja saga. *Perg.* ca. 1300. Et af fragmenterne fra forskellige steder på Island 1702-9.
162 F-M. Syv fragmenter af forskellige sagaer. *Perg.* 14.-17. årh. Om nogle blade oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1707 og 1711.
163 a. Sagaer, 17. årh. Fra Siguröur Magnusson å Ferju 1711.
163 b. Som foregående.
163 c. Som foregående.
163 d. Som foregående.
163 e. Föstbroeöra saga, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
163 f. Króka-Refs saga, 17. årh. Fra Guömundur Jönsson å Helgafelli.
163 g. Þórðar saga, 17. årh. Som foregående.
163 ha. Sagaer, 17. årh. Fra Håkon Hannesson.
163 hß. Som foregående.
163 k. Hávar öar saga, 17. årh. Fra Jon Daðason.
163 m. Viglundar saga, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
163 n. Kjalnesinga saga, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
163 s. Bandamanna saga, 17. årh. Fra Guömundur Jönsson å Helgafelli.
164 a. Víga-Glúms saga, 17. årh. Fra Högni Åmundason.
164 b. Viga-Glüms saga, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
164 c. Flóamanna saga, 17. årh. Fra Jon Daöason.
164 e. Orms þáttr, 17. årh. Fra Jon Torfason.
165 a. Finnboga saga, 17. årh. Fra Högni Åmundason.
165 b. Hallfreöar saga. Som foreg.

Fol. 165 c. Orms báttr. Som foreg.
165 d. Ölkofra báttr. Som foreg.
165 e. Haröar saga. Som foreg.
165 f. Hœnsa-Þóris saga, 17. årh. Fra Sveinn Torfason 1704.
165 g. Båröar saga, 17. årh. Fra Högni Åmundason.
165 h. Viglundar saga, 17. årh. Som foreg.
165 i. Króka-Refs saga, 17. årh. Som foreg.
165 k. Þórðar saga, 17. årh. Som foreg.
165 1. Bandamanna saga, 17. årh. Som foreg.
167. Sagaer, 17. årh. Fra Håkon Hannesson.
169 a. Egils saga einhenda, 17. årh. Fra Jon Þorláksson 1709.
169 b. Þorsteins saga bæjarmagns. Som foreg.
169 d. Illuga saga, 17. årh. Som foreg.
175. Tröjumanna saga, 17. årh. Fra Oddur Sigurðsson.
176 a. Trójumanna og Breta sögur. Som foreg.
176 b. - - - Fra Guðmundur Jönsson å Helgafelli.
178. Þiðreks saga, 17. årh. Fra Ärni Jönsson 1707.
180 a. Karlamagnus saga. *Perg.* 15. årh. Samlet forskellige steder på Island.
180 b. Riddersagaer m. m. Som foreg.
180 c. Karlamagnús saga. *Perg.* ca. 1400. Fra Bessi Gudmundsson 1704.
180 d. - - , 1699. Skr. på Island for Ä. M.
180 e. Dele af Karlamagnüs saga, ca. 1700. Fra Jon Torfason.
181 a. Riddersagaer, ca. 1650. Fra Sigurður Björnsson.
181 b. Som foreg.
181 c. Bevus saga. Som foreg.
181 d. Hektors saga. Som foreg.
181 e. Clárus saga. Som foreg.
181 f. Konråös saga. Som foreg.
181 g. Mirmants saga. Som foreg.
181 h. Rémundar saga. Som foreg.
181 i. Ålaflekks saga, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
181 k. - - , ca. 1650. Fra Siguröur Björnsson.
181 1. Þjalar-Jóns saga. Som foreg.
182. Sagaer, 17. årh. Fra Ólafur Gislason.
185. Dinus saga, 17. årh. Fra Þórður Jönsson.
188. Mågus saga, 17. årh. Fra Jon Torfason.
190 b. Alexanders saga, 17. årh. Fra Þóra Þorsteinsdóttir.
192. Hervarar saga, 17. årh. Fra Jon Þorláksson 1709.
202 a. Hålfs saga, 17. årh. Fra Högni Åmundason.
202 b. - - 17. årh. Fra Jon Þorláksson 1709.
202 g. Rauðúlfs þáttr, 17. årh. To eksemplarer, det ene fra Siguröur Magnusson å Ferju 1711, det andet fra Högni Åmundason.
202 i. Norna-Gests båttr, 17. årh. Fra Högni Åmundason.

Fol. 204. Biskupa sögur, ca. 1650. Fra Sigurður Björnsson.
205. - - 17. årh. Fra Þorlákur Þórðarson.
206. - - ca. 1650. Fra Björn Pétursson.
209. - - 17. årh. Fra Gisli Jönsson.
213. Biskupa annåll, 17. årh. Fra Gisli Jönsson.
215. Om islandske biskopper, 17. årh. Fra Þorlákur Þór öarson.
216. - - - 17. årh. Fra Gisli Jönsson.
217 a. Árna biskups saga, 17. årh. Fra Siguröur Björnsson.
217 b. Sagaer. Som foreg.
217 c. - Som foreg.
218. Årna biskups saga, 17. årh. Fra Jon Daðason.
219. Biskupa sögur. *Perg.* 14. årh. Samlet forskellige steder på Island.
220. - - . Fragmenter af 6 forskellige håndskrifter. *Perg.* 14.-15. årh. Om nogle blade oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1707 og 1721.
225. Stjorn m. m. *Perg.* 15. årh. Fra Ari Þorkelsson 1697.
226. - - *Perg.* 14. årh. Fra Brynjölfur Þórðarson 1708.
227. - - *Perg.* 14. årh. Fra Skålholt kirke 1699.
229. - - Fragmenter af 4 forskellige håndskrifter. *Perg.* 14. årh. Om nogle af bladene oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1707 og 1721.
230. Barlaams saga. *Perg.* 14. årh. Fra Skagaf jöröur på Island.
231. - Fragmenter af ti håndskrifter. *Perg.* 14.–15. årh. Om flere af bladene oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1704, 1721 og 1727.
232. Helgensagaer. *Perg.* 14. årh. Fra Magnus Jönsson 1698.
233 a. - *Perg.* 14. årh. Samlet forskellige steder på Island.
234. - *Perg.* 14. årh. Fra Skålholt kirke.
235. *Perg.* ca. 1400. Som foreg.
236. *Perg.* ca. 1600. Fra Ólafur Jönsson.
237 a. Homilie. *Perg.* 12. årh. Fra Þorsteinn Ketilsson 1728.
237 b. Fragmenter af helgensagaer. *Perg.* 14. årh. Fra Þorsteinn Ketilsson 1728.
238. Fragmenter af 29 håndskrifter af helgensagaer m. m. *Perg.* 14.-16. årh. Om nogle af bladene oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1710, 1712, 1715, 1721, 1727.
239. Helgensagaer. *Perg.* 14. årh. Fra Påll Vidalin.
241 a. Ritualbog. *Perg.* 14. årh. Fra Skålholt kirke.
243 a. Konungs skuggsjá. *Perg.* 15. årh. Fra Þórður Jönsson 1697.
243 c. - - *Perg.* 16. årh. Fra Ässgeir Jönsson.
243 d. - - *Perg.* 17. årh. Fra Þórður Jönsson 1703.
243 e. - - *Perg.* 16. årh. Fra Påll Torfason 1702.
243 f. *Perg.* ca. 1500. Fra Guöriöur Gísladóttir.

Fol. 243 k. Konungs skuggsjå *Perg.* 15. årh. Fra Páll Jönsson.
243 1. - - *Perg.* ca. 1500. Fra Magnus Jönsson å Leirá.
243 q. - 17. årh. Fra Þorsteinn Ölafsson 1703.
243 r. - - 17. årh. Fra Þóra Þorsteinsdóttir.
249 a. Calendarium latinum. *Perg.* ca. 1400. Fra Skålholt kirke.
249 b. - - *Perg.* 13. årh. Som foreg.
249 c. *Perg.* 13. årh. Fra en islandsk kirke 1708.
249 d. *Perg.* ca. 1300. Som foreg. 1703.
249 e. - - *Perg.* 13. årh. Som foreg.
249 f. - - *Perg.* 13. årh. Som foreg.
249 g. Calendarium. *Perg.* 16. årh. Fra Torfi Halldörsson 1710.
249 i. - *Perg.* ca. 1600. Fra Ragnheiður Markúsdóttir.
249 m. Calendarium latinum m. m. To fragmenter. *Perg.* ca. 1300. Fra en islandsk kirke.
249 n. - - *Perg.* 13. årh. Som foreg.
249 o. - - *Perg.* ca. 1300. Som foreg. 1704.
249 p. - *Perg.* 13. årh. Fra Skålholt kirke.
249 q. - Fragmenter af 8 latinske calendaria. *Perg.* 13.-15. årh. Et (eller flere?) fra Kålfafell 1704; alle formentlig fra Island.
254. Islandske genealogier, 1708. Antagelig fra skri veren Vigfús Jöhannsson, vistnok skr. for Ä. M.
259. Vilchins måldagi, 17. årh. Fra Sveinn Torfason.
260. - - 17. årh. Fra Þuríður Sæmundsdottir.
261. Måldagi Gisla Jönssonar, 1710. Skrevet på Island, vistnok for Ä. M.
262. Måldagi Brynjólfs Sveinssonar, 17. årh. Fra Sveinn Torfason 1705.
263. Måldagabök, 1598. Fra gården Bær i Flöa.
264. Islandske regnskaber, 16. årh. Fra Lýður Magnusson 1707.
268. Brynjólfur Sveinssons kopibog, 17. årh. Fra Sigurður Björnsson.
269. - 17. årh. Usikkert fra hvem.
270. - 17. årh. Fra Katrin Torfadóttir.
271. - 17. årh. Fra Halldor Torfason.
272. - - - 17. årh. Som foreg.
273. - - - 17. arh. Som foreg.
274. 17. årh. Usikkert fra hvem.
275. 17. årh. Fra Jon Sigurðsson.
276. 17. årh. Fra Brynjölfur Einarsson.
277. 17. årh. Fra Sveinn Torfason.
278. - 17. årh. Som foreg.
279. 17. årh. Usikkert fra hvem.
280. 17. årh. Fra Sveinn Torfason.
281. 17. årh. Fra Sigurður Björnsson.

Fol. 304. Norsk lovhåndskrift. *Perg.* 14. årh. Fra Jon Torfason (har været hjemmehørende på Island).
315 a-d. Fragmenter af Grågås. *Perg.* 12.-14. årh. Et af dem fra Jon Einarsson 1703.
334. Lovbog. *Perg.* 13. årh. Fra Påll Ketilsson.
339. Grågås, ca. 1650. Fra Ormur Daöason 1727.
340. - ca. 1700. Fra Jon Magnusson (skr. for Å. M. ?).
341. - ca. 1650. Fra Jon Daöason.
343. Jónsbók. *Perg.* 14. årh. Fra Jon Vidalin 1703.
344. *Perg.* 14. årh. Fra Ingibjörg Jönsdöttir.
345. - *Perg.* 16. årh. Fra Einar fsleifsson.
346. - *Perg.* 14. årh. Fra Björn Jönsson aö Staöarfelli 1685.
347. - *Perg.* 14. årh. Fra gården Belgsdalur 1685 el. 86.
348. Anmærkninger til Jönsbök, 17. årh. Fra Gisli Jönsson 1709.
350. Jönsbök m. m. *Perg.* 1363. Fra Þórður Jönsson 1697 el. 98.
351. - *Perg.* 14. årh. Fra Skålholt kirke 1699.
354. - *Perg.* ca. 1400. Som foreg.
355 b. Islandsk kristenret, 17. årh. Fra Ketill Halldörsson.
4to. 59 a. Islandsk afskrift af et afsnit i den norske landslov, 17. årh. Fra Guörün Þorgilsdóttir.
63. Norsk lovhåndskrift, skr. i Norge. *Perg.* 14. årh. Fra Jon iPorsteinsson.
68. Norsk lovhåndskrift. *Perg.* 14. årh. Fra Siguröur Björnsson 1704; havde været på Island i hvert fald siden 1581.
69. Norsk lovhåndskrift. *Perg.* 14. årh. Fra Påll Vidalin 1698; havde i hvert fald siden 1586 tilhørt islandske ejere.
106. Hiröskrå, ca. 1700. Fra Guörün Håkonardöttir.
123 b. Udtog af Bjarkøretten, ca. 1700. Fra Jon Magnusson.
125 a. Udtog af Grågås m. m., ca. 1600. Fra Pétur Bjarnason.
127. Jönsbök. *Perg.* 14. årh. Fra Þorsteinn Sigurðsson efter 1711.
128. - *Perg.* 15. årh. Fra Jon Jönsson i Garpsdal 1705.
129. - *Perg.* 16. årh. Fra Jon Vidalin.
133. - *Perg.* 14. årh. Som foreg.
134. - *Perg.* ca. 1300. Fra Jon Einarsson.
135. - *Perg.* 14. årh. Fra Påll Vidalin.
136. - *Perg.* 15. årh. Fra Einar Nikulåsson.
137. - *Perg.* ca. 1400. Fra Katrin Torfadóttir 1708.
139. - *Perg.* 15. årh. Fra Gunnar Höskuldsson.
140. - *Perg.* 16. årh. Fra Siguröur Sigurösson.
141. Isl. juridisk afhandling, 17. årh. Fra Eyjólfur Einarsson 1708.
144. 17. årh. Fra Påll Ámundason 1705-07.
145 a. - 17. årh. Fra Håkon Hannesson 1710.
145 b. - - 17. årh. Fra Björn Halldörsson.

4to. 147. Jónsbók. *Perg.* 15.-17. arh. Fra Bjarni Sigurðsson 1709.
148. *Perg.* ca. 1500. Fra Eirikur Gislason.
149. *Perg.* ca. 1500. Fra Markus Bergsson 1728.
150. *Perg.* 16. årh. Fra Torfi Halldórsson.
151. *Perg.* 15. årh. Fra Jon Vidalin 1706.
152. - *Perg.* ca. 1500. Fra Porsteinn Sigurösson.
154. - *Perg.* 14. årh. Fra Einar Eyjölfsson.
155 a. - *Perg.* 15. årh. Fra Siguröur Björnsson 1707.
155 b. Kristenret. Oprindelig samme codex som foreg. nr.
156. Jönsbök. *Perg.* 14. årh. Fra Gisli Sigurösson.
157 a. - *Perg.* 15. årh. Fra Nikulås i Vogum 1710.
157 b. Kristenret. Oprindelig samme codex som foreg. nr.
158 a. Jönsbök. *Perg.* ca. 1400. Fra Brynjölfur Þórðarson.
158 b. Kristenret. Oprindelig samme codex som foreg. nr.
163. Jönsbök. 17. årh. Fra Magnus Markússon (?).
168 a. - *Perg.* 14. årh. Fra Andres Gislason 1710.
168 b. Kristenret. Oprindelig samme codex som foreg. nr.
170 a. Retterbøder. *Perg.* 16. årh. Fra Sküli Ölafsson (?).
170 b. Kristenret. Oprindelig samme codex som foreg. nr.
172. Jönsbök. *Perg.* 15. årh. Fra Ärni Pålsson.
173 d. Forskellige fragmenter. *Perg.* 14.-16. årh. Om nogle af bladene oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1704, 1721, 1725.
174. Retterbøder m. m. Forskellige fragmenter. *Perg.* 14.-15. årh. Et af dem fra Halldor Þorbergsson 1703.
175 a. Kristenret. *Perg.* ca. 1400. Fra Skålholt 1699.
175 c. Jönsbök. *Perg.* ca. 1400. Fra Skålholt (?).
181. Kristenret, 17. årh. Lånt fra Magnus Marküsson 1723.
183 a. 17. årh. Fra Halldor Þorbergsson.
183 b. - 17. årh. Fra iPorsteinn Ölafsson.
184. ca. 1700. Fra skriveren, Gisli Einarsson? Skr. på Island for Ä. M?
186. - *Perg.* 15. årh. Fra Påll Vidalin.
189. Kgl. forordninger for Island. 17. årh. Fra Siguröur Jönsson.
190. Skrifter af biskop Guðbrandur Þorláksson ca. 1700. Fra Oddur Sigurösson.
191. Aktstykker. *Perg.* 16. årh. Fra Brynjölfur Þórðarson 1705.
192 a. Páll Vidalin: Deo, Regi, Patriæ, ca. 1700. Fra forfatteren?
192 c. A. Vidalin: Consilium de Islandia, ca. 1700. Fra forfatteren? (en i Danmark bosat islænder).
194. Domme m. m., 17. årh. Fra Siguröur Jönsson.
195. Siguröur Björnssons kopibog, 17. årh. Fra ham selv?
196. Domme m. m., 17. årh. Fra Siguröur Jönsson.

4to. 197. Domme m. m., 17. årh. Fra Ketill Halldörsson.
200. Juridisk indhold, ca. 1700. Fra Sigurður Jonsson 1704 (?).
207 b. - - 17. årh. Fra Ari Guðmundsson.
209 a. Guömundur Andréssons Antitheses, ca. 1700. Lånt fra Magnus Markússon.
209 b. Samme værk, ca. 1700. Skr. på Island for Å. M.?
209 d. En afhdl. af samme, ca. 1700. Fra Gisli Einarsson 1707.
210 a. Juridisk afhandling, 17. årh. Fra Magnus Arason 1705.
210 b. Juridiske afhandlinger, 17. årh. Fra Island 1710.
211 b. Aktstykker, ca. 1700. (Delvis) fra Siguröur Jönsson.
211 d. - 17. årh. Fra Siguröur Jönsson.
212. Juridisk afhandling, 17. årh. Fra Hannes Skeving 1723.
213 a. Juridiske afhandlinger, 17. årh. Fra Guörün Þorgilsdóttir.
214 a. Isl. juridiske afhandlinger, 17. årh. Opgives af Å. M. at have tilhørt »Grotius victoriosi de Adelphis«, antagelig = Magnus Sigurðsson i Bræoratungu.
215 a. Juridiske afhandlinger, ca. 1700. Fra Þuríður i Skipholti 1708 og Gisli Guömundsson 1710 (sidste del skr. for Å. M.?).
215 b. 17. årh. Fra Siguröur Magnusson å Ferju.
216 a. - 18. årh.s begyndelse. Fra Styr Þorvaldsson, sikkert skr. på Island for Å. M.
216 cß. - - 17. årh. Fra Magnus Arason.
216 d. Juridiske breve, 17. årh. Lånt fra Magnus Arason 1705.
216 f. Juridisk indhold, 18. årh.s begyndelse. Fra Þórður Þórðarson, skr. på Island for Ä. M.
217. - 18. årh.s begyndelse. Fra Styr Þorvaldsson, sikkert skr. på Island for Å. M.
218 a. - - 18. årh.s begyndelse. Fra iPöröur Þórðarson, sikkert skr. på Island for Å. M.
218 c. - - 17. årh. Fra garden Leirárgarðar?
219 a. Juridiske afhandlinger, ca. 1700. Fra Erlendur Åsmundsson?
220 b. Juridisk indhold, 17. årh. Fra Gisli Jönsson 1703.
222 a. Juridiske afhandlinger, ca. 1700. Fra Johann Þórðarson 1707.
222 b. - - ca. 1700. Fra forfatteren?
223. ca. 1700. Fra forfatteren 1723.
224 a. 18. årh.s beg. Fra Jon Magnusson 1729.
224 b. Juridisk afhandling, 17. årh. Fra Jon Einarsson.
225 a. Juridisk indhold, 17. årh. Fra Håkon Hannesson 1710.
225 b. - - ca. 1700. Fra Páll Vidalin.
226 b. 17. årh. Fra Þorleifur Ärnason 1711 og Bjarni Sigurösson 1708.

4to. 226 d. Juridisk indhold, 17. årh. Fra fsleifur Einarsson.
227 a. - - 17. årh. Fra fsleifur Einarsson 1711.
228 b. - 1710. Fra Gisli Guðmundsson?, skr. på Island for Ä. M.?
229. - - 17. årh. Fra Magnus Arason.
230. - - 17. årh. Fra Kort Magnusson.
231 a. - 18. årh.s beg. Fra Styr Þorvaldsson?, skr. på Island for Ä. M.?
231 b. - ca. 1700. Fra Gisli Guömundsson?, skr. på Island for Ä. M.?
232 a. - ca. 1700. Fra Hannes Benediktsson 1707.
232 b. - - 1710. Fra Gisli Guömundsson?, skr. på Island for Ä. M.?
232 c. - - 17. årh. Fra Gisli Guömundsson.
232 d. - 17. årh. Fra gårdene Skammbeinsstaðir 1708 og Reykholt 1711.
235. En biskops kopibog. *Perg.* 15. årh. Lånt fra Holar 1727. Tilbageleveret til Island.
236. Om den islandske reformation, 17. årh. Fra Þuríður Sæmundsdóttir 1706. Heri nogle dele skr. af eller for Å. M.
241 a. Biskop Guöbrandur Þorlákssons konceptbog, 16. årh. Fra Magnus Arason 1726.
241 b. Som foreg.
242. Biskop Guöbrandur Þorlákssons kopibog, 16. årh. Fra Magnus Arason.
243. Biskop Oddur Einarssons optegnelser, 17. årh. Fra Oddur Sigurðsson.
244. Biskop Gisli Oddssons kopibog, 17. årh. Fra Oddur Sigurðsson.
245. Som foreg.
246. Som foreg.
247. Som foreg.
248. Biskop Gisli Oddssons visitatsbøger. Fra samme?
249 a. En islandsk sysselmands domme 1597-1612. Fra Brynjölfur Þórðarson.
249 b. Sammes breve 1600–1611. Fra samme?
249 c. Islandske aktstykker, 16.-17. årh. Fra Brynjölfur Þórðarson m. m.
250 a. Juridisk indhold, 17. årh. Fra Þorleifur Arason 1708 (1711).
252. Måldagar, 17. årh. Fra Gisli Jönsson.
257. - *Perg.* 15. årh. Samlet i Borgarfjöröur.
258. Dokumenter, 1643. Fra Skálholt.
260. Regnskaber fra Skálholt. Delvis *perg.*, 16. årh. Fra Jon Torfason og Magnus Arason 1724.
261. Dokumenter vedr. Skálholt, ca. 1600. Fra gården Leirárgarðar.

4to. 262. Dokumenter vedr. Skålholt ca. 1600. Fra Oddur Sigurðsson.
264. - - Helgafell, 1606. Fra Þórður Pétursson.
265. - Skriða, ca. 1700. Fra Bessi Gudmundsson 1704.
266. Islandske dokumenter. *Perg.* 15. årh. Fra Daði Steindórsson **1703.**
267. - Delvis *perg.i* 16. årh. Fra Magnus Magnusson.
269. Fortegnelse over Holar domkirkes ejendomme, ca. 1700. Fra Snorri Jönsson 1711.
273. Dokumenter om Holar domkirkes ejendomme. *Perg.,* 14.-17. årh. Delvis fra Sigurður Vigfússon 1725.
274. Måldagar fra Hoiar. *Perg.,* 15. årh. Fra Holar.
276. Dokumenter, væsentlig ang. Holar. *Perg.,* 14.-15. årh. Lånt fra biskoppen på Holar 1725.
277. Islandske dokumenter, 1640. Fra Nikulås Einarsson.
278 a. - 17. årh. Fra Ari Þorkelsson.
281. Sagaer m. m., 17. årh. Fra Siguröur Björnsson.
287. Böövars saga. To eksemplarer, 17. årh., det ene fra Oddur Jönsson.
288. Jómsvíkinga saga, ca. 1700. Fra Jon Håkonarson?
291. - - *Perg.* 13. årh. Fra Sveinn Torfason.
296. Hålfdanar saga Brönuföstra, 18. årh.s beg. Fra Þórður Þórðarson, sikkert skr. på Island for Ä. M.
297 a. - ca. 1700. Fra Magnus Einarsson 1727.
297 b. - - 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
304. Sagaer om de norske konger, 17. årh. Fra Skúli Þorláksson 1703.
309. Sagaer. *Perg.* 1498. Fra Jon Vidalin o. a.
316. Sagaer om norske konger, ca. 1700. Fra Jon Håkonarson?
320. Olafs þáttr digrbeins, 18. årh.s beg. Sikkert fra skriveren, Styr Þorvaldsson, skr. på Island for Å. M. ?
323. Olaf den helliges saga, 17. årh. Fra Gunnar Þorvarðsson (?).
325 I. Orkneyinga saga. *Perg.* ca. 1300. Samlet forsk, steder på Island.
325 II. Ågrip. *Perg.* 13. årh. Fra Þórður Jönsson.
325 **III.** Orkneyinga saga. *Perg.* ca. 1300. Delvis fra Snorri Jönsson 1721.
325 VII. Olaf den helliges saga. *Perg.* 13. årh. Fra Jon Böövarsson (og Jon Þorkelsson).
325 VIII. Fragmenter af norske kongesagaer. *Perg.* 13.-14. årh. Om nogle af dem oplyses, at de er kommet: fra Island 1703, 1704, 1711, 1715, 1716 og 1721.
325 IX. Tre fragmenter af sagaer om norske konger. Dels *perg.* 14. årh., dels 17. årh. Om et af fragmenterne oplyses, at det er kommet fra Island 1703.
325 X. Sagaer om de norske konger. *Perg.* ca. 1400. Samlet forsk, steder på Island 1706-11, et af bladene evt. fundet i København.
325 XI. 17 fragmenter af sagaer öm de norske konger. *Perg.* ca. 1300 og senere. Om tre blade oplyses, at de er kommet fra Island J707, 1717, 1727.

4to. 326 c. Hernings þáttr, 17. årh. Fra Siguröur Björnsson.
329. - - 17. årh. Fra Elin Þorláksdóttir 1707.
336. Sturlaugs saga, 18. årh.s beg. Fra Þórður Þórðarson, sikkert skr. på Island for Å. M.
340. Sagaer, 17. årh. Fra Halldor Einarsson.
345. - 17. årh. Fra Markus Bergsson.
349. Þorvalds båttr tasalda, ca. 1700. Fra Ölafur Gislason.
357. Hrólfs saga Gautrekssonar. *Perg.* ca. 1600. Fra Sveinn Jönsson.
371. En del af Hauksbók. *Perg.* ca. 1300. Fra Ölafur Jönsson.
374. Hungrvaka, ca. 1700. Fra Magnus Arason.
375. - ca. 1650. Fra Jon Daðason.
378. - 17. årh. Fra Halldöra Ketilsdóttir.
379. m. m. *Perg.* 1654. Fra Magnus Benediktsson?
380. - m. m., 17. årh. Fra Jon Einarsson.
381. - m. m., 1688. Fra Ölafur Gislason.
382. Þorláks saga. *Perg.* 14. årh. Fra Guöriöur Gísladóttir 1702.
383. - *Perg.*, 13.-14. årh. Fire fragmenter, hvoraf et fra Jon Gislason 1704.
384 a. Sagaer om biskopper, flere eksemplarer, ca. 1700; heriblandt et fra Pöröur Pétursson og et fra en af Björn Magnussons svigersønner.
394. Guömundar saga. *Perg.* 16. årh. Fra Påll Ketilsson.
404. Laurentius saga. 17. årh. Fra Jon Einarsson.
406 a. I - - *Perg.* 16. årh. Fra iPöröur Jönsson.
406 a. II Et fragment af Laurentius saga. *Perg.* 16. årh. Fra Ölafur Jönsson.
407. Om islandske biskopper, ca. 1700. Fra Þorbjörg Sigurðardóttir 1710.
408 a. Biskupa annalar, ca. 1700. Fra Ormur Daöason 1721.
408 b. - - ca. 1700. Fra Benedikt Hannesson 1710.
408 d. - - ca. 1700. Fra Jon Daöason.
408 e. Hungrvaka, 17. årh. Fra Påll Vidalin.
408 f. og Biskupa annalar, 17. årh. Dels fra gården Hvammur, dels fra Magnus Arason.
408 g. Biskupa annalar, 17. årh. Fra Guörün Þorgilsdóttir.
408 h. Om islandske biskopper, 17. årh. Fra Jon Einarsson 1697.
409 a. Krukksspå m. m. En del deraf fra Guömundur Jönsson 1704.
409 b. Annal, ca. 1600. Fra Oddur Sigurösson 1726.
411. - ca. 1685. Fra Lauritz Scheving 1705.
416 a. Bogfortegnelser fra Skålholt, 17. årh. Fra Oddur Sigurösson 1727.
416 b. Annal m. m., 17. årh. Fra Jon Daöason (?).
417. - 16. årh. Fra Þórður Jönsson.
418. Historiske optegnelser, 17. årh. Fra Porleifur Arason 1708.
420 a. Annal. *Perg.* 14. årh. Fra Jon Vidalin.
420 b. - *Perg.* 14. årh. Fra Jon Vidalin.
420 c. - *Perg.* 16. årh. Fra Jon Vidalin.

4to. 421. Annal, 17. årh. Fra Halldor Þorbergsson.
429 b. Heri et par annalbrudstykker fra Oddur Sigurðsson og Sigurður Sigurðsson.
431. Om et isl. kloster. Sikkert fra forfatteren, Jon Halldörsson.
433. Genealogier ved Jon Magnusson. Sikkert fra forfatteren.
441. Sagaer, 17. årh. Fra Ölafur Gislason.
442. Eyrbyggja saga, 17. årh. Fra Þorvarður Magnusson 1705.
444. - ca. 1700. Fra Þórður Jönsson?
445 b. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Nogle af bladene fra Ormur Daðason 1715, 1716, 1724.
445 c. Fragmenter af sagaer. *Perg.* 15. årh. Delvis fra Magnus Jönsson.
446. Eyrbyggja saga, 17. årh. Fra Jon Einarsson (jfr. 458, 4to).
455. Sagaer, 1660. Fra Guöriöur Stefánsdóttir.
456. - ca. 1700. Fra Þórður Magnusson efter 1720.
457. Egils saga, ca. 1700. Fra Magnus Einarsson 1727.
458. - - 17. årh. Fra Jon Einarsson.
459. - - 1687. Fra Ölafur Gislason.
464. Njåls saga, 1697. Fra Jon Halldörsson.
466. - - *Perg.* 15. årh. Fra Björn iPorleifsson før 1697.
467. - - ca. 1700. Fra Jon Magnusson.
470. - - 17. årh. Fra Þorvarður Magnusson 1704.
471. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Magnus Magnusson.
479. Grettis saga, ca. 1700. Fra Jon Håkonarson?
486. Sagaer, 17. årh. Forsk, dele, en af dem fra Gisli Jönsson å Leirá.
489. - *Perg.* 15. årh. Fra Magnus Magnusson.
492. Kjalnesinga saga, ca. 1700. Fra Magnus Einarsson 1727.
509. Víga-Glúms saga, 17. årh. Fra Siguröur Magnusson.
510. Sagaer. *Perg.* 16. årh. Fra Jon Vidalin.
515. Flóamanna saga, 17. årh. Fra gården Skarð.
518. Et par þættir, 17. årh. Fra Pöröur Jönsson.
521 b. Amlööa saga, 17. årh. Fra Pall Bjarnason.
521 c. - 17. årh. Fra Gisli Ålfsson 1707.
521 d. - - ca. 1700. Fra Jon Þorláksson 1705.
521 e. Amlööa rimur, 17. årh. Fra Jon Þorláksson.
526. Egils saga einhenda, 18. årh.s beg. Fra Þórður Þórðarson. Skr. på Island for Ä. M.
528. Flövents saga, 17. årh. Fra Gisli Guömundsson.
536. Mågus saga, 17. årh. Fra Magnus Bergsson.
537. Tre sagaer, 17. årh. Fra Benedikt Hannesson 1710.
539. Rémundar saga, 17. årh. Fra Jórunn i Hjar öardal.
541. Römverja sögur, ca. 1700. Fra Þórður Þórðarson. Skr. på Island for Ä. M. ?
542. Siguröar saga þögla, 17. årh. Fra Jon Þorláksson 1705.

4*0. 544. Størstedelen af Hauksbök. *Perg.*, beg. af 14. årh. Fra gården Gaulverjabær.-

545. Trojumanna saga, 1697. Fra Halldor Bjarnason 1710.

546. - - 17. årh. Fra Vigfús Árnason.

551 a. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Skålholt.

551 b. Kjalnesinga saga, 17. årh. Fra Sigurður Magnusson.

551 c. Sagaer, 17. årh. Fra gården Månaskål?

551 dα. - 17. årh. En del heraf fra Pétur Markússon 1705.

551 dß. *Perg.* ca. 1400. Fra Skålholt.

552 a. Gísla saga
552 c. Þorvarðs þáttr m. m.
552 d. Bárðar saga
552 e. Tre þættir
552 f. Sagaer
552 g. Þorleifs þáttr
552 h. Þorsteins þáttr uxafóts
552 i. Orms þáttr
552 kα. Þorvalds þáttr
552 o. Hávarðar saga
} 17. årh. Fra Ólafur Gíslason.

554 aα. Harðar saga, 17. årh. Fra Þorkell Oddsson.

554 d. Laxdœla saga, 17. årh. Fra Gísli Guðmundsson 1703.

554 e. Ljósvetninga saga, 17. årh. Fra Skúli Ólafsson 1700.

554 hα. Sagaer, 17. årh. Fra Jórunn í Hjarðardal 1710.

554 hβ. – 17. årh. Fra Guðmundur Þorleifsson.

554 i. Gunnars saga Keldugnúpsfífls. Som foreg.

555 b. Om Tyrkerne, 17. årh. Fra Jón Torfason.

555 c. Njáls saga, 17. årh. Som foreg.

556 a. } 556 b. } Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Þórður Steindórsson o. fl.

557. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Jón Vídalín.

563 b. - 17. årh. Fra Guðmundur (Jonsson?).

564 a. - *Perg.* ca. 1400. Fra Ormur Daðason.

564 b. Þórðar saga, 17. årh. Fra Ölafur Gislason.

565 a. Fóstbrœðra saga, 17. årh. Fra Ölafur Gislason.

565 b. Víga-Glúms saga, 17. årh. Fra Ölafur Gislason.

567. 26 fragmenter af forskellige sagaer. *Perg.* Om nogle af dem oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1721 og 1726.

568. Sagaer m. m., 17. årh. Fra Árni å Brekku.

569 c. Sagn efter mundtlig tradition. Skr. på Island af Eyjölfur Jönsson for Á. M.

569 d. Skr. på Island for Á. M.

570 a. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Brynjölfur Þórðarson 1705 og Guömundur Steinsson 1721.

4to. 570 b. Rémundar saga. *Perg.* 15. årh. Fra Brynjölfur Þórðarson 1705.
571. Sagaer. *Perg.* 16. årh. Fra Þorsteinn Sigurösson 1711 eller senere.
573. Tröjumanna og Breta sögur. *Perg.* 14. årh. Fra Bjarni Bjarnason 1699 og 1703, delvis med en Jakob Löfberg som mellemled.
574. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Brynjólfur Ólafsson 1711.
578 c. Lykla-Péturs saga, 17. årh. Fra Loftur Jónsson.
578 g. Tiodels þáttr. Fra Þóra Þorsteinsdóttir.
579. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Magnus Sigurösson og andre.
582. - 17. årh. Fra Benedikt Hannesson.
585 a.
585 b.
585 c. Sagaer, ca. 1690. Fra Markus Bergsson.
585 d.
585 e.
586. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra gården Arnarbæli?
588 a. Ívents saga, 17. årh. Fra Magnus Markusson 1703.
588 g. Kirjalax saga, ca. 1700. Skr. på Island af Þórður Þórðarson, sikkert for Ä. M.
588 i. Möttuls saga, 17. årh. Fra Magnus Markússon 1703.
588 r. Úlfs saga Uggasonar, 17. årh. Fra Þorkell Oddsson.
589 a.
589 b.
589 d. Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Björn iPorleifsson.
589 e.
589 f.
591 b.
591 c.
591 d.
591 e.
591 f. Sagaer, 17. årh. Fra Ólafur Gislason.
591 g.
591 h.
591 i.
591 k.
592 a. Sagaer, 17. årh. Fra Halldor Einarsson.
Sagaer. *Perg.* 15. årh. Fra Jon Vidalin 1702.
593 b.
594 a. Sagaer, 17. årh. Fra Bessastaðir 1707.
595 a-b. Römverja sögur. *Perg.* 14. årh. Fra Þorvaldur Stefansson.
596. Siguröar saga þögla. *Perg.* 14. årh. Fra Austfirðir 1711.
597 a. Tröjumanna saga, 1668. Fra Påll Vidalin.
597 b. Sagaer m. m., 17. årh. Fra Þórður Jönsson.

4to. 598. Syv sagafragmenter. *Perg.* 15. arh. Om nogle blade oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1703, 1715 og 1727.

599. Vilhjálms saga sjóðs. *Perg.* ca. 1600. Fra Jon Einarsson.

602 d. Et eventyr nedskrevet på Island for Å. M. 1707.

603. Rimur. *Perg.* 16. årh. Vistnok fra Magnus Jónsson.

604 a.
604 b.
604 c.
604 d.
604 f.
604 g.
604 h. } Rimur. *Perg.* 16. årh. Fra Pétur Bjarnason 1707.

605. Rimur. *Perg.* 16. årh. Fra Þórður Jönsson.

606 i. Hermóðarrimur, ca. 1700. Fra Snæbjörn Pålsson 1728.

608. Rimur, 17. årh. Fra Pördis Jónsdóttir 1707.

610 a. Egils rimur, 17. årh. Fra Gisli Jönsson 1709.

610 b.
610 d.
610 e-f } Rimur, 17. årh. Fra Vigfús Hannesson.

612 a. Rimur, 17. årh. Fra Þorbergur Þorsteinsson.

612 b - 17. årh. Fra Jon Torfason 1698.

612 c - 1694. Fra Jón Magnusson 1707.

612 d - 1706. Fra Ásbjörn Jönsson?, skr. for Å. M.?

612 e - 1673. Fra Oddur Gislason.

613 c - 17. årh. Fra Guðmundur iPorleifsson.

613 f.
613 g. } – 17 årh. Fra Þorkell Oddsson.

613 h. Pontus rimur, 17. årh. Fra Björn Þorleifsson 1708.

614 a.
614 b.
614 c.
614 d.
614 e.
614 f. } Rimur, ca. 1656. Fra Jon Torfason 1721 eller før.

615 a.
615 b.
615 c. } Rimur, 17. årh. Fra Gisli Jönsson 1709.

615 d. Rimur, 17. årh. Fra Sigmundur Sæmundsson 1710.

615 o. Rimur 1694. Fra Jon Magnusson 1707.

616 b. - 1663. Fra Ragnheiður i Flatey.

617. Stjorn m. m. *Perg.* 16. årh. Fra Þórður Jönsson.

4to. 621. Apostellegender m. m. *Perg.* 15. årh. Fra Björn iPorleifsson 1703.
622. Helgendigte. *Perg.* ca. 1550. Fra Þórður Pétursson.
623. Helgenlegender. *Perg.* 13. årh. Fra Björn Þorleifsson.
624. Homilier, legender m. m. *Perg.* 15. årh. Fra Hjalti Þorsteinsson før 1702.
625. Legender o. 1. *Perg.* ca. 1400. Fra Jon Årnason I7o6(?).
626. Religiøst indhold. *Perg.* 15. årh. Fra Påll Jónsson.
629. Apostelbiografier, 1697. Fra Påll Torfason 1699.
630. Apostelbiografier, 17. årh. Fra Jorunn i Hjarðardal 1710.
633. Marialegender, ca. 1700. Fra skriveren, Magnus Einarsson, skr. på Island for Ä. M. ?
639. Pétrs saga. *Perg.* 15. årh. Fra Bjarni Einarsson.
640. Nikulaus saga. *Perg.* 15. årh. Fra Björn Magnusson (?).
641. - - *Perg.* ca. 1400. Samlet fra forskellige steder på Island.
642 a. - - *Perg.* 14. årh. Fire fragmenter; om enkelte blade oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere 1707 og 1725.
642 b. - - *Perg.* ca. 1400. Fra Árni iPorleifsson 1712.
646. Andreas saga. *Perg.* 14. årh. Fra Jon Einarsson 1695.
648. Augustinus saga, ca. 1700. Fra Magnus Einarsson. Skr. på Island for Ä. M. ?
651. Apostelbiografier. *Perg.* ca. 1400. Fra Þórður Jönsson.
652. - *Perg.* 13. årh. Synes at være samlet på Island forskellige steder fra.
653 a. - *Perg.* 14. årh. Fra Snorri Jönsson 1721 og andre.
653 b. - *Perg.* 14. årh. Fra Snorri Jönsson 1721.
654. Gyðinga saga, ca. 1700. Sikkert fra skriveren, Þórður Þórðarson, vistnok skrevet på Island for Å. M.
655. Fragmenter af 31 forskellige håndskrifter af religiøst indhold. *Perg.* 13.-14. årh. Om flere af bladene oplyses, at de er kommet fra navngivne islandske personer 1694,1704,1706,1711,1716,1725 og 1726. Et af fragmenterne er fra et gammelnorsk håndskrift, men fundet på Island.
656 I–II. Apostelbiografier m. m. *Perg.* 13.-14. årh. Enkelte blade fra Jon Gislason 1706 og Þorsteinn Sigurðsson 1716.
657 a-b. Opbyggelige historier m. m. *Perg.* 14. årh. Fra Påll Vidalin og andre, deriblandt Snorri Jönsson 1721.
657 c. Helgenbiografier. *Perg.* 14. årh. Fra Jon Einarsson.
658. Pétrs saga. Fragmenter af 5 håndskrifter. Perg. 14. årh. Om to af fragmenterne oplyses, at de er kommet fra navngivne islændere.
659 a. Apostelbiografier. *Perg.* 17. årh. Fra Böðvar Sturluson.
660. Pétrs saga. *Perg.* 15. årh. Fra Jon Björnsson å Þæfusteini.
661, Stephanus saga. *Perg.* 15. årh. Fra Árni Håkonarson.

4to. 662 b. Helgensagaer. *Perg.* 14. årh. Fire blade, hvoraf eet fra Jon Magnusson.
664. Kirknaråns þáttr, ca. 1700. Fra Vigfus Jönsson.
666 a. Et blad af Mariu saga. *Perg.* 14. årh. Fra Sigurður Sigurðsson 1726.
666 b. Fire blade fra det gammelnorske håndskrift til Strengleikar (nu i Uppsala). *Perg.* Bladene blev fundet i en bispehue i Skålholt 1703.
667. Fragmenter af 19 håndskrifter af religiøst indhold. *Perg.* 14.-17. årh. Om tre af dem oplyses, at de er kommet fra navngivne personer eller steder på Island 1707 og 1721.
671. Religiøst indhold. *Perg.* 14. årh. Fra Skålholt.
672. Religiøst indhold. *Perg.* 15. årh. Fra Skålholt.
673 a. 1. Physiologus. *Perg.* ca. 1200. 2. En islandsk billedbog. *Perg.* 15. årh. Fra Þórður Oddsson o. a.
673 b. Plåcitusdråpa. *Perg.* ca. 1200. Fra Þórður Oddsson.
674 a. Elucidarius på isl. *Perg.* ca. 1200. Fra Einar Eyjólfsson?
675. (en del af Hauksbök). *Perg.* ca. 1300. Fra gården Gaulverjabær.
676 a. - 17. årh. Fra Einar Eyjölfsson?
677. Homilier. *Perg.* ca. 1200. Fra gården Kålfafell.
679. Ordo ecclesiastici usus. *Perg.* 13. årh. Fra en kirke i det nordlige Island.
681 a. Duggals leiösla m. m. *Perg.* ca. 1500. Fra Eirikur Bjarnason 1708.
681 c. - - *Perg.* 1400. Fra Oddur Sigurösson.
686 b. Homilie på isl. *Perg.* 13. årh. Fra Jon Jönsson å Hamraendum.
687 b. Gåder m. m. *Perg.* ca. 1500. Fra Guörün Ögmundardöttir 1707.
687 c. Prædikener m. m. *Perg.* 14.-15. årh. Fra Guörün Ögmundardóttir og Siguröur Sigurösson 1707.
687 d. Bønner m. m. *Perg.* ca. 1500. Fra Guörün Ögmundardöttir 1704.
692 a. Teologiske optegnelser, 17. årh. Lånt fra Magnus Magnusson.
699 a. Om edens betydning, ca. 1700. Fra Siguröur Jönsson.
699 b. Formaninger. Med samme hånd som foreg, og vistnok fra samme.
701 c. En afhandling om lægekunst. Fra Island.
703. Digte, aktstykker m. m. (oprindelig ikke sammenhængende), 16.-17. årh, (delvis?) fra Siguröur Björnsson.
704. Isl. digt. *Perg.* 16. årh. Fra Þórður Steindórsson.
709. Gimsteinn, ca. 1700. Fra Guömundur Sæmundsson, skr. på Island for Ä. M.?
713. Helgendigte. *Perg.* 16. årh. Fra Jon Vidalin og Árni Þorvarðsson.
714. - *Perg.* ca. 1600. Fra Þórður Steindörsson.
716 f. Helgendigt, 1673. Fra Elin Jónsdóttir.
716 g. - 17. årh. Fra Guörün Hákonardóttir.
717 a. Digte, ca. 1700. Fra Jon Håkonarson?
717 c. Ölafsvisur, 1678. Fra Elin Jönsdöttir.
717 da. Digte, ca. 1700. Fra Jon Håkonarson 1722 og 1723.

4to. 717 e. Heri et digt fra Guðrún Håkonardöttir.
719 a. Gimsteinn, ca. 1700. Fra Guömundur Jonsson 1705.
719 b. - ca. 1700. Fra Guörün Hákonardóttir.
719 c. Mariadigte, 17. årh. Fra Oddur Einarsson.
720 a. Fragmenter af digte. *Perg.* 15.-16. årh. Om eet oplyses, at det er fra Island; om et andet, at det er fra Jon Vidalin 1725.
720 b. Digte. *Perg.* ca. 1600. Fra Magnus Jönsson 1704.
721. - *Perg.* 16. årh. Fra Halldor Bjarnason 1705.
722. - 17. årh. Fra Sigurður Sigurösson.
723 a. 17. årh. Fra Jon Sveinsson 1707.
723 b. - 17. årh. Fra Þórður Þórðarson (delvis) 1726 og 1727.
724. Komputistisk indhold. 17. årh. Fra Þuríður Sæmundsdottir.
728. - - ca. 1700. Fra Styr Þorvaldsson, vistnok skr. på Island for Ä. M.
731. Rimbegla, 17. årh. Fra Oddur Sigurösson 1727.
732 a. II. Isl. kalendarium, 1631. Fra Jon Hannesson 1710.
732 a. V. - - 17. årh. Fra Þorsteinn Ölafsson.
732 a. IX. Komputistisk indhold, 1717. Fra Jon Árnason eller Jon Daðason Gam?
732 a. X. Skrivelser om den nye kalender, 1706-08. Fra Jon Ärnason.
732 a. XI. Kalendertabel, 1703. Fra Guölaug Þórðardóttir.
732 b. Komputistisk indhold. *Perg.* 14. årh. Fra Halldor Torfason 1703.
736 II. Itinerarium m. m. *Perg.* ca. 1400. Fra Oddur Sigurösson 1726.
738. Digte m. m. 1680. Fra Magnus Jönsson.
747. Snorra Edda, 17. årh. Fra en bonde på Álftanes 1703.
748 I. Eddadigte, *Perg.* ca. 1300
748 II. Snorra Edda. *Perg.* ca. 1400 } Fra garden Gaulveriabær.
750. - - 17. årh. Fra Jon Snorrason 1711.
751. - 17. årh. Fra Halldor Einarsson 1706.
753. - 17. årh. Fra Grimur Einarsson 1703.
755. - - 17. årh. Fra Halldöra Ketilsdóttir.
756. - - *Perg.* 15. årh. Fra Brynjölfur Þórðarson 1705.
757 b. - - *Perg.* 15. årh. Fra Jon Ärnason 1724.
758. - 1609. Fra Jon Steinsson Bergmann.
764. Annaler og legender. *Perg.* 14. årh. Fra gården Gaulverjabær.
766 a. Veraldar saga m. m. *Perg.* 17. årh. Fra Þórður Jönsson.
767. Descriptio Ölves hrepps, ca. 1700. Fra Halfdan Jönsson.
769. Uddrag om Grønland fra sagaer. Tre eksemplarer, 17. årh., hvoraf et fra Bjarni Sigurösson 1708.
773 c. Arngrimur Jönssons Gronlandia, 17. årh. Fra Jon Vidalin 1706.
774 a. Arngrimur Vidalins Grønlands beskrivelse, 1703. Antagelig fra forfatteren (en i Danmark bosat islænder).
774 b. Samme værk som foreg. nr.

4to. 779 a. Lyschanders Grønlandske kronik på islandsk, 17. årh. Fra Halldor Þorbergsson 1700.
779 b. Samme værk, 17. årh. Fra Halldöra Ketilsdóttir.
779 c. Fem eksemplarer af en Grønlandskronik på isl., 17. årh. Alle fra Island 1710, 1711 og 1721.
781 b. Brynjölfur Sveinssons digt De cruce, 17. arh. Fra Oddur Sigurðsson.
788. Lectionarium Romanum fra Island. *Perg.* 12. årh. Fra **Ormur** Daöason 1727.
791. Ordo ecclesiastici usus fra Island. *Perg.* 14. årh. Fra Ölafur Stefansson.
1006. Knytlinga saga, 17. årh. Fra Vigfús Guðbrandsson (?).
8vo. 34. Hirðskrá, 17. årh. Fra Skafti Josefsson.
37 b. Heri register over Jönsbök, 1685. Fra Skafti Josefsson 1712.
38. Jönsbök. *Perg.* 1578. Købt på Island 1711.
3 9 . - *Perg.* 15. årh. Fra Jon Vidalin.
42 b. } Jönsbök m. m. *Perg.* ca. 1500. Fra Brynjölfur Þórđarson 1705.
43. - - *Perg.* 1507. Fra Eirikur Solvason 1723.
44. - - *Perg.* 16. årh. Fra Helga Ärnadöttir.
47. Jönsbök, 17. årh. Fra Torfi Jönsson.
48. Kristenret m. m. *Perg.* 14. årh. Fra Pétur Åsmundsson 1708.
49. - *Perg.* 14. årh. Fra Þorvaldur Stefansson 1707.
51. - - *Perg.* ca. 1500. Fra Snæbjorn Pålsson 1704.
53. - - *Perg.* 17. årh. Fra Skafti Josefsson.
54. Retterbøder, domme. *Perg.* 16. årh. Fra Halldor Bjarnason.
56. Forskellige småstykker. *Perg.* ca. 1500. Fra Ormur Daöason 1715.
57. Büalög m. m., 1667. Fra Siguröur Sigurösson 1707.
59. Isl. dokumenter, ca. 1600. Lånt fra Oddur Sigurösson.
60. Domme o. 1., 17. årh. Fra Þórður Þorleifsson (?).
61 a. Forklaringer til lovbogen, 17. årh. Fra Magnus Arason 1704.
62 a. Domme o. 1., ca. 1600. Lånt fra Jon Håkonarson.
63. Juridiske optegnelser, 17. årh. Fra Magnus Magnusson.
64. Aktstykker i en sag, 17. årh. Fra Siguröur Sigurösson 1713.
65 a. Forskellige småstykker, 17. årh. Lånt fra Bergsteinn i Skildinganesi.
65 b. Isl. dokumenter, 17. årh. Fra Þorvaldur Stefansson 1709.
68. Regnskaber, domme, 16.-17. årh. Fra gården Bær å Rauöasandi **1727.**
80. Det ene af to fragmenter. *Perg.* 1473. Fra Þorsteinn Sigurösson 1715.
81. Småfortællinger, 17. årh. Fra Magnus Sigurösson.
82. Mariu saga, 17. årh. Fra Jon Ólafsson (?).
84. Pals saga postula. *Perg.* 15. årh. Fra Magnus Jönsson.
89. Religiøse digte, 17. årh. Fra gården Víðidalstunga.
90. Isl. kalendarium m. m. *Perg.* ca. 1600. Fra Eggert Snæbjornsson 1710.

8vo. 91. Prædikener, 1663. Fra Jon Vidalin.
94. Dimna (eventyrsamling), 17. årh. Fra Gisli Hannesson 1711.
95. Indledning til visdom (oversat), 1685. Fra Torfi Hallsson.
96. Isl. ligprædikener m. m., 17. årh. Lånt fra Þórdís Jönsdöttir.
97. Brynjólfur Sveinsson: Psalterium Marianum, 17. årh. Fra gården Haukadalur.
98. To fragmenter af latinske ritualhåndskrifter. *Perg.* Det ene fra Island 1702.
99 a. Religiøse digte. *Perg.* 16. årh. Vistnok fra gården Bólstaðarhlíð.
100. Isl. digt, ca. 1700. Fra Viöidalstunga (skr. på Island for Å. M. ?).
101. Isl. huskevers til bibelen, 1711. Fra Jon Steinsson 1715.
103. Rimur, ca. 1650. Lånt fra Siguröur Sigurösson.
104. Religiøse digte, 17. årh. Fra gården Hamraendar 1710.
in. Om biskop Guömund, 17. årh. Fra Árni Sigurðsson 1707.
112. Eyrbyggja saga, 17. årh. Fra Guörün Benediktsdóttir 1710.
113. Laxdæla saga, 17. årh. Fra Bjarni Sigurösson 1710.
114. Kjalnesinga saga, 1661. Fra Björn Þorleifsson.
116. Sagaer, 17. årh. Fra Jon Vidalin 1708.
117. Alexanders saga, 17. årh. Fra Siguröur Björnsson.
128. Rimur, 17. årh. Fra Jon Þorláksson 1701 og Ärni Älfsson 1703.
129. - 17. årh. Fra Årni Älfsson 1703.
131. - ca. 1700. Fra Halfdan Jónsson.
132. - 17. årh. Dels fra Halfdan Jönsson, dels fra Bolungarvik.
135. - ca. 1700. Delvis fra Ölafur Einarsson 1707.
136 a. - 1694. Fra Þuríður Sæmundsdottir.
137. - ca. 1700. Fra Halfdan Jönsson.
140. - 17. årh. Fra Halfdan Jönsson.
143. - 17. årh. Fra Þuríður Sæmundsdottir.
144. Sagaer og rimur, 17. årh. Fra Jon Guttormsson?
145. Rimur, 17. årh. Fra Loftur Jönsson?
146 a. - 17. årh. Fra Loftur Jönsson 1703.
146 b. - ca. 1700. Fra Gisli Ålfsson.
147. Digte, 1665. Fra Torfi Jönsson.
149. Digte, 17. årh. Fra Påll Vidalin.
150. Lykkebog, 17. årh. Lånt fra Jon Håkonarson.
151 a. Digte, ca. 1700. Fra Magnus Einarsson 1725.
154. - ca. 1700, delvis fra Halldor Þorbergsson.
155 a. - ca. 1700, delvis fra Magnus Einarsson 1724.
158. Snorra Edda, 17. årh. Fra Torfi Jönsson 1704.
161. - - m. m., 17. årh. Fra Jon Snorrason 1708.
162. En del af Snorra Edda, ca. 1700. Fra Guörün Ögmundardöttir 1704.
163. - - - - - m. m., ca. 1700. Fra Einar Bjarnason.
164. Laufås-Edda m. m., 17. årh. Fra Þórður Jönsson.

8vo. i66 a. Snorra Edda m. m., 17. årh. Fra Jon Håkonarson 1702.
174. Islandsk kalender, 17. årh. Fra Ólafur å Húsatóftum.
176. 1710–11. Fra Eggert Snæbjornsson 1711.
177. 18. årh.s beg. Sikkert fra skriveren, Styr Þorvaldsson, vistnok skr. på Island for Å. M.
178. 17. årh. Fra Jon Hannesson 1710.
180. - - 1646. Fra Gisli Jönsson.
181. - 17. årh. Fra Påll Vidalin 1708.
186. Digte m. m., 16.-17. årh. Fra Jon Þorkelsson og andre.
189. Fysiologi, astrologi etc., ca. 1700. Fra Bjarni å Geirlandi?
191 a. Medicin m. m., 17. årh. Fra Þórður Þorleifsson.
192. Lægebog, 17. årh. Fra Jon Þorkelsson 1723.
193. Lægeråd m. m., 17. årh. Fra Magnus Arason.
194. Kalendarium,lægeråd etc. *Perg.* 1387. Fra Þorvaldur Stefansson 1707.
195. Kogekunst, forgyldning etc., 17. årh. Fra Hans Bjarnason 1724.
198. Hans Nansens kosmografi på isl., 17. årh. Fra Magnus Markússon.
200. Fysiologi, annaler m. m., 17. årh. Fra Magnus Einarsson.
201. Verdenshistorie på isl., 1647-48. Fra Halldor Pålsson 1728.
208. Forsk, ekscerpter. Delvis fra Hrafn 1 Galmanstungu 1708.
220. Om kirker på Holar, 17. årh. Fra Björn Magnusson.
232. Biskop Gissur Einarssons kopibog, 16. årh. Lånt fra Hannes Halldórsson.
268. Juridiske afhandlinger, 17. årh. Fra Magnus Arason.
I2mo. 427. Digte og salmer, 17. årh. Fra Sigurður Sigurðsson.
428 a. Margrétar saga m. m. *Perg.* 14. årh. Fra Jon Halldórsson 1728.
428 b. - *Perg.* 15. årh. Fra Hólar (Grenjaðarstaður)?, jfr. Private brevveksling 565, 576.
429. Legender om hellige kvinder. *Perg.* ca. 1500. Fra Påll å Flókastoðum.
430. Margrétar saga. *Perg.* 15. årh. Fra Jon Steindórsson 1708.
431. - *Perg.* 16. årh. Fra Gisli Jönsson.
432. - *Perg.* 15. årh. Fra Helga Eggertsdóttir.
433 a. - *Perg.* ca. 1500. Fra Bersi Guðmundsson 1704.
433 c. - *Perg.* ca. 1500. Fra Påll Vidalin 1708.
433 d. - *Perg.* 16. årh. Fra Ölafur Andrésson 1706.
434 b. Bønner. *Perg.* ca. 1500. Fra Bjarni Einarsson.
434 d. Trolddom. *Perg.* 17. årh. Fra H. Th.s (Hjalti Þorsteinsson?, Halldor Þorbergsson?).
435. Kalendarium m. m. *Perg.* ca. 1500. Fra Guðrún Ögmundardöttir 1707.
436. Lægeråd m. m., 17. årh. Fra Halldöra Ketilsdóttir.
440 a. Rimur. Lånt fra Jon Jönsson.
456. Jönsbök m. m. *Perg.* 15. årh. Fra Grimur Einarsson.
457. Formularer. *Perg.* 16. årh. Fra Þorvaldur Stefansson 1707.

12mo. 458. Domme m. m. *Perg.* 16. årh. Fra Halldor Einarsson 1704.
460. Büalög m. m., 17. årh. Fra Þuríður 1 Skipholti 1708.
461. Komputistik. *Perg.* 16. årh. Fra Þorsteinn Eyjólfsson.
463. - *Perg.* 1611. Fra Pétur Marküsson.
465. - *Perg.* 1662. Fra Pétur Marküsson.
466. - *Perg.* 17. årh. Fra Skúli Þorláksson.
467. - *Perg.* 17. årh. Fra Þórður iPorleifsson.
469. - *Perg.* 15. årh. Fra Sigurður Sigurðsson.
470. - *Perg.* ca. 1660. Fra Jon Eyjölfsson.
471. - ca. 1660. Fra gården Muli i Kollafirði 1710.

2.

Islandske håndskrifter, som Ami Magnusson har fået fra Torfæus.

Proveniensen oplyses som regel af Ä. M., men i nogle tilfælde er marginaltilføjelser med Torfæus' hånd det eneste kriterium for at afgøre, hvad der har tilhørt ham. En stor del af disse håndskrifter er skrevet af Torfæus' sekretær Ásgeir Jönsson (betegnet Å. J.). Det er muligt, at adskillige af de af Å. J. skrevne håndskrifter i gruppe 4 egentlig hører hjemme her.

Fol. 1 dß. Sögubrot, skr. af en isl. præst. ca. 1700.
7. Volsunga saga og Ragnars saga, skr. af Ä. J.
10. Hrólfs saga kraka, 17. årh.
16. Knytlinga saga, skr. af Å. J.
20 d. - - delvis skr. af Å. M.
34. Hversu Nöregr byggðisk (flere afskrifter, hvoraf et par fra Torfæus).
42. Kongesagaer, skr. af Å. J.
44. Som foreg.
67 a. Skåldasaga, skr. af Å. J.
72. Olaf den helliges saga, skr. af Ä. J.
101. Afskrift af en del af Flateyjarbók.
113 g. Íslendingabók, 17. årh.
115. Sturlunga saga, 17. årh.
135. Njåls saga, skr. af Ä. J.
140. Sagaer, skr. af Å. J.
142. - skr. af Å. J.
143. Víga-Glúms saga, 17. årh.
147. Sagaer, 17. årh.
149. Gisla saga, skr. af Ä. J.
150. Grettis saga, skr. af Ä. J.
154. Hrafns saga, skr. af Å. J.
157 h. Sagaer, 17. årh. Heri flere marginalnoter af Torfæus.

Fol. 168. Sagaer, 17. århr. Marginalnoter af Torfæus.
172 a. Fornaldarsagaer, skr. af Å. J.
173. - skr. af Å. J.
187. Mågus saga, 17. århr.
189. Sigurðar saga þogla, 17. århr.
202 c. Hålfs saga, skr. af Å. J.
207 a. Hungrvaka m. m., skr. af Ä. J.
224. Thomas saga, skr. af Ä. J.
244. Annales regii, skr. af Å. J.
246. Flateyjarannåll, skr. af Ä. J. med marginalnoter af Torfæus.
251. Rimbegla, 18. århr.s beg. Synes at være skr. for Torfæus.
282-853. Torfæus' kopibøger 1664-1706, vol. I–IV.
285 b. Breve til og fra Torfæus.
4to. 104. Hirðskrá, isl. afskrift, 17. århr.
118 a. Grågås m. m., skr. af Ä. J.
120. - - skr. 1640-41.
164. Jönsbök, skr. 1643-44.
204. Juridiske afhandlinger, 17. århr.
210 f. - skr. af Ä. J.
251. Brevveksling mellem Torfæus og Leganger.
298. Haralds saga Hringsbana, 17. århr.
303. Fagrskinna, skr. af Ä. J.
314. Olaf Tryggvasons saga, skr. af Å. J.
328. Håkonar saga Sverrissonar, 17. århr.s slutning.
359 a. Hervarar saga, skr. af Å. J.
392. Jöns saga biskups, 17. århr.
395. Guðmundar saga, 17. århr. Har marginalbemærkninger af Torfæus.
398. Guðmundar saga, 17. århr.
403. Laurentius saga, 17. århr.
410. Annaler m. m., ca. 1640.
412. Annal, 17. århr.
439. Sturlunga saga, 17. århr.
443. Sagaer, 17. århr. Har marginalbemærkninger af Torfæus.
449. Eyrbyggja saga, skr. af Å. J.
463. Egils saga, 1664.
473. Þórðar saga hreðu, 17. århr.
480. Grettis saga, 17. århr. Heri marginalbemærkninger af Torfæus
483. Svarfdœla saga, 17. århr.
485. Ljósvetninga saga, 17. århr.
521 a. Amlóða saga, 17. århr.
551 da. Heri en afskrift af Bjarnar saga fra Torfæus.
554 f. Kormåks saga, ca. 1700. Med marginalnotitser af Torfæus
562 c. Þorsteins þáttr uxafots, 17. århr.

4to. 562 g. Þorsteins saga fróða, ca. 1700.
587 b. Hrómundar saga, med marginalnotitser af Torfæus.
606 g. Rimur, 17. årh.
618. Et fransk håndskrift af Davids salmer. *Perg.* 12. årh., har i det 16. årh. været på Island, hvor en islandsk oversættelse er tilføjet.
697. En afhandling mod troldmænd, 17. årh.
698. - - - - 17. årh.
732 a. I. Diarium, 17. årh.
749. Snorra Edda, 17. årh.
768. Om Grønland, 17. årh.
769. Uddrag om Grønland fra sagaer, tre eksemplarer, 17. årh., hvoraf et synes at være fra Torfæus.
770 b. Om Grønland, 17. årh.
773 b. Arngrimur Jónssons Gronlandia, skr. af Ä. J.
8vo. 165. Eddadigte m. m., 17. årh.
184. Isl. kalender, 1661-68.
121110.424. Bønnebog, 17. årh.

3.

Islandske håndskrifter, der har tilhørt danskere eller nordmænd før de blev erhvervet af Ami Magnusson.

Fol. 45. Heimskringla. *Perg.* 14. årh. (Codex Frisianus). Fra Jens Rosencrants, havde tidligere tilhørt Otto Friis i Salling. Benyttedes 1548-50 i Norge, hvor håndskriftet antagelig allerede i middelalderen har været.
55. Sagaer om norske konger, skr. i slutningen af 17. årh. af Ásgeir Jönsson. Af Torfæus skænket til Herman Mejer, derfra til Ä. M.
61. Sagaer om Olaf Tryggvason og Olaf den hellige. *Perg.* 14. og 15. årh. Erhvervet på Island af den danske landfoged Christopher Heidemann (1680erne), fra ham til Thomas Bartholin, derfra til Ä. M.
67 b. Skalda saga, skr. i slutn. af 17. årh. af Åsgeir Jönsson, fra Torfæus til etatsråd Mejer, derfra til Å. M.
68. Olaf den helliges saga. *Perg.* 14. årh. Fra Chr. Worm 1706, havde tilhørt Ole Worm. Tidligere benyttet af den norske lagmand Jon Simonsson, som måske har fået håndskriftet under et besøg på Island 1553.
74. Olaf den helliges saga, afskr. (i København) efter A M 77 a. fol. i slutn. af 17. årh. Fra etatsråd Mejer. Jfr. Den store saga om Olav den hellige, s. 1056-57.

Fol. 85. Sverris saga, skr. af Ästgeir Jónsson efter Flateyjarbók. På Island 1711, bragt til Danmark af en købmand, skænket til sekretær Wielandt, derfra til Ä. M. 1715.

104. Landnåmabök, skr. af Ästgeir Jönsson, af Torfæus skænket til Herman Mejer, derfra til Ä. M.

119. Uddrag af Sturlunga saga, samme skriver og samme proveniens som foreg. nr.

128. Sagaer. *Perg.* 17. arh. Muligvis bragt fra Island af Torfæus 1662. Har tilhørt Thomas Bang og Jens Rosencrants, derefter Å. M.

131. Eyrbyggja saga, 17. årh. Tilhørte Oddur Sigurðsson (Å. M.s samtidige), af Å. M. købt på von Nettens auktion.

132. Sagaer. *Perg.* 14. årh. (Moðruvallabók). Bragt fra Island af Björn Magnusson og af ham skænket til Th. Bartholin, derefter til Ä. M.

141. Föstbroe5ra saga, skr. af Ästgeir Jönsson ca. 1700. Fra etatsråd Mejer.

160. Sagaer, 17. årh. Har tilhørt Ulr. Chr. Gyldenløve.

177. Þiðriks saga, 1690-91. Fra sekretær Wielandt.

228. Stjorn. *Perg.* 14. årh. Bragt fra Island af Torfæus, skænket til Th. Bartholin, derfra til Å. M.

242. Snorra Edda. *Perg.* 14. årh. (Codex Wormianus). Af Arngrimur Jönsson sendt til Ole Worm 1628, fra Chr. Worm til Ä. M.

267. Breve til Ole Worm fra islændeje. Sikkert fra Chr. Worm.

315 a-d. Heri fragment af to blade af Grågåsen. *Perg.* ca. 1200, fundet i Danmark.

338. Grågås, skr. 1694 af Ästgeir Jönsson. Fra Torfæus til Herman Mejer 1698, derfra til Ä. M.

342. Jönsbök. *Perg.* 16. årh. Har 1577 tilhørt Christopher Walkendorf.

379 b. Kort over Island ved Þórður Þorláksson 1670, af ham skænket til Christian V.

4to. 126. Jönsbök. *Perg.* ca. 1400. Fra Hannes Þorleifsson til Th. Bartholin 1678, derfra til Ä. M.

132. Jönsbök. *Perg.* 15. årh. På Island endnu 1580. Har tilhørt Otto Friis og senere Jens Rosencrants.

153. Jönsbök. *Perg.* 16. årh. Har tilhørt Jacob Golius i Holland, købt i Leiden af Rostgaard 1696, derefter til Ä. M.

160. Jönsbök. *Perg.* 15. årh. Skænket af Bjarni i Arnarbæli til sekretær Wielandt, fra ham til Ä. M.

161. Jönsbök. *Perg.* ca. 1560–65. Har tilhørt den danske befalingsmand på Island Povl Stigsen (d. 1566), derefter Henrik Krag. Om den derefter har været i dansk eller isl. eje, vides ikke.

166. Jönsbök i dansk oversættelse, 17. årh. Af J. S. Bang skænket til Niels Tolder.

167. En del af Jönsbök i dansk oversættelse, 17. årh. Har antagelig været i dansk eje, men der er ingen oplysninger om proveniensen.

4to. 192 b. To afhandlinger af Gisli Magnusson 1647 (og 1711). Af forfatteren sendt til København (som forslag til regeringen).

282. Ragnars saga, 17. årh. Fra A. Bussæus 1714.

322. Daniseret afskrift af en del af Olaf d. helliges saga, 17. årh. Fra P. Syv og Rostgaard (samt 4 blade fra Island).

324. Rauðúlfs þáttr, 17. årh. Sendt fra Island til Ole Worm, til Å. M. fra Chr. Worm.

325 V. Olaf den helliges saga. *Perg.* J4. årh. Fået på Island af amtmand Chr. Müller (på Island 1688-1707), fra ham til Ä. M., som dog fik nogle blade af dette håndskrift direkte fra Island.

325 VIII. Heri to blade af Sverris saga. *Perg.* 13. årh. Disse blade opgives at være givet til Äsgeir Jönsson af en præst i Norge.

325 XI. Heri to blade af Olaf den helliges saga. *Perg.* 14. årh., taget 1713 ud af et bind, som havde tilhørt Jens Rosencrants og var kommet til ham fra Norge.

327. Sverris saga. *Perg.* ca. 1300. Fra Edvard Edvardsen i Bergen, synes allerede i middelalderen at have hørt hjemme i Norge.

344 a. Örvar-Odds saga. *Perg.* ca. 1400. Af Ä. M. erhvervet i Norge sammen med 519, 4to.

373. Hungrvaka, 17. årh. Samme proveniens som 131 fol. ovenfor.

399. Guðmundar saga. *Perg.* ca. 1300. Tilhørte 1685 Peder Resen, fra ham til universitetsbiblioteket, var udlånt til Ä. M. og undgik derved at gå til grunde 1728.

414. En annalafskrift, 17. årh. Sendt fra Island til Ole Worm; til Å. M. fra Chr. Worm 1706.

465. Njåls saga, 17. årh. Fra A. Bussæus 1714.

468. Njåls saga. *Perg.* ca. 1300. Skænket 1652 af en islænder til Jacob Golius i Holland, købt på hans auktion 1696 af Niels Foss, derefter til Å. M. 1707.

478. Grettis saga, 17. årh. Fra A. Bussæus 1714.

488. Bjarnar saga, skr. ca. 1700 af Asgeir Jönsson, synes at være fra etatsråd Mejers bibliotek.

490. Båröar saga, 17. årh. Fra Torfi Jönsson til Ole Worm (1644?), til Å. M. fra Chr. Worm 1706.

519 a. Alexanders saga. *Perg.* 13. årh. Fra en præst i Bergen, som havde fået den fra en præst på Voss. Har været på Island indtil det 16. årh., bragt derfra før 1594.

529. Riddersagaer. *Perg.* 16. årh. Fra amtmand Muller (jfr. 325 V, 4to, ovenfor), som havde fået håndskriftet på Island.

552 1. Gunnlaugs saga, 17. årh. Har været i København 1664 (i isl. eje?).

555 a. Njåls saga, 17. årh. Har tilhørt P. Syv og Rostgaard.

575 b. Drauma-Jóns þáttr, 17. årh. Fra A. Bussæus 1714.

580. Riddersagaer. *Perg.* 14. årh. Fra Chr. Worm 1706.

4to. 658. Pétrs saga postula, flere fragmenter. Et af fragmenterne, *perg.* ca. 1400 (7 blade), har tilhørt amtmand Müller (jfr. 325 V, 4to, ovenfor), som iflg. Å. M. smed det ud af vinduet; her blev det samlet op af en islænder og bragt til Ä. M.

684. Teologisk afhandling på islandsk. *Perg.* 15. årh. Tilhørte amtmand Müller, som behandlede den på samme måde som foreg. nr.

754. Snorra Edda m. m., 17. årh., vistnok skr. i København, har tilhørt Jens Rosencrants.

760. Snorra Edda, oversat til dansk af Torfæus, m. m. Har tilhørt P. Syv.

762. Skjaldevers, 1634. Sendt til Ole Worm fra Island; til Ä. M. fra Chr. Worm 1706.

776. Grønlands beskrivelse, 17. årh., vistnok skr. af en islænder i Danmark og har aldrig været på Island.

778 a. Heri Guðmundur Andréssons uddrag på dansk af isl. kilder om Grønland, 17. årh. Samme proveniens som 754, 4to, ovenfor.

856. Brynjólfur Sveinssons Conjectanea til Saxo, 17. årh. Fra Chr. Worm 1706.

862. Torfæus: Series, 1664. Skr. i København, har tilhørt Þórður Þorláksson, af Å. M. købt på Lützows auktion.

863-64. To håndskrifter af Torfæi Series, har sikkert aldrig været på Island.

1005. Knytlinga saga, 17. årh. Fra Rostgaard.

8vo. 154. Isl. digte. Heri et enkelt digt, 17. årh., som Ole Worm fik tilsendt fra Island; til Ä. M. fra Chr. Worm 1706.

160. Heri et fragment af Snorra Edda, 17. årh., som måske har tilhørt Ole Worm; til Ä. M. fra Chr. Worm 1709.

Det fremgår af ovenstående oversigt, hvilke islandske håndskrifter Ä. M. har erhvervet i Norge, nemlig kvarterne 327, 344 a og 519 a. Fra Sverige eller fra andre lande udenfor det dansk-norske monarki vides Ä. M. ikke at have fået et eneste islandsk håndskrift direkte.

4.

Afskrifter, der i slutningen af det 17.og begyndelsen af det 18. århundrede er foretaget af islændere efter islandske håndskrifter, der allerede var bragt bort fra Island.

Det må antages, at størstedelen af disse afskrifter er blevet til på foranledning af Árni Magnusson. At der i denne gruppe findes nogle meget værdifulde håndskrifter beror på den omstændighed, at flere af originalerne blev tilintetgjort ved branden 1728. En væsentlig del af disse afskrifter skyldes Torfæus' skriver Ásgeir Jönsson (betegnet Ä. J.); for så vidt hans afskrifter vides at have tilhørt Torfæus, anføres de imidlertid under gruppe 2. I nærværende gruppe anføres endvidere Ärni Magnussons egne afskrifter og optegnelser om islandsk litteratur (betegnet Ä. M.), uden at det kan afgøres, hvad han har skrevet på Island eller i København; heri indgår enkelte ikke-islandske bestanddele.

En del afskrifter, som Å. M. har ladet fremstille på Island, anføres i grupperne i og 5, jfr. bemærkninger til de enkelte håndskrifter. Der forekommer her nogle tvivlstilfælde.

Fol. i da. Sögubrot, skr. af Ä. M.
i eβ. II. Optegnelser om Sögubrot m. m., af Å. M.
i f. Langfeðgatol m. m., skr. af Ä. M.
17. Knytlinga saga, skr. af Ä. J.
18. Knytlinga saga, skr. af Å. M.
20 c. Optegnelser om Knytlinga saga ved Ä. M.
20 h. Knytlinga saga med latinsk oversættelse. Afskr. efter et håndskrift, som tilhørte W. Worm i København.
35, 36, 63. Heimskringla, skr. af Ä. J. efter Kringla, et gammelt håndskrift, som brændte 1728.
38. Heimskringla, skr. (1698) af Ä. J. efter det norske Heimskringla-håndskrift Jöfraskinna, som brændte 1728.
40. Kongesagaer, vistnok skr. for Ä. M.
41. skr. af Ä. J.
48. Afskrift af dele af Flateyjarbok ved Ä. J.
50 b. Begyndelsen til Sverris saga, skr. af Ä. J.
51. Fagrskinna. Afskrevet, vistnok for Ä. M., efter en norsk membran, som brændte 1728, men værket er islandsk.
52. Fagrskinna. Afskrevet af Ä. J. efter en norsk membran, jfr. foreg.
58, 59, 60. Olaf Tryggvasons saga, skr. af Ä. J.
69. Sagaer om norske konger, skr. af Ä. J.
70. Olaf den helliges saga, skr. af Ä. J.
76 b. Et afsnit af Olaf den helliges saga, skr. for Å. M. og rettet af ham.
77 a. Olaf den helliges saga, skr. af Jon Eggertsson ca. 1687 (jfr. Den store saga om Olav den hellige s. 1056).
77 b. Dele af Olaf den helliges saga, skr. af Ä J.
78 a. En del af Olaf den helliges saga efter Codex Resenianus, som brændte 1728.
78 b. Prologus til Olaf den helliges saga, skr. af Ä. M.
79. Sverris saga, skr. af Ä. J.
80. Sverris saga og Håkonar saga, skr. af Å. J.
81 b. Håkonar saga Sverrissonar, skr. af Ä. J.
84. Sverris saga, skr. af Ä. J.
86. Afskrift af 81 a, fol., skr. for Ä. M. (?).
87. Afskrift af 47 fol., skr. for Ä. M.
88. Som foreg.
89. Afskrift af 45 fol, skr. for Ä. M. (?).
90. En del af Flateyjarbok, afskr. af Ä. J.
91. Afskrift af 81 a fol., skr. for Ä. M. (?).
122 c. Ä. M.'s optegnelser om Sturlunga.

Fol. 146. Egils saga, skr. af Ä. J.
157 a. Þórðar saga, skr. af Ä. J.
157 b. Sagaer, skr. af Å. J.
157 c. Båröar saga, skr. af Å. J.
157 d. Króka-Refs saga, skr. af Å. J.
157 e. Hrafnkels saga, skr. af Å. J.
157 f. Hœnsa-Þóris saga, skr. af Ä. J.
157 g. Haröar saga, skr. af Å. J.
164 k. Droplaugarsona saga, skr. af Ä. J
172 b. Fornaldarsögur, skr. af Å. J.
193 a. Hervarar saga, skr. af Å. J.
193 b. Eiriks saga viöförla, skr. af Å, J.
193 c. Yngvars saga, skr. af Ä. J.
193 c Hrömundar saga, skr. af Å. J.
202 f. Hålfs saga, skr. af Å. J.
202 h. Rauðúlfs þáttr, skr. af Å. M.
207 b. Ä. M.'s optegnelser om Hungrvaka.
222. Å. M.'s latinske oversættelse af Jóns saga biskups.
223. Thomas saga, skr. af Ä. J.
233 b. Bréf Grims prests, skr. af Å. M.
243 bβ. Et afsnit af Konungs skuggsjá, bestemt til udfyldning af en lakune i 243 bα.
243 n. Konungs skuggsjå, skr. af Å. M. og andre efter et håndskrift, som brændte 1728.
243 o. Konungs skuggsjå, skr. for Ä. M. efter et håndskrift, som brændte 1728.
243 s. Å. M.'s optegnelser om Konungs skuggsjå.
247. Flateyjarannáll, skr. af Å. J.
248. Skålholtsannåll, skr. af Å. M.
250. Islandsk kalendarium, skr. af Ä. M.
252. Computistica, skr. af Ä. J.
324. Hiröskrå, skr. af Ä. J. efter et isl. håndskrift.
335. Grågås, afskrift af Codex regius.
336. - skr. af Å. J.
337. - skr. af Ä. J.
352. Kristenretter, skr. af Å. M.
355 a. Biskoppelige statutter for Island og Norge, skr. af Ä. M.
4to. 103. Hiröskrå, skr. efter et isl. håndskrift af Å. J.
116. Tunsberg-kompositionen, afskr. af Å. M. efter et isl. håndskrift.
119. Jårnsiöa, skr. af Ä. M.
121. Grågås, skr. af Å. J.
123 a. En del af Bjarkøretten, skr. af Ä. M. efter et isl. håndskrift.
123 d. Som foreg.

4to. 146. Ekscerpter af Gulatingsloven, skr. af Ä. M. efter et isl. håndskrift.
174. Heri en afskrift ved Å. J. af et isl. fragment.
175 b. Edsformular m. m., skr. for Ä. M.
179. Kristenret, skr. af Å. J. efter et isl. håndskrift.
180. Som foreg.
182 a. Kristenret, skr. for Å. M.
182 b. - skr. for Ä. M.
187 b. Langa rettarbot, tre eksemplarer, skr. for Å. M. (måske på Island).
208. Betænkning af Ä. M.
216 cα. Juridiske afhandlinger, skr. af og for Å. M.
219 a. Juridisk afhandling, skr. for Ä. M.
220 a. - - skr. af Å. J.
279 b. Afskrift af en del af 279 a, skr. for Ä. M.
293. Jömsvikinga saga, skr. af Ä. M.
295. Hålfdanar saga Brönuföstra, skr. af Eyjólfur Björnsson for Å. M.
298. Haralds saga Hringsbana, skr. i Kbh., vistnok for Å. M.
301. En del af Fagrskinna, skr. af Ä. J.
302. En afskrift af Fagrskinna.
305. Et stykke af Flateyjarbók, skr. af Ä. J.
306. En del af en kongesaga, antagelig skr. i København.
307. Afskrifter af stykker af Hauksbók.
311. Afskrift af Olaf Tryggvasons saga i 310 ved Å. J.
312. Som foreg.
315. Morkinskinna, skr. af Å. J.
319. Et digt, skr. af Ä. M.
326 a. Hernings þáttr, skr. af Å. J.
326 b. Som foreg.
329. Et par afsnit af Flateyjarbök ved Å. J. og Å. M.
332. Orkneyinga saga, skr. af Å. J.
338. Göngu-Hrölfs saga, skr. af Eyjölfur Björnsson.
339. Friðþjófs saga, skr. for Å. M.?
341 a. Þorsteins saga Vikingssonar, skr. af Eyjölfur Björnsson.
343 b. Yngvars saga, skr. for Ä. M.?
346. Eiriks saga víðforla, tre eksemplarer. I hvert fald eet af dem skr. i Kbh. for Ä. M.
347. Håkonar båttr, fem eksemplarer. Et af dem synes skr. for Å. M.
348. Norna-Gests þáttr, skr. af Ä. J.
349. Heri afskrifter ved Ä. M.
350. Magnúss saga helga skr. af Å. J.
353. Et afsnit af Ynglinga saga med svensk oversættelse.
354. Hervarar saga, skr. af Ä. J.
355. Som foreg.
356. Sagaer, skr. af Eyjölfur Björnsson.

4to. 363. Sagaer, tre stykker, hvoraf et skr. af Ä. M.
364. Å. M.'s optegnelser om Íslendingabók.
365. Som foreg.
366. Som foreg.
368. Som foreg.
369. En ufuldendt udg. af Íslendingabók.
376. Hungr vaka, skr. for Ä. M.
377. Som foreg.
387. Þorláks saga, skr. for Å. M. ?
388. Ekstrakt af Þorláks saga, synes skr. for Ä. M.
389. Pals saga, synes skr. for Ä. M.
390. Biskupa annalar, synes skr. for Ä. M.
391. Jöns saga biskups, skr. for Ä. M.
393. - - - skr. af Eyjölfur Björnsson.
397. Guðmundar saga, skr. af Eyjölfur Björnsson.
401. - - skr. af Ä. J.
406 a. II. Afskrifter af fragmenter af Laurentius saga ved Ä. M.
408 i. Genealogier, skr. af Ä. M.
413. Annaler, skr. af Ä. M.
423. - skr. af Ä. M.
424. - skr. af Ä. M.
425. - skr. af Å. M.
426. - skr. af Å. M.
427 a. - skr. af Ä. M.
428. - skr. af Ä. M.
429 b. Heri ekscerpter ved Ä. M.
432. Genealogier ved Å. M.
434. Optegnelser om **isl.** litteratur ved Å. M.
435 a. Håndskriftskatalog ved Ä. M.
435 b. Katalog over Torfæus' håndskrifter ved Ä. M.
436. Optegnelser og afhandlinger af Ä. M.
448. Eyrbyggja saga, skr. af Ä. J.
450 a. - - skr. af Ä. J.
450 b. Jon Ölafssons rekonstruktion af den 1728 brændte Heiðarvíga saga.
460. Egils saga.
461. - - skr. af Å. J.
474. Þórðar saga hreðu, skr. af Eyjölfur Björnsson.
475. - skr. af Á. M.
476. Grettis saga, skr. af Eyjölfur Björnsson.
482. Gisla saga, skr. af A. J.
484. Svarfdæla saga, ca. 1680–90. Synes at være skr. i Kbh
487. Hrafns saga, skr. af Ä. J.

4to. 493. Bandamanna saga, skr. af Å. J.
495. Gull-Þóris saga, skr. af Å. J.
498. Harðar saga, ca. 1700.
501. Hænsa-Poris saga, skr. af Å. J.
503. Kjalnesinga saga, skr. af Ä.J.
505. Kormåks saga, skr. af Ä. J. og Ä. M.
506. Króka–Refs saga, ca. 1700. Vistnok skr. i Kbh.
508. Víga–Glúms saga, skr. af Ä. J. og Ä. M.
512. Viglundar saga, ca. 1700. Vistnok skr. i Kbh.
517. Flóamanna saga, skr. af Ä. J.
519 b. Ä. M.'s optegnelser om Gualteri Alexandreis, som Å. M. interesserede sig for på grund af den isl. oversættelse (Alexanders saga).
520. Alexanders saga, skr. for Ä. M.
525. Bærings saga, skr. for Ä. M.
535. Mågus saga, skr. af Eyjólfur Björnsson.
553 a. Hávarðar saga
553 b. Orms þáttr.
553 c. Kröka-Refs saga
553 d. Viglundar saga } vistnok skr. for Å. M.
553 e. Vilkins saga
553 f. Ölkofra þáttr
553 g. Hallfreðar saga
555 d. Orms þáttr, skr. af Ä. J.
555 h. Stjörnu-Odda draumr, skr. 1686 af Ä. M.
555 i. - - delvis skr. af Å. J.
559. Vatnsdæla saga, skr. af Ä. J.
562 d. Porsteins þáttr forvitna, skr. af Å. J.
562 e. - skr. af Ä. M.
562 g. - - - skr. for Ä. M.
562 h. Porsteins þáttr fróða, skr. for Å. M. ?
562 i. - skr. af Á. M.
562 k. - skr. for Ä. M. ?
564 c. Draumvitranir, skr. af Ä. M.
566 a. Föstbroe5ra saga, skr. af Å. J.
566 b. - skr. af Å. J.
569 b. Grims saga skeljungsbana, skr. i Kbh. for Ä. M.
572 d. Af Äsu alvænu m. m., skr. af Á. M.
576 b. Ä. M.'s ekscerpter af sagaer.
576 c. Som foreg.
587 e. Saga Heðins ok Högna, skr. af Ä. M.
588 q. Valdemars saga, skr. for Ä. M.
601 d. Þáttr af Skildi, skr. af Á. M.
602 c. Et eventyr nedskrevet for Ä. M. i Kbh. 1726.

4to. 606 a.
606 b.
606 c.
606 d.
606 e. } m u r , afskr. i Kbh., vistnok for Ä. M.
606 f.
606 h.
606 k.
609 b.

627. Augustinus saga, skr. for og af Å. M.
628. Apostelbiografier, afskr. for Å. M. (på Island?).
631. - afskr. for Ä. M. (på Island?).
632. En apostelbiografi, afskr. for Å. M. (på Island?).
634-635. Marialegender, skr. af Eyjölfur Björnsson.
636. En apostelbiografi, skr. af Eyjölfur Björnsson.
638. Nikulaus saga, »ex codice academico«.
644. - - synes skr. for Ä. M.
649 b. Uddrag af 649 a ved Ä. M. og flere.
663 a. Játvarðar saga, afskrift af et hskr. i Stockholm.
663 c. - skr. af Ä. J.
669 a. Andreas saga
, 7 . } skr. for A. M.
669 b. Jons saga baptista
669 c. Andreasdråpa, skr. af Ä. M.
670 e. Legender m. m., delvis afskr. efter isl. håndskrifter af Ä. M.
670 f. En sekvens, afskr. af Ä. M. efter et hskr. fra Island.
670 h. Olafslegender, skr. af Ä. M. Delvis efter håndskrifter fra Island.
670 k. Legender på latin, skr. af Å. M. efter et hskr. fra Island.
670 1. Om Skt. Hallvard, skr. af og for Ä. M.
681 d. Duggals leiðsla, skr. for Ä. M.
682. Messuskyring, skr. for Å. M.
686 d. Fragment af en homilie, skr. af Å. M.
691. Pavefortegnelse efter et isl. hskr., skr. af Ä. M.
705. Lilja, skr. for Ä. M.
706. - skr. for Ä. M.
707. - skr. af Ä. M.
708. Gimsteinn, skr. for Ä. M.
710 a. Helgendigte, skr. for Ä. M.
710 b. Varianter til et helgendigt, skr. af Ä. M
710 c. Et helgendigt, skr. for Ä. M.
710 d.
710 e
710 1. } Helgendigte, skr. af Ä. M.
710 g.

4to.	710 h.	Helgendigte, skr. af Ä. M.
	710 i.	
	710 k.	
	711 a.	
	712 a.	
	712 b.	
	712 c.	
	712 d.	
	712 e.	
	715 a.	Lilja, skr. 1728 for Ä. M.
	715 b	- skr. for Ä. M.
	715 d.	Píslargrátur, skr. for Å. M.
	715 e.	Helgendigte, skr. for Ä. M.
	715 f.	
	715 g.	
	716 e.	Helgendigt, skr. for Ä. M.
	716 m.	Digte, skr. for Ä. M.
	716 o.	
	716 p.	
	717 dß.	Digt, skr. af Ä. M.
	717 e.	Heri et digt, skr. af Ä. M.
	717 fß.	Digt, skr. for Ä. M.
	720 c.	Digt, skr. for Ä. M.
	723 b.	Digte, delvis skr. af Å. M.
	729.	Komputistisk indhold, skr. af og for Å. M.
	732 a. VIII	- skr. af Ä. M.
	732 a. XII	Ä. M.'s komputistiske samlinger.
	734.	Rimbegla, vistnok skr. for Ä. M.
	735.	Komputistisk afhandling, vistnok skr. for Å. M.
	736 IV.	Ä. M.'s afskrift af et latinsk encyklopædisk hskr. (fra Island?).
	739.	Ä. M.'s optegnelser om edda.
	744.	Yngra Edda, vistnok skr. for Ä. M.
	745.	
	746.	
	761 a.	Skjaldedigte, skr. af og for Å. M.
	761 b.	- skr. af og for Ä. M.
	763.	Om runekunsten, isl. og svensk. Stammer vistnok fra et hskr. i Stockh.
	765.	Afskrifter ved Å. M.
	766 b.	Afskrift af en del af 194, 8vo, ved Å. M.
	766 c.	Veraldarsaga m. m., sikkert skr. for Å. M.

4to. 770 a. Om Grønland, skr. af Ä. J.
770 b. Heri et par sagaafskrifter, skr. for Å. M.?
770 c. Om Grønland, skr. af Å. M.
771 a. Å. M.'s bemærkninger til et isl. kort over Grønland.
771 b. Som foreg.
772 a. Å. M.'s bemærkninger til nogle isl. værker om Grønland.
772 b. Grønlands beskrivelse efter isl. kilder, afskr. for Ä. M.?
773 a. Arngrimur Jönssons Gronlandia, skr. for Å. M.?
904. Afskrifter ved Å. J., Ä. M. o. a.
922. Hrólfs saga kraka, delvis skr. af Ä. M.
1008. Sagaer, skr. af Ä. J. o. a.
1009. Skjaldedigte m. m., skr. af Ä. M. o. a.
1010. Heri et stykke, skr. for Ä. M.
1029. Sæmund frodes levned, skr. af Ä. M.
1032. Helgendigte, skr. af eller for Ä. M.
1050. Heri en fortegnelse over isl. sagaer, skr. for Ä. M. ?
8vo. 37 b. Optegnelser om Jónsbók-hskr., skr. af eller for Å. M.
85. Å. M.'s beskrivelse af et isl. håndskrift.
154. Digte, delvis skr. af Ä. M.
168. Om Rimbegla, skr. af Ä. M.
209. Å. M.'s notitser om bøger og håndskrifter.
213. Å. M.'s noter om Islands topografi.
214. Om Islands topografi, dels skr. af Ä. M., dels ældre fragmenter.
215. Ä. M.'s optegnelser om isl. klostre.
216. - - - segl.
217. - - - segl.
218. - - - segl.
219. - - - Torfæus' levned m. m.
221. III. Ä. M.'s optegnelser.
222. Å. M.'s notitser om diplomer (isl., norske og danske).
223. Å. M.'s samlinger til det isl. jordebogsarbejde.
224. Ä. M.'s samlinger om danske embedsmænd på Bessastaðir.
226 a. Ä. M.'s optegnelser (væsentlig, men ikke udelukkende, vedr. Island).
226 b. Å. M.'s optegnelser om isl. sprog.
227. Bøger i Skålholt, skr. af og for Ä. M.
228. Å. M.'s optegnelser, mest om ikke-isl. forhold.
229. Forskellige stykker, delvis skr. af og for Ä. M.
254. Ä. M.'s optegnelser om Íslendingabók.
255. - - - mønt, mål og vægt.
256. - - - norsk-isl. diplom-palæografi.
266. - - - skjalde.
267. - - - håndskrifter m. m.
121110.481. Ä. M.'s leksikalske samlinger over isl. sprog.

5.

Islandske håndskrifter, som Ami Magnusson uden tvivl har fået på Island, skønt der ikke foreligger bestemte opgivelser om proveniensen.

Enkelte af de nedenfor nævnte numre synes at være afskrevet for Ä. M. af skrivere på Island; denne mulighed nævnes nedenfor i nogle tilfælde, men en helt sikker afgørelse af, hvad han lod skrive på Island, og hvad han lod skrive i København (jfr. gruppe 4) er ikke mulig.

Fol.	1 b.	Sögubrot, 17. årh. Har tilhørt Þorleifur Klåusson (d. 1699).
	1 c.	- 17. årh.
	1 eoc.	- 17. årh. Skr. for Ä. M.?
	1 eβ. I.	*Perg.* ca. 1300. Har tilhørt Brynjölfur Sveinsson, jfr. Bibi. Arnam. VII 133, 421.
	1 g.	Islandske genealogier, 17. årh.
	2.	Völsunga saga og Ragnars saga, 17. årh.
	3.	- - - - - 17. årh.
	4.	Lat. overs, af dele af Völsunga saga, ved et par isl. præster, 17. årh.
	6.	Völsunga saga og Ragnars saga, 17. årh.
	8.	- - - - - 17. årh.
	12 a.	Hrólfs saga kraka, 17. årh.
	12 b.	- - - 17. årh.
	12 c.	- - 17. årh.
	14.	Jóms vikinga saga, ca. 1700. Skr. i København?
	43.	Sagaer om norske konger, 17. årh.
	56-57.	Olaf Tryggvasons saga, 17. årh.
	73 a.	Olaf den helliges saga, ca. 1700.
	75 e.	Fem brudstykker af Olaf den helliges saga. *Perg.* Heriblandt tre, hvor der ikke foreligger oplysninger om proveniensen.
	76 a.	Olaf den helliges saga, ca. 1700.
	117–118.	Sturlunga saga, 17. årh.
	124.	Sagaer, 17. årh.
	127.	Laxdæla saga, 17. årh.
	145.	Egils saga, 17. årh.
	148.	Gisla saga, 1651.
	161.	Sagaer, 17. årh.
	163 i.	Njåls saga, 1668.
	163 1.	Kjalnesinga saga, 17. årh.
	163 o.	Bandamanna saga, 17. årh.
	163 p.	Gisla saga, 17. årh.
	163 q.	Kjalnesinga saga, 17. årh.
	163 r.	Egils saga, 17. årh.
	164 d.	Króka–Refs saga, 17. årh.
	164 eα.	Orms þáttr, 17. årh.

Fol. 164 eß. Orms þáttr, 17. årh.
164 f. - 17. årh.
164 g. Söguþáttr af Jóni Halldórssyni, 17. årh.
164 h. Sagaer, 17. årh.
164 i. - 17. årh.
165 m. - 17. årh.
166. Rémundar saga, 17. årh.
169 c. Sagaer, 17. årh.
170. Þorsteins saga Vikingssonar, 17. årh.
171 a. Fornaldarsagaer, 17. årh.
171 b. Hålfdanar saga Eysteinssonar, 17. årh.
174. Jóns saga leikara, 17. årh.
179. Riddersagaer, 17. årh.
181 m. Sagaer, 17. årh.
183. Lais þáttr, 17. årh.
184. Dinus saga, 17 årh.
193 d. Illuga saga, 17. årh.
194 a. Fornaldarsagaer, 1677.
194 b. Hrólfs saga Gautrekssonar, 17. årh.
194 c. Gautreks saga, 17. årh.
202 d. Hålfs saga, ca. 1700.
202 e. - - 17. årh.
202 k. Hervarar saga, 17. årh.
202 1. Sturlaugs saga, 17. årh.
203. Fornaldarsagaer, 17. årh.
208. Hungrvaka m. m., 17. årh.
210. Biskupa sögur, 17. årh.
211. Hungrvaka m. m., 17. årh.
212. Årons saga, 17. årh.
214. Laurentius saga, 17. årh.
221. Fragmenter af helgensagaer. *Perg.* 13. årh.
240. Mariu saga. Fragmenter af 15 forskellige håndskrifter. *Perg.* 13.-15. årh. Om 4 blade oplyses direkte, at de er kommet fra Island, to 1727, eet efter Å. M.s død.
241 b. Liturgier o. lign. Fragmenter af flere håndskrifter. *Perg.* 13.-16. årh. Heri dog et enkelt fragment (VIII), som sikkert ikke stammer fra Island.
243 g. Konungs skuggsjá. *Perg.* 14. årh. Ifølge Finnur Jönsson sikkert et islandsk håndskrift.
243 h. Konungs skuggsja. Fragment af 3 forskellige handskrifter. *Perg.* ca. 1500.
243 i. Konungs skuggsjå. *Perg.* 1588.
243 p. - - ca. 1700.

Fol. 245 a. Flateyjarannáll, 17. årh.
245 b. - 17. årh.
249 1. Calendarium latinum. *Perg.* 12. årh. Har været på Island.
255. Islandske genealogier, 17. årh.
256. - - 18. århs. beg.
257–58. ca. 1700. (256-58 måske skr. for Ä. M. på Island).
265. Isl. dokumenter, 17. årh.
266. Isl. brevbøger, 17. årh.
325. Hiroskrå, skr. på Island, 17. årh.
349. Islandske juridiske afhandlinger, 17. årh.
4to. 59 b. Islandsk afskrift af et afsnit af den norske landslov, ca. 1700.
70. Norske landslov i isl. afskrift, 1586.
90. Norske landslov m. m. i dansk sprogform, skrevet for den islandske lagmand Jon Jönsson (1593).
105. Hirðskrá, ca. 1700.
118 b. En isl. juridisk afhandling, ca. 1700.
122. Grågås, 17. årh.
123 c. Udtog af Bjarkøretten, ca. 1700.
124 a. - - Grågås m. m., ca. 1650.
124 b. - - - - 17. årh.
125 b. - - - 17. årh.
130. Jónsbók. *Perg.* 1591.
131. - *Perg.* 16. årh.
138. - *Perg.* 16. årh.
142. Islandsk jura, 17. årh.
143. - - 17. årh.
159. Jónsbók. *Perg.* 15. årh.
162. - ca. 1700.
169. - *Perg.* 14. årh.
173 a. - forskellige fragmenter. *Perg.* 15.-16. årh.
173 b. - *Perg.* 15. årh.
173 c. Kristenret. *Perg.* 14. årh.
176. - *Perg.* 16. årh.
177. - ca. 1500.
178. - ca. 1700 (skrevet for Ä. M. ?).
182 c. - ca. 1700 (skrevet for Å. M.?).
185. Hirðsiðir, ca. 1650-1700 (delvis skrevet for Ä. M.?).
187 a. Langa rettarbot. *Perg.* 1543.
188. Kongelige forordninger for Island, 17. årh.
193. Domme m. m., ca. 1700.
198. En isl. lagmands kopibog, 16. årh.
199. Domme m. m., ca. 1600.

4to. 201. Juridisk indhold m. m., 17. årh.
202 a. En juridisk afhandling, 17. årh.
202 b. - - - 17. årh.
203. Register til den isl. lovbog, 17. årh.
205. Juridisk indhold, 17. årh.
206. Uddrag af lovbøger, ca. 1700, delvis skr. af Ä. M. selv.
207 a. Historisk-juridisk afhandling, ca. 1700.
209 c. Guðm. Andrésson: Discursus oppositivus, ca. 1700.
210 c. Juridiske afhandlinger, ca. 1700.
210 d. - - ca. 1700, skr. for Å. M.?
210 e. - - 17. årh.
211 a. Islandske dokumenter, ca. 1700.
211 c. Juridisk indhold, ca. 1700.
211 e. Om Islands tilstand, ca. 1700.
213 b. Juridiske afhandlinger, 17. årh.
213 c. - - 17. årh.
214 b. Juridisk afhandling, 17. årh.
216 b. Juridiske afhandlinger, 17. årh.
216 e. - - 17. årh.
218 d. Juridisk indhold, 17. årh.
219 b. - - ca. 1700.
219 c. - - 17. årh.
219 d. Islandske aktstykker, 17. årh.
221. Juridisk indhold, 17. årh.
225 c. - - 17. årh.
226 a. - - 17. årh.
226 c. - - 17. årh.
227 b. Småstykker, 17. årh.
227 c. Juridisk indhold, ca. 1700.
228 a. - - 17. årh.
228 c. - - 17. årh.
231 c. - - 17. årh.
234. Islandske aktstykker, 16.-18. årh., delvis skr. for Å. M.
237. Islandske diplomer, afskrevet (på Island) for Ä. M.
238. Islandske dokumenter, ca. 1570.
239. Islandske diplomer, 17. årh., delvis skr. for Ä. M.
240. Om Jon Sigmundsson, 17. årh., delvis vistnok skr. for Å. M.
249 d. Fortegnelse over et isl. klosters gods, ca. 1620.
250 b. Juridisk indhold, 17. årh.
253. - - 17. årh.
254. En islandsk sysselmands domme, ca. 1620.
255. En islandsk præsts kopibog, 17. årh.
256. Vilchins Måldagi. *Perg.* 17. årh.

4to. 259. Dokumenter fra Skålholt, ca. 1600.
263. Dokumenter vedr. Skålholt i dansk oversættelse, 17. årh., har måske tilhørt en dansk embedsmand.
268. Dokumenter vedr. Holar, ca. 1700.
270. Holar domkirkes ejendele, ca. 1700.
271. Rekaskrå Hólastaðar, skr. på Island for Ä. M.
272. Dokumenter vedr. Holar, 17. årh.
275. Måldagar fra Holar, ca. 1700, afskr. på Island for Å. M.
278 b. Rekaskrå. *Perg.* ca. 1300.
279 a. Dokumenter vedr. Þingeyrar. *Perg.* 13.–15. årh.
280. Dokumenter om det isl. klostergods, 17. årh.
283. Hrólfs saga, 17. årh.
284. - - 17. årh.
285. - - 1654.
286. Böðvars saga, 17. årh.
289. Jómsvíkinga saga, 17. årh.
290. - - ca. 1700.
292. - m. m., 17. årh.
294. Hålfdanar saga Brönuföstra, ca. 1700, skr. for Ä. M.
299. Om Korfits Ulfeld på islandsk, 17. årh.
308. Sagaer om norske konger, 17. årh.
313. Olaf Tryggvasons saga, 1657. Måske fra Ásgeir Jönsson.
317. Prøver af et **isl.** håndskrift, 17. årh.
318. Sagaer om norske konger, *1664.*
321. Olaf den helliges saga, 17. årh.
325 IV. To fragmenter af Olaf den helliges saga. *Perg.* 13.-14. årh.
325 VI. Olaf den helliges saga. *Perg.* 14. årh.
326 d. Hernings þáttr.
331. Peder Claussøns Norges beskrivelse på islandsk, 17. årh.
333. Orkneyinga saga, 17. årh.
334. Færeyinga saga m. m., 17. årh.
335. Sagaer. *Perg.* ca. 1400.
337. Sturlaugs saga, 17. årh.
341 b. To blade af forstems saga Vikingssonar. *Perg.* 17. årh.
342. Sagaer, 17. årh.
343 a. Sagaer. *Perg.* 15. årh.
343 c. Yngvars saga, 17. årh.
344 b. Sagaer, 17. årh.
347. Håkonar þáttr, ca. 1700.
351. Magnúss saga helga, ca. 1700.
352. - - - ca. 1700.
358. Sagaer, 1694.
359 b. Hervarar saga, 17. årh.

4to. 360 a. Bósa saga, ca. 1700, skr. for Ä. M.?
360 b. - - 1663.
361. - - 17. årh.
362. - - ca. 1700.
363. Fornaldarsagaer, ca. 1700.
367. Íslendingabók, trykt i Skålholt 1688.
372. Hungr vaka, 17. årh.
384 b. Laurentius saga, 17. årh.
385. To fragmenter {*Perg.* 14. årh.) samt et stykke af Þorláks saga. Det sidste skr. på Island for Å. M. ?
386. To fragmenter. *Perg.* 13. årh. Om det ene oplyses, at det er kommet fra Vallanes kirke.
396. Guðmundar saga. *Perg.* ca. 1400.
400. - - ca. 1700.
402. Árons saga, 17. årh.
405. Laurentius saga, 17. årh.
406 b. - - ca. 1700.
406 c. - - ca. 1700.
408 c. Hungrvaka, ca. 1700.
415. Annaler m. m. *Perg.* 14. årh.
422. 4 dele, hvoraf 3 om isl. begivenheder i det 17. årh.
429 a. Annalbrudstykker, 17. årh.
430. Isl. dokumenter, 17. årh.
437–38. Sturlunga saga, 17. årh.
440. - - 17. årh.
445 a. Eyrbyggja saga, 17. årh.
447. - - 17. årh.
451. Hrafnkels saga, ca. 1700, skr. på Island for Å. M.?
452. Droplaugarsona saga, ca. 1700, skr. på Island for Å. M.?
453. Egils saga, 17. årh.
454. - ca. 1700, skr. på Island for Å. M.?
462. - - 17. årh.
469. Njåls saga, 1705.
472. Þórðar saga hreðu, ca. 1700.
477. Grettis saga, 17. årh.
481. Gisla saga, 17. årh.
491. Båröar saga, 17. årh.
494. Finnboga saga, 17. årh.
496. Sagaer, ca. 1640.
497. Hallfreöar saga, ca. 1700, skr. for Ä. M.?
499. Har öar saga, 17. årh.
500. Gunnlaugs saga, 17. årh.
502. Håvaröar saga, 17. årh.

4to. 504. Kjalnesinga saga, 17. årh.
507. Vémundar saga, 17. årh.
511. Viglundar saga, 17. årh.
513. Vápnfirðinga saga, ca. 1700, skr. på Island for Ä. M.?
514. Ljósvetninga saga, 17. årh.
516. Flóamanna saga, 17. årh.
522. Et par sagaer, 17. årh.
523. Tre sagaer, 17. årh.
524. Tre sagaer, 17. årh.
527. Fem sagaer, 17. årh.
530. Hugo Skaplers saga, 17. årh.
531. Karlamagnus saga, 17. årh.
532. Kirjalax saga, ca. 1700, skr. for Ä. M.?
533. Sagaer. *Perg.* 15. årh.
534. Mågus saga. *Perg.* 15. årh.
538. Rémundar saga, 1705, skr. på Island for Ä. M.?
540. - - 17. årh.
543. Tristrams saga, 17. årh.
548. Vilhjålms saga sjóðs. *Perg.* 1543 (?).
549. Vilmundar saga, 17. årh.
550. Falentins saga, 17. årh.
552 b. Hávarðar saga, 17. årh.
552 kß. forstems saga Vikingssonar, 1683.
552 m. Hallfreðar saga, 17. årh.
552 n. Hrafns saga, 17. årh.
552 p. Kjalnesinga saga, 17. årh.
552 q. Sagaer, 17. årh.
552 r. Höfuðlausn, 17. årh.
554 aß. Bandamanna saga, 17. årh.
554 ay. Króka–Refs saga, 17. årh.
554 a5. Hœnsa–Þóris saga, 17. årh.
554 b. Króka–Refs saga, 17. årh.
554 c. Ölkofra þáttr m. m., 17. årh.
554 g. Kormåks saga, 17. årh.
555 e. Orms þáttr, 17. årh.
555 f. Gunnars saga Keldugnüpsfifls, 17. årh.
555 g. Kjalnesinga saga, 17. årh.
555 k. Gunnars saga Keldugnüpsfifls, 17. årh.
558 a. Valla-Ljöts saga, ca. 1700.
558 b. - - ca. 1700.
558 c. Sagaer, 17. årh.
558 d. Finnboga saga, 17. årh.
560 a. Viglundar saga, ca. 1700.

4to. 560 b. Gunnars saga Keldugnüpsfifls, ca. 1700.
560 c. Sagaer, ca. 1700.
560 d. - ca. 1700.
561. - *Perg.* ca. 1400.
562 a. - 17. årh.
562 b. Þorsteins saga uxafóts, 17. årh.
562 f. To bættir 17. årh.
563 a. To - 17. årh.
563 c. Stjörnu-Odda draumr, ca. 1700.
564 d. Þórðar saga, ca. 1700.
566 c. Fóstbrœðra saga, 1705, skr. på Island for Ä. M.?
569 a. Þorgeirs rimur, skr. på Island for Å. M.
572 a. Åsmundar báttr Sebbafóstra, 17. årh.
572 b. - - - 17. årh.
572 c. Sagaer, 17. årh.
575 a. * - *Perg.* 15. årh.
576 a. Sagauddrag, 17. årh.
577. Sagaer. *Perg.* 15. årh.
578 a. Elenar saga, 17. årh.
578 b. Af Valtara, 17. årh.
578 d. Om grev Bertram m. m., 17. årh.
578 e. Et eventyr, 17. årh.
578 f. Tiodels þáttr, 17. årh.
578 h. Markolf og Salomon, 17. årh.
578 i. Eventyr, 17. årh.
578 k. Eventyr, ca. 1700.
581. Af Ernesto hertoga, 17. årh.
583 a. Hålfdanar saga Eysteinssonar, 1663.
583 b. Haralds rimur Hringsbana, 17. årh.
583 c. Rauðúlfs þáttr m. m., 1662.
583 d. To þættir, 1662-63.
584. Hektors saga. *Perg.* 16. årh.
587 a. Slysa-Hróa saga, 17. årh.
587 c. Göngu-Hrölfs saga, 1655.
587 d. Áns saga, 17. årh.
588 b. Ålaflekks saga, 17. årh.
588 c. - - m. m., 17. årh.
588 d. Bærings saga, 17. årh.
588 e. Dåmusta saga, ca. 1700.
588 f. Jöns saga leikara, ca. 1700.
588 h. Möttuls saga, 17. årh.
588 k. Samsonar saga, 17. årh.
588 1. Saulus saga, 17. årh.

4to. 588 m. Sigrgarðs saga, 17. årh.
588 n. - - 17. årh.
588 o. Sigurðar saga fots, 1692.
588 p. Sagaer, 17. årh.
590 a. - 17. årh.
590 b-c. - 17. årh.
591 a. Et fragment, 17. årh.
592 b. Dele af Mågus saga, ca. 1700, skr. på Island for Ä. M. ?
594 b. Flóres saga ok Leo, 17. årh.
595 c. Rómverja saga. *Perg.* 17. årh.
600 a. Vilmundar saga, 17. årh.
600 b. Virgilius saga, 1677.
600 c. - - 17. årh.
600 d. Pontanus saga, 17. årh.
601 a. Udtog af forskellige rimur, ca. 1700.
601 b. Indholdet af et par rimur, ca. 1700.
601 c. Som foreg.
602 a. Eventyr, ca. 1700, skr. på Island for Ä. M. ?
602 b. Som foreg.
607. Jomsvikinga rimur, ca. 1700.
609 a. Álaflekks rimur, 17. årh.
609 c. Amicus rimur, ca. 1700.
611 a. Rimur, 17. årh.
611 b. - 17. årh.
611 c. - 17. årh.
611 d. - 17. årh.
611 e. - 17. årh.
611 f. - 17. årh.
611 g. - 17. årh.
612 f. - 17. årh.
612 g. - 17. årh.
612 h. - 17. årh.
613 a. - 17. årh.
613 b. - 17. årh.
613 d. - 1692.
613 e. - 17. årh.
613 i. Pontus rimur, ca. 1700.
615 e. Rimur, 17. årh.
615 f. Rimur og digte, 17. årh.
615 g. - - 17. årh.
615 h. - 17. årh.
615 i. - - - 17. årh.
615 k. - - 17. årh.

4to. 615 1. Rimur og digte, 17. årh.
615 m. - - - 17. årh.
615 n. Rimur, 1693.
616 a. - 17. årh.
616 c. - 17. årh.
616 d. - 17. årh.
616 e. - 17. årh.
620. Prædikener, 1689.
637. En apostelbiografi, ca. 1700, skr. for Ä. M. ?
643. Nikulaus saga. *Per g.* ca. 1400.
645. Helgenbiografier. *Perg.* 13. årh. Fra Eyjafjörður?
647. Andreas saga. *Perg.* 15. årh.
649 a. Jóns saga postula. *Perg.* 14. årh.
650 a. Fragment af en apostelbiografi. *Perg.* ca. 1400.
650 b. Prædikener. *Perg.* 15. årh.
659 b. Fragmenter af apostelbiografier. *Perg.* 17. årh.
662 a. Thomas saga, 3 fragmenter. *Perg.* 14. årh.
663 b. Játvarðar saga, 17. årh.
668. Brudstykker af religiøst indhold. *Perg.* 15. årh.
676 b. Elucidarius på isl., 17. årh.
680 a. Ordo ecclesiastici usus. *Perg.* 13. årh. (fra en isl. kirke).
680 b. - - - *Perg.* 15. årh. (fra en isl. kirke).
681 b. Duggals leiðsla. *Perg.* ca. 1500.
685 a. Minna forsagnir. *Perg.* ca. 1500.
685 b. Elucidarius på isl. *Perg.* 15. årh.
685 c. Prosper Aquitanus på isl. *Perg.* 14. årh.
685 d. Teologiske afhandlinger på isl. *Perg.* 15. årh.
686 a. Homilie på isl. *Perg.* ca. 1400.
686 c. - - - *Perg.* ca. 1200.
687 a. Gejstlige statutter m. m. *Perg.* 15. årh.
687 e. Besværgelser m. m. *Perg.* ca. 1600.
688 a. Teologisk indhold. *Perg.* 15. årh.
688 b. Kirkelig statut. *Perg.* 15. årh.
688 c. Gejstlige statutter. *Perg.* 15. årh.
692 b. Homilier, 17. årh.
692 c. Teologisk indhold, 17. årh.
692 d. Som foreg.
692 e. Prædikener, 17. årh.
692 f. Et par småstykker, 17. årh.
692 g. Lexicon theologicum (fra Island).
692 h. Prædikener m. m., 17. årh.
693. Esdra, 3-4. bog, på isl., ca. 1700.
694. Davids salmer på isl., ca. 1700.

4to. 695 a. Isl. digte, 17. årh.
695 b. Konungs skuggsjå, 17. årh.
695 c. Hirðsiðir m. m., 17. årh.
695 d. Christi barndomshistorie m. m. (isl.), 17. årh.
695 e. En afhandling af Justus Lipsius på isl., 17. årh.
695 f. Et isl. digt, ca. 1700.
696. 33 forskellige fragmenter af isl. hskr. *Perg.* 13.-16. årh.
700 a. Isl. lægebog, ca. 1600.
700 b. Isl. annal, ca. 1600.
701 a. I } gebøger, 17. årh. Den ene måske fra Jens Rosencrantz (hører da
701 b. } i l gruppe nr. 3).
702. Retorik i isl. oversættelse, 1589.
716 a. Helgendigte, 17. årh.
716 b. 17. årh.
716 c. Helgendigt, ca. 1700, skr. for Å. M.?
716 d. - 17. årh.
716 h. 17. årh.
716 i. - 17. årh.
716 k. Et digt om Jon Arason, 17. årh.
716 1. Som foreg.
716 q. Et digt, ca. 1700.
717 b. Olafsvisur, 17. årh.
717 fa. Et digt, skr. 1670.
717 g. Et digt, skr. 1673.
717 h. Helgendigte, 17. årh.
718. Digte, 17. årh.
726. Prøver på isl. versemål, ca. 1700.
727. Rimbegla, 1594. Tíðfordríf, 1644.
730. - ca. 1700.
732 a. III. Isl. kalendarium, 1658.
732 a. IV. Isl. kalendarium, 1703.
732 a. VI. Tabel over årets fester, 17. årh.
732 a. VII Tabula computistica. *Perg.* 12. årh.
736 I. Geografisk indhold. *Perg.* 14. årh.
736 III. Encyklopædisk indhold. *Perg.* 15. årh.
736 V. Komputistisk indhold, 17. årh.
740. Snorra Edda, 17. årh.
741. - - 17. årh.
742. Uddrag af Snorra Edda, 17. årh.
743. Snorra Edda, 17. årh.
752. - - 17. årh.
757 a. - - *Perg.* ca. 1400.
759. Völuspå, ca. 1700.

4to. 770 c. Om Grønland, 17. årh.
814. Brynjólfur Sveinssons forelæsninger over Petrus Ramus, 17. årh.
902 c. Isl. jordebog, 16. årh.
908. Isl. aktstykker, 17. årh. ,
910. Forskellige aktstykker angående Island, 17. årh.
912. Som foreg.
914. Som foreg.
921. Fragmenter udtaget af bind, de fleste islandske.
8vo. 37 a. Jónsbók m. m. *Perg.* ca. 1500.
40. - - *Perg.* 16. årh.
41. - - *Perg.* 15. årh.
45. - - *Perg. 16.* årh.
46. - - 17. årh.
50. Isl. kristenret. *Perg.* ca. 1500.
52. Som foreg.
55. Retterbøder o. 1. *Perg.* ca. 1600.
58. Juridiske optegnelser, 17. årh.
61 b. Forklaringer til lovbogen, 17. årh.
62 b. Domme, 17. årh.
62 c. - o. 1., ca. 1600.
66 a. Måldagar, ca. 1600.
66 b. Isl. aktstykker, 17. årh.
67. Forskellige småstykker, 17. årh.
83. Christi barndomshistorie, 17. årh.
87. Religiøse betragtninger, 17. årh.
88. Som foreg.
92. Som foreg.
93. Som foreg.
99 b. Isl. digt, 17. årh.
102. Salmer m. m., 17. årh.
109 a. Sagaer, 17. årh.
109 b. Isl. domme, 17. årh.
110. Uddrag af Hungrvaka, 1601.
115. Samlinger om Grønland efter isl. kilder, 17. årh.
118 a. Sagaer, 17. årh.
118 b. Alexander den stores brev, 17. årh.
119 a. Sagaer, 17. årh.
119 b. Eventyrsamling, 17. årh.
120. Samsonar saga, ca. 1700.
121. Sigurðar saga þögla, 17. årh.
122. - - turnara, ca. 1700.
123. Sagaer. *Perg.* ca. 1600.
124. Anekdoter og fabler, 17. årh.

8vo. 125. Sagaer, 17. årh.
126. Rimur, 17. årh.
127. - 17. årh.
130. - 17. årh.
133. - 1701.
134. - 1703.
136 b. - 1658.
138. - ca. 1700.
139. - ca. 1700.
141 a. - ca. 1700.
141 b. - ca. 1700.
142. - ca. 1700.
148. Digte, 1676-77.
152. - 17. årh.
153. - 17. årh.
155 b. Et digt. *Perg.* ca. 1500.
157. Dele af Snorra Edda m. m., 17. årh.
166 b Snorra Edda m. m., 17. årh.
167 a. Småstykker, 17. årh.
167 b. - 17. årh.
170. Islandsk kalender, 1661-63.
171. - - *Perg.* 16. årh.
172. - - *Perg.* ca. 1600.
173. - - 17. årh.
175. - - 17. årh.
179. - - 17. årh.
182. - - 1702.
183. - - 1706.
185. - - 17. årh.
190. Medicinsk indhold, 17. årh.
191 b. Isl. lægebøger, 17. årh.
197. Isl. uddrag af Hans Nansens kosmografi, 1648.
199. Aritmetik på isl., 17. årh.
205. Latinsk-isl. gloser m. m., 17. årh.
210. Teologiske afhdl. af Påll Björnsson, ca. 1700.
211. Fragment af en postil, ca. 1700.
212. Udkast til prædikener, ca. 1700.
214. Isl. fjordfortegnelser m. m., 17. årh.
233. Heri et isl. brev, 1641.
12mo. 425. Sthens vandrebog på islandsk, 17. årh.
426. Salmer, bønner, 17. årh.
433 b. Margrétar saga. *Perg.* ca. 1500.
434 a. Lægebog. *Perg.* ca. 1500.

I2mo. 434 c. Bønner, signelser, 17. årh.
437. Overtro, 17. årh.
438. Bryllupsskikke, 17. årh.
439. Digte, 17. årh.
440 b. Rimur m. m., 17. årh.
441. Digte, 17. årh.
459. Rembihnütur, 17. årh.
464. Komputistik. *Perg.* 17. årh.
468 a. - *Perg.* 17. årh.
468 b. - *Perg.* ca. 1600.
468 c. - *Perg.* 17. årh.
468 d. - *Perg.* 17. årh.
468 e. - *Perg.* 17. årh.
472. - 1663.
473. 1686.
474. - ca. 1700.
475. - ca. 1700.
476. - ca. 1700.
477. - ca. 1700.
478. - 1702.
479. 1703.
480. - 1706.

6.

Islandske håndskrifter indkommet i samlingen efter at kataloget 1730 blev skrevet.

Kataloget 1730 slutter med nr. 379 b i folio, nr. 901 i kvart og nr. 207 i oktav. De senere tilkomne håndskrifter har i nogle tilfælde uden tvivl tilhørt Årni Magnusson, og de grupperes da her på samme måde som de andre. Men der er også en del håndskrifter, som er indkommet i løbet af det 18. og 19. årh., samt en del kataloger, afskrifter o. 1., som er fremkommet i tilslutning til samlingen.

Fol. 20 e-g og i. Materiale til en udgave af Knytlinga saga, ca. 1750, væsentlig skrevet af islændere, dog enkelte bemærkninger af Hans Gram.
20 k. Et eksemplar af den 1741 trykte, men aldrig udkomne Knytlinga saga.
315 1. 2 blade af Jónsbók. *Perg.* 14. årh. Fra Island 1858.
380. Breve fra det 17. årh., dels fra, dels til islændere.
381. Dokumenter, de allerfleste ang. Island, 16.-17. årh.
382. - delvis angående Island, 17. årh.
384. Katalog over Ä. M.'s efterladte bøger og håndskrifter 1730.
385. Sturlunga saga, ca. 1700, skænket 1837.
386. - - 18. årh., skænket 1837.

Fol. 387 a-c. Rimur afskr. efter et hskr. i Wolfenbüttel, 1849.
388. Dokumenter om Vestmannaøerne, ca. 1700.
389. Isl.-latinsk juridisk glossar, ca. 1830.
390. Forarbejder til en norsk lovudgave, ca. 1800.
391. Afskrifter udførte af en stipendiat, ca. 1875.
392. Strimler, stumper o. 1. udtaget af bind. Delvis *perg.* Dels islandske, dels andre steder fra.
393. Knýtlinga saga udgaven 1741 m. m.
394. Katalog over en del af samlingen, 19. årh.
395. Isl. sagaer, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
396. - - 17. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
397. - 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
398-401. Sagaafskrifter, skr. i København i det 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
402. Svarfdæla saga, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
403. Sagaer skr. i København (og Stockholm) 1841. Fra Oldskriftselskabet 1883.
404. Forarbejder til en Heimskringlaudgave ca. 1846. Fra Oldskriftselskabet 1883.
405. Jon Ólafssons Runologi, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
407. Materiale til en udg. af Egils saga, ca. 1800.
408. Afskrift af en saga i samlingen, 18. årh.
409. Þáttr af Vermundi kongi, 17. årh.
410. En isl. brevsamling, 18. årh.
414. Afskrift af eddahskr. i Uppsala, 18. årh.
415-417. Heimskringla afskrevet og oversat, 18. årh.
422. Samlinger til en isl.-latinsk ordbog, 18. årh.
423-25. Kommentarer til edda og skjaldekvad ved Gunnar Pålsson, 18. årh.
426. Isl. sagaer, 17. årh.
438-51. (14 vol.) Påpirer ang. den isl. kommission, som Ärni Magnusson var medlem af.
452-54. Ärni Magnussons private papirer.
455. Grettis saga, materiale til en udgave, 18. årh.
456. Katalog over Ä. M.'s bøger og hskr. 1730.
457, 459, 460-474. Isl. jordebøger, dels ældre jordebøger fra 17. årh., dels den af Ä. M. og Påll Vidalin udarbejdede jordebog i dansk oversættelse.
458. Torfæus: Trifolium historicum, et fragment.
475. Sverris saga, et fragment, ca. 1700.
476. Bua saga med Jökuls þáttr, ca. 1700, skr. af Ásgeir Jönsson.
477-485. (9 vol.) Kataloger over forskellige dele af samlingen.
4to. 427 b. En annalafskrift, 18. årh.
913. Forskellige stykker, væsentlig islandske.
916. Adversaria Eddica, ca. 1785.

4to. 917. Luthers historie på isL, ca. 1730, skænket til samlingen 1839.
920. Afskrifter ved stipendiater, 19. årh.
923.
924.
925. F skellige kataloger, 19. årh.
926.
927.
928. Sagaer, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
929. Som foreg.
930. Som foreg.
931. Som foreg.
932. Sagaer, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
933. Som foreg.
934. Ärmanns saga, ca. 1800. Fra Oldskriftselskabet 1883.
935. Huldar saga, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
936. Auðunar þáttr, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
937. Flóamanna saga, 1685. Fra Oldskriftselskabet 1883.
938. - - 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
939. Grettis saga, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
940. Gunnars saga Keldugnúpsfífls, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
941. Starkaöar saga, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
942. Vatnsdoela saga, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
943. Þór ðar saga hreöu, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
944. Som foreg.
945. Udfyldning af lakunerne i Gull-Þóris saga. Fra Oldskriftselskabet 1883.
946. Sagaafskrifter udført i København, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
947. Laxdæla saga, udg. 1826 med rettelser. Fra Oldskriftselskabet 1883.
948. Sagaafskrifter udført i København, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
949. Som foreg.
950. Småstykker, afskr. i København, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
951. Rimur, ca. 1800. Fra Oldskriftselskabet 1883.
952. - 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
953. Isl. kristenret, skr. i Kbh. i 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
954. Hirðskrá, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
955. Afhandling om hundraö silfrs, ca. 1800. Fra Oldskriftselskabet 1883.
956. Fornyrði lögbökar af Páll Vidalin, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
957. Jon Ólafssons Runologi, 1758. Fra Oldskriftselskabet 1883.
958. Geografiske afhandlinger v. samme, ca. 1727. Fra Oldskriftselskabet 1883.

4to. 959. Jon Indiafari's autobiografi, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
960. Islandske digte, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
961. Ortografisk afhandling, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
962. Annal, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
963. Moraliserende afhandling, 1757. Fra Oldskriftselskabet 1883.
964. N. M. Petersens optegnelser om Island. Fra Oldskriftselskabet 1883.
965. Forklaringer til eddadigte og skjaldevers m. m. Fra Oldskriftselskabet 1883.
967. Söguþáttr af Jóni Halldorssyni, 18. årh. Fra Gisli Brynjülfsson 1886.
968. Isl. folkesagn, folketro, digte m. m., 19. årh. Fra Gisli Brynjülfsson 1886.
969. Som foreg.
970. Som foreg.
1002. Bemærkninger til Grettis saga, 18. årh.
1004. Jónsbók, *Perg.* 17. årh.
1007. Bemærkninger til en oversættelse af Knýtlinga saga, 18. årh.
1010. Forskellige stykker vedr. Islands historie, 17.-18. årh.
ion. Fornyrði lögbökar af Páll Vidalin m. m.
1014. Materiale til Å. M.'s jordebog.
1015. Magnus saga, 1735.
1016. Småstykker afskrevet af Jon Þorkelsson, 18. årh.
1017. Afhdl. om den ældste isl. handel, 1751.
1018. Juridiske afhdl. af Jon Magnusson.
1019. Som foreg.
1021. Jönsbök afskr. af Ä. M. 1686, har derefter været på Island.
1022. Jömsvikinga saga i latinsk oversættelse, 18. årh.
1023. Sagaer, 1825.
1026. Om Olaf hvitaskåld, 18. årh.
1033. Isl. digte, ca. 1700.
1035. Fragmenter af Jönsbök. *Perg.* 17. årh.
1036. Sturlaugs saga, skr. på Island ca. 1730 for Ä. M.
1037. Til Å. M.'s biografi, skr. 1730 af hans broder.
1039. Bósa saga, 17. årh.
1040. Andra rimur, skr. for Å. M. ?
1041. Udtog af en saga m. m., 17. årh.; af Ä. M. lånt fra Brynjölfur Þórðarson.
1042. Afhandlinger af Påll Björnsson, 1702.
1043. Prædikener fra Skålholt, ca. 1700.
1053. Afskrift af et gammelnorsk stykke 1740 og en retterbod oversat fra isl., 18. årh.
1055. Isl. forfatterkatalog, 1838.

4to. 1056. Brudstykker modtaget fra Rigsarkivet. *Perg.* Heri et halvt blad af et isl. Heimskringla-håndskrift, fundet i en tingbog fra Vendsyssel, og et blad af en Jónsbók, fundet som omslag om Herlufsholms regnskab 1617; ellers er fragmenterne danske eller norske.
1057. Breve til Ä. M. og fra ham, samt andre optegnelser vedr. ham.
1058. Islandske privatbreve, 17. årh.
1059. Kataloger, 19. årh.
1060. Som foreg.
1061. Som foreg.
1062. Som foreg.
1063. Afskrifter af småstykker i samlingen, 19. årh.
8vo. 234. Katalogarbejder, 19. årh.
235. Som foreg.
236. Som foreg.
237. Sagaer, ca. 1800. Fra Oldskriftselskabet 1883.
238. - 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
239. Rimur, 19. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
240. Digte og salmer, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
241. Som foreg.
242. Salmer, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
243. Om tyrker, jøder m. m., 17. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
244. Lægebog, 1691-92. Fra Oldskriftselskabet 1883.
245. - 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
246. - 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
247. Trolddom, runer m. m., ca. 1800. Fra Oldskriftselskabet 1883.
248. En afhandling af Þorleifur Halldórsson, ca. 1800. Fra Oldskriftselskabet 1883.
249. En afhandling af Påll Björnsson, 18. årh. Fra Oldskriftselskabet 1883.
250. Isl. afhdl., 18. årh.
251. N. M. Petersens samlinger til en oldnord. ordbog. Fra Oldskriftselskabet 1883.
252. Snorra Edda, 17. arh.
253. En isl. rejseberetning, ca. 1700.
269. Om gammel nordisk geografi, 18. årh.
270. Afhandlinger af Påll Vidalin, 18. årh.
271. Jönsbök, 1666.
272. Isl. kalender, 18. årh.
273. Jon Ólafssons dagbog, 1739-43.
276. Isl. sagn m. m., 19. årh.
277. Som foreg.
278. Heiðarvíga saga, 19. årh.

Til denne gruppe hører også en række værker og optegnelser (deriblandt enkelte

afskrifter) om islandsk sprog, litteratur og kultur skrevet af Ä. M.'s amanuensis, Jon Ölafsson, der indtil sin død (1779) arbejdede som Arnamagnæansk stipendiat. Det drejer sig først og fremmest om følgende numre:

Fol. 383, 411, 412, 413, 418, 421, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437.

4to. 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000, 1001, 1003, 1012, 1013, 1020, 1024, 1025, 1027, 1028, 1031, 1038.

7.

Islandske værker, skrevet af ikke-islandske skrivere. Heri også oversættelser.

Fol. 37. Heimskringla, skr. 1567-68 efter det norske håndskrift Jöfraskinna af nordmanden Jens Nilssøn.
47. Eirspennill. Sagaer om norske konger. *Perg.* 14. årh. Skr. i Norge og har aldrig været på Island.
92. Orkneyinga saga i dansk oversættelse, 17. årh.
93. En del af Heimskringla, oversat i Norge af Laurentz Hansson, 16. årh.
94. Sagaer om de norske konger i dansk oversættelse, 16. årh.
95. Som foreg.
96. Som foreg.
97. Som foreg.
103. Orkneyinga saga i dansk oversættelse, 17. årh.
353. Islandsk kristenret i dansk oversættelse, 17. årh.

4to. 310. Odd Munks saga om Olaf Tryggvason, skr. i Norge i det 13. årh.s sidste halvdel. *Perg.* Håndskriftet har vistnok aldrig været på Island.
883. Kongesagaer, oversat i uddrag af nordmanden Mattis Størssøn, 1573.
884. Som foreg., 16. årh.

8.

Afskrifter af ikke-islandske værker, foretaget i tiden omkring 1700 af islandske skrivere.

Blandt skriverne mærkes særlig Ásgeir Jönsson og Ärni Magnusson selv (i det følgende betegnet Ä. J. og Å. M.). Disse afskrifter er som regel foretaget uden for Island, særlig i København; dog er nogle af dem vistnok skrevet på Island, hvortil Ä. M. under sit lange ophold der havde bragt nogle af sine ikke-islandske håndskrifter. Karakteristisk for disse afskrifter er deres videnskabelige karakter. I modsætning hertil står de almindelige islandske afskrifter af oprindelig norske værker, som Konungs skuggsjá og Hirðskrá, hvor sprogformen islandiseres; de kan ikke adskilles fra den hjemlige litteratur og betragtes her som rent islandske håndskrifter.

Fol.	99.	Absalon Pedersens Norgesbeskrivelse, skr. af Å. J.
	199.	Olai Petri krönika, skr. af Å. J.
	303.	Norske landslov, skr. af Ä. J.
	306.	Gulatingsloven, skr. af Å. J.
	308.	- skr. af Å. M.
	310.	Frostatingsloven, skr. af Ä. J.
	311.	- skr. af Ä. J.
	312.	- skr. af Ä. M.
	314.	- skr. af en islandsk skriver.
	326.	Tunsberg bylov, skr. af Å. J.
	327.	Norske kristenretter, skr. af Jon Gislason, sikkert for Å. M.
	329 b.	Bergens kalvskind, skr. af Magnus Einarsson.
	365.	Edvard Edvardsens Bergens beskrivelse, skr. af Ä. J.
4to.	66.	Gulatingsloven, skr. af Å. J.
	67.	Norske landslov, isl. hdskr., skr. for Ä. M. ?
	73.	Tunsbergs bylov, skr. af Magnus Einarsson, sikkert for Ä. M.
	76 a.	Bergens bylov, skr. af Jon Gislason, antagelig for Ä. M
	76 b.	Tunsberg bylov, skr. af Guðmundur Guðmundsson efter et hdskr. i Stockholm, antagelig for Ä. M.
	77 a.	Eidsivatings kristenret, skr. for Ä. M.
	77 c.	Som foregående.
	77 d.	Afskr. af Eidsivatings kristenret, skr. for Å. M. ?
	77 e.	Gulatings kristenret, skr. af Magnus Einarsson for Å. M.
	77 f.	Afskrift af Gulatings kristenret, sikkert skr. for Ä. M.
	77 g.	Gulatings kristenret, skal være skr. af Jon Halldörsson, sikkert for A.M.
	114 c.	Grænseskel mellem Norge, Sverige og Rusland (gammelnorsk), afskrevet og .oversat af Ä. M.
	114 d.	do. afskrevet for Ä. M.
	115 a.	To norske dokumenter, det ene angående Island, afskrevet af A.M.
	115 b.	Norske dokumenter, afskrevet af og for Å. M., delvis efter et isl. håndskrift.
	117.	Tunsberg-kompositionen på latin, skr. for Å. M.
	300.	Danske annaler, skr. af Å. M.
	422.	Heri en afskrift ved Á. M. af notater ved den norske lagmand Jon Simonssøn.
	665.	Legenden om Olaf den hellige, skr. af Magnus Einarsson efter den norske homiliebog, ca. 1700.
	670 h.	Olafslegender, skr. af Á. M., delvis efter håndskrifter fra Sverige og Danmark.
	670 i.	To latinske hymner, skr. af Á. M.
	683 b.	Á. M.'s afskrift af 683 a.
	683 c.	Norske småstykker, afskr. af Á. M.

4to. 689. En tale mod de norske biskopper, skr. af Magnus Einarsson.
690. do. skr. af Å. M.
737 I. Jólaskrá, skr. af Å. M. efter et norsk håndskrift.
737 II. Som foreg.
777 d. Ivar Baardsøns Grønlandsbeskrivelse, skr. af Jon Eggertsson?, 17. årh.
839. Danske kroniker, skr. af Th. Adeldahl, ca. 1775.
844. Ry årbøger, skr. af Ä. M.
850. Chronicon Danicum, skr. af Jon Þorkelsson.
892. O. Sperling: Boreas, skr. af Å. J.
905. Kataloger over håndskrifter i tre danske biblioteker, skr. dels af, dels for Ä. M.
906. Danske småstykker, skr. af Å. M.
907. Som foreg.
909] Å. M.'s bibliografiske optegnelser og ekscerpter.
1030. Norske og danske kongerækker, skr. af Å. M.
1045. Index in tomos Bartholinianos, skr. af Ä. M.
1046. Calendarium Romanum, skr. dels af, dels for Å. M.
1049. Om danske helgener, skr. dels af, dels for Ä. M.
1050. Nogle dele heraf, skr. af Å. M.
8vo. 35. Norske retterbøder, skr. af Å. M. og en skriver.
36. En norsk statut, skr. for Ä. M.
230. Ä. M.'s optegnelser om danske forhold.
231 a-f. Ä. M.'s bibliografiske optegnelser, heri enkelte blade om isl. forhold.
257. Ä. M.'s samlinger om danske biskopper.
258 a. - - - norske biskopper.
258 b. - - - norske biskopper.
259. - - - færøske biskopper.
260. - - orknøske biskopper.
261. - - - grønlandske biskopper.
262. - — - svenske biskopper.
265. - - - norske og danske klostre.

9.

Håndskrifter uden tilknytning til Island (bortset fra, at der i flere af dem er sedler skrevet af Ami Magnusson, ligesom enkelte har tilhørt Torfæus).

Fol. 21 (synes skr. for Ä. M.), 22 (heri dog enkelte islandske ekscerpter), 24 -f 25 ab, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 98, 100, 190 a, 191, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 241 b (delvis), 243 bα, 249 h (Calendarium latinum, fra en isl. kirke?), 249 k (har været i islandsk eje), 253, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299 (her er et par blade med isl. tekst

brugt som omslag), 300, 302, 305, 307, 309 (hertil hører også en stump i 737 II, 4to), 313, 315 e-k, 316 (norsk lovhåndskrift, heri en enkelt isl. forordning), 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 328 (afleveret til Norge), 329 a, 33°, 331, 332, 333, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 379 a, 382 (sidste del).

Indkommet efter Å. M.'s død: 406, 419 (delvis skr. af Å. M.), 420.

4to. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32 a (heri optegnelser af Ä. M.), 32 b (ligeledes), 33, 35, 36, 37, 38 a, 38 b, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61 a, 61 b, 62, 64, 65, 71, 72, 74, 75, 77 b, 78 (skr. i Norge, tilhørte i det 16. årh. en isl. lagmand, som døde 1575, af Ä. M. købt i Bergen), 79, 80, 81, 82, 83 a, 83 b, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95 a, 95 b, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 107, 108, 109, 110, in, 112, 113, 114 a, 114 b, 249 e, 330, 619, 670 a, 670 b, 670 c, 670 d, 670 e (delvis), 670 f (delvis), 670 g, 674 b, 674 c (de to sidstnævnte numre, som indeholder Elucidarius på latin, slutter sig til den isl. Elucidarius i 674 a), 678 (Ordo ecclesiastici usus, fra en islandsk kirke?), 680 c (fragment af Davids salmer, fra en islandsk kirke?), 683 a, 683 c, 683 d, 725, 733, 770 c (delvis), 775, 777 a, 777 b-d, 778 a (delvis), 778 b, 778 c, 780, 781 a, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 789, 790, 792, 793, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826 (de tre sidstnævnte håndskrifter, som indeholder Gualteri Alexandreis, er af Ä. M. sikkert købt af hensyn til Alexanders saga), 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835 a, 835 b, 837, 838, 840, 841, 842, 843, 845, 846, 847, 848, 851, 852, 853, 854, 855, 857, 858, 859, 860, 861, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 893, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902 a, 902 b (heri dog afskrifter ved Å. M. og andre), 903, 911 (stykker heri dog skr. af Ä. M.), 918, 919 (heri dog afskrifter og bemærkninger ved Ä. M.).

Indkommet efter Ä. M.'s død: 839,915 (tegninger af sigiller), 966 (brudstykker af Markus evangelium på latin, fra Island?), 971, 972, 973, 1034, 1044, 1047, 1048, 1050 (flere dele), 1051, 1052, 1054, 1056 (med undt. af to brudstykker).

8vo. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 a, 20 b, 21, 22, 23, 24, 25 (dansk håndskrift købt i København 1595 af en islænder og derefter i isl. eje), 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80 (det ene af to fragmenter), 86 (et isl. brevfragment brugt som omslag), 105, 106, 107, 108, 151 b, 169, 187, 188, 193 (delvis), 196, 202, 203, 204, 206, 207, 221 (del I og II), 225 (går dog tilbage til en afskrift ved Ásgeir Jönsson), 233 (delvis), 263, 264, 274, 275.

I2mo. 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455.